

ББК 74.58 (4УКР—4ХАР) я1

УДК 378.4 (4УКР—4ХАР) : 929 : 930

Б 63

*Затверджено Вченою радою ХНУ імені В.Н. Каразіна  
(протокол № 10 від 29 червня 2012 р.)*

**Укладачі:** Богдашина О. М., Бутенко В. І., Глибицька С. Б., Зайцев Б. П.,  
Куделко С. М., Куліков В. О., Марченко С. Р., Посохов С. І., Прокопова В. Д.

**Рецензент** д-р іст. наук, проф., ректор Харківського гуманітарного університету  
«Народна українська академія» К. В. Астахова

**Редакційна колегія:** проф. Посохов С. І. (відповідальний редактор),  
Давидова А. О., проф. Духопельников В. В., Журавльова І. К.,  
проф. Калініченко В. В., проф. Пугач Є. П., доц. Скирда В. В. проф. Сорочан С. Б.,  
доц. Чижов О. П.

**Біобібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 2.  
Історики (1905—2012 рр.)** / [уклад. О. М. Богдашина, В. І. Бутенко,  
С. Р. Марченко та ін. ; відп. ред. С. І. Посохов] / 2-е вид., випр. та доп. —  
Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. — 300 с.

ISBN 978-966-623-881-1

Другий випуск словника учених Харківського університету присвячено історикам. Випуск містить біобібліографічні матеріали про 175 вчених, які працювали або працюють на історичному факультеті. Словник розрахований на суспільствознавців, викладачів вузів, учителів, студентів, усіх, хто цікавиться історією історичної науки.

Дані зібрані станом на 2012 рік.

ББК 74.58 (4УКР—4ХАР) я1

УДК 378.4 (4УКР—4ХАР) : 929 : 930

©Харківський національний  
університет імені В.Н. Каразіна, 2012  
© Автори, 2012

**Зміст**

Історичний факультет: віхи історії.....	10
Від укладачів .....	15
Авраменко Анатолій Михайлович .....	16
Агібалова Катерина Василівна .....	17
Альпер Роман Савелович (Рувим Цалевич) .....	19
Астахов Віктор Іванович .....	20
Бабич Дмитро Трохимович .....	22
Багалій Дмитро Іванович.....	23
Багалій-Татарінова Ольга Дмитрівна.....	27
Барак Бронислава (Броня) Михайлівна.....	29
Барвінський Віктор Олександрович .....	30
Бардола Костянтин Юрійович .....	33
Бердник Олександр Миколайович .....	35
Бердута Михайло Захарович.....	37
Берестнев Сергій Іларіонович.....	39
Білецька (Гарбузова) Віра Юхимівна.....	40
Бойко Володимир Васильович.....	42
Бойко Іван Давидович .....	43
Бродович Йосип Олександрович .....	45
Бузескул Владислав Петрович.....	47
Буйнов Юрій Володимирович .....	49
Булах Василь Іванович .....	51
Бутенко Віра Іванівна .....	53
Бущинський Петро Микитович .....	55
Введенський Дмитро Андрійович .....	56
Веретенников Василь Іванович .....	57
Встухов Олексій Васильович.....	61

Вітков Захар Аронович.....	62
Віч Кассій Маркович .....	63
Водолажченко Ольга Гаврилівна .....	65
Волосник Юрій Петрович .....	67
Вязігін Андрій Сергійович.....	68
Гарчев Петро Іванович .....	70
Головко Борис Георгійович .....	72
Головко Валерій Олександрович.....	73
Голубкін Юрій Олексійович .....	74
Гольденберг Володимир Олександрович .....	76
Горбань Микола Васильович .....	77
Гриневич Костянтин Едуардович.....	79
Данилевич Василь Юхимович .....	81
Довгопол Василь Микитович.....	84
Довнар-Запольський Митрофан Вікторович .....	86
Домановський Андрій Миколайович .....	88
Дринов Марин Степанович (Стоянович) .....	90
Дубровський Василь Васильович .....	92
Духопельников Володимир Михайлович .....	94
Д'яченко Олександр Григорович .....	96
Д'ячков Сергій Володимирович .....	98
Євсєєв Сергій Євгенович.....	101
Журавльов Денис Володимирович.....	103
Журавський Юрій (Юліан) Йосипович.....	104
Зайцев Борис Петрович .....	107
Зеленін Дмитро Костянтинович .....	110
Іванов Євген Михайлович .....	111
Іващенко Вікторія Юрїївна .....	114
Ільїнський Григорій Андрійович .....	115

	5
Йолкін Анатолій Іванович.....	117
Кабачек Віктор Миколайович.....	119
Кагаров Євген Георгійович.....	120
Кадєєв Володимир Іванович .....	122
Калініченко Володимир Вікторович .....	126
Калуцька Любов Павлівна .....	128
Каплін Олександр Дмитрович .....	130
Клочков Михайло Васильович .....	132
Ковалевський Андрій Петрович .....	134
Ковалевський Петро Григорович .....	136
Ковальов Володимир Іванович .....	137
Ковтун Федір Федорович .....	138
Козаченко Антон Іванович.....	139
Козлітін Володимир Дмитрович.....	140
Колісник Микола Кирилович.....	143
Коломійцева Євгенія Миколаївна .....	144
Константинопольський Марк Львович .....	145
Королівський Степан Мефодійович.....	146
Костенко Іван Михайлович.....	148
Коцевалов (Кацевалов) Андрій Степанович.....	149
Кравченко Володимир Васильович.....	151
Кубланов Борис Григорович.....	153
Куделко Сергій Михайлович .....	154
Куліков Володимир Олександрович .....	157
Кунденко Сергій Павлович.....	159
Курякін Віктор Васильович .....	160
Кучер Олександр Омелянович.....	161
Лантух Валерій Васильович.....	163
Латишева (Устинова) Валерія Олександрівна.....	165

Лебедєв Амфіан Степанович.....	167
Лисенко Валентина Георгіївна .....	170
Лисогорський Микола Васильович .....	171
Литвиненко Марія Антонівна .....	172
Литвиненко Юрій Григорович.....	174
Литвинова Валентина Павлівна.....	175
Литовченко Сергій Дмитрович.....	177
Любичев Михайло Васильович .....	179
Майстренко Владислав Сергійович .....	181
Максимейко Микола Олексійович .....	182
Мартем'янов Олексій Павлович .....	184
Мещеряков Валерій Федорович .....	186
Мигаль Борис Кирилович .....	188
Мигаль Кирило Григорович.....	190
Мизгін Кирило Валерійович .....	192
Миколенко Дмитро Валерійович.....	193
Митряєв Анатолій Ілліч .....	195
Михальчук Юрій Антонович .....	197
Мишкіс Катерина Дмитрівна .....	198
Мірза-Авак'янц Наталія Юстинівна .....	198
Мірошніков Іван Якович .....	199
Міхеєв Володимир Кузьмич .....	201
Наумов Сергій Олександрович .....	204
Нетушил Іван В'ячеславович.....	206
Павлова Ольга Григорівна .....	208
Пакуль Микола Макарович.....	210
Пахомов Віталій Федорович .....	212
Пиріг Олександра Андріївна.....	213
Підлесний Микола Павлович.....	215

	7
Пікалов Валерій Григорович .....	216
Пільверман Борис Григорович .....	219
Побеленський Яків Авраамович .....	220
Погодін Олександр Львович .....	221
Попов Георгій Миколайович .....	223
Посохова Людмила Юріївна .....	228
Прокопчук Олександр Титович .....	230
Пугач Євген Петрович .....	231
Репринцев Анатолій Федотович .....	233
Редін Єгор Кузьмич .....	235
Редін Микола Георгійович (Єгорович) .....	237
Рибалка Іван Климентійович .....	239
Рожицин Валентин Сергійович .....	241
Руденко Олександра Фадєєвна .....	245
Ручинська Оксана Анатоліївна .....	246
Савва Володимир Іванович .....	248
Сапожнікова Гіта Абрамівна .....	250
Семенов-Зусер Семен Анатолійович (Соломон Нафталійович (Наталійович)) .....	251
Семковський (Бронштейн) Семен Юлійович .....	253
Сергєєв Іван Павлович .....	255
Симоновська Лариса Василівна .....	256
Сичова Вікторія Вікторівна .....	258
Сідельніков Степан Іванович .....	259
Скаба Андрій Данилович .....	261
Скирда Валерій Володимирович .....	263
Скоробогатов Анатолій Васильович .....	265
Слюсарський Антон Григорович .....	267
Сорочан Сергій Борисович .....	269

Степаненко Тамара Леонідівна.....	271
Страшнюк Сергій Юрійович.....	272
Сумцов Микола Федорович.....	275
Сухарев Володимир Васильович.....	277
Таранушенко Стефан Андрійович.....	278
Тичина Владислав Євгенович.....	281
Тімофєєв Віталій Васильович.....	283
Токарев Андрій Миколайович.....	284
Трифільєв Євген Парфенович.....	285
Тумаков Олександр Іванович.....	287
Успенський Олександр Іванович.....	289
Федоровський Олександр Семенович.....	290
Філевський Іоанн Іоаннович.....	292
Фрізман Генріх Венеціанович.....	294
Черноскутов Олександр Іванович.....	295
Черноусов Євген Олександрович.....	297
Чернявський Леонід Сергійович.....	299
Чижов Олександр Петрович.....	300
Чувпило Олександр Олександрович.....	302
Шаповалова Ніна Сергіївна.....	304
Шевченко Раїса Іванівна.....	306
Шерман Ісай Львович.....	307
Шерцль Річард Іванович.....	309
Шиловцева Валентина Семенівна.....	311
Шиян Кир Карлович (Кирило Карпович).....	312
Шміт Федір (Карл-Ернст) Іванович.....	314
Шпагін Сергій Олексійович.....	316
Шрамко Борис Андрійович.....	317
Шрамко Ірина Борисівна.....	320

	9
Шульц Георгій Федорович.....	322
Щербань Петро Миколайович .....	323
Основні друковані праці.....	324
Щербина Валерій Петрович .....	325
Яворський Матвій Іванович .....	326
Загальні праці про історичний факультет.....	329
Список скорочень .....	330



## **Історичний факультет: віхи історії**

Історичний факультет Харківського національного університету бере свій початок з 1805 року, тобто з моменту відкриття університету. Одним з чотирьох відділень (факультетів) за статутом 1804 р. стало словесне відділення, у складі якого були й кафедри історичного профілю: старожитностей та мови латинської; всесвітньої історії, статистики та географії; історії, статистики та географії Російської держави. Вже у перші десятиліття існування університету в ньому викладали такі відомі історики як Г. П. Успенський, П. П. Гулак-Артемівський, І. І. Срезневський та ін.

За статутом 1835 р. відділення словесних наук було об'єднано з відділенням фізико-математичних наук у межах філософського факультету (1842 р. філософський факультет було поділено на три відділення: історико-філологічне, фізико-математичне та природниче). 26 січня 1850 р. надійшло розпорядження про роз'єднання двох відділень філософського факультету (словесного та фізико-математичного) та про надання колишньому першому відділенню назви «історико-філологічний факультет». З такою назвою факультет проіснував до 1920 р., коли рішенням Наркомосвіти УСРР університети України були «реорганізовані».

У дореволюційний період (за статутами 1863 та 1884 р.) історико-філологічний факультет був представлений 11 кафедрами, кількісний склад викладачів коливався у межах 6–15 осіб, лише на початку ХХ ст. їх кількість перевищила 20 осіб. Яскраві сторінки в історію факультету цього періоду вписали видатні вчені-історики: Д. І. Багалій, В. П. Бузескул, М. С. Дринов, Д. К. Зеленін, І. В. Нетушил, М. Н. Петров, М. Ф. Сумцов, Ф. І. Шміт та ін.

У дореволюційні роки на факультеті навчалось близько трьох тисяч осіб. При цьому треба мати на увазі, що за кількістю студентів це був найменшчисленніший факультет. Серед іншого це пояснювалось значним навантаженням на студентів. У зв'язку з цим вже наприкінці 50-х років ХІХ ст. виникло питання про спеціалізацію на факультеті, але довгий час воно не мало практичного вирішення. Лише у 1870 році факультет, користуючись § 23 Статуту, запровадив спеціалізацію для студентів 3–4 курсів за трьома відділеннями: слов'яно-руське, класичне, історичне. Зауважимо, що вихованцями Харківського університету дореволюційного періоду були такі видатні історики, як М. І. Костомаров та Д. І. Яворницький, М. І. Сухомлинов та В. І. Невський і багато інших.

На розвиток історичної науки в регіоні наприкінці XIX — початку XX ст. значно вплинула діяльність Харківського історико-філологічного товариства (1877–1919). У його заснуванні та роботі брали участь, насамперед, викладачі історико-філологічного факультету Харківського університету.

Чимало труднощів прийшлося подолати вищій історичній освіті у 1920–1930-х рр. Трохи більше місяця проіснували створені на базі історико-філологічного факультету Харківського університету Тимчасові вищі педагогічні курси. Менше року існувало соціально-історичне відділення Інституту суспільних наук при Академії теоретичних знань, яка виникла натомість. Лише тільки соціально-історичною секцією на факультеті професійної освіти була представлена історична освіта у Харківському інституті народної освіти (ХІНО). Наукова робота в цей час здійснювалася колективами співробітників науково-дослідних кафедр ХІНО: історії української культури та історії європейської культури. З історією ХІНО пов'язані імена таких відомих істориків, як В. О. Барвінський, В. І. Веретенников, С. А. Таранушенко, О. С. Федоровський, М. І. Яворський та ін.

У 1933 р. столичний Харківський університет було відроджено. Серед семи його факультетів був й історичний факультет. Перші роки на факультеті було лише дві кафедри — історії СРСР та УРСР; загальної історії, а на 1941 р. їх кількість зросла до чотирьох: історії СРСР та УРСР; стародавньої історії та археології; історії середніх віків; нової історії. Чисельність професорсько-викладацького складу досягла 40 чоловік.

У роки війни в евакуації (місто Кзил-Орда Казахської РСР) знов виник історико-філологічний факультет. Самостійний історичний факультет відновив свою роботу у Харкові наприкінці 1943 р., після реевакуації університету.

З 1933 р. факультет підготував близько 10 тисяч спеціалістів-істориків, з яких близько 350 захистили кандидатські дисертації та більше 50 — докторські дисертації.

У різні часи почесними докторами університету були обрані видатні вітчизняні та зарубіжні історики. Серед них були такі визначні постаті, як М. М. Карамзін і М. С. Грушевський, А. Л. Шльоцер і лорд Маколей, Дж. Грот і Н. П. Кондаков, Ф. Палацький і Ф. Міклошич та ін. І у наш час почесними докторами Харківського університету обрано таких відомих фахівців, як академіки НАН України В. А. Смолій, П. П. Толочко, П. Т. Тронько, професорів Б. Бонвеча (Німеччина), А. І. Епштейна, З. Когута (Канада). В 1910 р. вперше в історії звання почесного доктора російської історії у Харківському університеті одержала жінка – видатний історик та етнограф О. Я. Єфименко.

Поступово сформувалась теперішня структура факультету, яка складається з п'яти кафедр: історії України; історії Росії; історії стародавнього світу та середніх віків; нової та новітньої історії; історіографії, джерелознавства та археології та двох музеїв: історії університету та Музею археології та етнографії Слобідської України.

Факультет по праву вважається одним із провідних центрів вітчизняної історичної науки. За післявоєнний період історики факультету опублікували понад 100 монографій, 20 підручників та навчальних посібників, сотні наукових статей.

Історичний факультет пишається своїми вихованцями, викладачами та співробітниками — вчителями і науковцями, музейними працівниками і архівістами, представниками інших професій. Серед непересічних особистостей – випускників факультету, — Герой Радянського Союзу, кандидат історичних наук М. Є. Малущенко, заслужений працівник культури України, засновник «сільської Третьяковки» у с. Пархомівці Харківської області О. Ф. Луньов, начальник Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України доктор історичних наук, професор Р. Я. Пиріг, ректор Харківського гуманітарного інституту «Народна Українська Академія», доктор історичних наук, професор, кавалер ордену «Княгині Ольги» за № 1 В. І. Астахова, вчитель-методист, лауреат Державної премії СРСР Г. М. Донської, заслужений артист УРСР, засновник Державного українського хору, організатор першого нотного видавництва в Україні Ф. М. Соболь та ін.

У останні десять-п'ятнадцять років на факультеті в середньому працювало до 45 викладачів та 30 осіб навчально-допоміжного персоналу. При цьому особи з науковими ступенями та вченими званнями зазвичай складають майже 100 % всього корпусу викладачів, що є одним з найбільш високих показників в університеті.

Сучасна підготовка кадрів кандидатів та докторів наук гарантує спадкоємність та безперервність наукової та викладацької роботи кафедр. Більше 90% всього професорсько-викладацького складу факультету становлять його ж випускники. На факультеті працює спеціалізована вчена рада із захисту докторських дисертацій.

Деякі з вихованців факультету уславили себе відкриттями, стали відомими організаторами науки. Видатним теоретиком історичної науки вважається член Королівського історичного товариства (Великобританія), д-р іст. наук М. А. Барг. Великий внесок у дешифрування писемності майя зробив д-р іст. наук, лауреат Державної премії СРСР Ю. В. Кнорозов, який свого часу навчався на історичному факультеті. Визначним сходознавцем-арабістом середини ХХ ст. був заслужений діяч науки України, проф. А. П. Ковалевський. Серед директорів Інституту

історії НАН України також були випускники факультету: академіки А. Д. Скаба та Ю. Ю. Кондуфор. Ще декілька років тому на факультеті працювали такі відомі вчені як заслужені діячі науки і техніки України професори В. І. Кадєєв, В. К. Міхеєв, Б. А. Шрамко, віце-президент Української академії історичних наук, лауреат Державної премії України І. К. Рибалка. І сьогодні серед викладачів є заслужені працівники освіти України: кавалер Ордена «За заслуги III ст.» проф. В. В. Калініченко та проф. Є. П. Пугач, заслужений працівник культури України С. М. Куделко.

На факультеті склалось декілька напрямів наукової роботи. Деякі з них відносяться до числа традиційних, існують не один десяток років та нараховують декілька поколінь дослідників, інші – нові, які сформувались останніми роками. Ці напрями мають наукову актуальність, охоплюють широкий історичний діапазон від сивої давнини до наших днів. Про авторитет вчених історичного факультету свідчать не лише посилання на їх праці у роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників, але й включення провідних професорів до складу спеціалізованих рад, запрошення вчених факультету в якості опонентів до інших наукових та навчальних закладів, їх участь у написанні колективних монографій, у представницьких наукових конференціях та симпозіумах. Факультет регулярно проводить й власні конференції. Викладачі та співробітники факультету беруть активну участь у діяльності різних наукових товариств та асоціацій (Товаристві охорони пам'яток історії та культури, Національній спілці краєзнавців, Харківському історико-археологічному товаристві тощо). При факультеті діє Східно-регіональний відділ Центру пам'яткознавства НАН України та УТОШК. Завдяки зусиллям науковців факультету в університеті виникли Центр болгаристики та балканських досліджень ім. М. Дринова, Археологічний науковий центр, Центр історичного краєзнавства. У 2000 р. на факультеті було відкрито лабораторію методів історичних досліджень та комп'ютерних технологій.

З року в рік зростає кількість публікацій співробітників факультету в місцевих видавництвах, країнах «близького» та «далекого» зарубіжжя. На факультеті видаються власні періодичні видання: «Вісник Харківського університету» (серія «Історія»), «Старожитності», «Харківський історіографічний збірник», збірник праць молодих вчених «Актуальні питання вітчизняної та всесвітньої історії», «Дриновський збірник», «Методичний вісник історичного факультету». На сторінках цих періодичних видань друкуються матеріали, які висвітлюють маловивчені події та факти, публікуються дослідження історіографічного та методичного характеру. Щорічно друкowana продукція співробітників факультету перевищує 200 др. арк.

Важливим напрямом наукової роботи факультету є археологічні експедиції. Розкопки проводяться на території Харківської та Полтавської областей, а також у Криму.

Давні традиції на факультеті має студентське наукове товариство. Багато провідних викладачів починали свою діяльність у СНТ. За останні роки активувалась участь студентів у науково-дослідній роботі. Про це свідчать традиційні щорічні квітневі та краєзнавчі конференції, участь студентів у наукових конференціях, які відбуваються за межами м. Харкова, республіканських олімпіадах з історії, публікації у газетах та журналах

Протягом всього періоду свого існування історичний факультет підтримував щільний зв'язок з науковими установами та колегами як України, так й інших країн. У останні роки найбільш активно розвиваються зв'язки з науковими установами Росії, Болгарії, США, Німеччини, Польщі та ін. На факультеті навчаються студенти й аспіранти з інших держав.

У програмі розвитку факультету заплановано захист нових кандидатських та докторських дисертацій, розширення міжнародних контактів, укріплення матеріально-технічної бази, розробка нових курсів та спецкурсів, які відображають сучасний рівень історичної науки, проведення наукових конференцій з актуальних проблем історичної науки та освіти.

Декан історичного факультету,  
професор С. І. Посохов

## Від укладачів

Біобібліографічний словник учених Харківського університету почав виходити в 1995 р. Перший том «Ректоры Харьковского университета» охоплює період з 1805 по 1919 і з 1933 по 1995 роки. Оскільки в 1920 році університети в Україні були реорганізовані, період 1921–1932 рр. не знайшов відображення у словнику.

Це видання є другим томом «Біобібліографічного словника вчених Харківського університету» і містить біобібліографічну інформацію, яка відображає розвиток історичного факультету за період 1905–2012 рр.

Матеріали про вчених-істориків, що працювали у період з 1805 по 1905 рр., доволі повно зібрані в роботі «Историко-филологический факультет в первые сто лет существования» (1905) під редакцією М. Г. Халанського та Д. І. Багалія. При підготовці словника було використано також численні біобібліографічні покажчики, що були створені фахівцями науково-бібліографічного відділу ЦНБ і науковцями кафедри історіографії, джерелознавства і кафедри історії стародавнього світу і середніх віків.

Відомості про вчених, наведені в цьому словнику, складаються зі стислих біографічних даних, переліку основних друкованих праць вчених та літератури про них. Додаткові відомості можна знайти у розділі «Загальні праці про історичний факультет».

У словнику наводяться дані, які стосуються часу роботи вчених у Харківському університеті. Бібліографія кожної персоналії має свою нумерацію і розташована у прямій хронології виданих праць, у межах року — за алфавітом. У хронологічному порядку розташована і література про вчених. Праці з неповним бібліографічним описом, не переглянуті *de visu*, позначені астеріском. Додається список використаних скорочень.

Висловлюємо подяку тим людям, які активно долучалися до збирання інформації про вчених історичного факультету: Ю. В. Гуртовій, А. М. Домановському, К. А. Єремєєвій, О. К. Калініній, Д. В. Миколенку, Л. М. Онацькій, М. В. Проценку та іншим.

Видання призначається вченим, студентам та всім, хто цікавиться історією історичної науки в Харківському університеті.

## Авраменко Анатолій Михайлович

(07.10.1955)



Народився у Львові. В 1977 р. закінчив історичний факультет Кубанського державного університету (м. Краснодар, РФ). Працював науковим співробітником Державного архіву Краснодарського краю. У 1979–1981 рр. — аспірант кафедри історії СРСР Харківського державного університету. З 1981 р. по 1991 р. працював на цій же кафедрі викладачем, доцентом. Читав загальний та спеціальні курси з історії Росії (друга половина XVIII ст. — 1917 р.). У 1985 р. захистив кандидатську дисертацію «Еволюція земельних відносин на

Лівобережній Україні наприкінці XIX – початку XX ст.» (наук. керівник – проф. О. О. Кучер). За часи роботи в ХДУ опублікував близько 10 наукових праць.

Поряд з дослідженням земельних відносин в Україні у дожовтневий період працює в області історичної географії та картографії, а також історії козацтва. Опублікував близько 150 історичних карт. В подальшому переїхав до м. Краснодар, де працює в Кубанському державному університеті доцентом кафедри дореволюційної вітчизняної історії. Очолює наукову роботу в організації «Співдружність Кубань–Україна». Член наукового товариства імені Т. Г. Шевченка.

### Основні друковані праці

1. Крестьянское землевладение на Левобережной Украине в конце XIX — начале XX в. // ВИ СССР : респ. междувед. науч. сб. / Харьк. ун-т. — Х., 1983. — Вып. 28. — С. 121—127.
2. Некоторые особенности помещичьего хозяйства на Левобережной Украине в конце XIX — начале XX вв. // ВИ СССР : респ. междувед. науч. сб. / Харьк. ун-т. — Х., 1988. — Вып. 33. — С. 117—125.
3. Битва при Берестечко (1651 г.): проблемы картографирования // Поляки в России: XVII—XX вв. — Краснодар, 2003. — С. 18—32.
4. Первая энциклопедия украинского казачества // Зап. наук.-дослід. лаб. історії Півден. України Запоріж. держ. ун-ту. — 2003. — Вып. 7 : Південна Україна XVIII—XIX століття. — С. 323—330.

5. История Кубани : атлас с комплектом контурных карт / разраб. карт А. М. Авраменко. — Краснодар : Перспективы образования, 2005. — 28 с. карт.
6. Нерешенные проблемы исторической географии Северного Кавказа и перспективы их изучения // Труды XII съезда Русского географического общества. — Кронштадт ; СПб., 2005. — Т. 3 : Региональные проблемы России. — С. 9—13.
7. Материалы Межевой комиссии Черноморского казачьего войска (1848—1860 гг.) как историко-географический источник // Историко-географический сборник. — Краснодар, 2007. — Вып. 1. — С. 374—408.
8. Три конференції «Кубань — Україна: питання історико-культурної взаємодії» // Січеславський альманах : зб. наук. пр. з історії укр. козацтва. — Д., 2008. — Вип. 3. — С. 147—154.
9. Дискуссионные вопросы истории казачества в свете исторической географии // Історико-географічні дослідження в Україні : зб. наук. пр. / Ін-т історії України НАНУ ; відп. ред. Г. В. Боряк. — К., 2009. — Чис. 11. — С. 52—63.

### **Література про нього**

1. Авраменко Анатолий Михайлович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов. — Х., 1992. — С. 4—5.
2. Авраменко Анатолий Михайлович // Современное кавказоведение : справ. персоналий. — 2-е изд., испр. и доп. — Ростов н/Д, 1999. — С. 11.
3. Авраменко Анатолий Михайлович // Казачество : энциклопедия / гл. ред. А. П. Федотов. — М., 2003. — С. 7.

## **Агібалова Катерина Василівна**

(09.1914 — ? 11. 2000)

Народилася в с. Тупуханка Єнісейського краю в родині народного вчителя, який був засланий на довічне поселення за революційну діяльність (член партії соціалістів-революціонерів). У 1933 р. вступила до планово-економічного технікуму в м. Харкові. В 1938 р. з відзнакою (диплом I ступеня) закінчила вечірнє відділення історичного факультету Харківського державного університету. В 1938—1941 рр. навчалася в аспірантурі при кафедрі середньої історії ХДУ. В лютому 1941 р.



Наркомпросом УРСР була призначена на посаду старшого викладача цієї ж кафедри. З грудня 1943 р. по квітень 1947 р. виконувала обов'язки завідувача кафедри загальної історії, працювала викладачем, старшим викладачем кафедри середньої історії ХДУ. Потім — вчитель історії в середніх школах м. Харкова, плідно співробітничала з випускником історичного факультету університету Г. М. Донським. Результатом їх спільної діяльності в галузі викладання історії середніх віків у школі став шкільний підручник «История средних веков», який у 1961 р. здобув першу премію на Всесоюзному конкурсі, а в 1973 р. був удостоєний Державної премії СРСР. Підручник витримав понад 25 перевидань різними мовами. Високу оцінку отримали також її роботи з методики викладання історії в школі.

### **Основні друковані праці**

1. Всемирная история: Средние века : проб. учебник для 7 кл. сред. шк. : пер. с укр. / Е. В. Агибалова, Г. М. Донской, В. М. Духопельников. — К. : Освіта, 1995. — 367 с.
2. История средних веков : учеб. для 6-го кл. общеобразоват. учреждений / Е. В. Агибалова, Г. М. Донской. — 7-е изд. — М. : Просвещение, 2001. — 254 с.

### **Література про неї**

1. Агибалова Екатерина Васильевна // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 5.
2. Агібалова Катерина Василівна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Розд. 2 : 1933—2000 рр. — С. 124.

## Альпер Роман Савелович (Рувим Цалевич)

(16.10.1906 — 14.12.1963)



Народився в м. Єлісаветграді (тепер — Кіровоград). У 1922 р. родина переїхала до м. Харкова. Після закінчення середньої школи навчався в Харківському інституті народної освіти (ХІНО), потім у Харківському педагогічному інституті професійної освіти (ХППО), який закінчив у 1932 р. З 1930 р. — на педагогічній роботі. В 1932—1935 рр. — аспірант Харківського державного університету, в 1933—1937 рр. — викладач кафедри нової історії ХДУ. В 1932—1935 рр. за сумісництвом працював в Інституті комуністичної освіти, в 1936—1938 рр. — у Харківському педагогічному інституті. В 1941—1944 рр. перебував в евакуації (м. Ленгоруголь, Казахстан). У 1944—1963 рр. працював старшим викладачем, доцентом кафедри нової історії Харківського університету (з 1946 р.). У 1946 р. захистив кандидатську дисертацію «Австрійський рейхстаг в октябрі 1848 года». Опублікував декілька наукових та науково-популярних праць з історії Німеччини ХІХ ст. Помер у Харкові.

### Основні друковані праці

1. Австрійський рейхстаг в октябрі 1848 года : дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1946. — 146 с.
2. Австрійський рейхстаг у жовтні 1848 року // Наук. хроніка Харк. держ. ун-ту ім. О. М. Горького : зб. анот. — 1946. — № 1 (4) : Іст. ф-т. — С. 10—11.
3. Політика австрійського рейхстагу в питанні про ландштурм у жовтні 1848 року // УЗХУ. — 1952. — Т. 43 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 2. — С. 131—141.
4. Відгуки в Німеччині на першу російську революцію // Соц. Харківщина. — 1955. — 10 квіт. — Рец. на кн.: Подъем рабочего движения в Германии в начале XX века (1903—1906 гг.) / Б. А. Айзин. — М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1954. — 398 с.
5. Ставлення М. Г. Чернишевського до революції 1848 року в Австрії // УЗХУ. — 1956. — Т. 69 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 4. — С. 175—188.

### Література про нього

1. Альпер Роман Савельевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 5.
2. Альпер Роман Савелович (Рувим Цалевич) // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Розд. 2 : 1933—2000 рр. — С. 124—125.

### Астахов Віктор Іванович

(29.05.1922 — 22.06.1972)



Народився в с. Маліво Єгор'ївського повіту Московської губернії (тепер Коломенський район Московської області). В червні 1939 р. закінчив 10 класів середньої школи № 24 м. Коломни. У 1939–1940 рр. — студент Московського хутового інституту, 1940–1941 рр. студент філософського факультету Московського інституту філософії, літератури та історії (МІФЛІ). В жовтні 1941 р. добровольцем вступив до лав Червоної Армії. У 1941–1945 рр. — політпрацівник 10-ї повітряної армії Далекосхідного фронту.

Учасник війни з Японією. В 1945 р. переїхав до Харкова. В 1946–1950 рр. — студент історичного факультету Харківського державного університету. Сталінський стипендіат, удостоєний звання «Почесний відмінник Харківського університету». У 1950 р. з відзнакою закінчив ХДУ (його дипломна робота була відзначена Почесною грамотою ЦК ВЛКСМ і Мінвузу СРСР) і вступив до аспірантури при кафедрі історії СРСР ХДУ (1950–1953). У 1953 р. достроково захистив кандидатську дисертацію «Студенческое движение в Харьковском университете накануне и в период первой русской революции (1895–1907)» (ХДУ, наук. керівник — проф. А. Г. Слюсарський). У 1953–1964 рр. — старший викладач, доцент (затверджений у званні в 1956 р.) кафедри історії СРСР. У 1954–1956 рр. — завідувач кафедри історії СРСР університету марксизму-ленінізму (м. Харків) (за сумісництвом). У 1959–1962 рр. — секретар Харківського обласного комітету Комуністичної партії України. В 1963–1972 рр. — проректор ХДУ з навчальної роботи. В 1963 р.

захистив докторську дисертацію за монографією «Русская историография второй половины XIX века» (ХДУ). В 1964–1972 рр. — професор, перший завідувач кафедри історіографії, допоміжних історичних дисциплін та методики історії ХДУ.

Викладав загальні курси: «Історія СРСР», «Історіографія історії СРСР», «Джерелознавство історії СРСР», спецкурси. Автор понад 100 наукових, науково-популярних і методичних праць. Був членом спеціалізованої ради, членом редколегії «Ученых записок ХГУ» («Труды исторического факультета»), «Вестника Харьковского университета» (серия «История»), республіканської міжвідомчої наукової збірки «Питання історії народів СРСР». Під науковим керівництвом В. І. Астахова захищені дві кандидатські дисертації. Мав урядові нагороди (у т. ч. орден Трудового Червоного Прапора). З 1992 р. на історичному факультеті Харківського університету (нині — Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна) відбуваються традиційні «Астаховські читання» з проблем історіографії. Помер у м. Москві, похований на другому міському кладовищі м. Харкова.

### Основні друковані праці

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 1.*

1. Студенческое движение в Харьковском университете накануне и в период первой русской революции (1895—1907 гг.) : автореф. дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1953. — 19 с.
2. Революционные события 1905—1907 гг. в Харькове и губернии / В. И. Астахов, Ю. Ю. Кондуфор. — Х. : Обл. изд-во, 1955. — 120 с.
3. Харьковский государственный университет им. А. М. Горького за 150 лет / отв. ред. С. М. Короливский. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1955. — 386 с.

Из содерж.: Гл. 2. Харьковский университет в период промышленного капитализма (1861 — конец XIX в.) / В. И. Астахов, И. Я. Мирошников. — С. 63—126 ; Гл. 7. Харьковский университет в послевоенный период 1945—1955 гг. / В. И. Астахов. — С. 334—378.

4. Курс лекций по русской историографии : у 2 ч. / ред. С. М. Короливский. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1959—1962.  
Ч. 1 : До середины XIX в. — 1959. — 285 с.  
Ч. 2 : Эпоха промышленного капитализма. — 1962. — 270 с.
5. Пролетариат Харкова в трьох революціях / В. І. Астахов, Ю. Ю. Кондуфор. — Х. : Кн. вид-во, 1959. — 279 с.
6. Курс лекций по русской историографии: (До конца XIX в.) : учеб. пособие для студ. ист. ф-тов ун-тов. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1965. — 584 с.

7. Ленин — историк советского общества / В. И. Астахов, И. Л. Шерман. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1969. — 355 с.
8. Нариси історії Харківської обласної партійної організації / [В. І. Астахов, П. Г. Баськов, С. З. Голиков та ін.]. — Х. : Прапор, 1970. — 803 с.
9. Герої боротьби за владу Рад на Україні : (комплект портр.) / авт. текстів В. І. Астахов. — К. : Мистецтва, 1974. — 33 порт.
10. Харьков / В. И. Астахов, Н. А. Сероштан // История городов и сел Украинской ССР. Харьковская область. — 2-е изд., [перераб. и доп.]. — К., 1976. — С. 77—133.

### Література про нього

1. Виктор Иванович Астахов — профессор Харьковского университета : биобиблиогр. указ. / сост. В. Д. Прокопова, В. П. Унучек. — Х. : ХГУ, 1991. — 19 с.
2. Проблемы историографии и источниковедения : материалы науч.-метод. конф. преподавателей ист. ф-та, посвящ. 70-летию со дня рождения проф. В. И. Астахова и 80-летию со дня рождения проф. И. Л. Шермана, 3 июля 1992 г. / [сост. и предисл. В. К. Михеева]. — Х. : ХГУ, 1993. — 60 с.
3. Страницы из жизни Учителя : (В. И. Астахов в исследованиях и воспоминаниях) / [сост. В. И. Астахова, Е. В. Астахова, Б. П. Зайцев и др.]. — Х. : [Нар. укр. акад.], 2002. — 176 с. : фото.

## Бабич Дмитро Трохимович

(26.09.1946)



1930 рр.

Народився в с-щі Високий Харківського району Харківської області. В 1969 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. В 1969–1971 рр. — офіцер Радянської Армії, в 1971–1974 рр. — асистент кафедри історії КПРС Харківського автомобільно-шляхового інституту. З 1974 по 1979 р. працював викладачем кафедри історії СРСР Харківського університету. Займався дослідженням історії комсомольських організацій вищих навчальних закладів України 1920–

### Основні друковані праці

1. Начало пути // Очерки истории комсомольской организации Харьковского университета / [Д. Т. Бабич, В. Ф. Чуркин, Ф. Г. Турченко и др.]. — Х., 1969. — Гл. 1. — С. 5—30.
2. Діяльність партійних організацій України по зміцненню сільського господарства керівними кадрами // Наук. праці з історії КПРС. — 1976. — Вип. 81. — С. 82—85.
3. Университет в 1946—1980 годах / [В. Н. Довгопол, И. Ш. Черномаз ... Д. Т. Бабич и др.] // Харьковский государственный университет, 1805—1980 : ист. очерк. — Х., 1980. — С. 93—153.

### Література про нього

1. Бабич Дмитрий Трофимович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 6.
2. Бабич Дмитро Трохимович // Бібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Розд. 2 : 1933—2000 рр. — С. 129—130.

## Багалій Дмитро Іванович

(26.10 (07.11) 1857 — 09.02.1932)



Народився у м. Києві. В 1876 р. закінчив другу Київську гімназію з золотою медаллю. У 1876—1880 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Університету Св. Володимира в Києві (у другому семестрі 1876/1877 навч. року — в Харківському університеті, а з другого курсу — знову в Університеті Св. Володимира). В 1880 р. закінчив університет зі ступенем кандидата та був залишений для підготовки до професорського звання по кафедрі російської історії Університету Св. Володимира. В 1882 р. удостоєний вченого ступеня магістра російської історії за книгу «История Северной земли до половины XIV ст.». У 1883 р. обраний штатним доцентом кафедри російської історії Харківського університету. З цього року завідував Харківським історичним архівом. У 1887 р. у Московському університеті

захистив докторську дисертацію («Очерки из истории колонизации и быта степной окраины Московского государства»).

Екстраординарний (з 1887 р.), ординарний (з 1889 р.), заслужений (з 1908 р.) професор. У 1906–1911 рр. ректор Харківського університету. В 1905 р. вступив до Конституційно-демократичної партії. Виборний член Державної Ради (1906–1907, 1911–1914), гласний (1901–1914) та голова Харківської міської думи (1914–1917). Один з активних членів Харківського історико-філологічного товариства (1883–1919), голова видавничого комітету Харківського товариства грамотності (1891–1904), голова правління Харківської громадської бібліотеки (1893–1905). Один із засновників та лекторів Вищих жіночих курсів та Вищих медичних курсів у Харкові.

Один із перших академіків Української академії наук (з 1918 р.), голова історико-філологічного відділу Всеукраїнської академії наук (1918–1920, 1929–1930). У 1920 р. — декан Академії теоретичних знань у Харкові, 1921–1927 рр. — професор історії України в Харківському інституті народної освіти, голова Харківського наукового товариства (1921–1922), завідувач (1922–1929) Харківської науково-дослідної кафедри історії України (з часом кафедра змінила назву на «історії української культури ім. Д. І. Багалія»), потім директор (1930–1932) створеного на її базі Інституту історії української культури ім. Д. І. Багалія, керівник Центрального архівного управління УСРР (1923–1924), перший директор Науково-дослідного інституту Тараса Шевченка (1926–1932), голова Центрального бюро секції наукових працівників УРСР (1925–1932), член президії Укрнауки.

Д. І. Багалій був учасником шостого (1884, Одеса), сьомого (1887, Ярославль), десятого (1896, Рига), одинадцятого (1899, Київ), дванадцятого (1902, Харків, голова Підготовчого комітету), тринадцятого (1905, Катеринослав, голова Наукового комітету), п'ятнадцятого (1911, Новгород) археологічних з'їздів, першого з'їзду архівних працівників РСФРР (1925, Москва) і першого Всеукраїнського з'їзду архівних працівників (1926, Харків). Був дійсним членом Московського археологічного товариства (з 1890 р.), почесним членом Воронежського статистичного комітету (з 1891 р.), Московського археологічного інституту (з 1907 р.). Заслуги Д. І. Багалія як архівіста відзначені обранням його почесним членом губернських вчених архівних комісій: Тамбовської (1887), Орловської (1889), Таврійської (1890), Чернігівської (1897), Воронежської (1902), Катеринославської (1902).

Д. І. Багалій — автор понад 500 праць, головним чином у галузі історії Слобідської, Лівобережної, Південної України XV–XVIII ст., української історіографії, джерелознавства, архівознавства, археографії, історичної географії, археології. Він є автором ґрунтовних праць, присвячених

історії Харкова і Харківського університету. Його «Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам)» (Т. 1–2, 1893–1904 рр.) та нариси історії фізико-математичного, історико-філологічного, юридичного та медичного факультетів, що вийшли при його безпосередній участі та під його редагуванням, є свого роду енциклопедією відомостей про Харківський університет за перші 100 років його існування. Д. І. Багалій – автор праць, присвячених життєвому та творчому шляху Г. С. Сковороди та В. Н. Каразіна, підручників з російської історії та історіографії.

Кавалер орденів: Св. Володимира III ступеня, Св. Анни II та III ступенів, Св. Станіслава I, II та III ступенів.

Могила знаходиться у Харкові на 13-му міському кладовищі (Алея почесних поховань). На початку 1990-х років розпочалося перевидання його праць (за 1999–2007 вийшло друком шеститомне видання його «Вибраних праць»); у деяких вищих навчальних закладах (Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди та Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія») відбуваються традиційні «Багаліївські читання»; на будинку, де мешкав Д. І. Багалій, встановлено меморіальну дошку; на історичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відкрито меморіальну аудиторію ім. акад. Д. І. Багалія.

### Основні друковані праці

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 2.*

1. История Северной земли до половины XIV ст. : ист. моногр. — К. : Тип. ун-та, 1882. — 310 с.
2. Материалы для истории колонизации и быта степной окраины Московского государства (Харьковской и отчасти Курской и Воронежской губ.) в XVI—XVIII ст. / собр. в разных архивах и ред. Д. И. Багалеем. — Х. : Тип. К. П. Счасни, 1886. — XXI, 358 с. — (СХИФО ; т. 1).
3. Очерки из истории колонизации степной окраины Московского государства. Т. 1. История колонизации. — М. : Изд. О-ва истории и древностей российских, 1887. — 614 с.
4. Колонизация Новороссийского края и первые шаги его по пути культуры : (ист. этюд). — К. : Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889. — 117 с.
5. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам) : в 2 т. — Х. : Тип. и литогр. М. Зильберберга, 1893—1904.  
Т. 1 : 1893—1898. — 1204 с.  
Т. 2 : 1904. — 1136 с.



6. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655 по 1905 г.) : ист. моногр. : в 2 т. / Д. И. Багaley, Д. П. Миллер. — Х. : Изд. гор. обществ. упр., 1905 —1912.  
Т. 1 : (XVII—XVIII вв.). — 1905. — II, 568 с.  
Т. 2 : (XIX-й и начало XX-го века). — 1912. — 937 с.
7. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805—1905) / Д. И. Багaley, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. — Х. : Тип. А. Дарре, 1906. — VII, 329, XIV с.
8. Русская историография : лекции, чит. в Харьк. ун-те : в 2 т. — Х. : Типолитогр. С. Иванченко, 1907. — 2 т. — Литогр. изд.
9. Русская история : курс проф. Д. И. Багалея, сост. по его лекциям. Ч. 1. До половины ХШ ст. (домонгольский период) / изд. филол. отд. О-ва взаимопомощи студ. Харьк. ун-та. — Х. : Типолитогр. С. Иванченко, 1909. — 217, III с.
10. Ред.: Каразин В. Н. Сочинения, письма и бумаги / В. Н. Каразин ; собр. и ред. проф. Д. И. Багалеем ; изд. Харьк. ун-та. — Х. : Тип. и литогр. М. Зильберберга, 1910. — 926 с.
11. Очерки из русской истории. — Х., 1911—1913.  
Т. 1 : Статьи по истории просвещения. — Печ. дело, 1911. — 624 с.  
Т. 2 : Монографии и статьи по истории Слободской Украины. — Тип. и литогр. М. Зильберберга, 1913. — 374 с.
12. Історія Слобідської України / під ред. проф. Д. І. Багалія. — Х. : Союз, 1918. — 308 с. — (Культ.-іст. б-ка).
13. Український мандрований філософ Гр. Сав. Сковорода. — Х. : ДВУ, 1926. — 397 с.
14. Нарис історії України на соціально-економічному ґрунті. — [Х.] : ДВУ, 1928. — 393 с. — (Зб. Іст.-філол. відділу ВУАН ; № 72).  
Те саме, скороч., під назв.: Нарис історії України: доба натурального господарства / післямова О. І. Гуржія. — К. : Час, 1994. — 288 с.
15. Вибрані праці : у 6 т. — Х. : ХГП «НУА» ; Золоті сторінки, 1999—2007. — Т. 1—5.

### **Література про нього**

1. Кравченко В. В. Д. И. Багaley : Науч. и обществ.-полит. деятельность / В. В. Кравченко. — Х. : Основа, 1990. — 176 с.
2. Кравченко В. В. Дмитро Іванович Багалій та його доба / В. В. Кравченко // Дмитро Іванович Багалій — професор Харківського університету : біобібліогр. покажч. / упоряд. Ю. Г. Шевченко, Р. А. Ставинська, М. Г. Швалб. — Х. : ХДУ, 1992. — 124 с.

3. Богдашина О. М. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія (1921—1934 рр.) / О. М. Богдашина ; ХДГП ім. Г. С. Сковороди. — Х., 1994. — 195 с.
4. Астахова В. И. Багалей Дмитрий Иванович / В. И. Астахова // Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова : биограф. слов. / [В. И. Астахова, К. В. Астахова, А. А. Тайков и др.]. — Х., 1998. — С. 60—63.
5. Кравченко В. В. Д. І. Багалій в світлі й тіні своєї «Автобіографії» / В. В. Кравченко // Вибрані праці : у 6 т. / Д. І. Багалій. — Х., 1999. — Т. 1. — С. 9—56.
6. Чотири розповіді про Дмитра Багалія / упоряд., передне слово О. Багалій. — Х. : САГА, 2007. — 94 с.
7. Богдашина О. М. Слобідський літописець історії України Д. І. Багалій / О. М. Богдашина // УІЖ. — 2008. — № 1. — С. 88—112.

## Багалій-Татарінова Ольга Дмитрівна

(7(19).10.1889 — 19.09.1942)



Народилася 7 (19) жовтня 1890 р. у м. Харкові в сім'ї професора Харківського університету Д. І. Багалія. В 1902–1907 рр. навчалася у Вознесенській жіночій гімназії м. Харкова, в 1907–1914 рр. — на Вищих жіночих курсах (історико-філологічний факультет) у Москві. З 1918 по 1933 р. — бібліотекар, пізніше — науковий працівник Харківської громадської бібліотеки (згодом — Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка). Працювала у Харківському центральному історичному архіві (з перервами 1922–1927 рр.). З 1920 р. — асистент кафедри російської історії ХІНО, в якому з квітня

1921 р. викладала історіографію Росії та історію соціальних рухів у Росії. Одночасно завідувала кабінетом історії України, в якому, зокрема, займалася впорядкуванням переданих в дарунок для бібліотеки ХІНО п'яти тисяч книг Д. І. Багалія. З липня 1922 по грудень 1925 р. — аспірант науково-дослідної кафедри історії європейської культури при ХІНО. З грудня 1925 до січня 1934 р. — науковий співробітник науково-дослідної кафедри історії України (Інституту української культури) при ХІНО. У травні 1927 р. здійснила закордонне відрядження до Парижу для роботи в архівах та бібліотеках. Працювала у Всеукраїнській академії наук як член комісії для вивчення соціально-економічної історії України XVIII–XIX ст.

у зв'язку з історією революційної боротьби (1928–1930 рр.). У 1935–1942 рр. працювала в бібліотеці Харківського університету. Під час німецької окупації Харкова — заступник директора з наукової роботи цієї бібліотеки та співробітник «Просвіти» (1941–1942 рр.).

### Основні друковані праці

1. Отношение Н. И. Костомарова к г. Харькову и Харьковскому университету // Рус. старина. — 1914. — Т. 160, № 12. — С. 465—480.
2. Солдатські маси в декабристському рухові // Декабристи на Україні : зб. пр. комісії для дослідів громад. течій на Україні. — К., 1926. — С. 18—36. — (Зб. іст.-філол. від. ВУАН ; № 37).
3. Учасники повстання Чернігівського полку перед військовим судом у Могильові // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1926. — Ч. 4 : Повстання декабристів на Україні. — С. 169—234.
4. Французские дипломаты и публицисты о русских и украинских военных поселениях первой половины XIX столетия // Там само. — 1929. — Вип. 3. — С. 113—132.
5. Нариси з історії військових поселень на Україні // Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. — К., 1927. — [Ч. 1]. — С. 849—865. — (Зб. іст.-філол. від. ВУАН ; № 51).
6. Таємна агентура на Україні сто років тому (за рапортами і записками В. С. Сотнікова) // Декабристи на Україні : зб. пр. комісії для дослідів громад. течій на Україні. — К., 1930. — С. 1—34. — (Зб. іст.-філол. від. ВУАН ; № 376).
7. Справа Якова Драгоманова // Там само. — С. 155—173.
8. Матеріали до історії декабристського руху на Україні // Нариси з соціально-економічної історії України. — К., 1932. — Т. 1. — С. 295—324. — (Пр. Комісії соціал.-екон. історії України ; т. 1).
9. Матеріали до історії польського повстання на Правобережній Україні 1863 року / О. Багалій-Татарінова, Д. Соловей, К. Шіян // Архів Радян. України. — 1933. — № 7—8. — С. 126—156.
10. Історія військових поселень в Україні : З неопублікованої спадщини / О. Д. Багалій, В. Л. Маслійчук. — Х. : САГА, 2007. — 347 с.

### Література про неї

1. Березюк Н. О. Д. Багалій-Татарінова: сторінки біографії / Н. Березюк // Студії з архівної справи та документознавства. — К., 2002. — Т. 8. — С. 190—194.
2. Богдашина О. М. Багалій-Татарінова Ольга Дмитрівна / О. М. Богдашина, В. В. Кравченко // Енциклопедія сучасної України. — К., 2003. — Т. 2. — С. 46—47.

3. Верба І. Багалій-Татарінова Ольга Дмитрівна / І. Верба // Енциклопедія історії України. — К., 2003. — Т. 1. — С. 161.
4. Березюк Н. Історик і бібліограф Ольга Дмитрівна Багалій-Татарінова / Н. Березюк // Бібліотечний форум України. — 2009. — № 4. — С. 39—44.

## Барак Бронислава (Броня) Михайлівна

(25(08).04.1913 — 1990)



Народилася у с. Ланцкорунь Кам'янець-Подільської губернії (тепер — Хмельницька область). У 1939 р. закінчила історичний факультет Харківського державного університету. До початку Великої Вітчизняної війни навчалася в аспірантурі при кафедрі історії СРСР ХДУ. У 1940—1941 рр. — викладач історії СРСР на філологічному факультеті. В 1941—1944 рр. працювала вчителем історії у школі, викладачем історії СРСР у Ленінабаському педагогічному інституті (Таджицька РСР). Після закінчення у 1945 р. аспірантури і до виходу на пенсію у 1981 р. працювала старшим викладачем, доцентом (з 1959 р.) кафедри історії СРСР Харківського університету. В 1950 р. захистила кандидатську дисертацію «Революционное рабочее движение в Харькове в октябре 1905 года». Опублікувала близько 20 робіт. Викладала також загальний курс історії СРСР на економічному, географічному факультетах та факультеті іноземних мов ХДУ.

### Основні друковані праці

1. Революционное рабочее движение в Харькове в октябре — декабре 1905 г. : автореф. дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1950. — 32 с.
2. Загальний жовтневий політичний страйк 1905 року в Харкові // УЗХУ. — 1952. — Т. 42 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 2. — С. 85—104.
3. Харьковский университет в период империализма (конец XIX века — 1917 г.) // Харьковский государственный университет имени А. М. Горького за 150 лет. — Х., 1955. — С. 127—190.
4. Грудневе збройне повстання 1905 року у Харкові // УЗХУ. — 1956. — Т. 69 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 4. — С. 5—26.
5. Страйковий рух у Харкові в період підготовки Великої Жовтневої соціалістичної революції // Там само. — 1957. — Т. 89 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 6. — С. 203—224.

6. Укрепление экономических основ союза рабочих и крестьян Украины к началу реконструктивного периода // Там само. — 1962. — Т. 129 : Тр. ист. ф-та. — Т. 10. — С. 15—29.
7. Про роль робітників України у зміцненні органів Радянської влади на селі в роки масової колективізації // ПІН СРСР. — Х., 1968. — Вип. 5. — С. 147—157.
8. Про участь робітників сільгоспмашинобудування України у створенні матеріально-технічної бази соціалістичного перетворення села (1928/29—1929/30 рр.) // Там само. — Х., 1971. — Вип. 11. — С. 57—68.
9. Перша Конституція Союзу РСР // Там само. — Х., 1975. — Вип. 19. — С. 41—52.
10. Харьковский университет в досоветский период (1805—1917) / А. Е. Кучер, А. Г. Слюсарский, В. П. Литвинова, Б. М. Барак // Харьковский университет 1805—1980 : ист. очерк. — Х., 1980. — С. 9—42.

### Література про неї

1. Барак Бронислава Михайловна // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к библиограф. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 6—7.
2. Барак Бронислава (Броня) Михайлівна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Розд. 2 : 1933—2000 рр. — С. 130—131.

## Барвінський Віктор Олександрович

(28.10 (09.11) 1885 — бл. 1940)

Народився у с. Базаліївці Вовчанського повіту Харківської губернії в сім'ї вчителя. У 1909 р. закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету. За дослідження «Крестьяне в Левобережной Украине в XVII—XVIII вв.» був удостоєний золотої медалі. Після закінчення університету був залишений для підготовки до професорського звання. Одночасно викладав у середніх навчальних закладах Харкова. У 1915—1919 рр. працював у бібліотеці Харківського університету, з 1919 р. приват-доцент цього ж університету. Активний діяч Харківського історико-філологічного товариства. Надрукував ряд статей з історико-етнографічної тематики, праці з історії селянства та

козацтва Лівобережної України, археографічну працю «Генеральное следствие о маестностях Миргородского полка. 1729–1730 гг.» (Полтава, 1912) та ін.

У 1920—1924 рр. — викладач Академії теоретичних знань, Харківського інституту народної освіти. Зокрема, у 1922/1923 навчальному році викладав студентам соціально-історичної секції факультету професійної освіти історію України, історію господарства та побуту України, історію соціальних рухів. У 1922–1934 рр. дійсний член Харківської науково-дослідної кафедри (інституту) історії української культури ім. Д. І. Багалія. У 1922–1926 рр. керував її історичною секцією. У 1926–1927 рр. — позаштатний співробітник Комісії для вивчення західноруського та українського права при ВУАН.

З 1919 р. — керівник архівно-бібліотечної секції Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини (ВУКОПМІС), потім завідувач відділу архівознавства архівної секції ВУКОПМІСу та Центрального архівного управління наркомату освіти УСРР (1921–1925), вчений архівіст та інспектор-інструктор Центрального архівного управління УСРР. З 1929 р. — завідувач Центральним історичним архівом м. Харкова (з 1932 р. — Центральний архів давніх актів у м. Харкові). З часом — старший науковий співробітник цього ж архіву. Багато уваги у своїй науковій роботі приділяв розробці теоретичних та методичних питань архівної справи, був автором та співавтором ряду навчально-методичних праць з архівознавства. Був понадштатним професором Харківського університету.

У червні 1937 р. заарештований і за сфальсифікованим звинуваченням в участі в антирадянській націоналістичній організації був засуджений на десять років ув'язнення у таборах. За довідкою ГУЛАГу НКВС СРСР загинув під час відбування покарання у Тайшетлазі. Точна дата смерті невідома. У 1940 р. справа була переглянута, але В. О. Барвінського на той час уже не стало. 8 травня 1959 р. постановою Президії Харківського обласного суду справа В. О. Барвінського була переглянута та припинена за відсутністю складу злочину.

### **Основні друковані праці**

1. Очерки из истории общественного быта старой Малороссии. — К. : Тип. Н. Т. Корчак-Новицкого, 1907. — 24 с.
2. Крестьяне в Левобережной Украине в XVII—XVIII веках // ЗХУ. — 1909. — Кн. 1, ч. неофиц. — С. 1—116 ; Кн. 2. — С. 117—211 ; Кн. 3. — С. 211—296, IV.
3. Из истории казачества Левобережной Украины // ЖМНП. Нов. сер. — 1910. — Ч. 25, № 1, отд. 2. — С. 176—185, разд. паг.

4. Генеральное следствие о маетностях Миргородского полка, 1729—1730 // Тр. Полтав. ученой архив. комиссии. — 1912. — Вып. 9. — С. 121—179.  
Те саме, окр. відб.: Полтава : Електр. тип. Г. И. Маркевича, 1912. — 59 с.
5. Народная энциклопедия научных и прикладных знаний. Т. 8. Исторический. Полутом 2. Русская история / Д. И. Багалея, Н. Д. Багалея, В. А. Барвинский [и др.]. — М. : Тип. И. Д. Сытина, 1912. — 412 с., 133 рис.
6. Заметки по истории финансового управления в Гетманщине // СХИФО. — 1914. — Т. 21. — С. 816—831.  
Те саме, окр. відб.: Х. : Печ. дело, 1914. — 18 с.
7. Исторический очерк Харьковской губернии. — Х. : Союз, 1918. — 22 с.
8. Короткий нарис історії архівної справи на Україні та діяльності Укрцентрархів за 1924 рік / О. Володажченко, В. Барвінський // Архів. справа. — 1925. — Кн. 1. — С. 45—72.
9. Замітки до історії мануфактури в Лівобережній Україні XVIII ст. // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1926. — Ч. 2—3. — С. 117—124.
10. Архівознавство : елементар. підруч. Ч. 1. — Х. : Рад. шк, 1932. — 228 с.  
Зі змісту: Короткі відомості з історії справи в колишній Росії, РСФРР та на Україні / В. Барвінський, П. Білик, Ф. Герасименко. — С. 12—43 ; Робота в справі реєстрування ЄДАФ'у. — С. 133—138 ; Приймання та передавання архматеріалів. — С. 178—179 ; Переховування архматеріалів в архівах ділових установ. — С. 213—216.

### **Література про нього**

1. Дело В. А. Барвинского: [1937 г. : док. из архива СБУ по Харьк. обл.] / сост. О. Л. Рябченко // Історія і теорія історичної науки та освіти. — Х., 1995. — С. 111—118. — (Харківський історіографічний збірник. ; вип. 1).
2. Бутич І. Барвінський Віктор Олександрович / І. Бутич, О. Коваль // Українські архівісти : біобібліогр. довід. — К., 1999. — Вип. 1 : (XIX ст. — 1930-ті рр.). — С. 42—43.
3. Юркова О. В. Барвінський Віктор Олександрович / О. В. Юркова // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2004. — Вип. 2, ч. 2. — С. 31—32. — (Сер. «Українські історики»).
4. Юркова О. В. Барвінський Віктор Олександрович / О. В. Юркова // Енциклопедія історії України. — К., 2005. — Т. 1. — С. 189.

5. Бутич І. Барвінський Віктор Олександрович / І. Бутич, О. Коваль // Українська архівна енциклопедія. — К., 2008. — С. 171.

## Бардола Костянтин Юрійович

(15.12.1970)



Народився в м. Харкові. Після закінчення середньої школи № 56 у 1988 р. вступив до історичного факультету Харківського державного університету. Спеціалізувався на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків. Тема дипломної роботи: «Торговые налоги и пошлины Византии VII—IX вв.» (наук. керівник — доц. С. Б. Сорочан). Закінчив навчання в університеті у 1993 р., після чого працював учителем СШ № 156, директором ООО фірма «Натэлла», головою правління ЗАО «Дарья». В той самий час прикріпився до кафедри стародавнього світу та середніх віків ХДУ як пошукач та почав

працювати над дисертацією. У 1999 р. був переведений у стаціонарну аспірантуру. Під час навчання в аспірантурі (1999—2002 рр.) підготував до захисту кандидатську дисертацію на тему «Система налогообложения Византии в IV—IX вв.» (наук. керівник — проф. С. Б. Сорочан), яку захистив у 2003 р. У тому ж році почав працювати викладачем на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Читає загальний курс історії середніх віків, спецкурси «Історіографія середніх віків», «Торгівля в Західній Європі в середні віки», «Податкова система у Візантійській імперії в ранне середньовіччя».

### Основні друковані праці

1. О налоговой политике арабов в VII—VIII вв. в завоеванных византийских провинциях // ВХУ. — 2001. — № 526 : Історія. — Вип. 33. — С. 45—52.
2. Налоговая политика императора Юстиниана I // Там само. — 2002. — № 566 : Історія. — Вип. 34. — С. 34—45.
3. Система оподаткування у Візантії в IV—IX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. — Х., 2003. — 20 с.
4. Была ли в Византии VI—IX вв. «секретная служба»? // Проблемы истории и археологии Украины : материалы V Междунар. науч. конф. (Харьков, 4—6 нояб. 2004 г.). — Х., 2004. — С. 71—72.



5. Особенности римской налоговой системы в эпоху Диоклетиана и Константина I // Древности, 2004 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — X., 2004. — С. 46—51.
6. «Милостив к нам как отец» или «Демон в образе человека»? : Некоторые замечания о роли императора Юстиниана I Великого в истории Византии // LAUREA : К 80-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева. — X., 2007. — С. 136—146.
7. Налогообложение городского населения Византии IV—V вв. Хрисаргир // Древности, 2006—2008 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — X., 2008. — С. 77—94.
8. Был ли в Византии «налог на воздух»? Проблема «аэрикона» в историографии // Древности, 2009 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — X., 2009. — Вып. 8. — С. 155—167.
9. Принципы византийского налогообложения // Проблемы истории и археологии Украины : материалы VII Междунар. науч. конф. (Харьков, 28—29 окт. 2010 г.). — X., 2010. — С. 81—82.

### **Література про нього**

1. Бардола Константин Юрьевич // Кафедра древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина : К 25-летию основания / [авт.-сост. В. И. Кадеев]. — X., 2003. — С. 28—29.
2. Бардола Константин Юрьевич // Историчний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — X., 2004. — С. 126—127.
3. Бардола Константин Юрьевич // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — X., 2008. — С. 18—19.

## Бердник Олександр Миколайович

(25.05.1954)



Народився в м. Харкові. У 1969 р. після закінчення восьмирічної школи вступив на перший курс Харківського електромеханічного технікуму. В 1973 р. після закінчення технікуму працював на Харківському електромеханічному заводі. 1973—1975 рр. — служба в Радянській Армії. З 1975 р. почав навчатися на підготовчому відділенні, а у 1981 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. З вересня 1981 р. по вересень 1990 р. працював асистентом, старшим викладачем кафедри політичної історії ХДУ. З вересня 1990 р. по 1994 р. — старший викладач, доцент кафедри історії СРСР (з 1991 р. — історії народів Росії і Радянської держави, з 1993 — історії Росії) ХДУ. В 1987 р. захистив кандидатську дисертацію «Партійное руководство деятельности сельских профсоюзных организаций по развитию трудовой активности колхозного крестьянства (1976—1981 гг.). На материалах Компартии Украины».

У 1994 р. переїхав на постійне місце проживання до Белгородської області (Російська Федерація). Працював інспектором, завідувачем відділу культури адміністрації Красноярузького району. З 1996 р. мешкає у Белгороді, де працював директором музею історії, заступником начальника управління культури адміністрації, викладачем у внз, проректором з наукової роботи Белгородського державного інституту культури та мистецтв. Тепер працює деканом факультету художньої творчості, професором кафедри суспільно-культурної діяльності у цьому ж інституті.

Брав участь у відродженні історичного герба Белгорода, створенні прапора міста. Має близько ста публікацій з проблем історії, культурології, соціології управління тощо.

Брав участь у відродженні історичного герба Белгорода, створенні прапора міста. Має близько ста публікацій з проблем історії, культурології, соціології управління тощо.

### Основні друковані праці

1. История : учеб. пособие для поступающих в вузы Украины : в 2 ч. / [А. Н. Бердник, В. В. Рубан и др.]. — Х., 1992. — Ч. 1—2.
2. Из опыта создания современного герба и флага города Белгорода // Культура: методология исследования, опыт и проблемы

- преподавания : науч.-метод. материал по философии, культурологии, истории. — Белгород, 2000. — Ч. 5. — С. 66—81.
3. Сущность крестьянства и специфика его развития // Крестьянство в исторической судьбе России: (Опыт комплексного междисциплинарного исследования) : кол. моногр. — М., 2001. — Гл. 9. — С. 162—177.
  4. Университетский город в России и его традиции : сб. материалов, приуроч. к 5-летию создания Белгород. гос. ун-та / БелГУ ; Белгор. интеллектуал.-деловой клуб ; отв. ред. А. Н. Бердник. — 2-е изд. перераб. и доп. — Белгород : Изд-во БелГУ, 2001. — 234 с.
  5. Музейная среда Белгородчины // Культура: методология исследования, опыт и проблемы преподавания : науч.-метод. материал по философии, культурологии, истории. — Белгород, 2002. — Ч. 7. — С. 20—26.
  6. Социологические подходы к изучению культуры : учеб.-метод. пособие / А. Н. Бердник, С. Д. Лебедев. — Белгород : ИПЦ Политерра, 2004. — 96 с.
  7. Традиции российской ментальности и социальное управление // Глобализация и социальные изменения в современной России : тез. докл. и выступ. на Всерос. социол. конгр. — М., 2006. — Т. 6 : Социология организаций и управления. — С. 28—31.
  8. Как живешь, провинциальный вуз культуры и искусств? // Второй Российский культурологический конгресс с международным участием «Культурное многообразие: от прошлого к будущему» : прогр., тез. докл. и сообщ. — СПб., 2008. — С. 341.
  9. Мониторинг рынка труда кадров культуры и искусства региона / под общ. ред. Е. В. Шварева, А. Н. Бердника. — Белгород, 2010. — 180 с.

### **Література про нього**

1. Бердник Олександр Миколайович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 132—134.
2. [Бердник Олександр Миколайович] // Белгородский государственный институт культуры. — Белгород, 2005. — С. 5.
3. [Бердник Олександр Миколайович] // Белгородский государственный институт культуры и искусств : 50 лет. — Белгород, 2010. — С. 9.

## Бердута Михайло Захарович

(22.08.1935)



Народився у с. Яблучне Велико-Писарівського району тепер Сумської області. Навчався у Яблучанській середній школі. З 1951 р. — вихованець оркестру військової частини № 77903. Одночасно навчався у вечірній школі. У 1954—1957 рр. на строковій службі у лавах Радянської Армії. З 1957 р. по 1966 р. перебував на надстроковій службі. У 1966 р. закінчив вечірнє відділення історичного факультету Харківського університету. З 1965 р. працював старшим лаборантом кабінету методики викладання історії при кафедрі історіографії, допоміжних історичних дисциплін та методики викладання. З 1971 р. —

викладач, старший викладач, доцент кафедри історії України. У 1972 р. захистив кандидатську дисертацію «Брестський мир в радянській історіографії (1918—1968 рр.)» (наук. керівник — проф. І. Л. Шерман). Читає загальні і спеціальні курси з історії України, української етнології, історії рідного краю, національної і державної символіки України. Досліджує проблему «Духовна і матеріальна культура Слобожанщини». У 1977—1984, 1999—2010 рр. — заступник декана з навчальної роботи історичного факультету. З 1984 р. по 2008 р. очолював навчально-методичну комісію факультету. Надрукував понад 200 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць, серед яких наукові статті з проблем історіографії Брестського миру, місцевих Рад України, народонаселення Лівобережної України, праці з історії духовної культури Слобожанщини. Співавтор підручників та навчальних посібників з історії України та історії рідного краю. Заслужений викладач ХНУ імені В. Н. Каразіна (2002 р.). Лауреат творчої премії міськвиконкому ім. Д. І. Багалія в галузі краєзнавства (2008 р.). Нагороджений медаллю імені В. Н. Каразіна (2010 р.).

### Основні друковані праці

*Повний перелік праць до 2007 р. див. у розд. «Література про нього», № 3.*

1. Брестський мир у радянській історіографії (1918 — середина 1930-х років) // ПІН СРСР. — Х., 1971. — Вип. 12. — С. 35—41.

4. История : учеб. пособие для абитуриентов и школьников : в 2 ч. Ч. 1. История Украины / В. Г. Пикалов, С. И. Посохов ... М. З. Бердута [и др.]. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1999. — 172 с.
5. Народна обрядовість та православні релігійні свята на Слобожанщині XVIII — початку XX ст. / М. З. Бердута, О. М. Солошенко // Віра і Розум. — 2001. — № 2. — С. 226—232.
6. Історія України : курс лекцій / Н. Олейник, В. Духопельников, М. Бердута, С. Наумов. — Х. : Консул, 2002. — 365 с.
7. Короткий словник-довідник з курсу «Етнологія України» для студентів гуманітарних факультетів / уклад. Л. А. Бортник, М. З. Бердута. — Х. : Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2002. — 67 с.
8. История : учеб. пособие для поступающих в вузы Украины. Ч. 1. История Украины / С. И. Посохов, В. В. Калиниченко ... М. З. Бердута [и др.]. — Х. : Интеллект-ЭКО, 2003. — 191 с.
9. Визначні етнологи України : довід. з етнології України для гуманіт. ф-тів / М. З. Бердута, Л. А. Бортник. — Х. : Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2004. — 80 с.
10. Історичні постаті. Гетьмани України : метод. рек. / М. З. Бердута, В. І. Бутенко, О. С. Солошенко. — Х. : Основа, 2004. — 127 с.
11. Експрес-курс. Історія України: зовнішнє незалежне оцінювання : [навч. посіб.] / Д. В. Журавльов, М. З. Бердута. — К. : Майстер-клас. — 2009. — 320 с.

### **Література про нього**

1. Бердута Михайло Захарович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 167—168.
2. Бердута Михайло Захарович // Кафедрі історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна — 50 років / [наук. ред. В. В. Калініченко]. — Х., 2007. — С. 29—30.
3. Михайло Захарович Бердута (до 40-річчя наукової діяльності) : біобібліогр. покажч. / уклад. В. В. Федоренко ; вступ. ст. С. І. Посохова. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. — 20 с.

## Берестнев Сергій Іларіонович

(21.05.1951)



Народився у м. Суми. В 1977 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. В 1977–1980 рр. працював учителем історії в середній школі № 61 м. Харкова, у 1980–1982 рр. — керівник гуртків при Обласній станції юних туристів. З 1982 по 1993 р. працював на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології ХДУ викладачем (1982–1984), молодшим, старшим науковим співробітником. Читав загальні курси: основи археології, історія первісного суспільства, а також спецкурси з археології України. В 1983 р. захистив

кандидатську дисертацію «Срубная культура лесостепного Левобережжя України» (Московський державний університет; наук. керівник — проф. Б. А. Шрамко). Оpubлікував понад 20 наукових праць. Керував археологічними розкопками. У подальшому — співробітник Обласної станції юних туристів, викладач військової історії Харківського військового університету. Лауреат премії ім. Героя Радянського Союзу К. М. Курячого (1983 р.).

### Основні друковані праці

1. Нові пам'ятки зрубної культури в лісостеповій частині басейну Сіверського Дінця // ВХУ. — 1979. — № 182 : Історія. — Вип. 11. — С. 91—97.
2. Работы Левобережной лесостепной (археологической) экспедиции // АО 1978 г. — М., 1979. — С. 301—312.
3. Поселення зрубної культури Таранцеве на Харківщині // ВХУ. — 1980. — № 201 : Історія. — Вип. 12. — С. 100—107.
4. К вопросу об изучении памятников срубной культуры в Левобережной лесостепной Украине // Там само. — 1981. — № 214 : История СССР и зарубежных стран. — С. 107—112.
5. Срубная культура лесостепного Левобережжя Украины : автореф. дис. ... канд. ист. наук. — М., 1983. — 21 с.
6. О погребениях предскифского периода в Левобережной лесостепи Украины // Проблемы археологии Поднепровья : межвуз. сб. науч. тр. — Днепропетровск, 1985. — С. 98—107.

7. Два позднекочевнических погребения Самаро-Орельского междуречья / С. И. Берестнев, А. В. Крыганов // Питання археології Сумщини : матеріали наук.-практ. конф. «Проблеми вивчення і охорони пам'яток археології Сумщини», квіт. 1989 р. — Суми, 1990. — С. 112—114.
8. Новые данные о памятниках пеньковской культуры в бассейнах Северского Донца и Ворсклы / С. И. Берестнев, М. В. Любичев // Археология славянского Юго-Востока : материалы к межвуз. науч. конф. — Воронеж, 1991. — С. 33—36.

### **Література про нього**

1. Берестнев Сергей Илларионович // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 87.
9. Берестнев Сергій Іларіонович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 134—136.

## **Білецька (Гарбузова) Віра Юхимівна**

(11.09.1894 — 1933)

Народилася у м. Охтирка Харківської області. У 1912—1916 рр. навчалася на словесному відділенні Харківських вищих жіночих курсів, працювала вчителькою російської та української мови у школах Богодухова, а в 1920—1922 рр. — у Харківській трудовій школі, завідувала Етнологічним відділом Харківського музею Слобідської України. З 1923 р. — викладач української мови та письменства робітфаку ХСГІ. З травня 1923 р. — аспірант, науковий співробітник етнологіко-краєзнавчої секції науково-дослідної кафедри історії української культури при ХІНО, з 1923 р. — керівник краєзнавчого гуртка в ХІНО. Виступила з доповіддю про сучасні завдання вивчення села на І Всеукраїнській краєзнавчій конференції. Трагічно загинула у 1933 р.

### **Основні друковані праці**

1. Етнографізм у творах Я. Щоголева // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії України. — 1924. — [Ч.] 1. — С. 123—142.

2. Чинбарське та кушнірське ремесло в Богодухові на Харківщині // Там само. — Х., 1926. — Ч. 2—3. — С. 177—198.
3. Вишиті кожухи в Богодухівській окрузі на Харківщині // Там само. — 1927. — Ч. 7 : Етнол.-краєзнав. секція. — Вип. 1. — С. 63—70.
4. Мотив портретного виображення в українських піснях // Етногр. вісн. — 1927. — Кн. 3. — С. 138—144.
5. Шахтарські пісні // Етногр. вісн. — 1927. — Кн. 5 : Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. — Ч. 3. — С. 50—71.
6. В степах Казахстану : (етногр. нариси) // Схід. світ. — 1928. — № 3—4. — С. 184—207.
7. Наймитські пісні // Етногр. вісн. — 1929. — Кн. 8. — С. 135—151.
8. Українські сорочки, їх типи, еволюція і орнаментация // Матеріали до етнології й антропології / Т-во ім. Т. Г. Шевченка. — Львів, 1929. — Т. 21—22, ч. 1. — С. 1—67.
9. Жіночі наймитські пісні // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1930. — Т. 9 : Праці етногр.-етнол. секції. — Вип. 2. — С. 59—78.

### **Література про неї**

1. Biletska Vira // Encyclopedia of Ukraine. — Toronto ; Buffalo ; London, 1985. — Vol. I. — P. 225.
2. Горленко В. Ф. Білецька Віра Юхимівна / В. Ф. Горленко // Енциклопедія сучасної України. — К., 2003. — Т. 2. — С. 770.
3. Шудря Є. С. Віра Юхимівна Білецька / Є. С. Шудря // Подвижниці народного мистецтва : бібліогр. нариси / Є. С. Шудря. — К., 2003. — Вип. 1. — С. 34—35.



## Бойко Володимир Васильович

(06.08.1935 — 24.11.1995)



У 1962 р. закінчив історичне відділення історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Після завершення навчання працював викладачем кафедри марксизму-ленінізму Комунарського державного горно-металургійного інституту (м. Комунарськ Донецької області). В 1967—1979 рр. обіймав посади викладача, старшого викладача, доцента кафедри історії КПРС і наукового комунізму Українського заочного політехнічного інституту (м. Харків). З 1979 р. працював доцентом кафедри нової та новітньої історії Харківського державного університету. Читав загальні і спеціальні курси з нової історії країн Європи та Америки. В 1975 р. захистив кандидатську дисертацію «КПРС і БКП на чолі братського співробітництва радянського і болгарського народів у розвитку соціалістичної культури (1944—1948)» (наук. керівник — проф. Г. М. Попов). Автор близько 50 публікацій. Мав нагороди Народної Республіки Болгарії.

### Основні друковані праці

1. Радянсько-болгарське співробітництво в галузі літератури — яскравий зразок втілення ленінських принципів пролетарського інтернаціоналізму // ВХУ. — 1970. — № 57 : Сер. історії КПРС. — Вип. 7. — С. 113—119.
2. Радянсько-болгарські мистецькі зв'язки, 1944—1948 рр. // УІЖ. — 1973. — № 8. — С. 29—37.
3. Студентська научна конференція в Харкове за «В. І. Ленин и историческата съдба на българския народ» // Ист. прегляд. — 1980. — № 5. — С. 160—163.
4. Первые шаги советско-болгарского сотрудничества в развитии высшей школы (1944—1948) // ВХУ. — 1981. — № 214 : История СССР и зарубежных стран. — С. 45—52.
5. Становлення і розвиток радянсько-болгарських зв'язків у галузі вищої освіти (1944—1948) // УІЖ. — 1981. — № 8. — С. 107—110.
6. Становлення і розвиток радянсько-болгарських спортивних зв'язків (1944—1948 рр.) // ПС. — 1981. — Вип. 24. — С. 33—38.

7. Советско-болгарское сотрудничество в совершенствовании системы народного просвещения (1959—1971) / В. В. Бойко, С. Ю. Лукаш // ВХУ. — 1984. — № 266 : Социалистическое и коммунистическое строительство в СССР и странах социалистического содружества. — С. 85—89.
8. Дружественные контакты советского и болгарского народов в области художественной литературы (1949—1958 гг.) // ВХУ. — 1986. — № 296 : История капиталистической и социалистической формаций. — С. 70—75.
9. Сътрудничеството между СССР и НР България в развитието на народната просвета (1944—1971 гг.) // Летопис на дружбата. — 1987. — Т. 10. — С. 220—244.

### **Література про нього**

1. Бойко Владимир Васильевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 8.
2. Бойко Володимир Васильович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 136—137.

## **Бойко Іван Давидович**

(18(30).1899 — 05.06.1971)

Народився у с. Володькова Дівиця Ніжинського повіту Чернігівської губернії. 1920 р. закінчив учительську семінарію. Після цього до 1923 р. навчався у Ніжинському інституті народної освіти (НІНО). З 1923 по 1930 рр. працював шкільним учителем. З 1929 по 1932 рр. навчався в аспірантурі при Академії наук УСРР і в науково-дослідному інституті історії української культури (м. Харків). Після закінчення аспірантури працював викладачем історії СРСР та історії України, виконував обов'язки завідувача кафедрою історії Вінницького державного педагогічного інституту. З 1934 по 1941 рр. був доцентом, виконуючим обов'язки завідувача кафедри історії СРСР і УРСР Харківського державного університету, в 1941—1943 рр. працював завідувачем кафедри історії УРСР Об'єднаного Українського державного університету (м. Кзил-Орда Казахської РСР), в 1944—1945 рр. до від'їзду до Києва був завідуючим кафедри історії СРСР та України Харківського

університету. В Києві продовжував викладацьку діяльність у вищих навчальних закладах, співробітничав в Інституті історії Академії наук УРСР. Обіймав посади заступника директора з наукової роботи у Республіканській партійній школі при ЦК КПУ (1945—1949 рр.), проректора з наукової частини (1949—1955), зав. кафедрой історії СРСР (1955—1956 рр.) у Вищій партійній школі, старшого наукового співробітника Інституту мовознавства, фольклористики та етнології АН УРСР (1965—1967). Основні проблеми наукових досліджень І. Д. Бойко — соціально-економічні процеси в Україні в XVI—XIX ст., українсько-польські відносини XVII—XIX ст., історія української культури. В 1964 р. захистив докторську дисертацію «Селянство України в другій пол. XVI — першій пол. XVII ст.».

В 1940 р. захистив кандидатську дисертацію «Польське повстання 1863 р. на Правобережній Україні», та в 1964 р. у Києві — докторську дисертацію «Селянство України в другій пол. XVI — першій пол. XVII ст.», отримав вчене звання професора.

За час роботи в Харківському університеті опублікував понад 10 робіт. Всього опублікував близько 80 наукових праць.

Нагороджений орденами і медалями СРСР. Входив до складу делегації СРСР на XII Міжнародному конгресі в Римі (1955 р.).

### **Основні друковані праці**

1. До питання про приєднання України до Росії // УЗХУ. — 1939. — Т. 15 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 1. — С. 27—39.
2. Історична дійсність в поемі О. С. Пушкіна «Полтава» // НЗХПІ. — 1940. — Т. 5. — С. 171—178.
3. Короткий нарис історії Харківського державного університету ім. О. М. Горького, 1805—1916 рр. // Короткі нариси з історії Харк. держ. ун-ту. — Х., 1940. — С. 3—42.
4. Повстання польської шляхти на Правобережній Україні в 1863 р. і українське селянство // НЗХПІ. — 1940. — Т. 5. — С. 93—106.
5. Польское восстание 1863 года на Правобережной Украине : дис. ... канд ист. наук, — Х., 1940.\*
6. Польша під чоботом Гітлера. — К. : Укрполітвидав, 1941. — 10 с.
7. Возз'єднання українського народу в єдиній українській радянській державі. — Х. : Кн.-журн.-газ. вид-во, 1945. — 24 с.
8. Переяславська рада 8 січня 1654 р. та її історичне значення // Наук. хроніка Харк. держ. ун-ту : зб. анот. — 1946. — № 1 (4). — С. 1—2.

### **Література про нього**

1. Іван Давидович Бойко : [некролог] // УІЖ. — 1971. — № 8. — С. 153.

2. Бойко Иван Давидович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 8.
3. Бойко Иван Давидович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 137—139.

## **Бродович Йосип Олександрович**

(1871 — 28.03.1920)

Народився у с. Карновець Волинської губернії. Навчався у Житомирському духовному училищі (1884—1887), у Волинській духовній семінарії (1887—1893) та у Київській духовній академії (1893—1897). У 1897 р. закінчив курс навчання і був призначений в академії виконуючим обов'язки доцента по кафедрі загальної церковної історії. У 1890 р. на засіданні ради Київської духовної академії захистив магістерську дисертацію «Книга пророка Осии». У 1901 р. був затверджений у вченому ступені магістра богослов'я, того ж року був удостоєний звання доцента.

Як викладач академії, читав студентам загальний курс церковної історії та проводив з ними практичні заняття з цього предмету. У 1899—1903 рр. був помічником завідуючого церковно-археологічного музею при Київській духовній академії. Навесні 1903 р. був переведений на посаду виконуючого обов'язки екстраординарного професора Харківського університету по кафедрі історії церкви, яку займав більш ніж 10 років.

У 1902 р. йому було надано чин надвального радника. Кавалер російських орденів Св. Станіслава II ст. та Св. Анни III ст.

Помер у м. Харкові.

### **Основні друковані праці**

1. Предстоящий собор в русской церкви // Вера и разум. — 1905. — № 20. — С. 414—431.  
То же, отд. отт.: Х. : Тип. губ. правл., 1905. — 18 с.
2. Императорское православное палестинское общество : [25-летие деятельности] // Вера и Разум. — 1907. — № 7. — С. 35—49.  
То же, отд. отт.: Х. : Тип. губ. правл., 1907. — 15 с.

3. Профессор А. С. Лебедев : [По поводу 50-летнего юбилея] // Вера и Разум. — 1907. — № 3. — С. 398—402.
4. Заботы Д. И. Багалея об учебно-вспомогательных учреждениях Харьковского университета : [По поводу юбилея 30-летней преподават. и учен. его деятельности] // СХИФО. — 1911. — Т. 20. — С. LXVIII—LXXIV.
5. Кабинет практических занятий при историко-филологическом факультете [Харьковского университета] // Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805—1905 гг.). — Х., 1911. — [Гл.] 6. — С. 81—89.
6. [Рецензия] // ЖМНП. — 1912. — [№ 12]. — С. 376—385. — Рец. на кн.: Кахриэ джами / Ф. И. Шмит. — София : Держ. печатница, 1906. — 306 с. — (Изв. Рус. арх. ин-та в Константинополе ; т. 11).
7. Е. Е. Голубинский (Песков) : некролог // СХИФО. — 1913. — Т. 19. — С. 299—315.
8. Профессор-протоиерей Н. С. Стеллецкий : (По поводу исполнившегося 25-летия его деятельности). — Х. : Епархиал. тип., 1915. — 14 с.

### **Література про нього**

1. Бродович Иосиф Александрович : [автобиограф.] // Историко-филологический факультет... — Х., 1908. — Ч. 2. — С. 301—303.
2. Бродович Иосиф Александрович // Энциклопедический словарь. Биографии / [изд. Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон]. — М., 1992. — Т. 2. — С. 548.  
То же // Новый энциклопедический словарь / [изд. Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон]. — СПб., [1912]. — Т. 8. — Стб. 145—146.
3. Бродович Юсиф Олександрович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 31—33.
4. Куделко С. М. Бродович Йосип Олександрович / Куделко С. М. // ЕСУ. — К., 2004. — Т. 3. — С. 476.

## Бузескул Владислав Петрович

(24.02. (08.03) 1858 — 01.06.1931)



Народився у с. Попівка Катеринославської губернії (тепер Ізюмський район Харківської області). Закінчив Другу харківську гімназію з золотою медаллю. У 1876—1880 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Харківського університету. Після закінчення університету був залишений «для підготовки до професорського звання». Одночасно з підготовкою до магістерських іспитів працював у приватних гімназіях міста. З 1885/1886 навч. року розпочав викладацьку діяльність у Харківському університеті на посаді приват-доцента історико-філологічного факультету.

У жовтні 1889 р. захистив магістерську дисертацію під назвою «Перикл. Историко-критический этюд». 1890 р. став екстраординарним професором кафедри всесвітньої історії. У 1895 р. захистив докторську дисертацію «Афинская полития» Аристотеля как исторический источник для истории государственного строя Афин до конца V века». У 1890 р. отримав звання екстраординарного професора, а після захисту докторської дисертації — звання ординарного професора. У 1910 р. за свої наукові досягнення був обраний членом-кореспондентом Російської академії наук.

Після закриття у 1920 р. Харківського університету викладав на Тимчасових вищих педагогічних курсах, потім в Академії теоретичних знань та на соціально-історичній секції факультету професійної освіти Харківського інституту народної освіти (ХІНО) до 1924 р. За час своєї викладацької діяльності читав курси лекцій з історії стародавньої Греції, нової історії, всесвітньої історіографії, спецкурс «Історія Афінської демократії» та ін.

З 1921 р. керував науково-дослідною кафедрою всесвітньої історії (пізніше кафедра європейської культури) при ХІНО. У 1921—1922 рр. був головою Наукового товариства при ХІНО.

За наукові досягнення з історії стародавнього світу В. П. Бузескул у 1922 р. був обраний академіком Академії наук СРСР, у 1925 р. — академіком Академії наук УРСР. У 1926 р. обраний Почесним головою історико-етнологічного відділу Всеукраїнської наукової асоціації

сходознавців, яка була утворена в Харкові. Наприкінці 1930 — на початку 1931 рр. його праці були піддані критиці як «буржуазні».

Останніми роками було здійснено видання декількох неопублікованих раніше праць та почалося перевидання окремих праць В. П. Бузескула.

На історичному факультеті Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна відкрито меморіальну аудиторію імені В. П. Бузескула.

### Основні друковані праці

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 5.*

1. История университета при действии устава 1884 г. (с 1884 по 1905). — Х. : Тип. А. Дарре, 1905. — 89 с.
2. То же // Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805—1905) / Д. И. Багалея, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. — Х., 1906. — С. 244—329.
3. История афинской демократии. — СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1909. — VII, 468, 44 с.
4. Uvod do řeckých dějů / prelož I. Veverka. — 2 vydání, opravené doplněno. — Praha, 1909. — 361 s.
5. Краткое введение в историю Греции : лекции. — Х. : Типолитограф. М. С. Сергеева, 1910. — XIII, 264 с.
6. Школьное дело у древних греков по новым данным // Вестн. Европы. — 1911. — № 4. — С. 88—111.
7. Новейшие гипотезы об источнике «Афинской политики» Аристотеля : [крит. заметка] // Сборник в честь Эрнста Романовича фон-Штерна. — Одесса, 1912. — С. 56—65.  
То же // Зап. Одес. о-ва истории и древностей. — 1912 — Т. 30. — С. 55—65.  
То же, отд. отт.: Одесса : Славян. тип. Е. Хрисогелос, 1912. — 13 с.
8. Античность и современность: Современные темы в античной Греции. — СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1913. — 196 с.  
То же. — 2-е изд., доп. — СПб., 1914. — IV, 210 с.  
То же. — 3-е изд., доп. — Л. : Наука и шк., 1924. — 144 с.
9. Введение в историю Греции : обзор источников и очерк разработки греческой истории в XIX и в нач. XX в. — 3-е изд., перераб. — Пг., 1915. — XVI, 592 с.
10. Современная Германия и немецкая историческая наука XIX столетия : К происхождению современной германской идеологии // Рус. мысль. — 1915. — № 2. — С. 24—85.
11. Древнейшая цивилизация в Европе: Эгейская или критско-микенская культура // Вестн. Европы. — 1916. — № 8 (авг.). — С. 67—107.

12. Афинская демократия : общий очерк. — Х. : Союз, 1920. — 213 с.

### Література про нього

1. Синяговський Г. П. В. П. Бузескул / Г. П. Синяговський // УІЖ. — 1958. — № 4. — С. 109—112.
2. Кадеєв В. І. Владислав Петрович Бузескул : К 145-летию со дня рождения / В. І. Кадеєв // Universitates = Университеты: наука и просвещение. — 2003. — № 3 (15). — С. 68—77.
3. Кадеєв В. І. Владислав Петрович Бузескул и «История афинской демократии» : послесл. / В. І. Кадеєв ; Печатные труды В. П. Бузескула // Идеал свободы и равноправия: История афинской демократии. — Х., 2004. — С. 469—494.
4. Перфилова Т. Б. Образ афинской демократии в антиковедении Нового времени: интерпретация В. П. Бузескула / Т. Б. Перфилова ; под ред. М. В. Новикова. — Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2007. — 400 с.
5. Кадеєв В. І. Владислав Петрович Бузескул : К 150-летию со дня рождения : [очерк о жизни и деятельности, биобиблиогр. указ.] / В. І. Кадеєв. — Х. : Изд-во ХНУ им. В. Н. Каразина, 2008. — 60 с.
6. Матвеева Л. В. Владислав Бузескул — историк своего времени / Л. В. Матвеева. — К. : Стило, 2008. — 713 с.
7. Тункина И. В. Академик В. П. Бузескул и судьба его книги «Всеобщая история и ее представители в России в XIX и начале XX века» / И. В. Тункина // Всеобщая история и ее представители в России в XIX и начале XX века / В. П. Бузескул. — М., 2008. — С. 11—42.

## Буйнов Юрій Володимирович

(19.07.1952)



Народився в м. Запоріжжі. В 1975 р. з відзнакою закінчив історичний факультет ХДУ, працював учителем історії в школі с. Дублянка Краснокутського району Харківської області та у середній школі № 119 м. Харкова. В 1975–1979 рр. навчався в заочній аспірантурі при кафедрі історіографії, джерелознавства та археології ХДУ. В 1981 р. захистив кандидатську дисертацію «Бондарихинская культура» (Інститут археології АН УРСР (Київ), наук. керівник — проф. Б. А. Шрамко). 1981—1983 рр. працював викладачем кафедри історії УРСР, з 1983 р. —



викладачем, старшим викладачем, доцентом кафедри історіографії, джерелознавства та археології (затверджений узванні в 1988 р.). Викладав загальні курси: етнографія (етнологія), основи археології, історія первісного суспільства, кількісні методи історичного дослідження, історія України, історія рідного краю; спецкурси: «Методика археологічних досліджень», «Проблеми скифо-сарматської археології», «Проблеми енеоліту та доби бронзи», «Математичні методи в археології», «Комп'ютерні технології в археології», «Палеологія та історія стародавніх суспільств»; паралельно — курс археології в Харківському педагогічному інституті ім. Г. С. Сковороди. З 1984 р. обіймав посаду заступника декана історичного факультету, з 1991 по 1998 р. був деканом факультету. Опублікував понад 70 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць. Відповідальний редактор «Вісника Харківського університету» (серія «Історія») (1991—1998), голова ради історичного факультету (1991—1998). Керує археологічними розкопками. Під науковим керівництвом Ю. В. Буйнова захищено 2 кандидатські дисертації.

### Основні друковані праці

1. Исследования курганов скифского периода в Валковском р-не на Харьковщине / А. В. Бандуровский, Ю. В. Буйнов // Археологічні відкриття в Україні 1999—2000 рр. — К., 2001. — С. 72—75.
2. Раскопки городища скифского времени у хутора Городище на Харьковщине // Археологічні відкриття в Україні 2000—2001 рр. — К., 2002. — С. 93.
3. Бондарихинская и чернолесская культуры: проблема взаимосвязей (по материалам городища у с. Веселое на Харьковщине) // Древности, 2005 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 2005. — С. 246—254.
4. К вопросу об исторических судьбах племен бондарихинской культуры // Рос. археология. — 2006. — № 2. — С. 39—50.
5. Позднебондарихинские комплексы в раскопе VII поселения Родной Край — 1 / Ю. В. Буйнов, А. В. Корохина // ВХНУ. — 2006. — № 728 : Історія. — Вип. 38. — С. 259—272.
6. Поселення малобудківського типу біля с. Тимченки у басейні р. Сіверський Донець // Археологія. — 2006. — № 1. — С. 42—47.
7. Поховальні пам'ятки та обряд племен бондарихинської культури // Археологія. — 2006. — № 4. — С. 60—67.
8. Антропологические материалы из курганов скифского времени у с. Черемушное на Харьковщине / В. Л. Бондаренко, Ю. В. Буйнов, Д. С. Гречко // ВХНУ. — 2007. — № 762 : Історія. — Вип. 39. — С. 274—285.

9. К вопросу об этногенезе племен бондарихинской культуры // Там само. — 2009. — № 852 : Історія. — Вип. 41. — С. 7—17.
10. Методичні рекомендації з археологічної практики для студентів І курсу історичного факультету / Ю. В. Буйнов, В. В. Скирда, І. Б. Шрамко. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. — 54 с.

### Література про нього

1. Буйнов Юрий Владимирович // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 87.
2. Буйнов Юрій Володимирович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 139—141.
3. Буйнов Юрій Володимирович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 139—140.

## Булах Василь Іванович

(14.10.1925 — 24.08.1990)



Народився в с. Слагіно Харківського району Харківської області. З серпня 1943 р. по серпень 1950 р. перебував у лавах Червоної Армії. Після демобілізації (1950 р.) повернувся до м. Харкова. У 1951—1956 рр. — студент історичного факультету Харківського державного університету. Після закінчення навчання в ХДУ (1956 р.) працював учителем історії в середніх школах м. Харкова. У 1958—1960 рр. — аспірант кафедри історії КПРС Харківського університету, з 1960 р. по 1965 р. — викладач цієї ж кафедри. В 1963 р. захистив кандидатську дисертацію «Харківська обласна партійна організація у боротьбі за подальше організаційно-господарське укріплення колгоспів (1956—1959 рр.)» (наук. керівник — проф. О. О. Воскресенський). У 1965—1990 рр. обіймав посаду старшого викладача, доцента кафедри історії СРСР. Упродовж 1982—1987 рр. — декан історичного факультету ХДУ. Спеціалізувався з питань історії СРСР, читав загальні та спеціальні курси. Опублікував понад 30 робіт.

Декілька років виконував обов'язки відповідального секретаря міжвідомчого наукового збірника «Вопросы истории СССР» та відповідального редактора «Вісника Харківського університету» (серія «Історія»). Мав державні нагороди. Брав активну участь у громадському житті.

### Основні друковані праці

1. Организационно-хозяйственное укрепление колхозов в 1956 г. : (По материалам Харьк. обл.) // УЗХУ. — 1960. — Т. 107 : Тр. каф. истории КПСС. — Т. 8. — С. 331—352.
2. Мероприятия Коммунистической партии по дальнейшему организационно-хозяйственному укреплению колхозов и борьба за их осуществление в 1956—1959 гг. // Там же. — 1961. — Т. 118 : Тр. каф. истории КПСС. — Т. 9. — С. 88—117.
3. Харьковская областная партийная организация в борьбе за дальнейшее организационно-хозяйственное укрепление колхозов в 1956—1959 гг. : автореф. дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1963. — 23 с.
4. Повышение материального благосостояния и культурного уровня колхозного крестьянства на основе дальнейшего организационно-хозяйственного укрепления колхозов в 1956—1959 гг. : (По материалам Харьк. обл.) // Из истории местных организаций Коммунистической партии Украины. — Х., 1964. — Вып. 3. — С. 97—108.
5. Социалистические преобразования в сельском хозяйстве // Советский Союз : учеб. пособие для студ.-иностранцев подгот. ф-та ХГУ. — Х., 1964. — С. 118—137.
6. Роль А. М. Горького в организации издания «Истории гражданской войны в СССР» // ВХУ. — 1966. — № 36 : Сер. филол. — Вып. 4. — С. 67—72.
7. Ленінське вчення про Ради як державну форму диктатури пролетаріату // Там само. — 1970. — № 57 : Сер. історії КПРС. — Вип. 7. — С. 22—28.
8. Роль сельских Советов Украины в подготовке массового колхозного движения (1927—1929 гг.) // ВИ СССР. — 1982. — Вып. 27. — С. 77—86.
9. Роль сельских Советов Украины в развитии колхозного движения (осень 1929 — зима 1929—1930 гг.) // ВИ СССР. — 1983. — Вып. 28. — С. 71—79.
10. Победа колхозного строя в СССР : прогр. спецкурса : для студ. 4 курса ист. ф-та / сост. В. И. Булах. — Х. : ХГУ, 1985. — 8 с.

### Література про нього

1. Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х. : Вид-во ХНАДУ, 2004. — 180 с.  
С. 82—83 : спомини В. М. Духопельникова про В. І. Булаха.
2. Булах Василь Іванович // Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль та ін.]. — Х., 2006. — С. 19.

### Бутенко Віра Іванівна

(19.04.1936)



Народилася в с. Дмитрівка Акимівського району Запорізької області. 1954—1959 рр. навчалася на історичному факультеті Харківського державного університету (закінчила з дипломом із відзнакою). В 1959—1964 рр. — вчитель історії і суспільствознавства середньої школи № 2 м. Змієва Харківської області. В 1963—1966 рр. навчалася в аспірантурі при кафедрі історії СРСР, потім — історіографії, допоміжних історичних дисциплін і методики історії. В 1971 р. захистила кандидатську дисертацію «Колгоспне будівництво на Україні в 1917—1929 рр. в радянській історіографії» (наук. керівник — проф. І. Л. Шерман). З 1964 р. по 1974 р. — старший викладач, доцент кафедри історіографії, допоміжних історичних дисциплін і методики історії. 1974—2001 рр. — доцент кафедри історії України, з 2001 р. — доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології ХНУ.

Читала загальні курси з історії УРСР (радянський період), методики викладання історії та суспільствознавчих дисциплін, методології освіти в ХХІ ст., спеціальні курси: «Історія освіти і науки в Україні», «Кооперативний рух в Україні в період непу. 20-ті роки ХХ ст.» та інші. За сумісництвом деякий час викладала загальний курс історії України в Харківському педагогічному інституті. Сформувала усталені традиції вивчення та викладання дидактики історії.

Досліджувала історію та історіографію аграрних відносин в Україні періоду непу в 20-ті роки ХХ ст., зокрема роль сільськогосподарської кооперації. З 2001 р. зосередила увагу на проблемах методології освіти в суспільстві ХХІ ст., інноваційних технологіях навчання у вищих і середньоосвітніх навчальних закладах. Опублікувала понад 100 наукових, науково-популярних та методичних праць, у тому числі дві монографії та навчальний посібник. З 2000 р. декілька років очолювала журі обласних олімпіад школярів з історії, підтримувала професійно-творчі зв'язки історичного факультету з Харківським інститутом післядипломної підготовки вчителів, зі школами, гімназіями, ліцеями Харкова й області. Лектор товариства «Знання», член редколегії «Методичного вісника історичного факультету». Нагороджена медаллю «Ветеран праці».

### **Основні друковані праці**

3. Сільськогосподарська кооперація України 20-х років ХХ століття: концептуальні засади в історіографії 20-х років / В. І. Бутенко, К. В. Філіппов // ВХНУ. — 2001. — № 526 : Історія. — Вип. 33. — С. 215—224.
4. Історичні постаті. Гетьмани України / М. З. Бердута, В. І. Бутенко, О. М. Солошенко. — Х. : Основа, 2004. — 128 с. — (Сер. «Бібліотека журн. «Історія та правознавство» ; вип. 3 (3)).
5. Освіта в суспільстві ХХІ століття (за роботами англійського соціолога З. Баумана) // ВХНУ. — 2006. — № 728 : Історія. — № 38. — С. 212—219.
6. Инновационная проектная технология обучения как результат объединения «метода проектов» и электронной связи (из опыта исторического факультета ХНУ имени В. Н. Каразина) // Метод. вісн. іст. ф-ту / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. — 2010. — № 8. — С. 23—30.
7. Кооперація, селянин, держава. Історія сільськогосподарської кооперації українського села періоду непу / В. І. Бутенко, К. В. Філіппов. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. — 216 с.

### **Література про неї**

1. Бутенко Вера Ивановна // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 88.
2. Бутенко Віра Іванівна // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 140.

## Буцинський Петро Микитович

(24.12.1853 — 31.10.1916)



Народився в с. Донецька-Сеймиця Тимського повіту Курської губернії (тепер Курська обл.) в багатодітній родині священика. Навчався в Обоянському духовному училищі, Белгородській духовній семінарії та на історико-філологічному факультеті Харківського університету, після закінчення якого був залишений стипендіатом при кафедрі російської історії (1879 р.).

У 1881 р., після складання магістерського іспиту, було присвоєно звання магістра російської історії. У тому ж році був відряджений до Москви для наукової роботи в архівах та бібліотеках. Результатом цієї праці стала магістерська дисертація «О Богдане Хмельницком», яка була захищена на засіданні ради історико-філологічного факультету в Університеті Св. Володимира у Києві 13 травня 1883 р.

У лютому 1884 р. П. М. Буцинський обраний доцентом кафедри російської історії історико-філологічного факультету Харківського університету. З лютого 1885 р. займав посаду професора цієї кафедри, читав студентам лекції з історії Росії кінця XVII — першої половини XIX ст.

У 1890 р., після захисту дисертації «Заселение Сибири и быт первых ее насельников», Університет Св. Володимира надав П. М. Буцинському вчений ступінь доктора російської історії. Докторська дисертація отримала ряд позитивних рецензій. С-Петербурзька академія наук присудила йому за цю роботу премію І. М. Сибірякова. Вчений присвятив історії Сибіру ще декілька монографій. Досліджував історію Росії кінця XVII—XVIII ст. У 1890 р. був призначений екстраординарним професором кафедри російської історії Харківського університету, а в 1893 р. — ординарним професором тієї ж кафедри.

В 1903 р. став одним із засновників «Харьковского отдела Русского Собрания» (ХОРС). 1906 р. отримав чин дійсного статського радника. У 1913 р. за станом здоров'я пішов у відставку. Помер у Мерефі.

Кавалер російських орденів Св. Анни II ст. та Св. Станіслава II ст.

Псевдоніми: «П. Б.», «Т. К. Ц.».

### Основні друковані праці

1. О Богдане Хмельницком. — Х. : Тип. Зильберберга, 1882. — 240 с.
2. Заселение Сибири и быт ея первых насельников. — Х. : Тип. губерн. правл., 1889. — 345 с.
3. К истории Сибири: Сургут, Нарым и Кетск до 1645 г. — Х. : Тип. А. Дарре, 1893. — 28 с.
4. Отзывы о Павле I его современников. — Х. : Типо-лит. Зильберберга, 1901. — 41 с.
5. Общий курс новой русской истории. — [Б. м. : Б. и., б. г.]. — 241 с.
6. Брошюра г. И-ва «В. Н. Каразин, мнимый основатель Харьковского университета» и ответ проф. Д. Багалея в «Южном крае» № 8, 487 // ХГВ. — 1905. — 11 сент. (№ 233). — С. 2—3.  
То же, отд. отт. — [Б. м. : Б. и., б. г.]. — 23 с.
7. Отзыв о диссертации Е. П. Трифильева «Очерк из истории крепостного права в России. Царствование императора Павла I» // УЗХУ. — 1906. — Кн. 2, [разд.] : Критика и библиогр. — С. 83—86.

### Література про нього

1. Буцинский Петр Никитич : [автобиогр.] // Историко-филологический факультет... — Х., 1908. — С. 341—344.
2. [30 лет научно-педагогической деятельности П. Н. Буцинского] // ЮК. — 1912. — 7 февр. — С. 3 ; ХГВ. — 1912. — 4 февр. — С. 3.
3. Профессор П. Н. Буцинский : некролог // ЮК. — 1916. — 1 нояб.
4. Зайцев Б. П. Буцинський Петро Микитович // ЕСУ. — Т. 3. — К., 2004. — С. 671.
5. Каплин А. Д. П. Н. Буцинский: вехи жизненного пути и плоды научной деятельности // Проблеми вивчення та викладання історії Росії в класичних університетах : матеріали круглого столу, присвяч. 200-річчю каф. історії Росії та 190-річчю з дня народж. М. І. Костомарова (14 трав. 2007 р.) / Харк ун-т. — Х., 2007. — С. 63—71.

## Введенський Дмитро Андрійович

(1909—1955)

У 1931 р. закінчив історичний факультет Ленінградського педагогічного інституту. В 1932—1935 рр. — доцент кафедри історії СРСР та декан історичного факультету Ленінградського, а згодом — Новгородського педагогічних інститутів. У 1935—1939 рр. — викладач, доцент кафедри історії СРСР та УРСР історичного факультету Харківського державного

університету. Захистив кандидатську дисертацію «Новгород в системі опричнини». В 1944—1945 рр. — директор Харківського книжково-газетного видавництва, в 1946—1955 рр. — завідувач кафедри історії в Харківській партійній школі. Автор понад 20 наукових, науково-популярних праць та навчально-методичних посібників.

### Основні друковані праці

1. Краткий конспект курса истории СССР. Лекция 1. Первобытная история СССР / Харьк. пед. ин-т. — Х., 1938. — 12 с.
2. Великий російський революціонер-демократ : (До 50-річчя з дня смерті М. Г. Чернишевського) // Більшовик України. — 1939. — № 10. — С. 31—43.
3. До питання про розклад кріпосницького господарства Росії в першій половині XIX віку : (Епоха О. С. Пушкіна) // НЗХПІ. — 1939. — Т. 1. — С. 133—153.
4. К истории образования Новгородской республики // УЗХУ. — 1939. — Т. 15 : Тр. ист. ф-ту. — Т. 1. — С. 11—25.
5. Київська держава IX—XII вв. // За більшовицьку пропаганду і агітацію. — 1939. — № 17. — С. 29—39.
6. Конспект лекцій по истории СССР. Лекция 3. Киевское государство / Харьк. пед. ин-т. — Х., 1939. — 16 с.
7. Підготовка і проведення Жовтневої соціалістичної революції // За більшовицьку пропаганду і агітацію. — 1939. — № 20. — С. 13—21.
8. Російська секція Першого Інтернаціоналу // Там само. — № 13. — С. 27—38.
9. Утворення Новгородської республіки : (Нарис з історії феодал. Новгороду) // За більшовицьку пропаганду і агітацію. — 1939. — № 2. — С. 18—30.

### Веретенніков Василь Іванович

(21.08. (02.09).1880 — 18.07.1942)

Народився в м. Воронежі у родині службовця. В 1904 р. закінчив історико-філологічний факультет Петербурзького університету. В 1905—1908 рр. працював у Петербурзькому Головному архіві Міністерства закордонних справ. З 1908 р. мешкав у Харкові, викладав на Вищих жіночих курсах. У 1909 р. склав магістерський іспит при Харківському університеті. В 1910 р. захистив магістерську дисертацію «История Тайной канцелярии петровского времени» та почав викладати як приват-доцент кафедри російської історії історико-філологічного факультету



Харківського університету. В 1911 р. делегований Харківським університетом для участі в роботі XV археологічного з'їзду у Новгороді. У грудні 1913 р. був обраний Радою університету на посаду екстраординарного професора по кафедрі російської історії, проте міністр народної освіти не затвердив рішення Ради. Викладав у Московському (1914—1915) та Петроградському (1915—1916) університетах. 1916 р. у Петроградському університеті захистив докторську дисертацію «Очерки истории развития в России генерал-прокуратуры».

Після Лютневої революції 1917 р. отримав ординарну професуру в Саратовському університеті, де працював до 1920 р. Там одночасно виконував обов'язки уповноваженого Головного архівного управління РРФСР по Саратовській губернії, завідував губернським архівом. Влітку 1920 р. був запрошений Д. І. Багалієм до Харкова на посаду професора російської історії по кафедрі російської культури Академії теоретичних знань. Потім викладав у Харківському інституті народної освіти (1920—1930). Викладацькою діяльністю займався до 1933 р. Читав лекційні курси на факультеті професійної освіти ХІНО з історії Росії, методології та методики викладання історії. Очолював комісію з вивчення методології історії при ХІНО (1926). Викладав архівознавство на курсах підвищення кваліфікації архівістів при ХІНО. Голова секції історії Росії Харківської науково-дослідної кафедри історії України (історії української культури ім. Д. І. Багалія), згодом очолив підсекцію історії українського письменства етнологічно-краснознавчої секції та секцію російської культури Харківської науково-дослідної кафедри історії європейської культури під керівництвом В. П. Бузескула.

Одночасно з початку 1920-х років працював на архівній ниві. Виконував обов'язки голови археографічної комісії архівної секції Харківського губернського комітету охорони пам'яток мистецтв і старовини. В 1921 р. наказом наркома освіти УРСР був призначений членом колегії Головного архівного управління УРСР. Працював на різних посадах у Центральному архівному управлінні УРСР: завідувачем відділу архівознавства (1924, 1926, 1927), старшим ученим-архівознавцем (1928), вченим-архівістом відділу архівознавства (1928—1929), науковим співробітником, консультантом (1930—1933). Був членом редколегії часопису «Архівна справа» (з 1931 р. — «Радянський архів»). Зробив значний внесок у розробку теоретичних проблем архівознавства. Надавав велике значення популяризації архівної справи. Створив обґрунтовану концепцію організації архівної освіти в Україні, став одним із організаторів та керівником перших короткотермінових курсів архівознавства у Харкові та Києві (1923). Був одним із організаторів проведення першого Всеукраїнського з'їзду архівних працівників (1926), на якому виступив з доповідями про підготовку архівних працівників для галузі та про науково-технічні умови зберігання архівних документів. На основі

рішення з'їзду уклав програму курсу архівознавства для студентів ХІНО. 4 червня 1930 р. був призначений завідувачем архівознавчого відділу заочного відділення ХІНО. Йому належить ідея створення спеціальної кваліфікаційної комісії при Центральному архівному управлінні, яка б встановлювала відповідність рівня освіти архівістів тощо.

Брав участь у роботі Другого Всеукраїнського з'їзду архівних працівників (Харків, 1931). На цьому з'їзді був обвинувачений у сповідуванні буржуазної методології в архівній справі і в архівознавстві (оголошений ідеологом техніцизму та об'єктивного документалізму). Змушений каятися, втім, його самокритику з'їзд не прийняв. Тоді ж його було виведено зі складу редколегії журналу «Радянський архів». Деякий час після того продовжував працювати в ЦАУ, проте у серпні 1933 р. його все ж було звільнено з роботи. Переїхав до Ленінграду, де з 1934 р. до 1940 р. обіймав різні посади в Державному Російському музеї: завідував секцією прикладного мистецтва, науковою бібліотекою, архівом. У 1937 р. був обраний науковим кореспондентом Кабінету внутрішнього обладнання Всесоюзної академії архітектури. Почав працювати над книгою з історії меблів, досліджував історію декоративно-прикладного мистецтва. Помер у Вологодському евакогоспіталі.

У 2000 р. Державний комітет архівів України і Спілка архівістів України встановили премію імені Василя Веретеннікова за кращі наукові праці в галузі архівознавства та документознавства.

### Основні друковані праці

1. Очерки по истории Тайной канцелярии петровского времени // ЖМНП. Нов. сер. — 1907. — Ч. 11, № 9, отд. 2. — С. 1—61, разд. паг. ; 1908. — Ч. 13, № 1, отд. 2. — С. 118—137, разд. паг. ; № 2, отд. 2. — С. 257—284, разд. паг. ; Ч. 15, — № 5, отд. 2. — С. 1—56, разд. паг. ; Ч. 18, № 11, отд. 2. — С. 129—148, разд. паг.
2. История Тайной канцелярии петровского времени. — Х. : Печ. дело, 1910. — IV, 306 с.
3. К истории составления дворянских наказов в Екатерининскую комиссию 1767 года // ЗХУ. — 1911. — Кн. 4, ч. неофиц. — С. 1—32. То же, отд. отт.: Х. : Типолитограф. М. Зильберберга и с-ва, 1911. — 32 с.
4. К вопросу о методологических приемах при разработке цифрового исторического материала // ЖМНП. Нов. сер. — 1912. — Ч. 37, № 1, отд. 2. — С. 120—136, разд. паг.
5. Случайность в историческом процессе и статистический метод // Там же. — 1913. — Ч. 48, № 10, отд. 2. — С. 19—44, разд. паг.

6. Художественная школа в Харькове в XVIII в. // СХИФО. — 1913. — Т. 19. — С. 224—234.  
То же. — Х. : Печ. дело, 1911. — 13 с.
7. Несколько слов об исторической критике : [Определение понятия] // СХИФО. — 1914. — Т. 21. — С. 105—118.  
То же. — Х. : Печ. дело, 1913. — 14 с.
8. Очерки истории генерал-прокуратуры в России доекатерининского времени. — Х. : Тип. фирмы «Адольф Дарре», 1915. — VI, 405 с.
9. Уваги з досвіду по архівному будівництву // АС. — 1925. — Кн. 1. — С. 1—23, разд. паг.
10. Архівознавчу техніку — на рівень вимог марксо-ленінської історичної науки / В. Веретенніков, Ф. Герасименко // АРУ. — 1932. — № 3. — С. 71—83.

### **Література про нього**

1. Веретенников Василий Иванович // Новый энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. — СПб., 1912. — Т. 10. — Стб. 214.
2. Шандра В. Веретенніков Василь Іванович / В. Шандра, І. Глизь // Українські архівісти : біобібліогр. довід. — К., 1999. — Вип. 1 : (XIX ст. — 1930-ті рр.). — С. 64—68.
3. Матяш І. Б. Архівна наука і освіта в Україні 1920—1930-х років / І. Б. Матяш. — К., 2000. — 591 с. С. 10, 16, 19, 25, 26, 33, 37: про В. І. Веретеннікова.
4. Матяш І. Б. Василь Веретенніков — видатний архівознавець / І. Б. Матяш // Особа в українській архівістиці : біогр. нариси / І. Б. Матяш. — К., 2001. — С. 142—160.
5. Павловська Н. П. В. І. Веретенніков як архівознавець та архівіст : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Н. П. Павловська. — К., 2003. — 245 с.
6. Павловська Н. Джерела вивчення життєвого творчого шляху видатного українського архівознавця В. І. Веретеннікова / Н. П. Павловська // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. — 2003. — Вип. 6. — С. 207—220.
7. Павловська Н. Роль В. І. Веретеннікова у підготовці кадрів для архівних установ України / Н. Павловська // Південний архів. Історичні науки. — 2003. — Вип. 11. — С. 32—36.
8. Павловська Н. Координаційна та науково-методична діяльність В. І. Веретеннікова в системі архівних установ України / Н. Павловська // Студії з архівної справи та документознавства. — 2004. — Т. 12. — С. 221—225.

9. Матяш І. Б. Веретенников Василь Іванович / І. Б. Матяш //  
Енциклопедія історії України. — К., 2005. — Т. 1. — С. 481—482.

## Ветухов Олексій Васильович

(15(27).03.1869 — декабрь 1941)



Народився у с. Тирнова Вовчанського повіту Харківської губернії. Син відомого у Харкові своєю благочинною діяльністю священика В. І. Ветухова. Навчався у Другій харківській гімназії. В 1892 р. закінчив словесне відділення історико-філологічного факультету Харківського університету, учень О. О. Потебні. Член Харківського історико-філологічного товариства, з 1895 р. секретар його педагогічного відділу. Член Харківського товариства поширення у народі писемності. Разом з батьком особливу увагу приділяв організації навчання глухонімих дітей. Вчителював у харківських гімназіях та комерційній середній школі. У серпні — грудні 1922 р. на вимогу ДПУ УСРР відмовився виїхати з родиню за кордон. З 1920 по 1930 р. — професор Академії теоретичних знань (надалі — Харківського інституту народної освіти), де викладав курси: «Соціальні основи мови», «Методика викладання російської та української мови», «Методика викладання літератури», «Лінгвістична система О. О. Потебні», «Етнографія-етнологія у зв'язку з краєзнавством». З березня 1922 р. до 1930 р. — голова етнологіко-краєзнавчої секції Науково-дослідної кафедри історії України (історії української культури) при ХІНО. Як вчений секретар брав активну участь у роботі першого та другого Потебнянських комітетів, підготувавши ряд рукописів О. О. Потебні до друку. Під час німецької окупації працював перекладачем. Батько професора Харківського університету, першого президента УВАН у США М. О. Ветухова.

### Основні друковані праці

1. Основные вопросы литературной критики. — Х. : Тип. Губерн. правл., 1896. — 19 с.  
То же // СХИФО. — 1896. — Вып. 3. — С. 45—61.
2. А. А. Потебня. — Варшава : Тип. Варшав. учеб. округа, 1898. — 59 с.
3. О деятельности педагогического отдела Х. И.-Ф. Общества в первое десятилетие 1892—1902 : [речь] // СХИФО. — 1905. — Т. 14. — С. 109—122.

4. Заговоры, заклинания, обереги и другие виды народного врачевания, основанные на вере в силу слова: Из истории мысли. Вып. 1—2. — Варшава : Тип. учеб. округа, 1907. — 522, VII с.
5. Прошлое родного языка и основы построения слова и речи : (для 4-го класса сред. учеб. заведений и для самообразования). — Х. : Мир. труд, 1913. — 31 с.
6. Акад. М. Ф. Сумцов та потєбнїанство // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії України. — 1924. — [Ч.] 1. — С. 1—4.
7. До розуміння Потєбні : (крит.-бібліогр. уваги) // Там само. — 1926. — Ч. 2—3. — С. 11—38.
8. З архіву «Потєбнянського комітету» // Юбілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. — К., 1927. — Ч. 2. — С. 304—310. — (Зап. іст.-філол. від. ВУАН ; кн. 13—14).
9. Ескізи з обрядознавства. Де коріння звичаю носити серги // Зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1930. — Т. 9 : Праці етногр.-етнол. секції. — Вип. 2. — С. 107—110.
10. Праці О. Я. Єфименкової в галузі етнографії // Там само. — 1930. — Т. 10. — С. 33—43.

### **Література про нього**

1. Ковалівський А. П. Праця проф. Вєтухова на полієтнології: (з приводу 35-ох років його наук. діяльності) / А. П. Ковалівський // Етногр. вісн. — 1928. — Кн. 6. — С. 110—114, розд. паг.
2. Михайло Вєтухов: перший президент УВАН у США : [зб. / уклад. Л. Дражевська, Л. Лиман]. — Нью-Йорк ; К. ; Львів : Місіонер, 2004. — 383 с.  
С. 16—17 : про О. В. Вєтухова.
3. Железняк М. Г. Вєтухів Олексій Васильович / М. Г. Железняк // ЕСУ. — К., 2005. — Т. 4. — С. 324.

### **Вітков Захар Аронович**

(25.12.1910 — ?)

Народився в м. Єнакієво. Після закінчення середньої школи навчався в Харківському педагогічному інституті професійної освіти, згодом — в аспірантурі історичного факультету Харківського державного університету. Захистив кандидатську дисертацію на тему «Гетьський розгром Ольвії» в 1941 р. Після закінчення університетського курсу працював асистентом кафедри стародавньої історії та археології ХДУ. В

1941 р. був евакуйований у Кизил-Орду. В 1942 р. був призваний до лав діючої армії. Після закінчення війни працював у військових навчальних закладах на Кавказі. З 1951 р. по 1956 р. працював на історичному факультеті Ростовського (на Дону) державного педагогічного інституту, з 1956 р. по 1963 р. — у Мурманському державному педагогічному інституті.

### Основні друковані праці

1. Гетский разгром Ольвии : дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1941. — 156 с.
2. Кагальницкий казачий городок // Из истории Дона (XVII—XX вв.) : сб. ст. / ред. К. А. Хмелевский. — Ростов н/Д, 1956. — Вып. 1. — С. 27—50.
3. Археологическая разведка Нижне-Кундрюченского казачьего городка // Ученые записки / Мурман. гос. пед. ин-т. — Мурманск, 1957. — Т. 1. — С. 3—21.
4. Первобытные люди на Кольском полуострове. — Мурманск, 1960. — 80 с.

### Література про нього

1. Казаров С. С. «Захар Аронович Витков» (из истории МГПУ 50-60-х годов) [Электронный ресурс] / С. С. Казаров, О. Ю. Климов ; Мурман. гос. гуманитар. ун-т. — Режим доступа : [http://www.mspu.edu.Ru/index.php?option=com\\_content&task=view&id=990&Itemid=2555](http://www.mspu.edu.Ru/index.php?option=com_content&task=view&id=990&Itemid=2555). — Загл. с экрана.

## Віч Кассій Маркович

(1896—1941)



Вихованець університету. Брав участь у громадянській війні. Останній передвоєнний декан історичного факультету Харківського державного університету. В 1939 р. — перший половині 1941 р. очолював кафедру нової історії історичного факультету ХДУ. В 1940 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук на тему «Анархо-синдикалізм во Франції в передвоєнні роки (1908—1914)». Опублікував декілька наукових і науково-популярних робіт з історії Франції

початку ХХ ст. Читав лекції з нової історії.

Пішов на фронт добровольцем. Загинув восени 1941 р. під час оборони Москви від німецько-фашистських загарбників.

### **Основні друковані праці**

1. Анархо-синдикализм во Франции в предвоенные годы (1908—1914) : дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1901. — III, 381, 15 с.
2. К истории анархо-синдикализма во Франции в предвоенные годы (1907—1914 гг.) // Науч. сессия ист. ф-та Харьк. у-та : тез. докл. — Х., 1938. — С. 42—46.
3. К истории анархо-синдикализма во Франции в предвоенные годы (1908—1914) // УЗХУ. — 1939. — Т. 15 : Тр. ист. ф-та. — Т. 1. — С. 89—121.
4. Баррикады в Вильнев-Сен-Жорже и предательство руководства Всеобщей конфедерации труда во Франции // Там само. — 1940. — Т. 19 : Ювіл. вид. — С. 117—144.

### **Література про нього**

1. Вич Кассий Маркович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов. — Х., 1992. — С. 10.
2. Бержанський Л. Таким був К. М. Віч: [Останній передвоен. декан іст. ф-ту] / Л. Бержанський // Харк. ун-т. — 1996. — 10 груд.
3. Віч Касій Маркович (1896—1941) // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова [та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 147—148.

## Водолажченко Ольга Гаврилівна

(28.05.1888 — 30.10.1972)



Народилася у м. Севастополі в сім'ї полковника чорноморського адміралтейства. Член УСДРП з 1907 р. У 1917 р. склала екстерном іспити на історико-філологічному факультеті (слов'яно-російське відділення) Харківського університету та отримала диплом першого ступеня. Вчителювала у Першому реальному училищі та 8-й школі м. Харкова. З 1919 р. працювала в архівній секції Харківського губернського КОПМСу. З 1920 р. — учений архівіст Харківського історичного архіву, де займалася описом архіву Харківського колегіуму. 3 вересня 1921 р. — секретар, у 1923—1925 рр.

— завідувач секретаріату та адміністративно-організаційного відділу Головарху. Брала участь в організації курсів для архівістів у Харкові та Києві у 1923—1925 рр. Одна з організаторів Першої Всеукраїнської наради архівних працівників у Харкові (грудень 1924 р.), де виступила з доповіддю «Організація курсів для підготовки архівних працівників», а також була серед організаторів Першого Всеукраїнського з'їзду архівних працівників у Харкові (травень 1926 р.). З березня 1922 р. — аспірант, незабаром постійний секретар та член бюро Науково-дослідної кафедри історії України (пізніше — української культури) при ХІНО. У 1925—1930 рр. — завідувач Інформаційно-видавничим бюро Укрнауки. З квітня 1925 р. до 1931 р. — відповідальний секретар часопису «Архівна справа». У 1931—1932 рр. — інспектор наукового видавництва. У 1931—1936 рр. — співробітник сектору науки Промкооперації. Разом з проф. В. Д. Гавриленком здійснила закордонні наукові відрядження: 1927 р. — Афіни (Греція), 1929 р. — Берлін (Німеччина). З 1936 р. — доцент Харківського інституту залізничного транспорту, з 1937 р. — Харківського інституту державної торгівлі. У серпні 1937 р. заарештована як «ворог народу». З січня 1940 р. перебувала на засланні в с-щі Кармакчі Оренбурзької області. Після звільнення з серпня 1942 р. там само працювала вчителем російської мови та літератури, англійської мови, історії. З вересня 1945 по серпень 1952 р. — викладач мовознавства, історичної граматики російської мови та старослав'янської мови Кизил-Ординського педагогічного інституту, лектор з мовознавства у Вечірньому університеті марксизму-ленінізму. У 1952—1954 рр. — викладач російської мови у педагогічному училищі. Після переїзду до Миколаєва у 1954 р. працювала на громадських засадах у Миколаївській обласній науковій бібліотеці. Реабілітована у березні 1964 р.



### Основні друковані праці

1. Короткий нарис архівної справи на Україні та діяльність Укрцентрархіва за 1924 рік / О. Водолажченко, В. Барвінський // Арх. справа. — 1925. — Кн. 1. — С. 45—72.
2. Перша нарада архівних робітників на Україні // Там само. — С. 144—154.
3. З історії Харківського колегіуму у XVIII віці // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1927. — № 6. — С. 107—122.
4. Школа хартій : (Французька школа архівістів-техніків і палеографів) // Арх. справа. — 1928. — Кн. 7. — С. 45—47. — Підп.: О. В.

### Література про неї

1. Матяш І. Б. Ольга Водолажченко: історик, організатор архівної освіти ... ворог народу / І. Б. Матяш // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. — 1999. — № 1—2. — С. 336—346.
2. Матяш І. Б. Ольга Водолажченко — історик, архівіст, «ворог народу» / І. Б. Матяш // Особа в українській архівістиці : біогр. нариси / І. Б. Матяш. — К., 2001. — С. 162—176.
3. Верба І. Водолажченко Ольга / І. Верба // Енциклопедія історії України. — К., 2003. — Т. 1. — С. 592.
4. Матяш І. Б. Водолажченко О. Г. / І. Б. Матяш // Українські архівісти (XIX — XX ст.) : біобібліогр. довід. / І. Б. Матяш. — К., 2007. — С. 119—122.

## Волосник Юрій Петрович

(28.02.1962)



Народився у Харкові. У 1979 р. закінчив СШ № 140. В 1986 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного університету. З 1987 р. викладач, старший викладач, доцент кафедри історії СРСР (з 1991 р. — кафедри історії народів Росії і Радянської держави, з 1993 р. — кафедри історії Росії) ХДУ. В 1993 р. захистив кандидатську дисертацію «Діяльність міських рад України по здійсненню НЕПу. 1921—1928 рр.» (наук. керівник — проф. О. О. Кучер). З 1997 по 1999 р. — заступник декана історичного факультету з виховної роботи. Опублікував понад 80 наукових праць. У 1999—2002 рр. — докторант кафедри історії Росії. В листопаді 2004 р. захистив докторську дисертацію на тему: «Зародження нової буржуазії в Україні та розвиток приватнопідприємницької діяльності в 1920-х — на початку 1930-х рр.». У 2007 р. отримав вчене звання професора кафедри історії Росії. Сфера наукових інтересів — соціальна та економічна історія України і Росії. Член редколегії збірника «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії». Член спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій історичного та філософського факультетів.

### Основні друковані праці

1. Регулювання цін на приватному ринку України в роки НЕПу // ВХУ. — 1997. — № 396 : Історія. — Вип. 29. — С. 106—115.
2. Відбудова народного господарства СРСР, 1945 — початок 50-х рр.: повернення до тоталітарної моделі розвитку. — Х., 1998. — 11 с.
3. Національний склад нової буржуазії України в роки НЕПу // ВХУ. — 1998. — № 401 : Історія України. — Вип. 2. — С. 119—129.
4. Підприємці і робітники приватнокапіталістичного сектору України в роки НЕПу // Там само. — С. 226—237.
5. Політика обмеження прав нової буржуазії в Україні в роки НЕПу // Там само. — № 413 : Історія. — Вип. 30. — С. 153—161.
6. Кредитная политика государства в отношении частного предпринимательства в Украине (1921—1930 гг.) / В. В. Глушенко, Ю. П. Волосник // Там само. — 1999. — № 423 : Экон. сер. — С. 421—428.

7. Частный валютный рынок Украины и его регулирование // Там само. — С. 16—44.
8. Нова буржуазія України та розвиток приватнопідприємницької діяльності на фінансовому ринку в роки непу. — Х. : СД, 2002. — 383 с.
9. Социальный портрет нэпмана Украины: мифы и реальность // Эпоха. Культуры. Люди: (История повседневности и культурная история Германии и Советского Союза. 1920 — 1950-е годы) : материалы междунар. науч. конф., (Харьков, 2003). — Х., 2004. — С. 65—78.
10. Нариси повсякденного життя радянської України в добу НЕПу (1921—1928 рр.) : в 2 ч. / [Ю. В. Волосник, В. В. Головка, М. С. Дорошко та ін.]. — К. : Ін-т історії України НАН України, 2009—2010. — Ч. 1—2.

### Література про нього

1. Волосник Юрій Петрович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова [та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 148—149.
2. Волосник Юрий Петрович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 162—163.
3. Волосник Юрій Петрович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 59.

## Вязігін Андрій Сергійович

(15(27).10.1867 — 24.09.1919)



Народився на хуторі Федорівка, Вовчанського повіту Харківської губернії в дворянській родині. Початкову освіту здобув у 3-й харківській гімназії, вищу — на історико-філологічному факультеті Харківського університету. Був залишений на факультеті для підготовки до професорського звання на кафедрі всесвітньої історії. Предметом наукового інтересу стала історія церкви раннього середньовіччя в Західній Європі. З 1894 р. — приват-доцент на кафедрі всесвітньої історії. У грудні 1898 р. захистив дисертацію на ступінь магістра всесвітньої історії «Очерки из истории папства в XI веке». У 1901 р. був призначений в. о.

екстраординарного професора тієї ж кафедри. Читав лекції з історії середніх віків, історії стародавнього світу.

Крім наукової та викладацької діяльності, А. С. Вязігін займався видавничою справою. В 1902—1913 рр. був редактором-видавцем журналу «Мирный труд», в 1911—1915 рр. брав участь у виданні та редагуванні газети «Харьковские губернские ведомости» (у 1909 і 1913—1915 рр. газету редагувала його дружина — Тетяна Іванівна Вязігіна).

Брав участь в організації право-монархістського руху. В 1903 р. став одним із засновників та першим головою «Харьковского отдела Русского Собрания» (ХОРС). У 1907 р. був обраний депутатом III Державної Думи. Був головою фракції правих і представником монархістів у раді думських старійшин (1908 р.). Після закінчення своїх думських повноважень (1913 р.) повернувся до виконання професорських обов'язків на історико-філологічному факультеті Харківського університету. Читав курс лекцій і проводив практичні заняття з історії середніх віків. З весни 1914 р. паралельно викладав на Вищих жіночих курсах при Товаристві трудящих жінок. Гласний Харківської міської думи. Після Лютневого перевороту остаточно відійшов від політики. Проте навесні 1919 р. був відсторонений від викладання, позбавлений професури та заарештований. 11 вересня 1919 р. страчений в Орлі за «антирадянську контрреволюційну діяльність».

Кавалер російських орденів Св. Анни II ст. і Св. Володимира IV ст.

### Основні друковані праці

1. Заметки по истории полемической литературы XI века. — Х. : Типо-литогр. Зильберберга, 1896. — 198 с.
2. Очерки из истории папства в XI веке: Гильденбранд и папство до смерти Генриха III. — СПб. : Тип. Балашева, 1898. — 300 с.
3. Петров М. Н. Лекции по всемирной истории. Т. 2, ч. 1—2. История средних веков / М. Н. Петров ; обработал и доп. А. С. Вязигин. — 2-е изд. — СПб. : Изд. Березовского, 1906—1908. — 311, IV, 150 с.
4. В тумане смутных дней : сб. ст., докл. и речей. — Х. : Мирный труд, 1908. — 479 с.
5. «Голобовский инцидент» : [Сраничка из истории полит. партий России]. — Х. : Мирный труд, 1909. — 96 с.
6. Идеалы «божьего царства» и монархия Карла Великого. — СПб. : Сенат. тип., 1912. — VII, 200 с.
7. Пособие к лекциям и практическим занятиям по истории средних веков. Вып. 3. — Х. : Мирный труд, 1916. — XXXVI, 160 с.

8. Documenta historiam medii aevi illustantia; fasciculus tertius : пособие к лекциям и практ. занятиям по истории средних веков : в 2 вып. — X., 1916. — 160 с.
9. Пособие к лекциям и практическим занятиям по истории средних веков. Вып. 4, ч. 1. — X. : Мирный труд, 1917. — VIII, 256 с.

### **Література про нього**

1. Вязигин Андрей Сергеевич : [автобиография] // Историко-филологический факультет... — X., 1908. — С. 295—296.
2. Денисов Я. А. А. С. Вязигин: По поводу 25-летия науч.-пед. деятельности / Я. А. Денисов. — X., 1917. — 25 с.
3. Лиман С. И. А. С. Вязигин как историк-медиевист / С. И. Лиман // ВХУ. — 1992. — № 362 : История. — Вып. 25. — С. 124—129.
4. Чорний Д. М. Чорна сотня діє: Андрій Сергійович Вязігін (1867—1919) / Д. М. Чорний // Харків початку ХХ століття: історія міста, доля людей / Д. М. Чорний. — X., 1995. — С. 76—88.
5. Каплин А. Предисловие / А. Каплин, А. Степанов // Манифест созидательного национализма / А. С. Вязигин. — М., 2008. — С. 5 — 33.
6. Каплин А. Д. Андрей Сергеевич Вязигин / А. Д. Каплин, А. Д. Степанов // Славянофилы : ист. энцикл. — М., 2009. — С. 134—138.

## **Гарчев Петро Іванович**

(1923—2001)

Народився у с. Свердлове Комінтернівського району Одеської області. В 1949 р. закінчив історичний факультет Одеського державного педагогічного інституту. В 1952—1956 рр. — старший викладач Сумського педінституту. 1956—1974 рр. — доцент, професор кафедри історії України Харківського державного університету. В 1970 р. захистив докторську дисертацію з історії боротьби за перемогу соціалістичної революції в Україні. Читав загальний курс з історії України та спеціальні курси. Був членом спеціалізованої ради історичного факультету ХДУ з захисту кандидатських і докторських дисертацій.

Його праці заповнили прогалину в історичних дослідженнях подій Жовтня в Україні: в них всебічно розкрито створення збройних сил революції — Червоної гвардії. В подальшому займався питаннями історії та історіографії громадянської війни в Криму і в Україні. Автор близько 100 публікацій, серед них — декілька монографій.

З 1974 р. працював у Запорізькому педінституті (професор, завідувач кафедри історії України) та Сімферопольському (Таврійському) університеті (декан (1980—1982 рр.), професор, завідувач кафедри історії СРСР (1984—1989 рр.). Був головою сімферопольської організації всеукраїнського товариства «Просвіта». Учасник Великої Вітчизняної війни.

### **Основні друковані праці**

1. Червона гвардія на Сумщині. — Суми : Облвидав, 1957. — 44 с.
2. Червона гвардія Харкова в боротьбі за перемогу Радянської влади // ВХУ. — 1967. — № 22 : Іст. сер. — Вип. 2. — С. 3—13.
3. Состав Одесского Совета рабочих депутатов в 1917—1918 гг. // История СССР. — 1968. — № 5. — С. 103—117.
4. Організація і чисельність Червоної гвардії Донецько-Криворізького басейну в період підготовки збройного повстання (верес. — жовт. 1917 р.) // ПІН СРСР. — 1969. — Вип. 6. — С. 3—15.
5. Червона гвардія України у Жовтневій революції. — Х. : ХДУ, 1969. — 268 с.

### **Література про нього**

1. Гарчев Петр Иванович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 9—10.
2. Гарчев Петро Іванович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 149—151.
3. Гарчев П. І. // Запорізький національний університет: історія і сучасність (1930—2005) : ювіл. кн. — Запоріжжя, 2006. — С. 201—202.
4. Гарчев Петр Иванович // Профессора Таврийского национального университета им. В. И. Вернадского. — К., 2007. — С. 39.

## Головко Борис Георгійович

(26.11.1962)



Закінчив історичний факультет Харківського державного університету в 1984 р. У 1985—1988 рр. навчався в аспірантурі при кафедрі історії СРСР ХДУ. У 1991 р. захистив кандидатську дисертацію «Робітники цукрової промисловості УРСР. 1921—1932 рр.» (наук. керівник — проф. О. О. Кучер). У 1989—1991 рр. працював викладачем кафедри політичної історії Харківського юридичного інституту. З 1991 р. — викладач кафедри історії СРСР (кафедри історії народів Росії і Радянської держави, з 1993 р. — кафедри історії Росії) ХДУ. З 1994 р. — доцент кафедри теорії та історії держави і права Національного університету внутрішніх справ МВС України, на сьогодні — доцент кафедри фундаментальних юридичних дисциплін Інституту права і масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ. Автор близько 30 публікацій, здебільшого з історії правової думки та історії скандинавського права.

### Основні друковані праці

1. Рабочие сахарной промышленности УССР в начале восстановления народного хозяйства // ВХУ. — 1987. — № 302 : Великий Октябрь и его международное значение. — С. 101—108.
2. Изменение численности рабочих сахарной промышленности УССР (1921—1932 гг.) // Там же. — 1988. — № 316 : История. — С. 118—121.
3. Производственные совещания в сахарной промышленности УССР (1921—1925 гг.) // ВИ СССР. — 1990. — № 35. — С. 25—32.
4. Рабочие сахарной промышленности УССР : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02. — Х., 1990. — 16 с.

### Література про нього

1. Головко Борис Георгиевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 11.
2. Головко Борис Георгійович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов,

В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 151.

## Головко Валерій Олександрович

(10.03.46)



Народився у м. Самбір Львівської області у родині військовослужбовця. У 1970 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного університету. 1970—1971 рр. — аспірант кафедри нової та новітньої історії ХДУ, з 1971—1977 рр. — викладач, старший викладач цієї кафедри. Досліджував діяльність Профінтерну. Викладав курси історії країн Азії та Африки у середні віки та у новітній час. Працював лаборантом у Харківському інституті культури.

Емігрував до США. Працював співробітником ЦРУ США.

У 1996 р. захистив у Києві кандидатську дисертацію «Дипломатическая деятельность Х. Г. Раковского в Великобритании (1923—1925 гг.)».

### Основні друковані праці

1. Захист дипломної праці в Харківському держуніверситеті / В. О. Головко, В. Ф. Мещеряков, А. Ф. Репринцев // УІЖ. — 1975. — № 7. — С. 104—106.
2. Дипломатическая деятельность Х. Г. Раковского в Великобритании (1923—1925 гг.) : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02. — Х., 1996. — 238 л.

### Література про нього

1. Головко Валерій Олександрович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 151—152.



## Голубкін Юрій Олексійович

(05.04.1941 — 14.09.2010)



Народився в Москві в родині військовослужбовця. В 1960—1964 рр. навчався у Львівському університеті, в 1965 р. закінчив Харківський університет. Працював учителем історії в середній школі м. Кіровська (Луганська область), служив у Радянській Армії, після демобілізації — учитель у харківській спецшколі.

З 1970 р. — викладач, старший викладач кафедри історії середніх віків. У 1974 р. захистив кандидатську дисертацію «Общественно-политические взгляды и позиция

Мартина Лютера во время второго периода раннебуржуазной революции в Германии (1521—1524 гг.)» (ХДУ, наук. керівник — проф. А. П. Ковалівський). У 1975—1977 рр. — старший викладач кафедри історії середніх віків та історіографії, з 1977 р. — старший викладач, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків ХДУ (затверджений у званні в 1984 р.). Останні роки життя був на посаді професора. Викладав загальний курс історії середніх віків і спецкурси «Історіографія історії середніх віків», «Реформація в Німеччині», «Німецький гуманізм», «Медієвістика в Харківському університеті» та ін., паралельно читав курс історії середніх віків у Харківському педагогічному інституті ім. Г. С. Сковороди.

Опублікував понад 80 наукових, науково-популярних і методичних праць. Виступав як перекладач з німецької мови (твори Мартіна Лютера та ін.). Декілька років виконував обов'язки відповідального секретаря «Вестника Харьковского университета» (серія «История»). Був членом спеціалізованої ради факультету. В 1993—1994 рр. стажувався у Всесвітній Лютеранській Федерації (м. Ерланген, ФРН).

Під керівництвом Ю. О. Голубкіна захищено 3 кандидатські дисертації.

### Основні друковані праці

1. Problem Reformacji i Woyny chlopskiej w niemczonej w radzieckiej historiografii ostatniego trzydziestolecia / J. A. Golubkin, S. I. Bajew // Studia Historica slavo-germanica. — 1987 (1991). — Т. 16. — S. 217—233.

2. Лютер М. Время молчания прошло : избр. произведения, 1520—1526 гг. / Мартин Лютер ; пер. с нем., ист.-биограф. очерк и коммент. Ю. А. Голубкина. — 2-е изд. — Х. : Око, 1994. — 349 с.
3. Хорошего держитесь: Церкви и религиозные объединения в Российской державе, Советском Союзе и независимых государствах, возникших после его распада / пер. Ю. А. Голубкин ; ред.-подгот. Г. Чернер [и др.]. — Х. : Фолио; Майдан, 1999. — 487 с.
4. Лютер М. Жить и возвещать дела Господни / Мартин Лютер ; сост., пер. с нем., предисл., послесл., коммент. Ю. А. Голубкина. — Х. : Майдан, 2001. — 491 с.
5. Первые визитации в курфюршестве Саксонском // ВХУ. — 2002. — № 566 : Історія. — Вип. 34. — С. 64—72.
6. Мартин Лютер: жизнь и дело реформатора // Віра і Розум. — 2004. — № 5. — С. 287—309.
7. На шляху до суверенної територіальної Євангелічної Церкви в курфюршестві Саксонському // Вісн. Чернігів. пед. ун-у. — 2004. — Вип. 27. — С. 9—12.
8. Классики теологии. Эпоха Реформации и Контрреформации / сост. нем. изд. Г. Фрис, Г. Кречмар ; пер. с нем. Ю. А. Голубкина. — Х. : Майдан, 2005. — 246 с.
9. Дискуссия о «раннем» Лютере и его «озарении в башне» // Харківський історіографічний збірник. — 2008. — Вип. 9. — С. 144—153.
10. Вклад Мартина Лютера в создание немецких духовных песен // ВХУ. — 2010. — № 908 : Сер. Історія. — Вип. 42. — С. 272—280.

### **Література про нього**

11. Голубкин Юрий Алексеевич // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 88—89.
12. Голубкин Юрий Алексеевич // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — Х., 2008. — С. 20—25.
13. Голубкин Юрий Алексеевич. Исследования о Мартине Лютере : ст. и воспоминания / сост. А. Н. Токарев, С. А. Кариков ; отв. ред. С. Б. Сорочан. — Х. : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2011. — 192 с.

## Гольденберг Володимир Олександрович

(1900—1956)



Народився у містечку Велика Олександрівка Херсонського повіту Херсонської губернії. В 1920—1922 рр. навчався в Харківському інституті народної освіти, згодом — у Харківському державному медичному інституті, який закінчив у 1926 р.

Викладав суспільствознавство й історію в середніх школах м. Харкова. В 1934—1938 рр. читав лекції з історії стародавнього світу та середніх віків у Харківському державному педагогічному інституті, в Українському комуністичному інституті журналістики. З

1938 р. — старший викладач кафедри стародавньої історії та археології Харківського державного університету. Одночасно завідував кафедрою історії Харківського державного бібліотечного інституту. З вересня 1941 р. по лютий 1945 р. служив у лавах Червоної Армії як медичний працівник. Після демобілізації обіймав посаду доцента на кафедрі стародавньої історії та археології ХДУ. Деякий час виконував обов'язки завідувача цієї кафедри. В 1947 р. захистив кандидатську дисертацію «Гражданская война в Риме в 69 году н. э.: (К вопросу о социальном содержании войны четырех императоров)».

Автор наукових і науково-популярних робіт, навчальних посібників з історії стародавнього Сходу, стародавньої Греції та Риму.

Нагороджений орденами і медалями.

### Основні друковані праці

1. Методическое письмо к изучению курса всеобщей истории. История древнего мира / сост. В. А. Гольденберг. — Х., [1940]. — 16 с.
2. Гражданская война в Риме в 69 году н. э. : (К вопросу о социальном содержании борьбы четырех императоров) : дис. ... канд ист. наук. — Х., 1946. — 171 л.
3. До питання про вивіз рабів з Північного Причорномор'я в античний період // УЗХУ. — 1952. — Т. 43 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 2. — С. 159—166.
4. История древней Греции и Рима : учеб.-метод. пособие для студ.-заочников ист. ф-тов. — Х. : ХГУ, 1953. — 82 с.
5. Северное Причерноморье как рынок рабов для средиземноморского мира // ВДИ. — 1953. — № 1. — С. 200—209.

6. История древнего Востока : учеб.-метод. пособие для студ.-заочников ист. ф-тов. — Х. : ХГУ, 1954. — 83 с.
7. История древней Греции и Рима : учеб.-метод. пособие для студ.-заочников ист. ф-тов. — 2-е изд., испр. и доп. — Х. : ХГУ, 1955. — 91 с.
8. История древнего мира : учеб.-метод. пособие для студ.-заочников ист. ф-тов. — Х. : ХГУ, 1956. — 170 с.
9. З історії народно-визвольних рухів у Римській імперії в першій половині I ст. н. е.: За часів правління Тіберія // УЗХУ. — 1957. — Т. 78 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 5. — С. 183—192.
10. Очерки по истории Римской империи в I в. н. э. Гражданская война 69 года н. э. — Х. : ХГУ, 1958. — 119 с.

### **Література про нього**

1. В. А. Гольденберг : [некролог] // Красное знамя. — 1956. — 26 апр.
2. Гольденберг Володимир Олександрович // Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль та ін.]. — Х., 2006. — С. 27.

## **Горбань Микола Васильович**

(08 (20).12.1899 — 16.04.1973)

Народився в сім'ї земських вчителів у с. Ніколаєвка Полтавської губернії. В 1908—1917 рр. навчався у Кобеляцькій чоловічій гімназії Полтавської губернії. Під час національно-визвольної боротьби 1917—1920 рр. як член Української партії соціалістів-революціонерів займався політичною діяльністю, за що був неодноразово заарештований за часів гетьмана П. П. Скоропадського у 1918 р. та за денікінської окупації у 1919 р.

У 1917—1919 рр. навчався на історичному факультеті Київського університету, в 1919—1921 рр. — в Академії теоретичних знань (Харків). З листопада 1921 р. — аспірант. Після захисту промоційної роботи «Гайдамаччина 1750 року» з грудня 1924 р. до квітня 1931 р. — науковий співробітник науково-дослідної кафедри історії України (інституту історії української культури) при ХІНО, де викладав історію України. У 1920—1925 рр. завідував відділом газети «Селянська правда», викладач Сковородинівського педтехнікуму, керівник екскурсій у Сковородинівському музеї. Вчений секретар археографічної комісії Центрального архівного управління УСРР (1923 р.). Науковий співробітник Інституту сходознавства (1930—1932 рр.). Член комісії для вивчення соціально-економічної історії України XVIII—XIX ст. у зв'язку

з історією революційної боротьби (1928—1930 рр.). У квітні 1931 р. заарештований, перший раз у справі «Українського національного центру», другий раз — у квітні 1934 р. по справі «Української військової організації». Засланий до Алма-Ати, потім — Тобольська. Після звільнення у червні 1936 р. переїхав до Омська, де працював старшим науковим співробітником Омського обласного архівного управління з 1937 р. до грудня 1939 р., з перервами працював учителем російської мови та літератури. З вересня 1943 р. викладав латину в Омському ветеринарному інституті. З вересня 1945 по 1950 рр. також викладав в Омському державному педагогічному інституті. У листопаді 1946 р. у Ленінградському університеті захистив кандидатську дисертацію на тему «Движение крестьян духовных вотчин Тобольской епархии в XVIII в.». З вересня 1953 р. викладав латину в Омському залізничному та медичному училищах, з вересня 1958 р. по лютий 1960 р. — в Омському медичному інституті. Реабілітований у 1960 р. З 1960 р. — доцент, завідувач кафедри іноземних мов Ташкентського університету. Помер і похований в Омську. Автор близько 300 праць.

### Основні друковані праці харківського періоду

3. Гайдамащина 1750 року : (нарис іст.). — Х. : Шлях освіти, 1923. — 84 с.  
Те саме // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1926. — Ч. 2—3. — С. 97—115.
4. Кілька уваг до питання про автора «Истории Руссов» // Червоний шлях. — 1923. — № 6—7. — С. 146—150.
5. Нариси з української історіографії. Ч. 1. Новий список літопису «Краткое описание Малороссии». — Х. : Рух, 1923. — 22 с.
6. Невідома записка початку XIX віку «Об ищущих казачества» // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії України. — 1924. — [Ч. 1]. — С. 27—32.
7. «Записка о Малой России» О. Шафонського // Наук. зб. за рік 1926. Зап. Укр. наук. т-ва в Києві. — 1926. — Т. 21. — С. 132—146. — (ВУАН. Іст. секція. Зб. іст.-філол. відділу ; № 26).
8. Археографічні праці акад. Д. І. Багалія // Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. — К., 1927. — [Ч. 1.]. — С. 165—178. — (Зб. іст.-філол. від. УАН ; № 51).
9. Слово й діло государеве. — Х. : Рух, 1930. — 235 с.
10. Студії з історії України (до пол. XIX ст.) в УСРР за рр. 1917—1927 // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1930. — Ч. 8 : Бібліографія історії України, Росії та українського права, краєзнавства й етнології за 1917—1927 роки. — С. 24—28.

11. Суд та кари гайдамаків-лівобережців у Гетьманщині та Слобожанщині // Зб. Наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — Х., 1930. — Т. 10. — С. 121—129.

### Література про нього

1. Лобурець В. Є. Покликання — краєзнавець (М. В. Горбань) / В. Є. Лобурець // Репресоване краєзнавство (20—30-і роки) : [зб. ст. / Л. Л. Бабенко, С. С. Бабенко, Г. П. Білоус та ін.]. — К., 1991. — С. 225—228.
2. Рошевская Н. П. Архивист Н. В. Горбань / Н. П. Рошевская // Отеч. архивы. — 1999. — № 4. — С. 38—44.
3. Білокінь С. І. Горбань Микола Васильович / С. І. Білокінь // ЕСУ. — К., 2003. — Т. 6. — С. 180—181.
4. Горбань Микола Васильович // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2004. — Вип. 2, ч. 2. — С. 114—115. — (Сер. : «Українські історики»).

## Гриневич Костянтин Едуардович

(21.09.1891 — 30.08.1970)



Народився у м. Вологда в родині землемера. В 1915 р. закінчив історичне відділення історично-філологічного факультету Харківського університету і був залишений на факультеті для продовження наукових занять. У студентські роки з'явилися його перші наукові публікації. Невдовзі після закінчення університету переїхав до Петрограду, де кілька років працював доцентом Петроградського університету. На початку 1920-х років виконував обов'язки директора Керченського музею, а в 1924 р. став директором Херсонського музею (м. Севастополь). Здійснював широкі

археологічні дослідження на Боспорі, в Херсонесі та на його околицях. Створив археологічний музей, що став важливим науково-дослідним центром Криму. Протягом багатьох років редагував «Херсонесский сборник». У 1926 р. йому надано звання професора. З 1928 р. — заступник завідувача музейного відділу Наркомату РРФСР (м. Москва). В 1935 р. був репресований. У 1940—1948 рр. працював у Томському університеті, де захистив докторську дисертацію, яка підбила підсумки

його багаторічної роботи з вивчення оборонної системи Херсонеса Таврійського. У 1944—1946 рр. — завідувач кафедри стародавньої історії Томського університету.

В 1948—1952 рр. — професор Кабардинського педагогічного інституту (м. Нальчик). Досліджував археологічні пам'ятки Північного Кавказу. У 1952 р. працював у Ніжинському педагогічному інституті.

З 1953 до 1966 рр. очолював кафедру стародавньої історії та археології Харківського університету; у 1966—1970 рр. — професор цієї кафедри. Здійснював розкопки стародавньої Ольвії. Досліджував питання стародавньої історії, історії мистецтва, працював над проблемами музеєзнавства. Викладав загальні та спеціальні курси зі стародавньої історії, археології, історії мистецтва. Автор численних праць. Серед його учнів — доктори та кандидати наук, відомі історики та археологи.

### Основні друковані праці

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 9.*

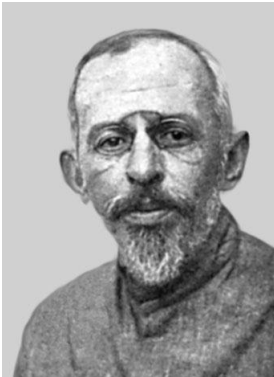
1. Новый взгляд на реформу Клизфена // Гермес. — 1915. — № 13—14. — С. 334—339 ; № 15—16. — С. 359—368.
2. Четвертая книга Геродота и следы личного знакомства историка с Ольвией // ЗХУ. — 1915. — Кн. 4. — С. 1—15.
3. Н. П. Кондаков (1866—1916): [Историк антич., визант. и древнерус, искусства] // Гермес. — 1916. — № 18. — С. 427—430.
4. L'archeologie classique de Panticapee: [Introduction aux etudes archeologiques de Kertch]. — Kertch, 1920. — 16 p. — (Edition du Musee des antiquites de Kertch ; № 2).
5. Досягнення радянських учених у дослідженні античних міст Північного Причорномор'я // УЗХУ. — 1957. — Т. 89 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 6. — С. 415—431.
6. Новые данные о стенах Ольвии V—IV вв. до н. э. // КСИА УССР. — 1957. — Вып. 7. — С. 76—77.
7. Аттический краснофигурный оксибах № 1517 из Херсонеса как датировочный термин для древнегреческой оборонительной стены // Херсонес. сб. — Севастополь, 1959. — Вып. 5. — С. 115—119 : ил.
8. Стены Херсонеса Таврического. Ч. 3. Южная и западная линии обороны // Там же. — С. 75—114 : ил.
9. К вопросу об экономике архаической Ольвии: По материалам раскопок Харьк. гос. ун-та 1960 г. // Античный город : [сб. ст.]. — М., 1963. — С. 51—54.
10. О достоверности сведений Геродота об Ольвии // ВДИ. — 1964. — № 1. — С. 105—110 : ил.

### Література про нього

1. Гриневич Константин Эдуардович // БСЭ. — М., 1930. — Т. 19. — С. 394.
2. Гриневич Костянтин Едуардович // УРЕ. — К, 1960. — Т. 3. — С. 451.
3. Гриневич Костянтин Едуардович // УРЕС. — К, 1966. — Т. 1. — С. 517.
4. Кадеєв В. І. 75-річчя К. Е. Гриневича // УІЖ. — 1966. — № 9. — С. 136—137.
5. Надель Х. С. Бібліографія друкованих праць К. Е. Гриневича // Там само. — С. 137—139.
6. Кадеєв В. І. К 75-летию К. Э. Гриневича // СА. — 1967. — № 4. — С. 187—189 з фото.
7. Гриневич Костянтин Едуардович // Учені вузів Української РСР. — К., 1968. — С. 128.
8. Кадеєв В. І. Костянтин Едуардович Гриневич // Археологія. — 1971. — № 3. — С. 104.
9. Константин Эдуардович Гриневич — профессор Харьковского университета : биобиблиогр. указ. / сост. Р. Г. Березинская, В. И.Кадеев. — Х. : ХГУ, 1991. — 24 с.

### Данилевич Василь Юхимович

(28.01.1872 — 10.11.1936)



Народився в м. Курську. Після закінчення 4-ї київської гімназії у 1891 р. став студентом історико-філологічного факультету Університету Св. Володимира в м. Києві, який закінчив 1895 р. У 1896—1900 рр. викладав історію та географію у Бакінському реальному училищі, в Юрійвському (тепер м. Тарту) реальному училищі, Ревельській (тепер м. Таллінн) гімназії.

У 1901 р. переїхав до Харкова. В 1902 р. склав магістерські іспити в Харківському університеті. У 1903 р. став приват-доцентом кафедри російської історії Харківського університету і почав викладати курс лекцій «История древних русских земель». Одночасно працював у жіночих гімназіях.

З 1907 р. по 1915 р. обіймав посаду приват-доцента кафедри російської історії історико-філологічного факультету Університету Св. Володимира



в м. Києві, паралельно викладав на жіночих курсах. У 1915 р. залишив Університет Св. Володимира і перейшов на посаду приват-доцента і старшого асистента Варшавського університету. З кінця 1918 р. — професор кафедри московської історії Українського державного університету (м. Київ), з 1920 р. — професор кафедри археології Вищого інституту народної освіти ім. М. Драгоманова. Його лекційні курси були присвячені давньоруській історії та історіографії. З 1924 р. — член Всеукраїнського археологічного комітету ВУАН.

Наукові інтереси В. Ю. Данилевича були зосереджені на проблемах давньоруської історії, історії України, археології та нумізматики. Опублікував понад 50 наукових праць. В. Ю. Данилевич брав участь у ряді археологічних з'їздів, був членом кількох десятків наукових товариств.

З 1902 р. — член-кореспондент, а з 1914 р. — дійсний член Московського археологічного товариства.

### Основні друковані праці

1. Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV столетия. — К. : Тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1896. — 260 с.
2. Донецкое городище и город Донец : ист.-археол. очерк // Археол. летопись Южной России. — 1904. — № 4—5. — С. 183—197.
3. То же, отд. отт.: К. : Тип. Гирич, 1905. — 15 с.
4. К вопросу о Параскеве-Пракседис, княжне Полоцкой. — Х. : Типолитогр. Шмерковича, 1905. — 99 с.
5. Карта монетных кладов и находок единичных монет Харьковской губернии // Труды Двенадцатого археологического съезда в Харькове. 1902 : в 3 т. — М., 1905. — Т. 1. — С. 374—410.
6. Материалы к нумизматической библиографии // СХИФО. — 1905. — Т. 16 : Тр. Харьк. комиссии по устройству XIII археол. съезда в г. Екатеринославе. — С. 590—604.
7. Монетные клады Екатеринославской губернии // Сборник статей Екатеринославского научного общества по изучению края. — Екатеринослав, 1905. — С. 302—313.
8. То же: [Б. м.] : Т-во тип. А. И. Мамонтова, [Б. г.]. — 38 с.
9. Стоянка и мастерская около сл. Хухры, Ахтырского уезда Харьковской губернии // СХИФО. — 1905. — Т. 16 : Тр. Харьк. комиссии по устройству XIII археол. съезда в г. Екатеринославе. — С. 314—321.
10. Музей изящных искусств и древностей при Харьковском университете (1805—1905). — Х. : Печ. дело, 1910. — 18 с.
11. Этнографический музей // Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805—

- 1905 г.) / под ред. Д. И. Багаля, И. П. Осипова. — Х., 1911. — С. 132—140.
12. Остатки неолитической культуры на территории Херсонеса // СХИФО. — 1913. — Т. 19. — С. 235—249.

### **Література про нього**

1. Данилевич Василий Ефимович : [автобиограф.] // Историко-филологический факультет... — Х., 1908. — Ч. 2. — С. 346—348, разд. паг.
2. Данилевич Василий Ефимович // Императорское Московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864—1914 гг.) / под ред. П. С. Уваровой и И. Н. Бороздина. — М., 1915. — Т. 2. — С. 102, 58—59, разд. паг.
3. Багалій Д. Оцінка наукових праць професора В. Е. Данилевича // Зап. Іст.-філол. від. УАН. — 1919. — Кн. 1. — С. LXXXV— LXXXIX, разд. паг.
4. Життєпис проф. В. Е. Данилевича (складений їм самим) // Там само. — С. LXXXIX—LC, разд. паг.
5. Козловская В. Я. Памяти проф. В. Е. Данилевича [1872—1936 : некролог] // СА. — 1937. — Т. 4. — С. 313—315.
6. Данилевич Василий Ефимович (1872—1936) // История исторической науки. Дооктябрьский период : библиогр. — М., 1965. — С. 439.
7. Маслійчук В. В. Ю. Данилевич та історія Слобідської України / Володимир Маслійчук // Київ. старовина. — 2003. — № 3. — С. 136—141.
8. Ковріжних О. С. Харківський період наукової діяльності нумізмата В.Ю. Данилевича / О. С. Ковріжних // Слов'янське культурне надбання : зб. ст. молодих учених. — Х., 2008. — Вип. 1. — С. 209—216.

## Довгопол Василь Микитович

(26.12.1919 — 10.04.1981)



Народився у с. Онуфріївка (тепер — Кіровоградської області). В 1938 р. закінчив педагогічні курси при Сталінському (Донецькому) педагогічному інституті. В 1939 р. призваний до лав Червоної Армії як курсант Астраханського піхотного училища. З початком Великої Вітчизняної війни — лейтенант, командир взводу 780-го стрілецького полку 20-ї армії. В липні 1941 р. був важко поранений, демобілізований. В 1942 р. розпочав навчання на історичному факультеті Казанського державного університету, в 1944—1949 рр. продовжив навчання на історичному факультеті

Харківського державного університету. Після закінчення навчався в аспірантурі, працював викладачем кафедри історії СРСР ХДУ. В 1953 р. захистив кандидатську дисертацію «Могутній Радянський Союз — запорука возз'єднання українського народу в єдиній Українській державі», в 1971 р. — докторську дисертацію «Робітничий клас України в роки соціалістичної індустріалізації (1926—1929 рр.)».

З 1973 р. — професор кафедри історії УРСР Харківського університету. Викладав загальні і спеціальні курси з історії України радянського періоду, історіографію історії України, джерелознавство історії України, методику викладання історії в школі. В 1963—1964 рр. був деканом історичного факультету. Досліджував історію робітничого класу України.

Автор понад 100 робіт з історії України. В 1985 р. (посмертно) була присуджена Державна премія Української РСР за підручник для вузів «Історія Української РСР. Епоха соціалізму» (разом із проф. І. К. Рибалкою).

Багато років був членом спеціалізованої ради історичного факультету з захисту докторських і кандидатських дисертацій. Під керівництвом В. М. Довгопола захищено декілька кандидатських дисертацій. Був нагороджений державними нагородами. У 1980 р. удостоєний знака Мінвусу УРСР «За відмінні успіхи у роботі».

### Основні друквані праці

1. Советская Украина в шестой пятилетке : в помощь лектору. — Х. : Облиздат, 1957. — 40 с.

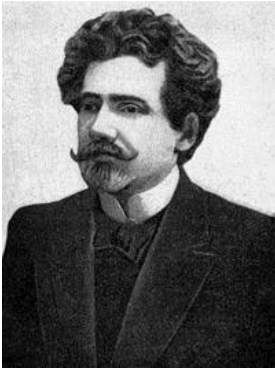
2. Научно-исследовательская работа в высшей школе: О работе историков Харьковского университета // ВИ. — 1963. — № 4. — С. 96—102.
3. Ліквідація безробіття — велике завоювання Жовтневої соціалістичної революції // ПІН СРСР. — 1968. — Вип. 5. — С. 135—146.
4. Шефство робітників України над селом в 1926—1928 роках // Там само. — Вип. 7. — С. 76—86.
5. Украинская ССР в период завершения социалистической реконструкции народного хозяйства. Победа социализма в СССР (1933—1937 гг.) / В. Н. Довгопол, С. Н. Белоусов // История Украинской ССР : в 2 т. — К., 1969. — Т. 2. — С. 345—391.
6. Робітничий клас України в роки соціалістичної індустріалізації (1926—1929 рр.). — Х. : ХГУ, 1971. — 144 с.
7. З історії радянських п'ятирічок: соціалістичне змагання в роки першої п'ятирічки // УІЖ. — 1979. — № 4. — С. 52—60.
8. Университет в 1946—1980 гг. / [В. Н. Довгопол, И. Ш. Черномаз, Ю. А. Голубкин и др.] // Харьковский государственный университет, 1805—1980 : ист. очерк. — Х., 1980. — Разд. 2, (гл. 8). — С. 93—109.
9. Історія Української РСР: Епоха соціалізму : [підруч. для студ. іст. ф-тів вузів] / І. К. Рибалка, В. М. Довгопол. — К. : Вища шк., 1982. — 639 с.
10. Джерелознавство історії Української РСР : [навч. посіб. для студ. іст. ф-тів вузів] / В. М. Довгопол, М. А. Литвиненко, Ф. Д. Лях. — К. : Вища шк., 1986. — 239 с.

### **Література про нього**

1. Побратими : [Про В. М. Довогопола] // Соц. Харківщина. — 1970. — 4 лют.
2. Довгопол Василь Микитович // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2004. — Вип. 2, ч. 2. — С. 144. — (Сер.: «Українські історики»).
3. Довгопол Василь Микитович // Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль та ін.]. — Х., 2006. — С. 31—32.

## Довнар-Запольський Митрофан Вікторович

(14(02).06.1867 — 1934)



Народився в м. Речиця Мінської губ. (нині місто Гомельської обл., Білорусь) у родині чиновника, вихідця з безземельної білоруської шляхти. Закінчив народне училище, Мозирську прогімназію і Першу київську гімназію. Навчався на історико-філологічному факультеті Університету Св. Володимира (1889—1894) (м. Київ). Своїми вчителями вважав істориків В. Антоновича та В. Іконнікова. Захистив магістерську (1901) та докторську (1905) дисертації з історії Великого князівства Литовського. У 1901—1919 рр. —

професор кафедри російської історії Київського університету та директор Київського комерційного інституту (1912—1917), організованого (1908) на базі комерційного відділення Вищих комерційних курсів, створених (1906) за його ініціативи. Один із організаторів і перший директор Київського археологічного інституту (1918—1919), ініціатор створення Географічного інституту (1918—1919). Один із засновників Київського товариства охорони пам'яток старовини та мистецтва (1910—1919), співробітник Київської археографічної комісії.

1920 р. переїхав до Харкова, де працював у Харківському університеті та Інституті народного господарства. Пізніше — проректор Азербайджанського університету (м. Баку), професор Білоруського університету (1925—1928, м. Мінськ), Інституту народного господарства та Сільськогосподарської академії ім. К. А. Тімірязєва (1928—1934) (м. Москва).

Автор численних праць з соціально-економічної історії Білорусі, України та Росії. Сфера наукових інтересів — литовсько-польська доба української історії, історія Кривицької й Дреговицької земель, українських міст XV—XVI ст. Помер у 1934 р. у Москві.

### Основні друковані праці

1. Очерк истории Кривичской и Дреговичской земель до конца XII столетия. — К. : Кушнерев, 1891. — 2, VII, 170 с.
2. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах. Т. 1. — К. : Тип. ун-та, 1901. — 807, CXIV с.
3. Веревные и разрубные книги Северного края. — СПб. : Сенат. тип., 1905. — 166 с.

4. Очерки по истории западно-русского крестьянства в XVI в. — К. : I артель печ. дела, 1905. — VI, 307, VIII, 167 с.
5. Мемуары декабристов : записки, письма, показания, проекты конституций, извлечение из следственного дела, со введ. статьёй. — К. : Иванов, [1906]. — 348, XLIV с.
6. Идеалы декабристов. — М. : Тип. Сытина, 1907. — VIII, 423 с.
7. Украинские староства в первой половине XVI в. — К. : Тип. ун-та, 1908. — 118 с.
8. Русская история в очерках и статьях. — М., 1909—1912. — Т. 1—3.
9. Из истории общественных течений в России : ст. — 2-е изд., доп. — К. : Самоненко, 1910. — 333 с.
10. История русского народного хозяйства. Т. 1. — К. : Чоколов, 1911. — VIII, 366 с.
11. Обзор новейшей русской истории. Т. 1. Накануне XX века; Император Павел; Император Александр I и др. — 2-е изд., испр. — К. : Тип. Чоколова, 1914. — 428 с.

### **Література про нього**

1. Бажанова Л. К. Довнар-Запольский Митрофан Викторович / Л. К. Бажанова // БСЭ : в 30 т. — 3-е изд. — М., 1972. — Т. 8. — Стб. 1128—1129.
2. Казьмирчук Г. Д. М. В. Довнар-Запольський як декабристознавець / Г. Д. Казьмирчук, А. В. Сілкін // УІЖ. — 1995. — № 1. — С. 80—86.
3. Мітрафан Віктаравіч Доунар-Запольскі : біябібліягр. показальнік / уклад. В. М. Лебедзева [і ін.]. — Мінск : БелНДІДАС, 2007. — 168 с.
4. Козлов Д. Г. Учёный-экономист Беларуси, России и Украины: М. В. Довнар-Запольский / Д. Г. Козлов // Ист.-экон. исслед. — 2009. — Т. 10, № 3. — С. 41—49.
5. Денисенко Г. Г. Довнар-Запольський Митрофан Вікторович [Електронний ресурс] / Г. Г. Денисенко. — Режим доступу : [http://history.org.ua/?l=ЕНУ&verbvar=DovnarZapolsky\\_M](http://history.org.ua/?l=ЕНУ&verbvar=DovnarZapolsky_M). — Загол. з екрану.

## Домановський Андрій Миколайович

(4.05.1980)



Народився в с. Липці Харківського р-ну Харківської області. Закінчив Липецьку загальноосвітню школу імені П. В. Щепкіна. У 2002 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У 2002—2003 рр. — викладач історії у Юридичному ліцеї Харківського національного університету внутрішніх справ та Навчально-виховному комплексі № 178 «Освіта» (м. Харків), старший лаборант історичного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна. У 2003—

2006 рр. навчався у аспірантурі на кафедрі історії стародавнього світу і середніх віків. У 2007 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Государственный контроль и регулирование торговли в Византии IV—IX вв.» (наук. керівник — проф. С. Б. Сорочан).

З 2004 р. — Голова Ради молодих науковців Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

З 2006 р. працює на посаді доцента кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, доцента кафедри українознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, з 2009 р. — доцента кафедри історії стародавнього світу і середніх віків Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. З 2009 р. — начальник археологічної експедиції «Цитадель» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Розробник і головний редактор сайту «Василевс. Українська візантиністика» (<http://byzantina.wordpress.com>), сайту Східного інституту українознавства імені Ковальських (<http://keui.wordpress.com>), сайту Харківського історико-археологічного товариства (<http://khiao.wordpress.com>), сайту Ради молодих науковців Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (<http://www-rmn.univer.kharkov.ua>).

Відповідальний секретар часопису «Схід / Захід: Історико-культурологічний збірник».

Науковий напрям — візантиністика, історія Візантії. Викладає спеціальні курси «Антична археологія», «Історія культури середньовічної Європи»,

«Візантійська цивілізація» (кафедра історії стародавнього світу і середніх віків), загальні курси «Історія України», «Історія української культури» (кафедра українознавства).

### Основні друковані праці

1. О регулировании торговли продовольствием в Константинополе согласно Книге Эпарха (опыт реконструирующего моделирования элементов управленческого процесса) // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. пр. — Х., 2001. — С. 37—46.
2. Г. Н. Лозовик и освещение проблем государственного регулирования внешней торговли в ранней Византии // Античная древность и средние века. — Екатеринбург, 2004. — Вып. 35. — С. 265—278.
3. До локалізації місця збору мита з давньоруських купців (за даними Ібн Хордадбеха та Ібн ал-Факіха) // Український історичний збірник (2004). — К., 2005. — Вип. 8. — С. 9—17.
4. Окремі елементи зовнішньоторговельної політики візантійського уряду та рання історія Давньоруської держави // Археологія. — 2005. — № 2. — С. 34—46.
5. Державний контроль та регулювання торгівлі у Візантії IV—IX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. — Х., 2007. — 20 с.
6. Налоговая реформа 767 г. Константина V Копронима (741—775) в контексте государственного регулирования продовольственного снабжения столицы // Из истории и культуры средних веков и раннего нового времени. — СПб., 2007. — С. 26—40.
7. О службе комитов (архонтов) проливов и авидиков в Византии V—IX вв. (в контексте государственного контроля и регулирования торговли) // LAUREA : К 80-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева. — Х., 2007. — С. 147—157.
8. О «торгово-ремесленном департаменте» секрета эпарха города Константинополя в середине VII—IX вв. // Власть, общество и церкви в Византии : сб. науч. ст. / сост. Н. Д. Баранов, С. Н. Малахов. — Армавир, 2007. — С. 60—73.
9. Барвисті брязкальця української візантиністики: «варварські» наслідування в очікуванні на варварів? / С. Сорочан, А. Домановський // Схід / Захід : іст.-культурол. зб. / за ред. В. Кравченка. — Х., 2008. — Вип. 9—10. — С. 335—371.
10. Вступ до візантиністики / за ред. С. Б. Сорочана, Л. В. Войтовича. — Львів : Апріорі, 2011. — 880 с.



### Література про нього

1. Домановський Андрій Миколайович // Сходознавство і візантологія в Україні в іменах : бібліогр. слов. / упоряд. Е. Г. Циганок, Ю. М. Кочубей, О. Д. Василюк ; редкол. Л. В. Матвеева (голов. ред.) [та ін.]. — К. : Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАНУ, 2011. — С. 84—85.

## Дринов Марин Степанович (Стоянович)

(20.10.1838—28.02.1906)



Народився в м. Панагюриште (Османська імперія, тепер — Болгарія). Навчався у Київській духовній семінарії та Московському університеті, який закінчив у 1865 р. У 1865—1870 рр. перебував за кордоном, працюючи в архівах, бібліотеках та музеях Австрійської імперії (Австро-Угорщини), Швейцарії, Італії, Ватикану, вивчав давні слов'янські та візантійські рукописи, латинську палеографію.

Невдовзі після захисту у Москві магістерської дисертації «Заселение Балканского полуострова славянами» (1873 р.), розпочалася його викладацька та наукова діяльність на історико-філологічному факультеті Харківського університету (доцент кафедри слов'янської філології). В 1876 р. захистив докторську дисертацію «Южные славяне и Византия в X веке» й отримав звання ординарного професора.

Під час російсько-турецької війни 1877—1878 рр. був залучений до Тимчасового російського управління в Болгарії, виконував обов'язки віце-губернатора Софійської області та завідувача відділом (міністра) народної освіти та духовних справ. Влітку 1879 р. повернувся до Харкова, де продовжив педагогічну та наукову діяльність в університеті. Його праці харківського періоду присвячені різним аспектам болгаристики: історії, етнографії, фольклористиці, мовознавству.

Протягом 1890—1897 рр. обирався головою Харківського історико-філологічного товариства при Харківському університеті. З 1896 р. — дійсний статський радник. У 1898 р. удостоєний звання заслуженого ординарного професора, обраний членом-кореспондентом Петербурзької академії наук.

Один із засновників та перший голова Болгарського наукового товариства (1869—1898), почесний член усіх існуючих на той час у слов'янських землях академій наук. Нагороджений російськими орденами Св. Станіслава I ст., Св. Анни II ст., Св. Володимира III ст., кавалер болгарського ордену «За громадянські заслуги» II ст. та ін.

Вважається основоположником академічного слов'янознавства у Болгарії та харківської школи історичної болгаристики. На його пошану названа вища нагорода Болгарської академії наук — «Золота медаль ім. М. Дринова». У Софії та Панагюриште встановлено його пам'ятники. На історичному факультеті Харківського університету існує меморіальна аудиторія його імені. Помер у Харкові, його тіло було перевезено до Болгарії. Похований у Софії.

### Основні друковані праці

*Повний перелік праць рос. мовою див. у розд.  
«Література про нього», № 3.*

1. Видение пророка Исаяи о последнем времени : [излож. докл.] // Труды XII археологического съезда в Харькове. — М., 1905. — Т. 3. — С. 342.
2. [О рукописном сборнике XVII в. из собрания П. А. Овчинникова]: Шестоднев Иоанна экзарха Болгарского] // СХИФО. — 1905. — Т. 14. — С. XLIII—XLIV, разд. паг.
3. Об одном рукописном сборнике церковных чиноположений XIV века : [крат. излож. сообщ.] // Труды XII археологического съезда в Харькове. — М., 1905. — Т. 3. — С. 360.
4. Записка о деятельности Временного русского управления в Болгарии / сост. и прочит. проф. Дриновым 14 марта 1879 г. в Болгар. нар. собрании // Русское управление в Болгарии в 1877—78—79 гг. / Н. Р. Овсяный. — М., 1906. — Т. 2. — С. 218—242.
5. [Отзыв о докторской диссертации А. А. Потевни «Записки по русской грамматике»] // СХИФО. — 1908. — Т. 15. — С. 136—141, разд. паг.
6. Съчинения : в 3 т. / под ред. В. Златарски. — София : БАН, 1909—1915. — Т. 1—3.
7. Избрани съчинения : в 2 т. / под. ред. И. Дуйчев. — София : Наука и изкуство, 1971. — Т. 1—2.

### Література про нього

1. Почеть : сб. ст. по славяноведению, посвящ. проф. Марину Степановичу Дринову его учениками и почитателями / под ред. М. Г. Халанского. — Х. : Тип. Шмерковича, 1908. — XXIV, 304, 83 с. с портр. — (СХИФО ; т. 15).

2. Изследвания в чест на Марин С. Дринов. — София : БАН, 1960. — 234 с.
3. Марин Степанович Дринов — профессор Харьковского университета : биобиблиогр. указ. на рус. яз. / сост. В. К. Мазманьянц. — Х. : ХГУ, 1985. — 35 с.
4. Горина Л. В. Марин Дринов — историк и общественный деятель / Л. В. Горина. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1986. — 208 с.
5. Горина Л. В. Професор Марин Дринов — основоположник на българското академично славянознание / Л. В. Горина. — София : Проф. Марин Дринов, 2009. — 124 с.
6. Сборник на случай 170-годишнината от рождението на проф. Марин Дринов / под ред. И. Тодев, М. Станчев, Р. Радкова, С. Страшнюк. — София : Проф. Марин Дринов, 2009. — 198 с.

## **Дубровський Василь Васильович**

(19.05.1897—23.04.1966)

Народився у Чернігові в родині священника. Навчався у духовному училищі та духовній академії, в 1915—1919 рр. — на історичному відділі Ніженського історико-філологічного інституту ім. кн. Безбородька, надалі — аспірант Ніжинської науково-дослідної кафедри історії України. З 1923 р. — аспірант, з 1925 р. після захисту промоційної роботи «Селянські рухи на Україні після 1861 р.» — науковий співробітник науково-дослідної кафедри історії української культури у Харкові. В 1925—1928 рр. викладав у ХІНО. З грудня 1919 по червень 1925 рр. читав історію класової боротьби в Чернігівському ІНО, де керував антирелігійним семінаром і історико-архівним гуртком. У 1919—1924 рр. викладав історію культури, історію громадських рухів та соціальної думки у Чернігівському технікумі. З 1921 р. очолював Чернігівське управління політосвіти, з 1923 р. — Чернігівський губархів. У 1923—1925 рр. завідував архівним відділом Чернігівського губвиконкому, в 1925—1929 рр. — інспектор охорони пам'яток культури в управлінні наукових установ. З 1925 по 1933 рр. — відповідальний секретар Шевченківського комітету. В 1926—1933 рр. — відповідальний секретар Центральної комісії увічнення пам'яті М. Коцюбинського, 1930—1933 рр. — член Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства. У 1924—1930 рр. — член історичної секції ВУАН, 1925—1929 рр. — голова історичної секції ХНТ. У листопаді 1933 р. — заарештований, 1934 р. був засуджений на 5 років ув'язнення. З червня 1934 до середини 1939 рр. перебував у таборі ст. Урульга, БАМЛАГ. У 1939—1941 рр. вчителював у школах. Під час німецької окупації Харкова 1941—1943 рр.

очолив товариство «Просвіта» та був на посаді професора Харківського університета. З відступом німецької армії з Харкова у серпні 1943 р. разом з родиною переїхав до Вінниці, потім — до Львова, Штутгарта, Мюнхена. В еміграції — дійсний член НТШ, член УВАН, редагував кілька часописів. З 1956 р. проживав у Вирджинії (США). Член редколегії «Українського історика» і член управи Українського історичного товариства. Помер та похований у Річмонді (США).

### **Основні друковані праці харківського періоду**

1. Знадоби до характеристики обопільних стосунків межи поміщиками й кріпаками в першій половині XIX ст. // Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. — К., 1927. — [Ч. 1]. — С. 990—1110. — (Зап. іст.-філол. від. ВУАН ; № 51).
2. Нариси з історії Чернігівської Троїцько-Іллінської друкарні в першій половині XIX ст. // Бібліол. вісті. — 1927. — Ч. 1. — С. 46—64 ; Ч. 3. — С. 111—129; Ч. 4. — С. 60—75.  
Те саме, окр. відб.: К. : [Б. в.], 1928. — 65 с.
3. Селянські втечі на Лівобережжі України наприкінці XVIII ст. // Чернігів і Північне Лівобережжя. — К., 1928. — С. 368—401. — (Зб. іст.-філол. від. ВУАН ; № 95).
4. Селянські рухи на Україні після 1861 р.: Чернігівська губ., 1861—1866 рр. Т. 1. — Х. : ДВУ, 1928. — 216 с.
5. Сторінка з історії архіву Генерального військового суду // Зап. іст.-філол. від. ВУАН. — 1928. — Кн. 17. — С. 217—234 разд. паг.
6. Життя й діла Феодосія Углицького (Полоницького). — Х. : ДВУ, 1930. — 191 с.
7. З побуту українських монахів другої половини XVII ст. — Х. : ДВУ, 1930. — 44 с.
8. Перша фабрика на Україні: Слобідська Глушківська мануфактура (1719—1727 рр.). — Х. : ДВУ, 1930. — 119 с.
9. Пропащі справи з архіву генерального військового суду // Зб. Наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — Х., 1930. — Т. 10. — С. 131—136.
10. До питання про міжнародню торгівлю України в першій чверті XVIII ст. // Зап. іст.-філол. від. ВУАН. — 1931. — Кн. 26. — С. 369—388.

### **Література про нього**

1. Биковський Л. Професор Василь Дубровський (1897—1966) / Л. Биковський // Укр. історик. — 1966. — Ч. 1—2. — С. 92—97.
2. Матяш І. Б. Василь Дубровський — науковець і організатор / І. Б. Матяш // Особа в українській архівістиці : біогр. нариси / І. Б. Матяш. — К., 2001. — С. 122—140.

3. Астаф'єва О. Г. Дубровський Василь Васильович / О. Г. Астаф'єва, І. Б. Матяш // ЕСУ. — К., 2008. — Т. 8. — С. 491—492.

## Духопельников Володимир Михайлович

(31.03.1942)



Народився у м. Новочеркаську Ростовської області. Закінчив залізничну школу № 6 м. Сочі. Після цього переїхав до м. Харкова. Вихованець вечірньої школи та оркестра військової частини № 77905. У 1960—1963 рр. перебував у лавах Радянської Армії, з 1963 по 1967 рр. — на надстроковій службі. З жовтня 1967 р. почав працювати в Харківському університеті. В 1969 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету імені О. М. Горького. З того ж року — викладач підготовчого відділення ХДУ. З 1975 р. — викладач, старший викладач, доцент кафедри історії СРСР (з 1991 р. — кафедри історії народів Росії і Радянської держави, з 1993 р. — кафедри історії Росії). В 1980 р. захистив кандидатську дисертацію «Деятельность Советов Харьковщины в восстановительный период (1921—1925 гг.)» (наук. керівник — проф. О. О. Кучер). З 1995 р. — зав. кафедри історії Росії. У 2004 р. — затверджений у званні професора кафедри історії Росії. Відмінник освіти України. Заслужений викладач Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Лауреат конкурсу викладачів ХНУ імені В. Н. Каразіна (2002 р. — I премія; 2004 р. — III премія; 2010 р. — II премія). Лауреат творчої премії міськвиконкому (2004 р.). Підготував 7 кандидатів наук. За активну громадську діяльність та досягнення в галузі науки і освіти нагороджений Почесною Грамотою Харківської обласної держадміністрації та обласної ради; Почесною грамотою Харківського міського голови; знаком «Петро Могила» Міністерства освіти і науки України.

Читає загальні та спеціальні курси з історії Росії (з давніх часів до кінця XVIII ст.). Наукові інтереси пов'язані з історією Росії X—XVIII ст. та суспільно-політичним життям в Україні в роки НЕПу. Опублікував понад 100 наукових, науково-популярних робіт, навчально-методичних посібників, підручників. Серед них — підручники для середньої школи з всесвітньої історії для 7 та 8 класів (у співавторстві з К. В. Агібаловою і Г. М. Донським; українською, російською, польською, румунською та

угорською мовами), а також навчальний посібник з історії Росії для студентів історичних факультетів.

### Основні друковані праці

1. Деятельность Советов Харьковщины по оказанию помощи крестьянству в восстановлении сельского хозяйства (1921—1925 гг.) // ВИ СССР. — Х., 1983. — Вып. 28. — С. 63—71.
2. Всемирная история: Средние века : проб. учеб. для 7 кл. сред. шк. : пер. с укр. / Е. В. Агибалова, Г. М. Донской, В. М. Духопельников. — К. : Освіта, 1995. — 367 с.
3. Всемирная история: Средние века (конец XV — серед. XVII ст.) : проб. учеб. для 8 кл. сред. шк. : пер. с укр. / В. М. Духопельников, Г. М. Донской. — К. : Освіта, 1995. — 160 с.
4. Хрестоматія з історії середніх віків : посіб. для 7 кл. серед. шк. — К. : Освіта, 1998. — 159 с.
5. Лекции по истории России. Ч. 1. (XII—XVI вв.). — Х. : Изд-во ХНУ им. В. Н. Каразина, 2002. — 162 с.
6. История России. Ч. 2. (Конец XVI—XVIII вв.) : курс лекций. — Х. : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2003. — 196 с.
7. История России. XII—XVIII вв. : учеб. пособие. — Х. : Изд-во ХНУ им. В. Н. Каразина, 2005. — 407 с.
8. Все о России / Д. Табачник, В. Духопельников, О. Таглина, Ю. Белочкина. — Х. : Фолио, 2009. — 556 с.
9. Крещение Руси. — Х. : Фолио, 2009. — 122 с. — (Сер. «Знаменитые события истории Украины»).
10. Крымская война (1854—1856). — Х. : Фолио, 2010. — 121 с.

### Література про нього

1. Духопельников Володимир Михайлович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 162—164.
2. Духопельников Володимир Михайлович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 161—162.
3. Духопельников Володимир Михайлович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. — Х., 2009. — С. 102.

## Д'яченко Олександр Григорович

(20.11.1949)



Народився в с. Костівка Козельщанського району Полтавської області. В 1971 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету (спеціалізувався по кафедрі історії стародавнього світу та археології). З 1971 по 1973 рр. — у лавах Радянської Армії. В 1973—1974 рр. працював секретарем комітету ЛКСМУ Харківського технічного училища зв'язку № 2. В 1974—1975 рр. — інструктор відділу комсомольських організацій Харківського міському комсомолу. З 1975 по 1977 рр. — викладач кафедри історії стародавнього світу та археології ХДУ, з 1977 по 1982 рр. — кафедри історіографії, джерелознавства та археології ХДУ. Читав загальні курси «Історія стародавнього Сходу», «Основи археології», спеціальний курс «Східнослов'янські племена». В 1984 р. у Московській університет ім. М. В. Ломоносова захистив кандидатську дисертацію «Славянские памятники VIII — середины XIII в. в бассейне Северского Донца» (наук. керівник — проф. Б. А. Шрамко). В 1982—1990 рр. — ст. викладач, доцент, проректор з заочного навчання Белгородського педагогічного інституту імені М. С. Ольмінського (Росія). З 1990 по 1994 рр. — доцент, у 1996—1997 рр. — завідувач кафедри всесвітньої історії та музеології Харківського державного інституту культури. В 1997—1999 рр. — завідувач відділу археології, заступник директора з наукової роботи Белгородського державного історико-красознавчого музею. З 1999 р. по теперішній час — доцент, професор, завідувач секції гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Белгородського інженерно-економічного інституту при Белгородському державному технологічному університеті ім. В. Г. Шухова, доцент кафедри українознавства Белгородського державного університету (за сумісництвом).

Опублікував близько 90 праць з проблем слов'яно-руської археології, історичної географії, використання математичних і природничо-наукових методів в археологічних дослідженнях, охорони археологічної спадщини.

Здійснював розкопки слов'янських поселень I тис. н. е. (Війтенки, Занки) і давньоруських пам'яток (міста-фортеці Дінець, Хотмижськ, Зміїв курган (Гайдари), Крапивне) на території Харківської та Белгородської (Росія) областей. Керівник і співавтор широкомасштабних розвідувальних досліджень археологічних комплексів Белгородської та Ізюмської захисних ліній середини XVII ст.

Керівник авторського колективу та співавтор Державного списку і Археологічної карти старожитностей Белгородської області (1983—2003).

Засновник і директор Харківського міжрегіонального центру охорони пам'яток історії та культури (1991—1993) і науково-виробничого центру «Аркона» (1994—1996 рр., Белгород), голова Белгородського регіонального відділення Російського археологічного товариства «Древности» (1992—1995), вчений секретар Харківської обласної координаційної ради з проблем давньої історії та археології України (1992—1994), член бюро Центрально-Чорноземної секції ради Російської академії наук з історичної демографії та історичної географії (1991—1994), член президії Міжрегіональної ради з комплексної програми Відділення історико-філологічних наук Російської академії наук «Стародавні суспільства: взаємодія з середовищем, культура та історія» (1989 р. — по теперішній час). Відповідальний редактор ряду колективних видань.

### Основні друковані праці

1. Технология изготовления предметов из Цепляевского клада раннеславянского времени // Использование методов естественных наук в археологии : сб. науч. тр. — К., 1978. — С. 27—35.
2. Пам'ятки черняхівської культури в басейні Сіверського Дінця // Археологія : респ. міжвід. зб. — 1980. — № 35. — С. 66—73.
3. Источниковедческий анализ древней керамики с применением методов математической статистики. — Белгород : Белгород. гос. пед. ин-т, 1985. — 91 с.
4. О характере жилищно-хозяйственной архитектуры и планировке Донецкого городища в IX — начале X вв. // Археология славянского юго-востока : [материалы к межвуз. науч. конф.] / Воронеж. пед. ин-т. — Воронеж, 1991. — С. 37—43.
5. О культуре населения Днепро-Донской лесостепи в I тысячелетии н. э. (по материалам селища Занки) // Археология и история Юго-Востока Древней Руси : материалы науч. конф. — Воронеж, 1994. — С. 21—24.
6. К историко-археологической оценке I и II Белгородских городищ на Меловой горе // Материалы междунар. науч. конф., посвящ. 600-летию спасения Руси от Тамерлана и 125-летию со дня рождения И. А. Бунина. — Елец, 1995. — С. 17—20.
7. Древнерусское Харьковское городище и «жилой город» Харьков середины XVII в. (к проблеме исторической преемственности в процессе возрождения восточнославянских городов эпохи позднего



- средневековья) // Археология Юго-Востока Руси : материалы IV науч. конф. — Елец, 2006. — С. 61—77.
8. Культурная динамика и хронология роменского поселения на Хотмыжском городище // Восточнославянский мир Днепро-Донского междуречья и кочевники южно-русских степей в эпоху раннего средневековья : (материалы науч. конф.). — Воронеж, 2008. — С. 80—85.
  9. Северско-донецкая окраина Юго-Восточной Руси в картографическом труде середины XII в. // Проблемы археологии Восточной Европы: К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. — Х., 2008. — С. 83—90.
  10. Два фиксационных «чертежа» Белгорода с западным флангом Белгородской черты в контексте истории отечественной картографии первой четверти XVIII в. // Вестн. Елец. гос. ун-та. — 2009. — Вып. 23 : Сер. : Археология. — С. 137—146.

### Література про нього

1. Дяченко Александр Григорьевич // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 89.
2. Лисенко І. Дяченко Олександр Григорович / І. Лисенко // Валківська енциклопедія / І. Лисенко. — К., 2006. — Т. 2. — С. 57.

## Д'ячков Сергій Володимирович

(01.11.1957)



Народився у Харкові. Закінчив середню школу № 83 м. Харкова. В 1983 р. з відзнакою закінчив історичний факультет ХДУ. В 1981—1988 рр. працював учителем історії в СШ № 83 м. Харкова. В 1987 р. закінчив заочну аспірантуру при кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків ХДУ (наук. керівник — проф. В. І. Кадєєв). У 1988 р. захистив кандидатську дисертацію «Особенности социально-политического развития античных государств Северного Причерноморья в I—III вв. н. э.». З 1988 р. — викладач, доцент (затверджений у званні в 1992 р.) кафедри історії стародавнього

світу та середніх віків. З 1999 р. викладає курс «Історія Азії та Африки в середні віки» на денному відділенні.

У 1994 р. виступив одним з ініціаторів створення Харківського обласного історико-археологічного товариства (ХІАТ), а також історико-археологічного щорічного видання «Древности». У 1995—2004 рр. — виконавчий директор ХІАТ. У 1994—2010 рр. — відповідальний секретар редколегії щорічного видання «Старожитності / Древности». У жовтні 2004 р. був обраний співголовою правління ХІАТ. Брав активну участь в організації та проведенні наукових конференцій «История и археология Слободской Украины (к 90-летию XII Археологического съезда)» (Харьков, Ст. Салтов, октябрь 1992 г.), «Проблемы археологии, древней и средневековой истории Украины» (Харьков, март 1995 г.), «Проблеми історії та археології України» (Харків, 1997, 1999, 2001, 2002, 2004, 2008, 2010 гг.).

У 1989—1990 рр. — заступник начальника Херсонської археологічної експедиції ХДУ, з 1991 р. — начальник експедиції. З 2000 р. начальник об'єднаної археологічної експедиції «Чембало» ХНУ і Національного заповідника Херсонес Таврійський (м. Севастополь).

У 1999 р. — один з ініціаторів створення щоквартального науково-популярного журналу «UNIVERSITATES. Наука и просвещение», увійшов до складу його редколегії як відповідальний секретар. З 2006 по 2011 рр. — голова правління Асоціації випускників, викладачів та друзів Харківського національного університету. З 2000 р. — директор Харківського університетського ліцею та одночасно — доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків. Автор понад 120 наукових, науково-популярних праць, а також навчальних та навчально-методичних посібників для середньої та вищої школи.

Нагороджений знаками Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України» (2003) та «Антон Макаренко» (2005), Почесною грамотою Харківської обласної державної адміністрації (2007).

### Основні друковані праці

1. Римские граждане в Северном Причерноморье // Античный мир. Византия : К 70-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева. — Х., 1997. — С. 57—79.
2. Un autel portant une inscription latine / S. Saprykin, S. Dyatchkov // Colloquia Pontica. — Leiden ; Boston ; Köln : Brill, 2000. — Vol. 5. — P. 115—122 : il.
3. Консульская церковь крепости Чембало (XIV—XV вв.) // О древностях Южного берега Крыма и гор Таврических. — К., 2004. — С. 246—255.

4. Археологические исследования генуэзской крепости Чембало в 2000—2005 гг. // Древности, 2005 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 2005. — С. 212—227.
5. Історія середніх віків : навч.-метод. посіб. / С. В. Д'ячков, С. І. Лиман, С. Б. Сорочан. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. — 125 с.
6. Історія стародавнього світу. Давня історія українських земель. 6 клас : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / С. В. Д'ячков, О. П. Мартем'янов. — Х. : Ранок, 2006. — 335 с.
7. Требюше генуэзской крепости Чембало (XIV—XV вв.) / Н. А. Алексеенко, С. В. Дьячков // LAUREA : К 80-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева : [сб. науч. тр.]. — Х., 2007. — С. 124—135.
8. «Арсенал» метательных снарядов генуэзской крепости Чембало в Крыму // Рос. археология. — 2008. — № 2. — С. 98—106.
9. Всесвітня історія. Новий час (XV—XVIII ст.). 8 клас : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / С. В. Д'ячков, С. Д. Литовченко. — Х. : Ранок-НТ, 2008. — 221 с. : іл.
10. История средневекового Востока : пособие : программа курса, метод. рек., справ. материалы. — 2-е изд., испр. и доп. — Х. : НТМТ, 2008. — 101 с.

### **Література про нього**

1. Дьячков Сергей Володимирович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 162—164.
2. Дьячков Сергей Владимирович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 128—129.
3. Дьячков Сергей Владимирович // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — Х., 2008. — С. 26—33.

## Євсєєв Сергій Євгенович

(28.06.1959)



Народився в с. Васищево Харківської області. У 1981 р. закінчив інженерно-економічний факультет Харківського автомобільно-дорожнього інституту. З 1981 по 1987 рр. працював у цьому інституті — заступником секретаря комітету комсомолу інституту, завідувачем кабінету кафедри історії КПРС, завідувачем кабінету кафедри філософії і наукового комунізму. В 1987—1989 рр. служив у Радянській Армії — старшим лейтенантом, заступником командира роти з політичної частини, секретарем партійної організації військової частини. У 1988 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. В 1989—1990 рр. — асистент кафедри філософії і наукового комунізму Харківського автомобільно-дорожнього інституту. З 1990 по 2002 рр. — аспірант, викладач, доцент кафедри історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. В 1995 р. захистив кандидатську дисертацію «Місце і роль автомобільного транспорту в соціально-економічному житті України в 70—80-ті роки» (наук. керівник — проф. Б. К. Мигаль). З 1997 по 1999 рр. — заступник декана історичного факультету з навчальної роботи. Читав загальний курс та спецкурси з історії України. З 2002 р. — доцент кафедри економічної теорії Харківського державного університету будівництва та архітектури, за сумісництвом — доцент кафедри транспортних систем Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, помічник-консультант народного депутата України. У 2009 р. закінчив факультет післядипломної освіти Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури за спеціальністю «Фінанси». Наукові інтереси пов'язані з економічною історією транспорту.

### Основні друковані праці

1. Автомобильный транспорт Украины в 1969—1988 годах: кадры высшей и средней квалификации, их использование // Сборник научных работ аспирантов Харьковского государственного университета (гуманитарные науки) / под общ. ред. В. И. Чигринова. — Х., 1992. — С. 146—149.
2. Виробнича діяльність працівників автомобільного транспорту України в 1969—1988 рр. // ВХУ — 1993. — № 374 : Історія. — Вып. 27. — С. 71—77.

3. Місце і роль автомобільного транспорту у соціально-економічному житті України в 70— 80-ті роки : автореф. дис. ... канд. іст. наук. — Х., 1995. — 17 с.
4. Українська етнологія : метод. вказівки для студ. ХДУ / упоряд. М. З. Бердуга, С. Є. Євсєєв. — Х., 1997. — 41 с.
5. Методика преподавания истории в школе / В. С. Майстренко, С. Е. Евсеев // Историческое образование: программы общих курсов и метод. указ. : для студ. дистанц. формы обучения. — Х., 2001. — Т. 1. — С. 405—414.
6. Села Лизогубовского сельского совета Харьковской области : очерк истории. — Х. : Центр образоват. инициатив, 2001. — 122 с.
7. Використання історії автомобільного транспорту та дорожнього будівництва в курсі історії України : метод. вказівки для студ. ХАТТ. — Х. : Центр освіт. ініціатив, 2002. — 29 с.
8. Залізничний транспорт як основа транспортної системи України в період НЕПУ // Зб. наук. праць ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. — 2004. — № 4 : Економіка. — Вип. 4. — С. 38—44.
9. Макроэкономика : учеб. пособие / О. М. Нестеренко, А. Ю. Бобловский, С. Е. Евсеев. — Х. : Парус, 2008. — 392 с.

### **Література про нього**

1. Євсєєв Сергій Євгенович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 168—169.

## Журавльов Денис Володимирович

(11.08.1977)



Народився в м. Харкові. Навчався в Харківській школі № 6. У 1999 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету, отримав диплом із відзнакою. З 1999 р. по 2002 р. навчався у стаціонарній аспірантурі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна на кафедрі історії України. У 2003 р. захистив кандидатську дисертацію «Військова справа в слобідських козацьких полках у другій половині XVII — XVIII ст.». З 2002 р. працює на посаді викладача (з 2003 р. — доцента) кафедри історії України

історичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна. З вересня 2010 р. виконує обов'язки секретаря Спеціалізованої вченої ради історичного факультету.

Читає лекційні курси: загальний курс «Історія України (перша пол. XIX ст.)», «Історичне краєзнавство», спецкурси «Історія військової справи в Слобідській Україні», «Історія українського козацтва». В 2003—2007 рр. очолював Раду молодих вчених історичного факультету. Є автором понад 30 наукових публікацій. Сфера наукових інтересів: політична історія України XVI—XVIII ст., військова історія, історія європейського та далекосхідного середньовіччя.

### Основні друковані праці

1. Артилерія в слобідських полках у другій половині XVII — першій половині XVIII ст. // ВХНУ. — 2002. — № 566 : Історія. — Вип. 34. — С. 126—135.
2. Слобідські козацькі полки в Семилітній війні (кампанія 1756—1757 рр.) // Зб. ХІФТ. Нова сер. — 2002. — Т. 9. — С. 9—18.
3. Міські фортифікації Слобідської України в другій половині XVII — першій половині XVIII ст. // ВХНУ. — 2004. — № 641 : Історія України. — С. 7—16.
4. Ручна вогнепальна зброя слобідського козацтва другої половини XVII—XVIII ст. // Там само. — № 633 : Історія. — Вип. 36. — С. 89—97.
5. Слобідські козацькі полки в бойових діях російсько-турецької війни 1735—1739 рр. // ВХНУ. — 2006. — № 728 : Історія. — Вип. 38. — С. 16—24.
6. Мазепа. Людина. Політик. Легенда. — Х. : Фоліо, 2007. — 381 с.

7. Великие загадки Страны Восходящего солнца. — Х. : Фоліо, 2009. — 380 с.
8. Експрес-курс. Історія України: зовнішнє незалежнє оцінювання : [навч. посіб.] / М. З. Бердута, Д. В. Журавльов, С. Є. Корніщева. — К. : Майстер-клас, 2009. — 320 с.
9. Україна та Росія. Як брати горщики побили. — Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2009. — 350 с.
10. Шотландські наймані вояки в Україні в XVI—XVII ст. (до питання про ранні українсько-шотландські зв'язки // ВХНУ. — 2009. — № 852 : Історія. — Вип. 41. — С. 126—136.

### Література про нього

1. Журавльов Денис Володимирович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 171.
2. Журавльов Денис Володимирович // Кафедрі історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна — 50 років / [наук. ред. В. В. Калініченко]. — Х., 2007. — С. 30—31.

## Журавський Юрій (Юліан) Йосипович

(24.10.1937 — 21.08.1991)



Народився в с. Буртіно (Кам'янець-Подільської, тепер — Хмельницької області). Навчався в сільській школі, а потім переїхав до Харкова, де в 1952 р. закінчив семирічну школу № 80. У 1952—1955 рр. продовжив навчання в Харківському технікумі культпросвітпрацівників, після закінчення якого отримав призначення на роботу в с. Зачепилівка, де працював директором районного будинку культури. В 1956—1959 рр. служив у Радянській Армії. В 1959 р. — директор Будинку культури заводу «Електротяжмаш». Одночасно навчався на заочному відділенні історичного факультету Харківського університету. В 1965 р. закінчив історичний факультет і перейшов працювати старшим інспектором навчальної частини університету. В 1966—1971 рр. — начальник навчальної частини ХДУ. В 1966—1970 рр. навчався в заочній аспірантурі при кафедрі історіографії, допоміжних історичних дисциплін та методики історії. З 1967 р. — викладач з погодинною оплатою, з 1971 р. — старший викладач, доцент кафедри.

В 1971 р. захистив кандидатську дисертацію «В. И. Ленин, вождь Великого Октября, в советской историографии 1917—1927 годов» (ХДУ, наук. керівник — проф. В. І. Астахов). У 1975 р. затверджений у званні доцента. В 1991 р. Вченою радою ХДУ йому було надано звання професора. В 1973—1977 рр. — заступник декана і в. о. декана факультету, в 1987—1991 рр. — декан факультету. В 1984—1991 рр. — завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології.

Викладав загальні курси з історіографії історії СРСР та історії СРСР, спеціальні курси. Опублікував понад 100 наукових та науково-популярних праць, навчально-методичних посібників. Був відповідальним редактором «Вестника Харьковского университета» (серія «История»), членом спеціалізованої ради факультету, головою вченої ради історичного факультету в 1987—1991 рр. Очолював Харківську регіональну секцію Комісії АН УРСР з історіографії та джерелознавства, був членом науково-технічної Ради з історичної освіти Мінвузу України. Під його науковим керівництвом захищено 2 кандидатські дисертації. Брав активну участь у громадському житті. В 1990 р. проходив стажування у Великотирнівському університеті (Болгарія).

Похований на 13-му міському кладовищі.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 1.*

1. Исторична література перших років Радянської влади про В. І. Леніна // Історіографічні дослідження в Українській РСР. — К., 1970. — Вип. 3. — С. 84—98.
2. Университет в предвоенные годы и в период Великой Отечественной войны / Б. К. Мигаль, Ю. Й. Журавський // Харьковский государственный университет, 1805—1980 : ист. очерк. — Х., 1980. — Разд. 2. — С. 62—93.
3. Д. И. Багалей как историк Харьковского университета / Б. К. Мигаль, Ю. И. Журавский // ВХУ. — 1983. — № 238 : История и культура досоциалистических формаций. — С. 40—48.
4. Историческая наука в Харьковском университете (1933—1983) / В. И. Кадеев, Ю. И. Журавский // ВХУ. — 1984. — № 266 : Социалистическое и коммунистическое строительство в СССР и странах социалистического содружества. — С. 110—119.
5. Памятники истории и культуры Украины XIV — первой половины XIX века / Ю. И. Журавский, Б. К. Мигаль // Бесценные сокровища народа : [пособие для нар. ун-тов / М. Ф. Партолин, Г. М. Окладной, Е. С. Анисимова и др.]. — К., 1984. — Гл. 9. — С. 113—160.



6. Историк-декабрист В. Д. Сухоруков / Ю. Й. Журавський, Б. П. Зайцев // УІЖ. — 1986. — № 10. — С. 109—114.
7. Харьковский университет в годы Великой Отечественной войны / Ю. И. Журавский, Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль. — Х. : Вища шк., Изд-во при Харьк. ун-те, 1989. — 152 с.  
2-е вид. [укр. мовою], випр. і доп. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. — 200 с.
8. Исторический факультет Харьковского университета : очерк истории / Ю. И. Журавский, Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль // ВХУ. — 1991. — № 357 : Историческая наука в Харьковском университете : (К 185-летию ХГУ). — Вып. 24. — С. 3—24.
9. Материалы к биобиблиографическому словарю преподавателей исторического факультета (советский период) / Ю. И. Журавский, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко // ВХУ. — 1992. — № 363 : История. — С. 159—176 ; 1993. — № 374 : История. — Вып. 27. — С. 104—124.
10. Харківський колегіум: його викладачі та вихованці / Ю. Й. Журавський, Б. П. Зайцев // Український історичний збірник. — Х., 1992. — Вип. 37. — С. 121—129.

### **Література про нього**

1. Юрій Йосипович Журавський — професор Харківського університету : біобібліогр. покажч. / упоряд. В. Д. Прокопова. — Х. : ХДУ, 1992. — 16 с.
2. Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х. : Вид-во ХНАДУ, 2004. — 180 с.
3. С. 79—98: спогади про Ю. Й. Журавського В. М. Духопельникова, С. І. Посохова, Б. П. Зайцева, М. З. Бердути, О. М. Головка, С. М. Куделка.
4. Юрій Йосипович Журавський: спогади, документи, матеріали / [уклад. Б. П. Зайцев та ін. ; відп. ред. С. І. Посохов]. — Х. : Тимченко, 2008. — 160 с.

## Зайцев Борис Петрович

(30.11.1927)



Народився у с-щі Оленівські Кар'єри Бешевського району Сталінського округу (тепер м. Докучаєвськ Донецької області). З 1934 р. до початку жовтня 1941 р. разом з батьками проживав в м. Сталіно (тепер м. Донецьк), навчався в школі. З жовтня 1941 р. по жовтень 1943 р. перебував в евакуації на ст. Ленінабад Таджицької РСР. Після визволення Сталінської області від німецько-фашистських окупантів повернувся в Оленівські Кар'єри, де продовжив навчання у середній школі. В грудні 1944 р. був мобілізований до лав Червоної Армії. В роки війни і у післявоєнний час проходив військову службу у зенітно-артилерійських частинах Московського округу протиповітряної оборони СРСР. Після демобілізації в березні 1951 р. приїхав до м. Яма (тепер м. Сіверськ) Донецької області, де закінчив 10-й клас Ямської вечірньої школи робітничої молоді. В тому ж році вступив на перший курс історичного факультету Харківського державного університету. З того часу життя і трудова діяльність Б. П. Зайцева пов'язані з історичним факультетом Харківського університету. Після закінчення у 1956 р. історичного факультету працював науковим співробітником, а потім завідувачем Археологічного музею ХДУ (цю посаду обіймав до вересня 1964 р.). У 1969 р. у ХДУ захистив кандидатську дисертацію «Емблематика Советской Украины» (наук. керівник — проф. Московського державного історико-архівного інституту О. І. Каменцева). З вересня 1964 р. по 2001 р. — викладач, старший викладач, доцент (з грудня 1973 р.) кафедри історіографії, допоміжних історичних дисциплін і методики історії (з 1978 р. — кафедра історіографії, джерелознавства та археології) історичного факультету Харківського державного університету. З січня 2002 р. до 2010 р. працював на посаді старшого наукового співробітника кафедри історіографії, джерелознавства і археології.

З 1958 р. читав загальні лекційні курси з археології, джерелознавства, архівознавства, історичної хронології, спеціальних історичних дисциплін; спеціальні курси: «Методика археологічних розвідок та розкопок», «Реставрація та консервування археологічних знахідок», «НумізMATика та геральдика», «Радянська емблематика», «Історія архівної справи в Україні», «Письмові джерела з історії Росії XVI—XVII ст.», «Записки іноземців про Росію XVI—XVII ст.» та ін. Декілька років читав лекційний

курс «Спеціальні історичні дисципліни» студентам Харківського державного інституту культури.

Основні напрями наукової роботи Б. П. Зайцева з 1964 р.: спеціальні історичні дисципліни, історичне краєзнавство, історія Харківського університету.

Автор понад 400 наукових, науково-популярних, історико-бібліографічних і методичних праць. У 1970-х рр. був вченим секретарем спеціалізованої ради факультету із захисту докторських і кандидатських дисертацій, близько 10 років — заступник декана факультету з наукової роботи. Б. П. Зайцев був членом редакційних колегій серій збірників архівних документів і матеріалів, підготовлених співробітниками Державного архіву Харківської області: «Старовинні міста Харківщини» і «Краю мій, Слобожанщино!», співавтором фундаментальних праць до 200-річчя Харківського університету та 350-річчя м. Харкова.

Має державні нагороди СРСР і України: орден «За мужність» III ступеня і дев'ять медалей. Міністерством освіти та науки України нагороджений знаками «Відмінник освіти України» (1997) і «За наукові досягнення» (2007). Лауреат премії ім. К. І. Рубинського (1995), яка заснована ЦНБ ХНУ. У 1996 р. Всеукраїнською спілкою краєзнавців йому присвоєно звання Почесного члена Всеукраїнської спілки краєзнавців України. В складі кафедри був відзначений премією ім. Д. Яворницького Всеукраїнської спілки краєзнавців України (1997). У 1999 р. Б. П. Зайцев було присвоєно звання «Заслужений викладач Харківського університету». У 2007 р. нагороджений Почесною грамотою Державного комітету архівів України. У 2008 р. отримав стипендію імені В. Н. Каразіна Харківської обласної державної адміністрації.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 2007 р. див. у розд.*

*«Література про нього», № 3.*

1. З досліджень у галузі спеціальних історичних дисциплін: Герб Харкова / Б. П. Зайцев, І. Ю. Саратов // УІЖ. — 1980. — № 11. — С. 96—101.
2. Харьковский университет в годы Великой Отечественной войны / Ю. И. Журавский, Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль. — Х. : Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1989. — 152 с.  
2-е вид. [укр. мовою], випр. і доп. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. — 200 с.
3. Нумизматические памятники Белгородской и Харьковской областей : метод. материалы к курсу «Историческое краеведение» / А. Г. Дьяченко, Б. П. Зайцев, В. К. Михеев. — Белгород, 1990. — 22 с.

4. Археологический музей Харьковского университета / Б. П. Зайцев, В. А. Латышева // ВХУ. — 1992. — № 362 : История. — С. 103—110.
5. История Центральной научной библиотеки Харьковского университета (1805—1917 гг.) / В. К. Мазманьянц, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко. — Х. : ХГУ, 1992. — 73 с. : 5 фото.
6. Харківські студбатовці / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль, С. І. Посохов. — Х. : Бізнес-Інформ, 1999. — 68 с.
7. Біобібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 2. Історики. Ч. 1. 1905—1920 рр.; Ч. 2. 1933—2000 рр. / [сост. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х. : Бізнес-Інформ, 2001. — 350 с. : іл.
8. Вихованці Харківського університету : біобібліогр. довід. / [авт.-уклад. Б. П. Зайцев, В. І. Кадєєв, С. М. Куделко та ін.]. — Х. : Авто-Енергія, 2004. — 250 с.
9. Печатки та штампи професійних спілок СРСР (1920-ті — поч. 1930-х рр.). : джерелознавчий зошит 2. — Х. : Схід.-регіон. центр гуманіт.-освіт. ініціатив, 2004. — 68 с.
10. Почесні члени Харківського університету : біогр. довід. / [Б. П. Зайцев, В. І. Кадєєв, С. М. Куделко та ін.]. — Х. : Тимченко, 2008. — 312 с.

### **Література про нього**

1. Зайцев Борис Петрович // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 90—91.
2. Бердута М. З. Университет: жизнь и судьба / М. З. Бердута, С. М. Куделко, О. А. Ручинская // Universitates = Университеты: наука и просвещение. — 2007. — № 2. — С. 48—53. С. 52—53: о Б. П. Зайцеве.
3. Борис Петрович Зайцев: (к 80-летию со дня рождения) : биобиблиогр. указ. / [сост. В. Д. Прокопова, С. Б. Глибицкая]. — Х. : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2007. — 60 с.
4. Борис Петрович Зайцев: спогади і бібліографія / укл. : проф. С. І. Посохов, С. М. Куделко, М. В. Гречишкіна. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. — 140 с.

## Зеленін Дмитро Костянтинович

(21.10(02.11)1878 — 31.08.1954)



Народився в с. Мох Сарапульського повіту Вятської губернії (нині — Іжевський район Удмуртії, Росія). Після закінчення Вятської духовної семінарії, працював учителем у Сарапульському духовному училищі. В 1903 р. закінчив Юр'ївський університет. Ще в студентські роки опублікував ряд робіт, що отримали високу оцінку Російського географічного товариства (РГТ). У 1904 р. став дійсним членом РГТ. З 1905 р. готувався до професорського звання при кафедрі німецької та давніх мов. У 1905 р. захистив магістерську дисертацію і був обраний приват-доцентом

Петербурзького університету. Читав курс лекцій «Етнографія російського народу та його сусідів». У 1916 р. обраний професором Харківського університету по кафедрі російської мови та літератури. Паралельно викладав на Вищих жіночих курсах. У 1917 р. захистив докторську дисертацію «Очерки русской мифологии». У 1920—1925 рр. працював у навчальних закладах, які виникли на базі Харківського університету: Академії теоретичних знань та Харківському інституті народної освіти. Створив науково-дослідницьку кафедру мовознавства ім. О. О. Потебні та кабінет слов'яно-руської міфології. З 1923 р. очолював слобожанську комісію з краєзнавства, був одним із організаторів створення Музею Слобідської України ім. Г. С. Сковороди, брав активну участь у роботі Харківського історико-філологічного товариства. В 1925 р. обраний професором Ленінградського університету по кафедрі етнографії східних слов'ян. Член-кореспондент Академії наук СРСР з 1925 р. Паралельно, з 1926 р. по 1949 р., працював в Інституті етнографії АН СРСР. Був членом наукових товариств у Парижі, Берліні, Відні, академіком Болгарської академії наук (1946).

Упродовж життя здійснив велику кількість етнографічних експедицій, під час яких отримав унікальний етнографічний матеріал.

### Основні друкovanі праці

1. Русская соха, ее история и виды: очерк из истории русской земледельческой культуры. — Вятка : Губерн. тип., 1907. — 189, III с.
2. Библиографический указатель русской этнографической литературы о внешнем быте народов России, 1700—1910 / сост. Д. К. Зеленин. —

- СПб. : Тип. А. В. Орлова, 1913. — 733 с. — (Зап. Имп. рус. геогр. о-ва по отд-нию этнографии ; т. 40, вып. 1).
3. Описание рукописей Ученого архива Русского географического общества / Изд. Рус. геогр. о-ва. — Пг. : Тип. Орлова, 1914—1916. — Вып. 1—3.
  4. Древнерусский языческий культ «заложных покойников» // Изв. АН. Сер. 6. — 1917. — Т. 11, № 7. — С. 399—414.
  5. Die russische (ostslavische) volkskundliche Forschung in den Jahren 1914—1924. I—III // Zeitschrift für slavische Philologie. — 1924. — Bd. 1, № 1—2. — S. 189—198, III.
  6. Das heutige russische Schnaderhupfl (častuška) // Ebd. — 1925. — Bd. 1, № 3—4. — S. 343—370.
  7. Отделение этнографии Русского географического общества // Этнография. — 1926. — № 1—2. — С. 279—280.
  8. Женские головные уборы восточных (русских) славян // Slavia. — Praha, 1926. — R. 5, s 2. — S. 303—338 s il.; 1927. — R. 5, s. 3. — S. 535—556.
  9. Обзор работ по этнографии восточных славян за 1917—1925 гг. // Этнография. — 1926. — № 1—2. — С. 133—152 ; 1927. — № 1. — С. 161—173 ; № 2. — С. 337—357.
  10. Восточнославянская этнография / пер. с нем. [изд. 1927 г.] К. Д. Цивиной ; примеч. Т. А. Бернштам, Т. В. Станюкевич, К. В. Чистова ; послесл. К. В. Чистова. — М. : Наука, Гл. ред. вост. лит, 1991. — 511 с. — (Этнографическая библиотека).

### **Література про нього**

1. Зеленин Дмитрий Константинович // БСЭ. — Изд. 3-е. — М., 1972. — Т. 9. — С. 450.
2. Проблемы славянской этнографии : [К 100-летию со дня рождения Д. К Зеленина]. — Л. : Наука, Ленингр. отд., 1979. — 290 с.
3. Зеленин Дмитрий Константинович // УСЭ. — К., 1980. — Т. 4. — С. 135.
4. Зеленін Дмитро // Енциклопедія українознавства. — К., 1984. — Т. 2. — С. 780.
5. Зеленін Дмитро Костянтинівич // УЛЕ. — К., 1990. — Т. 2 — С. 260.

### **Іванов Євген Михайлович**

(24.02.1873 — 27.10.1929)

Народився в с. Монаше Єнисейської губернії в родині вчителів. У 1883—1892 рр. навчався у Красноярській гімназії, в 1892—1897 рр. — на

історичному відділенні історико-філологічного факультету Харківського університету. З 1901 р. — член Харківського історико-філологічного товариства (ХІФТ), у 1909—1919 рр. — секретар ХІФТ. Редагував його «Збірники» (томи 18—21) та «Вісники» (вип. 1—5).

З жовтня 1897 р. — архіваріус Харківського історичного архіву, з 1899 р. — одночасно й архіву університету. З 1920 р. завідував Слобідсько-українським відділенням Харківського центрального історичного архіву, з 1922 по 1928 рр. — його директор. У січні — вересні 1921 р. працював в архівному відділенні Вукомпису. З вересня 1921 по 1923 рр. — завідувач експертного відділення Головного архівного управління при НКО УСРР. У 1922—1925 рр. — очолював губернське архівне управління. З грудня 1923 р. — учений секретар відділу архівознавства Центрального архівного управління при ВУЦВК. У 1923—1926 рр. викладав на курсах для архівних працівників при ЦАУ.

На першій республіканській нараді архівних працівників (грудень 1924 р.) виступив зі звітом про склад та діяльність ХЦІА. Займався організацією першого Всеукраїнського з'їзду архівних працівників (травень 1926 р.) та Всеукраїнської наради завідуючих центральними та крайовими архівами. В середині 1920-х років разом з Д. І. Багалієм брав активну участь у перевезенні архівних матеріалів XVII—XVIII ст. з Москви на Україну. В 1926—1928 рр. — член науково-організаційної комісії ЦАУ УСРР.

У 1926—1928 рр. входив до редколегії часопису «Архівна справа». З травня 1923 р. — аспірант науково-дослідної кафедри історії європейської культури при ХІНО, з 1925 р. — дійсний член науково-дослідної кафедри історії української культури при ХІНО.

### Основні друковані праці

1. Харьковский исторический архив // СХИФО. — 1905. — Вып. 14. — С. 75—108, разд. паг.
2. Исторический архив при Харьковском университете. — Х. : Печ. дело, 1911. — 24 с.  
То же // Учёные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805—1905 гг.) / под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. — Х., 1911. — С. 110—132.
3. Общество научной медицины и гигиены при Харьковском университете. — Х. : Печ. дело, [Б. г.]. — 32 с.  
То же // Учёные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805—1905 гг.) / под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. — Х., 1911. — С. 192—208.

4. Общество наук при Харьковском университете : (1812—1829). — Х. : Печ. дело, 1911. — 32 с.  
То же // Учёные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805—1905 гг.) / под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. — Х., 1911. — С. 209—235.
5. Юридический кабинет (1885—1904 гг.) / Е. М. Иванов. — Х. : Печ. дело, 1911. — 4 с.  
То же // Учёные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805—1905 гг.) / под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. — Х., 1911. — С. 253—256.
6. Центральний історичний архів у Харкові (1880—1924 рр.) // Арх. справа. — 1925. — Кн. 1. — С. 119—143.
7. Відгуки декабристського руху на Слобожанщині / Є. М. Иванов, М. В. Горбань // Наук. зап. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1927. — № 6. — С. 123—129.
8. Українські фонди, перевезені з Москви // Арх. справа. — 1927. — Кн. 4. — С. 44—65.

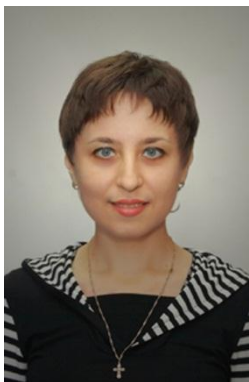
### **Література про нього**

1. Барвінський В. Євген Михайлович Иванов : (3 нагоди 30-річчя наук.-арх. діяльності) / В. Барвінський // Арх. справа. — 1928. — Кн. 5—6. — С. 10—16.
2. Иванов Євген Михайлович : (некролог) // Арх. справа. — 1929. — Кн. 2. — С. 3—5.
3. Барвінський В. До 50-річчя заснування Харківського центрального історичного архіву (1880—1930) / В. Барвінський // Арх. справа. — 1930. — Кн. 3. — С. 3—5.  
С. 5: про Є. М. Іванова.
4. Московченко Н. Иванов Євген Михайлович / Н. Московченко // Українські архівісти (XIX—XX ст.) : біобібліогр. довід. — К., 2007. — С. 252—255.
5. Московченко Н. Иванов Євген Михайлович / Н. Московченко // Українська архівна енциклопедія. — К., 2008. — С. 436—437.



## Іващенко Вікторія Юріївна

(19.04.1974)



Народилась у м. Ізюмі Харківської області. У 1997 р. з відзнакою закінчила історичний факультет Харківського державного університету. У 1998—1999 рр. працювала вчителем СШ № 18 м. Харкова. В 2004 р. у Дніпропетровському національному університеті захистила кандидатську дисертацію «Мемуари професорів та студентів з історії Харківського університету ХІХ — поч. ХХ ст.» (наук. керівник — проф. С. І. Посохов). З 2002 р. — молодший науковий співробітник, науковий співробітник (2005 р.), старший науковий співробітник (2007 р.) Музею історії університету, одночасно, з 2005 р. — доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології. Читає загальні курси «Спеціальні історичні дисципліни» та «Методика викладання історії в школі», спецкурси «Архівний менеджмент», «Діловодство», «Усна історія», є керівником факультетської педагогічної практики. Викладала в Центрі довузівської освіти. Автор понад 50 наукових, науково-популярних та методичних праць. З 2003 р. — заступник директора з організаційних питань Східно-регіонального відділу Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПК. У 2005 р. відзначена званням Почесного члена Всеукраїнської спілки краєзнавців.

### Основні друковані праці

1. Дискусія навколо «Спогадів» професора Х. П. Роммеля // ВХУ. — 2001. — № 526 : Історія. — Вип. 33. — С. 200—207.
2. Професор Д. И. Каченовский в воспоминаниях современников // Харківський історіографічний збірник. — 2002. — Вип. 5 : Проблеми періодизації історії та історіографічного процесу. — С. 88—94.
3. Особливості функціонування професорсько-студентських спогадів з історії Харківського університету в історико-культурному просторі (друга половина ХІХ — поч. ХХ ст.) // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України: міжпредметний простір історії ідей у вітчизняній науці : міжвуз. зб. науч. пр. — Д., 2004. — С. 100—108.
4. О. О. Потєбня у спогадах викладачів та вихованців Харківського університету // Проблемы славяноведения : сб. науч. ст. и материалов. — Брянск, 2004. — Вип. 6. — С. 90—95.

5. Датування та періодизація спогадів з історії Харківського університету XIX — поч. XX ст. // ВХУ. — 2006. — № 728 : Історія. — Вип. 38. — С. 220—228.
6. У русі, долаючи час : (До 100-річчя Харківського трамваю) / В. І. Вітренко, В. Ю. Іващенко. — Х. : Друкарня № 13, 2006. — 180 с.
7. Проблеми джерелознавчого аналізу мемуаристики в російській історіографії сер. XIX — почат. XX ст. // ВХУ. — 2007. — № 762 : Історія. — Вип. 39. — С. 208—216.
8. Харьковщина. Четыре удивительных маршрута : путеводитель / автор экскурс. маршрутов по Харьк. обл. В. Иващенко. — Х. : Золотые страницы, 2007. — 168 с.
9. Харківський університет XIX — поч. XX с. у спогадах його професорів та вихованців : у 2 т. / уклад. Б. П. Зайцев. В. Ю. Іващенко, В. І. Фадєєв [та ін.]. — Х., 2008—2010. — Т. 1—2.
10. Профессора-иностранцы и местная среда в Харькове в начале XIX в. // ВХУ. — 2009. — № 852 : Історія. — Вип. 41. — С. 315—326.

### Література про неї

1. Іващенко Вікторія Юріївна // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 172.

## Ільїнський Григорій Андрійович

(11(23).03.1876 — 14.12.1937)



Народився в Санкт-Петербурзі у родині вчителя. Після закінчення гімназії в 1894 р. вступив на словесне відділення історико-філологічного факультету Петербурзького університету. Після закінчення університету п'ять років готувався до професорського звання, був секретарем Неофілологічного товариства. У 1901—1903 рр. перебував у закордонному науковому відрядженні (Німеччина, Австро-Угорщина, Сербія, Болгарія). У 1903 р. був призначений секретарем Комісії для підготовки з'їзду слов'янських філологів. З 1904 р. — приват-доцент кафедри славістики Петербурзького університету. У 1905 р. захистив магістерську дисертацію «Сложные местоимения и окончания родительного падежа

единственного числа мужского и среднего рода неличных местоимений в славянских языках. Этимологические исследования». 1907—1909 рр. — приват-доцент кафедри славістики Харківського університету. 1909 р. разом з П. О. Лавровим, відбув у відрядження до Афону для підготовки копій давньоболгарських грамот. У 1909 р. обраний на посаду професора в Ніженському історико-філологічному інституті. У 1911 р. в Університеті Св. Володимира у м. Києві захистив докторську дисертацію «Грамоты болгарских царей». Книга під тією ж назвою була удостоєна премії ім. М. В. Ломоносова. Одночасно з роботою в Ніжині читав лекції на Вищих жіночих курсах у Києві. У 1916—1920 рр. — професор Юрїївського університету, евакуйованого у Воронеж. З 1920 р. — професор Саратовського університету, з 1927 р. — Східного педагогічного інституту в Казані, потім (1927—1934 рр.) — Першого Московського університету.

За наукові досягнення був обраний членом-кореспондентом Академії наук СРСР, дійсним членом Науково-дослідницького інституту мови та літератури РАНІОН (1925), західнослов'янського інституту в Познані (Польща, 1929), членом-кореспондентом Болгарської академії наук (1931), членом Польської академії наук (1930). У 1934 р. був репресований. Реабілітований посмертно.

Г. А. Ільїнський — автор понад 500 наукових праць, присвячених різним проблемам слов'янської філології. Псевдонім «Г. И.».

### Основні друковані праці

1. Грамота бана Кулина: Опыт критич. издания текста с комментариями. — [Б. м.] : Тип. И. Н. Скороходова, 1906. — 35 с. с прил. фототип. снимка. — (Памятники древней письменности и искусства ; т. 164).
2. Значение и место науки о древнецерковнославянском языке в ряду других дисциплин славяноведения // ЖМНП. Нов. сер. — 1906. — Ч. 1, № 1. — С. 41—51.
3. Славянские земли : [аннот. библиогр. список лит.] // ВВр. — 1907. — Г. 13, вып. 3—4. — С. 633—653.
4. Значение Афона в истории славянской письменности : [Памятники серб. и болгар. лит. на Афоне] // ЖМНП. — 1908. — Ч. 18, № 11, отд. 2. — С. 1—41.
5. История славян: курс, читан. в Х[арьк.] у[н-те] в осен. полугодие 1908 г. Ч. 1. История западных славян. — Х. : Типолитогр. С. Иванченко, 1908. — 289 с.
6. Лекции по истории южнославянских литератур, читанные в Харьковском университете в 1907—1908 гг. — Х. : [Б. и.], 1908. — 113 с.

7. Рукописи Зографского монастыря на Афоне // Изв. Рус. арх. ин-та в Константинополе. — 1908. — Т. 13. — С. 253—276.
8. Краткий курс истории южных славян, читанный в 1908/09 уч. г. в Харьковском университете. — Х. : Типолитогр. С. Иванченко, 1909. — 211 с. — Литогр. изд.
9. Грамоты болгарских царей // Древности. — 1911. — Т. 5. — С. 1—160. — Прил.: 7 фототип. снимков.
10. Охридские глаголические листки / Изд. Отд. рус. яз. и словесности Имп. АН. — Пг. : Тип. имп. АН, 1915. — 31 с., 2 л. ил.

### Література про нього

1. [Присуждение премии М. В. Ломоносова Г. А. Ильинскому за сочинение «Грамоты болгарских царей»] // Сборник отчетов о премиях и награждениях, присуждаемых Имп. Акад. наук. — Пг., 1916. — Т. 6 : Отчеты за 1911 г. — С. 247.
2. Журавлев В. К. Григорий Андреевич Ильинский (1876—1937) / В. К. Журавлев. — М. : Изд-во МГУ, 1962. — 80 с. — Библиогр.: с. 49—76.
3. Ильинский Григорий Андреевич (1876—1937) // Восточнославянские языковеды : биобиблиогр. словарь / М. Г. Булахов. — Минск, 1977. — Т. 2. — С. 229—236.

## Йолкін Анатолій Іванович

(10.05.1952)



Народився у с. Довге Валуйського району Белгородської області. У 1975 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного університету. Навчався в аспірантурі, з 1977 р. — викладач, доцент кафедри нової та новітньої історії Харківського університету. Читає загальні і спеціальні курси з нової та новітньої історії країн Європи і Америки, історії міжнародних відносин і зовнішньої політики. В 1985 р. захистив кандидатську дисертацію «Участь ВЛКСМ і Союзу молоді ПНР у радянсько-польському ідеологічному і економічному співробітництві (1971—1978)»

(наук. керівник — проф. С. І. Сідельніков).

Опубліковав понад 40 наукових і науково-популярних праць. Під науковим керівництвом А. І. Йолкіна написано та захищено три кандидатські дисертації. Сфера наукових інтересів: радянсько-польські та російсько-польські відносини.

### Основні друковані праці

1. Российская эмиграция в Польше (1918—1924 гг.) // ВХУ. — 1994. — № 385 : История. — Вып. 28. — С. 157—165.
2. Русская школа в Польше (1918—1939 гг.) // Там же. — 1998. — № 413 : История. — Вып. 30. — С. 214—222.
3. Правовое положение русских беженцев в Польше в 20—30-е гг. XX в. // там само. — 2005. — № 701 : История. — Вып. 37. — С. 174—181.
4. Русское национальное меньшинство в Польше (20—30-е гг. XX ст.) // Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту. — 2006. — Вып. 34. — С. 118—123.
5. М. П. Арцыбашев и русская эмиграция в Польше (1923—1927 гг.) // ВХУ. — 2006. — № 728 : История. — Вып. 38. — С. 163—170.
6. Русская эмигрантская пресса в Польше в 20—30-е гг. XX в. // Там само. — 2007. — № 762 : История. — Вып. 39. — С. 155—165.
7. Русская эмиграция и ее пресса в Польше в 20—30-е гг. XX в. // Русско-польский исторический альманах. — Ставрополь ; Волгоград, 2007. — Вып. 2. — С. 106—114.
8. Русская эмигрантская интеллигенция в Польше в 20—30-е годы XX века // Там же. — 2008. — № 816 : История. — Вып. 40. — С. 291—300.
9. Русские интеллектуалы-эмигранты в Польше в 20—30-е гг. XX в. // Русско-польский исторический альманах. — Ставрополь ; Волгоград, 2008. — Вып. 3. — С. 199—205.
10. Деятельность Д. В. Философова в среде русской эмиграции в Польше (1920—1940 гг.) // ВХУ. — 2009. — № 852 : История. — Вып. 41. — С. 217—225.

### Література про нього

1. Елкін Анатолій Іванович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 14.
2. Йолкін Анатолій Іванович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 179—180.
3. Йолкін Анатолій Іванович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 152—153.

## Кабачек Віктор Миколайович

(27.03.1937 — 25.04.1978)



Народився у м. Нікополь Дніпропетровської області. В 1959 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. Працював учителем історії в школах м. Харкова. З 1966 р. по 1978 р. — викладач, старший викладач кафедри нової та новітньої історії ХДУ. Викладав курс історії країн Європи і Північної Америки, історію південних і західних слов'ян, спецкурси. Досліджував радянсько-югославські відносини у період Другої світової війни і в післявоєнні роки.

У лютому 1978 р. захистив кандидатську дисертацію «Югославско-советское сотрудничество (март 1945 г. — февраль 1946 г)» (наук. керівник — проф. С. І. Сідельніков).

### Основні друковані праці

1. В. И. Ленин — основатель и вождь Коминтерна : (в помощь лектору). — Х., 1969. — 36 с.
2. Вивчення історії південних та західних слов'ян у вузах Харкова // УС. — 1970. — Вип. 1. — С. 161—162.
3. Розробка в радянській історичній літературі питання про радянсько-югославські відносини під час другої світової війни // ВХУ. — 1971. — № 62 : Історія. — Вип. 5. — С. 57—65.
4. Економічна допомога Радянського Союзу югославському народові у 1945—1947 роках // Там само. — 1973. — № 94 : Історія. — Вип. 7. — С. 15—23.
5. Співробітництво між радянськими і югославськими громадянськими організаціями в 1945—1947 рр. // УС. — 1973. — Вип. 8. — С. 101—107.
6. Підтримка Радянським Союзом зовнішньополітичної діяльності Народної Югославії в період стабілізації її міжнародного становища // ВХУ. — 1974. — № 104 : Історія. — Вип. 8. — С. 67—75.
7. Допомога Радянського Союзу Югославії у зміцненні народно-визвольної армії (1944—1945 рр.) // ВХУ. — 1976. — № 145 : Деякі питання історії СРСР і загальної історії. — С. 74—82.
8. Конференція читачів УІЖ у Харкові // УІЖ. — 1976. — № 3. — С. 159.

9. Югославско-советское сотрудничество (март 1945 — февр. 1946 гг.) : автореф. дис. ... канд. ист. наук. — М., 1978. — 25 с.

### Література про нього

1. Кабачек Віктор Миколайович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 16.
2. Кабачек Віктор Миколайович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 181—182.

## Кагаров Євген Георгійович

(08.1882 — 1942)

Народився у м. Тіфлісі (Тбілісі). У 1901 р. закінчив Тіфліську гімназію з золотою медаллю. Вищу освіту здобув у Новоросійському університеті (м. Одеса), де в 1901—1906 рр. навчався на історико-філологічному факультеті (спеціалізувався на кафедрі класичної філології). Після закінчення університету був залишений для підготовки до професорського звання на кафедрі класичної філології. В 1908 р. склав магістерські іспити і відбув у дворічне закордонне відрядження (Німеччина, Італія, Греція). Через деякий час після повернення на батьківщину переїхав до Харкова, і в першій половині 1912 р. розпочав свою педагогічну діяльність на кафедрі класичної філології історико-філологічного факультету Харківського університету приват-доцентом. Читав лекції з грецького державного права, викладав давньогрецьку мову та літературу.

В грудні 1912 р. у Московському університеті захистив магістерську дисертацію «Культ фетишей, растений и животных в Древней Греции». У вересні 1914 р. був затверджений у званні екстраординарного професора.

Після закриття університету в 1920 р. працював у Харківському інституті народної освіти (ХІНО), на науково-дослідній кафедрі історії європейської культури. Досліджував, головним чином, історію Стародавньої Греції, проблеми етнографії та філології. Брав активну участь у роботі наукового товариства, створеного при ХІНО. В 1921—1922 рр. був секретарем, а в 1923—1925 рр. — керівником секції античної культури.

З 1925 р. до 1942 р. очолював кафедру етнографії Ленінградського університету. У 1930-ті роки працював за сумісництвом в Інституті етнографії Академії наук СРСР і в Педагогічному інституті іноземних мов.

На 1939/1940 навчальний рік був зарахований до штату Харківського університету. Читав лекції студентам історичного факультету (джерелознавство та історіографію, історію Стародавньої Греції, історію релігій стародавнього світу, спецкурс для аспірантів — «Еліністичні основи християнства») та філологічного факультету (історію античного театру та античну поетику). Помер на Північному Кавказі, куди був евакуйований з блокадного Ленінграду.

### Основні друковані праці

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 3.*

3. О царской власти в древнем Риме // Филол. зап. — 1910. — Вып. 1. — С. 238—294.  
То же, отд. отт. — Воронеж : Тип. Кравцова, 1910. — 56 с.
4. Новейшие течения в вопросе о возникновении города Рима и их критика // ЖМНП. — 1911. — Ч. 33, [№ 5], отд. 5. — С. 216—249.
5. Культ фетишей, растений и животных в древней Греции. — СПб. : Тип. Сената, 1913. — VII, 326 с.
6. Мифологические очерки : [сб. ст.]. — X. : Мир. труд, 1913. — 124 с. — Отд. отт. из кн. «Вопросы теории и психологи творчества», т. 5.
7. Очерк современного состояния мифологической науки // Вопросы теории и психологии творчества. — X., 1914. — Т. 5, ч. 2. — С. 293—372.
8. Прошлое и настоящее египтологии // Богослов. вестн. — 1914. — Т. 2, № 7—8. — С. 430—452 ; 1915. — Т. 1, № 2. — С. 294—323 ; № 3. — С. 591—610 ; № 5. — С. 52—83.  
То же, отд. изд. — Сергиев Посад : Тип. Св.-Троиц. Сергиев. лавры, 1914. — 105 с.
9. Типическое развитие религиозно-мифологического творчества // Вопр. теории и психологии творчества. — X., 1914. — Т. 5, ч. 2. — С. 372—416.
10. Основные идеи античной науки в их историческом развитии. — X. : Тип. А. Дарре, 1916. — 51 с.
11. Завдання та методи етнографії // Етногр. вісн. — 1928. — Кн. 7. — С. 3—44, розд. паг.  
Те саме, окр. відб.: К., 1928. — 42 с. — (36. іст.-філол. від. Укр. АН ; № 79).



12. **Форми та елементи народної обрядовості // Первісне громадянство та його пережитки на Україні: Примітивна культура та її пережитки на Україні, соціальна преісторія, народня творчість та її соціологічні підстави : наук. щорічник. — К, 1928. — Вип. 1. — С. 21—56.**  
Те саме, окр. відб.: К., 1928. — 39 с.

### Література про нього

1. Кисляков Н. А. Евгений Георгиевич Кагаров / Н. А. Кисляков // Сов. этнография. — 1963. — № 1. — С. 144—147.
2. Древняя история и античная археология в Харьковском университете (1805—1990 гг.) / В. И. Кадеев, В. А. Латышева, В. Ф. Мещеряков, И. П. Сергеев // ВХУ. — 1991. — № 357 : Историческая наука в Харьковском университете. — С. 50—69.  
С. 56—58: про Є. Г. Кагарова.
3. Евгений Георгиевич Кагаров — профессор Харьковского университета : биобиблиогр. / сост. В. И. Кадеев. — Х. : [ХГУ], 1997. — 31 с.

## Кадеєв Володимир Іванович

(08.06.1927)



Народився в м. Харкові в родині робітника. В 1935 р. вступив до школи № 1 м. Харкова, де закінчив 6 класів. Подальше навчання було перервано війною та німецько-фашистською окупацією. Продовжив навчання у січні 1944 р. у машинобудівному технікумі при заводі імені В. О. Малишева, який закінчив у березні 1948 р. за фахом «тепловозобудування». Після технікуму працював у конструкторському бюро заводу спочатку техніком-конструктором, а з 1950 р. — інженером-конструктором.

У 1951 р. вступив до історичного факультету Харківського державного університету, де спеціалізувався на кафедрі стародавньої історії та археології. З 1953 р. одночасно з навчанням на стаціонарі працював завідуючим Археологічним музеєм ХДУ та брав участь у роботі археологічних експедицій під керівництвом Б. А. Шрамка, С. О. Плетнєвої, Д. Я. Телегіна і Д. Т. Березівця, які досліджували пам'ятки раннього залізного віку, слов'ян та салтівської культури. З 1955 р. почав здійснювати самостійні археологічні дослідження поселень

епохи бронзи та салтівської культури в басейні Сіверського Дінця. У 1953 р. разом зі студентом історичного факультету Московського університету М. Х. Алешковським був ініціатором проведення Всесоюзних археологічних конференцій студентів, брав участь у підготовці I-ї Всесоюзної наукової студентської конференції археологів, що відбулася в 1954 р. у Москві на історичному факультеті МДУ. На цій конференції виступив з доповіддю «Славянские гончарные клейма Харьковщины». В ці роки неодноразово виступав з науковими доповідями на підсумкових студентських конференціях у Харківському університеті, брав участь у міських конкурсах студентських наукових робіт. Наукові інтереси в той час були пов'язані з пам'ятками слов'ян та племен салтівської культури.

Після закінчення в 1956 р. університету працював в Археологічному музеї ХДУ і одночасно викладачем археології та історії первісного суспільства на вечірньому відділенні історичного факультету. З 1959 по 1961 рр. був аспірантом кафедри стародавньої історії та археології Харківського університету (наук. керівник — проф. К. Е. Гриневич). У 1962—1963 рр. — викладач кафедри стародавньої історії та археології. В 1963 р. захистив кандидатську дисертацію «Ремесла и промыслы Херсонеса Таврического». В 1964—1977 рр. — доцент кафедри стародавньої історії та археології, з 1977 р. (осінній семестр) — в. о. завідувача цієї кафедри. 1968 р. затверджений у вченому званні доцента. Для завершення праці над докторською дисертацією в 1973—1974 рр. перебував у докторантурі при Інституті археології АН СРСР (наук. консультант — В. Д. Блаватський). Докторську дисертацію «Херсонес Таврический в I—III веках н. э.» захистив у 1975 р., в 1979 р. був затверджений у вченому званні професора.

У 1978—1982 рр. був деканом історичного факультету ХДУ, в 1977 р. виступив з ініціативою створення кафедри історії стародавнього світу та середніх віків, якою завідував до 2007 р. У 1963 р. організував Херсонеську археологічну експедицію, яка здійснювала дослідження Херсонесу Таврійського під його керівництвом до 1984 р. Багато уваги приділяв підготовці археологів та істориків вищої кваліфікації. У 1978—1981 рр. був головою спеціалізованої ради ХДУ з захисту кандидатських дисертацій, з 1978 до 1993 р. — членом спеціалізованої ради Інституту археології НАН України з захисту докторських дисертацій, з 1982 до 2003 р. — членом спеціалізованої ради ХДУ з захисту докторських дисертацій. Під його керівництвом підготовлено та захищено 12 кандидатських і одна докторська дисертація.

З кінця 1970-х рр. брав активну участь у науково-організаційній роботі: в 1978—1993 рр. — член координаційної ради «Археологические исследования на Украине», у 1979—1989 рр. — член секції історії,

заступник голови комісії з археології та етнографії Науково-технічної ради Мінвузу СРСР; у 1994 р. — один з ініціаторів створення Харківського історико-археологічного товариства, співголовою якого був з 1995 по 2001 рр. Довгі роки був членом редколегії та головним редактором «Вестника Харьковского университета» (серія «История»), «Болгарского ежегодника» і щорічного видання «Древности», входив до редколегії журналу «Археологія» НАН України, був рецензентом журналів «Советская археология», «Вестник древней истории» АН СРСР.

У 1970—80-х рр. неодноразово був учасником міжнародних конференцій і семінарів істориків і археологів у Єревані, Софії, Варні, Велико Тирново та Празі. У 1980 р. був ініціатором і заступником голови оргкомітету Всесоюзної конференції істориків, археологів-античників, філологів-класиків, що відбулася у Харкові на базі ХДУ; був одним з керівників кількох міжнародних наукових конференцій археологів, організованих Харківським історико-археологічним товариством у 1990-ті рр.; входив до складу оргкомітетів «Дриновских читань», які відбулися у Харкові.

Автор близько 200 друкованих праць, у тому числі 10 монографій.

У 1993 р. за наукові досягнення йому було присвоєно звання «Заслужений діяч науки і техніки України», в 1999 р. — «Заслужений професор Харківського державного університету». Нагороджений відзнаками Міністерства освіти та науки «Відмінник освіти України» (2002 р.), «Антон Макаренко» (2005 р.), «За наукові досягнення» (2007 р.). Нагороджений Почесною грамотою, Дипломом і стипендією Харківської обласної державної адміністрації, у 2000 р. був дипломантом обласного конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена» серед завідувачів кафедр вузів.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 1996 р. див.  
у розд. «Література про нього», № 2.*

1. Очерки истории экономики Херсонеса Таврического в I—IV веках н. э. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1970. — 164 с.
2. Херсонес Таврический в первых веках нашей эры. — Х. : Вища шк., 1981. — 143 с.
3. Экономические связи античных городов Причерноморья в I в. до н. э. — V в. н. э.: на материалах Херсонеса / В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан. — Х. : Вища шк., Изд-во при ХГУ, 1989. — 134 с.
4. Херсонес Таврический. Быт и культура (I — III вв. н. э.). — Х. : Бизнес-Информ, 1996. — 208 с.
5. История и археология Причерноморья : ст. разных лет. — Х. : Бизнес-Информ, 2000. — 390 с.

6. Вихованці Харківського університету : біобібліогр. довід. / [авт.-уклад. Б. П. Зайцев, В. І. Кадеєв, С. М. Куделко та ін.]. — Х. : Авто-Енергія, 2004. — 248 с.
7. Харківський університет наприкінці XIX століття — 1920 рік / [В. І. Кадеєв, С. О. Наумов, О. П. Мартем'янов, Г. О. Косінова] // Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 3. — С. 218—300.
8. История Древней Греции и Рима : курс лекций. — Х. : Колорит, 2006. — 327 с.
9. Владислав Петрович Бузескул : К 150-летию со дня рождения. — Х. : Вид-во ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008. — 60 с.
10. Почесні члени Харківського університету : біогр. довід. / [Б. П. Зайцев, В. І. Кадеєв, С. М. Куделко та ін.]. — Х. : Тимченко А. М., 2008. — 311 с.

### **Література про нього**

1. Владимир Иванович Кадеев — профессор Харьковского университета : [биобиблиогр. указ.] / [сост. В. Д. Прокопова]. — Х. : ХГУ, 1987. — 16 с.
2. Владимир Иванович Кадеев — профессор Харьковского университета : биобиблиогр. / [сост. С. В. Дьячков, А. П. Мартемьянов]. — Х. : ХИАО, 1996. — 32 с.
3. Масленников А. А. К 80-летию Владимира Ивановича Кадеева / А. А. Масленников, С. В. Дьячков, А. П. Мартемьянов // Рос. археология. — 2008. — № 2. — С. 180—182.

## Калініченко Володимир Вікторович

(05.09.1947)



Народився у містечку Степань Сарнівського району Рівненської області. Навчався в середній школі № 1 м. Березно Рівненської області, після закінчення якої в 1963 р. вступив до Здолбунівського залізничного училища, яке закінчив у 1965 р., здобувши професію помічника машиніста електровоза. Працював у залізничному депо «Львів-Захід», наступного року закінчив при ньому середню школу робітничої молоді. У 1966—1967 р. вчився на історичному факультеті Львівського університету. З 1971 по 1976 рр. — Харківського університету, який закінчив з відзнакою. У 1976—1980 рр. працював учителем історії в середніх школах Харкова і одночасно вчився в заочній аспірантурі на кафедрі історії України Харківського державного університету.

У 1981 р. захистив кандидатську дисертацію «Аграрні перетворення на Лівобережній Україні (кінець 1919—1923 рр.)» (наук. керівник — проф. І. К. Рибалка). З 1980 р. — викладач, старший викладач, доцент, професор. В 1994 р. захистив докторську дисертацію «Селянське господарство України в період непу». З 1994 р. — завідувач кафедри історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Читає загальні курси з історії України. У різні роки читав спецкурси з джерелознавства історії України, історичної географії України, історії українського націоналізму та ін. Автор понад 150 наукових робіт з історії України, в тому числі 8 монографій, 6 навчальних посібників, 1 підручника для студентів історичних факультетів (з грифом Міністерства освіти і науки України).

Сфера наукових інтересів — аграрна історія України ХХ століття, історія українського національно-визвольного руху.

У 1995—1999 рр. — член експертної ради ВАК України, з 1999 р. — голова спеціалізованої вченої ради з захисту кандидатських і докторських дисертацій у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Під керівництвом В. В. Калініченка захищено 25 кандидатських і 4 докторські дисертації.

У 2001 р. В. В. Калініченку присвоєне почесне звання «Заслужений працівник освіти України», в 2005 р. нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України «За заслуги перед українським народом», у

2007 р. нагороджений відзнакою Міністерства освіти та науки України «Петро Могила», у 2008 р. — орденем «За заслуги» (III ступеня).

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 2007 р.*

*див. у розд. «Література про нього», № 2.*

1. Крестьянская поземельная община на Украине в доколхозный период // ВХУ. — 1984. — № 266. — С. 3—12.
2. Селянське господарство України в доколгоспний період (1921—1929). — Х. : Основа, 1991. — 131 с.
3. Селянське господарство України в період непу : іст.-екон. дослідж. — Х. : Основа, 1997. — 400 с.
4. Століття поступу : Нариси з історії цукрового комбінату ім. Леніна [с-ще Чапаєве Кегичів. р-ну Харк. обл.] / В. В. Калініченко, В. В. Олянич, Є. П. Пугач. — Х. : Глобус, 1999. — 144 с.
5. Політична історія України : [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.] / [Є. О. Бондарев, В. П. Горбатенко ... В. В. Калініченко та ін.]. — К. : Академія, 2001. — 488 с.
6. На межі століть : Нариси з історії ВАТ «Насінневе» — «Цукрове» [с-ще Чапаєве Кегичів. р-ну Харк. обл.] / В. В. Калініченко, Є. П. Пугач, В. В. Олянич [та ін.]. — Х. : Око, 2002. — 320 с.
7. Історія міста Харкова ХХ століття / [Д. М. Чорний, О. М. Головка ... В. В. Калініченко та ін.]. — Х. : Фоліо, 2004. — 686 с.
8. Історія України. Ч. 3. 1917—2003 рр. : підруч. для іст. ф-тів вищих навч. закл. / В. В. Калініченко, І. К. Рибалка. — Х. : ХНУ, 2004. — 626 с.
9. Харківський університет у 90-х роках ХХ — на початку ХХІ столітті / [В. С. Бакіров, В. В. Калініченко, В. І. Танцюра, В. С. Майстренко] // Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 9. — С. 549—728.
10. Історія українського селянства. Т. 2 / [О. В. Андрощук, В. К. Баран, А. В. Блануца ... В. В. Калініченко та ін.]. — К. : Наук. думка, 2006. — 653 с.

### **Література про нього**

1. Бажан О. Г. Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. Вип. 2, ч. 1 / О. Г. Бажан, С. І. Білокін, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2003. — 396 с. — (Сер. «Укр. історики»). С. 127: про В. В. Калініченка.
2. Володимир Вікторович Калініченко — професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. покажч.

/ [уклад. С. М. Куделко ; вступ. ст. С. І. Посохов]. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. — 44 с.

3. Калініченко Володимир Вікторович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 130.

## Калуцька Любов Павлівна

(17.09.1921 — 07.07.1983)



Народилася в м. Харкові. В 1945 р. з відзнакою закінчила історичний факультет Харківського університету. В 1945—1948 рр. навчалася в аспірантурі при кафедрі історії середніх віків. Водночас викладала історію в середніх школах м. Харкова і в Харківському будівельному технікумі. З 1948 р. по 1983 р. працювала викладачем, старшим викладачем, доцентом (затверджена у званні в 1965 р.) історичного факультету ХДУ (кафедра історії середніх віків, історіографії та історії середніх віків, кафедри історії стародавнього світу та середніх віків). У 1951 р. захистила кандидатську дисертацію «Политические идеи кардинала Ришелье» (ХДУ, наук. керівник — проф. М. М. Пакуль). Читала загальний курс історії середніх віків, спецкурси з історії середньовічної культури, історіографії та джерелознавства історії середніх віків. Автор понад 15 науково-дослідницьких, науково-популярних та навчально-методичних праць. З 1978 по 1982 рр. виконувала обов'язки вченого секретаря Ради історичного факультету ХДУ.

### Основні друковані праці

1. Политические идеи кардинала Ришелье : автореф. дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1951. — 32 с.
2. Вивчення проблеми західноєвропейського абсолютизму XVI — першої половини XVII ст. радянськими істориками // УЗХУ. — 1957. — Т. 89 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 6. — С. 397—414.
3. Культура Западной Европы / Л. П. Калуцкая, Л. М. Баткин // История средних веков. — М., 1964. — С. 419—434.
4. З історії радянської медієвістики: (М. М. Пакуль) / Л. П. Калуцька, Г. В. Фрізман // ВХУ. — 1966. — № 17 : Іст. сер. — Вип. 1. — С. 143—156.

5. Академік П. В. Бузескул — історик середніх віків / Л. П. Калущька, Г. В. Фрізман // Там само. — 1967. — № 22 : Іст. сер. — Вип. 2. — С. 84—93.
6. Біля джерел української медієвістики: Олександр Якович Киктев (1899—1944) / Л. П. Калущька, Г. В. Фрізман // ПІН СРСР. — 1968. — Вип. 7. — С. 142—147.
7. Про медієвістику на Україні в 1917—1936 рр. / Л. П. Калущька, Г. В. Фрізман // Середні віки на Україні. — К., 1973. — Вип. 2. — С. 154—164.
8. Громадянські війни у Франції другої половини XVI ст. в українській історіографії / Л. П. Калущька, Г. В. Фрізман // ВХУ. — 1978. — № 167 : Історія. — Вип. 10. — С. 74—80.
9. Новая концепция средневековой культуры в советской историографии (1960—1980 гг.) // Там само. — 1983. — № 238 : История и культура досоциалистических формаций. — С. 52—61.

### **Література про неї**

1. Калущья Любовь Павловна // Кафедра историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 91.
2. Калущья Любовь Павловна // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — Х., 2008. — С. 46—47.



## Каплін Олександр Дмитрович

(11.03.1961)



Народився на хуторі Красному Конишевського району Курської області. В 1983 р. з відзнакою закінчив історичний факультет ХДУ. У 1983—1986 рр. навчався в аспірантурі при кафедрі історіографії, джерелознавства та археології. З 1986 р. — викладач, доцент кафедри. У 1987 р. захистив кандидатську дисертацію «Современная историография борьбы против вооруженной контрреволюции в период триумфального шествия Советской власти» (Ленінградське відділення Інституту історії АН СРСР, наук. керівник — проф. І. Л. Шерман). Читав загальні курси з джерелознавства історії СРСР, основ джерелознавства, методологічних проблем історичної науки, архівознавства; спецкурси та спецсемінари «Громадська думка в Росії кінця XIX — початку XX ст.», «О. С. Пушкін як історик», «Пам'ятки руської громадської думки (XI—XVII ст.)», «Суспільно-політичні та історичні погляди М. В. Гоголя», «Історична термінологія», «Церковна історіографія», «Актуальні проблеми архівної справи». Опублікував понад 400 наукових, науково-популярних та методичних праць, серед яких 2 монографії. З 1997 до 2000 р. навчався в докторантурі. У 2005 р. захистив докторську дисертацію «Слов'янофільська ідея історичного розвитку Росії». З 2005 р. — професор кафедри історіографії, джерелознавства та археології. Отримав економічну освіту. Паралельно читає курси з історії туризму на факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, декілька років виконував обов'язки завідувача кафедри історії туризму ХНУ імені В. Н. Каразіна.

### Основні друковані праці

1. Из истории русской религиозной мысли XIX в. Славянофильская идея исторического развития России. — Х. : РА — Каравелла, 2000. — 308 с.
2. Развитие Украины XVII — первой половины XIX вв. в контексте общероссийской истории (по воззрениям славянофилов) // Россия и Украина: Вместе или врозь. — М., 2006. — С. 75—80.
3. Д. А. Хомяков как мыслитель и истолкователь «славянофильского» учения А. С. Хомякова // А. С. Хомяков — мыслитель, поэт, публицист : сб. ст. — М., 2007. — Т. 1. — С. 218—224.
4. Богослов, церковный публицист, миссионер Е. Н. Воронец и его наследие // Миссионер. обозрение. — 2008. — № 11. — С. 9—15.

5. Мировоззрение славянофилов. История и будущее России. — М. : Ин-т рус. цивилизации, 2008. — 448 с.
6. Проблема «славянофильство и либерализм» как предмет осмысления в российской общественной мысли // Российский либерализм в региональном измерении: идеи, структуры, тактики, лидеры. — Ярославль, 2008. — С. 50—55.
7. Русская идея в контексте истории русского народа (XIX — начало XXI в.) // Русин. — Кишинев, 2009. — № 1. — С. 141—144.
8. Хомяков Алексей Степанович // Славянофилы : ист. энцикл. — М., 2009. — С. 576—601.
9. Выдающийся русский экономист, счетовод, мыслитель, общественный деятель Ф. В. Езерский (1836—1916) // Российская империя в исторической перспективе : сб. науч. тр. V Междунар. науч. конф., Белгород, 28—29 янв. 2010 г. — Белгород ; Чернигов, 2010. — С. 37—42.
10. Руска Православна мисао о језуитима и Њихов однос према Русији // Збилья-Reality. — Београд, 2010. — № 1. — На серб. яз.

### **Література про нього**

1. Каплин Александр Дмитриевич // Кафедра историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 91—92.
2. Каплін Олександр Дмитрович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. — Х., 2009. — С. 132.

## Клочков Михайло Васильович

(28.10(09.11)1877—28.03.1952)



Народився у м. Самарі в родині канцелярського писаря. У 1899—1904 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Юр'ївського університету. У 1907 р. склав магістерський іспит і наступного року був зарахований на посаду приват-доцента історико-філологічного факультету Петербурзького університету. Здебільшого досліджував соціально-політичні проблеми російської історії XVIII—XIX ст.

Після захисту в 1911 р. магістерської дисертації «Население России при Петре Великом по переписям того времени» отримав науковий ступень магістра російської історії. В 1913 р. обраний професором кафедри російської історії Харківського університету. На цій посаді працював з 1914 р. до 1919 р. Одночасно, з 1913 р. — професор Харківських вищих жіночих курсів.

У Харкові М. В. Клочков підготував монографію «Очерки правительственной деятельности времени Павла I» (1916), яку видав і захистив у Петрограді як докторську дисертацію.

У період громадянської війни підтримував Білий рух. У подальшому його громадсько-політична позиція зазнала змін. У 1920 р. виїхав до Краснодару, де працював у різних навчальних закладах: Кубанському політехнічному інституті (пізніше — Кубанському індустріальному технікумі), Кубанському державному університеті, Кубанському педагогічному технікумі (потім — Кубанському державному педагогічному інституті та Вечірньому педагогічному університеті при ньому), Кубанському робітничому університеті та ін., а також у різних установах (Архівному управлінні, Музейному підвідділі обласного відділу народної освіти, Кубанському окружному бюро краєзнавства) та організаціях (Товаристві любителів вивчення Кубанської області, Літературно-історичному етнологічному товаристві) та ін.

На межі 30-х рр. XX ст. переїхав до Москви, де працював старшим консультантом Народного комісаріату комунального господарства. В січні 1934 р. його було заарештовано в справі так званого Північно-Кавказького філіалу контрреволюційної організації «Російська національна партія». Перебував у адміністративному засланні у Казахстані. В 1937 р. проживав в м. Актюбінськ, працював в Актюбінському учительському інституті, потім, до 1944 р., —

в Архангельському державному педагогічному інституті. Завідував кафедрою історії СРСР, був деканом історичного факультету. З осені 1944 р. був переведений до Ростовського (на Дону) державного університету, де завідував кафедрою історії народів СРСР.

Після тривалої хвороби помер в м. Ростов-на Дону.

Псевдоніми: К; К-в; М.; К-ов; М.; М. К.

### **Основні друковані праці**

1. Население России при Петре Великом по переписям того времени. Т. 1. Переписи дворов и населения (1678—1721). — СПб. : Сенат. тип., 1911. — IV, 435 с.
2. Земские соборы : ист. очерк. — 2—е изд., испр. и доп. — СПб. : Изд. Луковников, 1914. — 120 с. : ил.
3. Генерал-прокуроры при Павле I. — СПб. : Сенат. тип., 1915. — 55 с.
4. Судебники Иоанна III и Иоанна IV (1497 и 1550). — X. : Типолитограф. М. Зильберберг и С-вья, 1915. — 51 с.
5. Очерк правительственной деятельности времени Павла I. — Пг. : Сенат. тип., 1916. — IV, 630 с.
6. М. В. Ломоносов. — Архангельск : ОГИЗ, 1941. — 75 с.

### **Література про нього**

1. Балышев М. А. Профессор истории Михаил Васильевич Клочков : док.-биограф. очерк / М. А. Балышева // Universitates = Университеты: наука и просвещение. — 2005. — № 2. — С. 18—29.
2. Клочков Михаил Васильевич // Православная энциклопедия Харьковщины / сост., отв. ред. А. Д. Каплин. — X., 2009. — С. 245—246.
3. Чухлий С. А. Историк в переломную эпоху: перипетии судьбы и зигзаги научного творчества профессора М. В. Клочкова / С. А. Чухлий // Харківський історіографічний збірник. — X., 2010. — Вип. 10. — С. 265—274.

## Ковалевський Андрій Петрович

(20.01(01.02).1895 — 29.11.1969)



Народився у с. Розсохувате (тепер — Золочівського району Харківської області). В 1916—1918 рр. навчався в Лазаревському інституті східних мов (Москва) на відділенні арабської філології, в 1918—1922 рр. — на історико-філологічному факультеті Харківського університету, потім ХІНО. З 1922 р. по 1933 р. — аспірант, науковий співробітник, завідувач сектором етнографії Науково-дослідницької кафедри історії української культури, (згодом — Інституту історії української культури імені Д. І. Багалія), викладав у Харківському інституті народної освіти. В наступні роки був науковим співробітником Інституту сходознавства Наркомосу УРСР, працював у державному Музеї етнографії та Інституті сходознавства АН СРСР (Ленінград) (під керівництвом Ю. І. Крачковського). У 1937 р. за сукупністю наукових праць йому був присуджений науковий ступінь кандидата історичних наук.

У 1938 р. був репресований і до 1944 р. знаходився в адміністративному засланні на Півночі. У 1944 р. повернувся до Харкова, викладав у Педагогічному інституті, одночасно був докторантом Інституту сходознавства АН СРСР. У 1947—1949 рр. — старший науковий співробітник Інституту сходознавства та доцент східного факультету Ленінградського університету. З кінця 1948 р. працював у Харківському університеті на посаді доцента, завідувача кафедри нової історії, в 1964—1969 рр. очолював кафедру історії середніх віків. У 1951 р. захистив докторську дисертацію «Ібн-Фадлан». З 1958 р. — професор.

Наукові інтереси вченого були різноманітними: арабські джерела, їх переклад та коментування; історія Сходу; переклад та публікації творів східних авторів українською мовою; українська та зарубіжна література; етнографія тощо. Володів більш ніж 20 мовами.

Автор понад 60 наукових праць. У Харківському університеті читав загальні курси з історії середніх віків, історії країн Азії та Африки, спецкурси «Історія Єгипту нового часу», «Джерелознавство нової історії» та ін., проводив практичні заняття з читання арабських рукописів. Під його керівництвом було написано декілька кандидатських та докторських дисертацій. У 1965 р. Указом Президії Верховної Ради УРСР було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки УРСР». Був членом

редколегії журналу «Східний світ». Брав участь в укладанні бібліографічних довідників з етнографії, краєзнавства та ін.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць*

*див. у розд. «Література про нього», № 4.*

1. Политика народного образования в современном Египте (в низшей и средней школе) // Зап. Ин-та востоковедения АН СССР. — М.; Л., 1936. — Т. 5. — С. 137—182.
2. Ибн-Фадлан : автореф. дис. ... д-ра ист. наук. — Х., 1950. — 30 с.
3. Посольство халифа к царю волжских булгар в 921—922 годах // Ист. записки. — 1951. — Т. 37. — С. 189—214.
4. Описание путешествия Павла Алеппского как источник по истории Украины в эпоху ее воссоединения с Россией // Збірник наукових робіт, присвячених 300-річчю возз'єднання України з Росією. — Х., 1954. — С. 257—291.
5. Чуваши и булгары по данным Ахмеда Ибн-Фадлана // Учен. зап. НИИ языка, литературы и истории при Совмине Чувашской АССР. — 1954. — Вып. 9. — С. 1—64.
6. Книга Ахмеда Ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу в 921—922 гг. : ст., пер. и коммент. — Х. : Изд-во ХГУ, 1956. — 345 с.
7. Вивчення культури новітнього Єгипту в Радянському Союзі // УЗХУ. — 1957. — Т. 89: Тр. іст. ф-ту. — Т. 6. — С. 359—396.
8. Дослідження загальної історії у Харківському університеті в 1952—1957 рр. / А. П. Ковалівський, С. І. Сідельніков // УІЖ. — 1958. — № 1. — С. 160—167.
9. Антологія літератур Сходу : пер. з англ., азерб., араб, та ін. мов / упоряд., вступ, ст. та прим. А. Ковалівського. — Х. : Вид-во ХДУ, 1962. — 452 с.
10. Славяне и их соседи в первой половине X в., по данным Аль-Массуди // Вопросы историографии и источниковедения славяно-германских отношений. — М., 1973. — С. 62—79.

### **Література про нього**

1. Турбай І. Г. Ковалевський Андрій Петрович / І. Г. Турбай // УРЕ. — К., 1961. — Т. 6. — С. 519.
2. Надель Х. С. Бібліографія друкованих праць А. П. Ковалівського (1923—1964) / Х. С. Надель, Р. А. Ставінська // УІЖ. — 1965. — № 1. — С. 128—132.

3. Побеленський Я. А. Андрей Петрович Ковалевский : К семидесятилетию со дня рождения / Я. С. Побеленський // Народы Азии и Африки. — 1965. — № 1. — С. 246—248.
4. Рашба Н. С. Андрій Петрович Ковалевський : До 70-річчя з дня народження і 40-річчя науково-педагогічної та громадської діяльності / Н. С. Рашба, І. Ф. Черников // УІЖ. — 1965. — № 1. — С. 126—128.
5. Андрій Петрович Ковалівський : біобібліогр. / [уклад. Х. С. Надель, Р. А. Ставинська]. — Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1966. — 34 с.
6. Митряев А. И. К 100-летию со дня рождения заслуженного деятеля науки Украины Андрея Петровича Ковалевского / А. И. Митряев // Древности, 1995 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 1995. — С. 168—170.

## **Ковалевський Петро Григорович**

(15.12.1865 — після серпня 1934)

Народився у с. Россоховате Харківської губернії. Походив з відомого на Слобожанщині козацько-старшинського та дворянського роду. У 1894 р. закінчив фізико-математичний факультет Харківського університету та Московську вищу технічну школу. В 1922—1924 рр. — член Методичної комісії при Головпробрі та Науково-педагогічного комітету при Головоцвиху НКО УРСР. З 1921 р. завідував кафедрою українознавства ХІНО, з 1924 р. по липень 1934 р. — професор, дійсний член науково-дослідної кафедри кафедри (потім НДІ) педагогіки. У 1921—1927 рр. читав лекційний курс енциклопедії виробників, краєзнавства та працезнавства у ХІНО. З лютого 1925 р. по 1930 р. — дійсний член науково-дослідної кафедри історії української культури при ХІНО ім. О. О. Потебні.

Батько професора Харківського університету А. П. Ковалевського.

### **Основні друковані праці по історії**

1. Старе та нове краєзнавство // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1930. — Ч. 7 : Етнол.-краєзнав. секція, вип. 1. — С. 31—52.

### **Література про нього**

1. Kovalivsky Petro // Encyclopedia of Ukraine. — Tronto ; Buffalo; London, 1985. — Vol. 2. — P. 643.
2. Ковалівський Петро // Енциклопедія українознавства : перевид. в Україні. — Львів, 1994. — Т. 3. — С. 1061.

## Ковальов Володимир Іванович

(06.06.1957)



Народився в м. Губкін Белгородської області (РРФСР). У 1974 р. закінчив середню школу м. Губкіна і до 1976 р. працював слюсарем комбінату «КМА-руда». В 1976—1978 рр. служив у лавах Радянської Армії. У 1983 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного університету. З 1983 р. по 1994 р. викладав історію та суспільствознавство в СПТУ № 32 м. Харкова. У 1993 р. захистив кандидатську дисертацію «Вплив ідей та досвіду Словацького національного повстання на революційні перетворення в Чехословаччині (1944—1947)» (наук. керівник — Є. П. Пугач). У 1994—1996 рр. — викладач кафедри нової та новітньої історії ХДУ. Читав загальні курси з нової та новітньої історії країн Європи та Північної Америки. У 1996 р. переїхав на постійне місце проживання до Росії.

### Основні друківані праці

1. Борьба КПСС за объединение всех антифашистских сил и подготовку СНВ 1944 года / Харьк. гос. ун-т им. А. М. Горького. — Х., 1987. — 14 с.
2. Влияние побед Красной Армии на назревание революционной ситуации в Болгарии и Словакии : тез. докл. и сообщ. обл. науч.-практ. конф., посвящ. 150-летию со дня рождения Мартина Дринова. — Х., 1988. — С. 70—71.
3. Становление национальных комитетов как органов народной власти в Чехословакии // ВХУ.— 1992. — № 363 : История. — Вып. 26.— С. 53—62.
4. Вплив ідей і досвіду Словацького національного повстання на перетворення в Чехословаччині у період національно-демократичної революції : автореф. дис. ... канд. іст. наук. — Д., 1993. — 18 с.

### Література про нього

5. Ковальов Володимир Іванович // Біобіобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 196—197.



## **Ковтун Федір Федорович**

(1901 — 1940)

У 1917—1921 рр. навчався в учительській семінарії в м. Лубни Полтавської губернії. В 1921—1923 рр. — інструктор позашкільної освіти Лубенського округу. В 1923—1924 рр. — викладач історії в сільській школі (с. Яблуневе). З 1924 р. по 1928 р. навчався в Харківському інституті народної освіти, з 1929 р. по 1932 р. працював у Науково-дослідному інституті історії української культури. У 1932—1933 рр. працював у Харківському автошляховому інституті. В 1932—1935 рр. — аспірант, доцент Інституту журналістики. З 1934 р. — доцент Харківського педінституту, паралельно працював у Харківському державному університеті. З 1935 р. — викладач історії СРСР на економічному факультеті ХДУ. В 1940 р. захистив кандидатську дисертацію «Крестьянское движение в Харьковской губернии во время реформы 1861—1863 гг.», у тому ж році затверджений Вищою атестаційною комісією в науковому званні доцента. У вчз Харкова викладав історію СРСР, історію класової боротьби та ін. У 1929—1932 рр., працюючи в Інституті журналістики, розробляв проблему «Крестьянство и крестьянская борьба в украинской историографии XIX—XX вв.».

### **Основні друковані праці**

1. Восстание Корсунского куреня // Ист. журн. — 1938. — № 2. — С. 79—86.
2. Крестьянское движение в Харьковской губернии во время реформы 1861—1863 гг. : дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1940. — 158 с.

### **Література про нього**

1. Ковтун Федір Федорович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к библиограф. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 18—19.
2. Ковтун Федор Федорович // Біобіобіографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 197—198.

## Козаченко Антон Іванович

(2 (14).08.1900 — 15.01.1962)

Народився в м. Гадяч Полтавської губернії. В 1919 р. закінчив місцеву гімназію. Воював у білогвардійському війську, потім у Червоній Армії. В 1919—1924 рр. навчався на історичному факультеті Полтавського ІНО, одночасно вчителював у школах Полтави. Після закінчення курсів Укрцентрархіву (Харків) працював архівістом у Полтавському історичному архіві. Член Полтавського історичного товариства при ВУАН. З березня 1925 р. — аспірант, з червня 1928 р. (після захисту промоційної доповіді «Нариси з історії революції 1905—1907 рр. на Полтавщині») по 1933 р. — науковий співробітник Науково-дослідної кафедри (інституту) історії української культури при Харківському інституті народної освіти, голова її бібліографічної комісії, професор.

В 1925—1928 рр. був вченим секретарем, у 1928—1930 рр. — завідував Центральним Бюро статистики друку УРСР при Книжковій палаті (м. Харків). Брав участь у Всеукраїнській конференції наукових бібліотек, Всеукраїнському з'їзді архівних працівників, III Всесоюзній нараді книжкових палат. З 1930 р. — доцент, вчений бібліограф Всеукраїнського інституту марксизму. В 1931—1932 рр. — професор Інституту червоної професури при ВУЦВК. Науковий співробітник Інституту Шевченка.

З 1934 р. жив у Москві. Працював старшим науковим співробітником Центрального музею народів СРСР та Науково-дослідного інституту національностей при ЦВК СРСР. У 1936—1939 рр. — професор Всесоюзного комуністичного університету журналістики ім. газети «Правда». Читав лекції у Вищій школі прикордонних військ НКВС. З 1939 р. завідував кафедрою історії СРСР Московського обласного педагогічного інституту (МОПІ). Працював певний час деканом історичного факультету та заступником директора з навчальної роботи. Також завідував кафедрою історії СРСР Вищої школи профспілкового руху. Працював старшим науковим співробітником Інституту етнографії АН СРСР.

### Основні друковані праці харківського періоду

1. Пережитки цехової організації в м. Гадячі // Наук. зб. за рік 1926. Зап. Укр. наук. т-ва в Києві. — 1926. — Т. 21. — С. 146—156. — (ВУАН. Іст. секція. Зб. іст.-філол. відділу ; № 26).
2. Історичні часи на Полтавщині // Полтавщина / Полтав. держ. музей ім. В. Г. Короленко ; упоряд. М. Філянський, Я. Риженко. — Полтава, 1927. — Зб. 2. — С. 159—220.

3. Нариси з історії революції 1905—1907 рр. // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1927. — Ч. 5. — С. 183—249 ; Ч. 6. — С. 265—280.
4. Бібліографічна статистика (спроба методології) // Українська бібліографія. — К., 1928. — Вип. 1 : Методол. зб.— С. 172—199.
5. 10 років книжкової продукції радянської України : (іст.-стат. начерк). — Х. : ДВУ, 1929. — 44 с.
6. До вивчення соціального оточення Т. Шевченка // Шевченко : річник 2. — Х., 1930. — С. 132—155.
7. Заможність селян великого панщинного маєтку на Полтавщині в другій чверті XIX ст. // Прапор марксизму. — 1930. — № 2. — С. 169—204.
8. Минуле книги на Україні : іст. нарис. — Х. ; К. : ДВУ, 1930. — 100 с.
9. Наука історії України та Росії за рр. 1917—1927 в УСРР : (огляд) // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1930. — Ч. 8 : Бібліографія історії України, Росії та укр. права, краєзнавства й етнології за 1917—1927 роки. — С. 11—21.

### Література про нього

1. Антон Іванович Козаченко : (некролог) // Вопр. істории. — 1962. — № 3. — С. 216.
2. Круть В. Т. Антон Іванович Козаченко : [некролог] / В. Т. Круть // Учен. зап. Моск. обл. пед. ин-та. — 1962. — Т. 118 : Очерки по истории Московского края. — С. 151—154 с фото.
3. Низовий М. А. Антон Іванович Козаченко / М. А. Низовий // Бібліотекознавство та бібліографія : респ. міжвід. темат. наук. зб. — Х., 1974. — Вип. 14. — С. 134—140.

## Козлітін Володимир Дмитрович

(20.04.1951)



Народився у м. Кізляр Грозненської обл. (нині Чеченська республіка, Російська Федерація). З 1969 р. до 1971 р. навчався на історичному факультеті Томського, а з 1971 р. по 1973 р. — Харківського університів. У 1973—1975 рр. працював учителем історії Краснооскольської середньої школи Ізюмського району Харківської області, заступником директора з навчальної роботи Охочівської СШ Курської області (1975—

1976 рр.), директором Знаменської СШ Курської області (1976—1979 рр.), директором Кіровської СШ Харківської області (1979—1980 рр.). В 1980—1982 рр. — викладач історії СРСР на підготовчому факультеті Харківського державного педагогічного інституту.

В 1982—1986 рр. — аспірант кафедри нової та новітньої історії Харківського державного університету. У 1986 р. в Ужгородському університеті захистив кандидатську дисертацію «Югославско-советские культурные связи. 1917—1941 гг.». (наук. керівник — проф. Г. М. Попов).

З 1986 р. по 1992 р. — викладач кафедри нової та новітньої історії Харківського державного університету. Читав загальні курси «Нова та новітня історія країн Азії та Африки», «Історія країн Європи та Америки в 1918—1945 рр.». Паралельно викладав курс новітньої історії країн Європи та Америки, а також курс історії художньої самодіяльності в Харківському державному інституті культури. У 1993—1994 рр. працював викладачем кафедри всесвітньої історії Харківського державного педагогічного університету.

З 1994 р. до 1997 р. навчався в докторантурі за спеціальністю «всесвітня історія». 1997 р. захистив докторську дисертацію на тему «Російська та українська еміграція в Югославії (1919—1945 рр.)» в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. У березні 1998 р. отримав вчений ступінь доктора історичних наук зі спеціальності «всесвітня історія».

З 1997 р. до 2011 р. — на посаді професора кафедри історичних дисциплін Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди (ХНПУ). В жовтні 2004 р. було присвоєно вчене звання професора кафедри історичних дисциплін. З 2007 р. до 2010 р. — завідувач кафедри всесвітньої історії. З вересня 2010 р. до квітня 2011 рр. — професор кафедри історії ХНПУ.

Автор понад 50 друкованих праць.

### **Основні друковані праці**

1. Историография советско-югославских культурных связей в 1917—1941 гг. // ВХУ. — 1985. — № 268 : История СССР и зарубежных стран. — С. 22—27.
2. Советско-югославские театральные связи (1917—1941) // Там же. — 1986. — № 296 : История капиталистической и социалистической формаций. — С. 62—70.
3. Изучение новой и новейшей истории зарубежных стран в Харьковском университете (1805—1990 гг.) / В. Д. Козлитин,

- С. П. Кунденко, С. Ю. Страшнюк, А. А. Чувпило // Там же. — 1991. — № 357 : История. — Вып. 24. — С. 83—104.
4. Российская эмиграция в Королевстве сербов, хорватов и словенцев (1919—1923) // Славяноведение. — 1992. — № 4. — С. 7—19.
  5. Русская и украинская эмиграция в Югославии (1919—1945). — Х. : Каравела-Ра, 1996. — 472 с.
  6. Українські громадські організації в Югославії (20—30-ті роки ХХ ст.) // Українська діаспора. — 1996. — № 9. — С. 52—69.
  7. Педагогічна та наукова діяльність українських емігрантів в Югославії у 20—30-ті роки // Наук. зап. Харк. держ. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Історія та географія. — 1997. — Вип. 1. — С. 26—38.
  8. Історія західних та південних слов'ян ХХ століття : навч. посіб. / [Є. П. Пугач, В. Д. Козлітін, Р. М. Постоловський та ін.]. — Х. : Око, 1998. — 462 с.
  9. Друга світова війна. 1939—1945 : навч. посіб. — Х. : Каравела-Ра, 2001. — 335 с.
  10. Історія сучасного світу : курс лекцій / В. Д. Козлітін, А. В. Губа, Л. М. Пліско [та ін.] ; за ред. Л. М. Пліско. — Х. : Майдан, 2008. — 992 с.

### **Література про нього**

1. Козлітін Владимир Дмитриевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 19.
2. Козлітін Володимир Дмитрович // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2003. — Вип. 2, ч. 1. — С. 140—141. — (Сер. «Українські історики»).

## Колісник Микола Кирилович

(07.11.1915 — 07.06.1971)



Народився у с. Нижній Булатець Лубенського повіту Полтавської губернії. Навчався в Лубенському кооперативному технікумі. У 1936—1941 рр. навчався на історичному факультеті Харківського державного університету.

У 1946—1950 рр. — аспірант кафедри історії СРСР та УРСР ХДУ, у 1952 р. захистив кандидатську дисертацію «Боротьба за відновлення Радянської влади на Україні (листопад 1919 — травень 1920 рр.)» (наук. керівник — проф. С. М. Королівський). З 1950 р. — старший викладач, з 1956 р. — доцент кафедри історії УРСР. Читав загальні і спеціальні курси з історії СРСР і України.

Автор понад 60 наукових і науково-популярних праць. Брав активну участь у громадському житті. Виконував обов'язки вченого секретаря Ради історичного факультету, секретаря «Учених записок» історичного факультету ХДУ.

Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом «Красная звезда», медалями «За боевые заслуги», «За взятие Берлина», «За освобождение Праги», «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.».

### Основні друковані праці

1. Боротьба за відновлення Радянської влади на Україні (листоп. 1919 — трав. 1920 рр.) : дис. ... канд. іст. наук. — Х. : ХГУ, 1952. — 376 с.
2. Боротьба українського народу за возз'єднання України з Росією в 1648—1654 рр. // Збірник наукових робіт, присвячених 300-річчю возз'єднання України з Росією. — Х., 1954. — С. 53—70.
3. Университет в период Великой Отечественной войны (1941—1945 гг.) // Харьковский государственный университет им. А. М. Горького за 150 лет / отв. ред. С. М. Короливский. — Х., 1955. — С. 305—333.
4. Боротьба за визволення України від денікінців (листоп. 1919 р. — лют. 1920 р.) // УЗХУ. — 1956. — Т. 69 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 4. — С. 91—116.

5. Всеукраїнський революційний комітет і його діяльність (груд. 1919 — лют. 1929 рр.) // Там само.— 1957. — Т. 78 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 5. — С. 49—66.
6. Разгром буржуазно-націоналістичної Центральної ради України (груд. 1917 — січ. 1918 рр.) // Там само. — 1957. — Т. 89 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 6. — С. 105—131.
7. Відновлення і зміцнення Радянської влади на Україні (1919—1920). — Х. : Вид-во ХДУ, 1958. — 204 с.
8. Введение // Гражданская война на Украине, 1918—1920 : сб. док. и материалов : в 3 т. — К., 1967. — Т. 3. — С. V—XXXV.
9. Джерела з історії Всеукрревкому // АУ. — 1970. — № 2. — С. 20—26.
10. В. І. Ленін і відбудова промисловості і транспорту на Україні в 1920 р. // ПІН СРСР.— 1970. — Вип. 10. — С. 63—71.

### **Література про нього**

1. Колесник Николай Кириллович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к библиограф. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 19.
2. Колісник Микола Кирилович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 199—200.
3. Колісник Микола Кирилович // Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іваненко, Б. К. Мигаль та ін.]. — Х., 2006. — С. 47.

## **Коломійцева Євгенія Миколаївна**

(23.06.1943)

Народилася у м. Куп'янську Харківської області. В 1968 р. закінчила історичний факультет Харківського державного університету. З 1967 по 1986 рр. працювала методистом, завідувачем відділу красзнавства Харківського обласного палацу піонерів та школярів. З 1986 р. по 1991 р. — вчитель історії та суспільствознавства середньої школи № 147 м. Харкова. Паралельно, з 1974 р. по 1987 р., читала курс історії СРСР на підготовчому відділенні Харківського державного університету та викладала (з погодинною оплатою) на кафедрі історіографії, джерелознавства і археології. З 1991 до 1998 р. — викладач цієї кафедри.

Читала курс вітчизняної історії на підготовчому відділенні ХДУ. Нагороджена Почесним знаком ЦК ВЛКСМ «За отличную работу в школе». З 1998 р. до 1999 р. — викладач Центру довузівської підготовки ХДУ. В подальшому працювала у шкільних і позашкільних закладах Харкова.

### **Основні друковані праці**

1. Этнографическое направление в работе Харьковского областного Дворца детского и юношеского творчества // История и археология Слободской Украины : тез. докл. и сообщ. Всеукр. конф., посвящ. 90-летию XII Археол. съезда. — Х., 1992. — С. 38—39.

### **Література про неї**

1. Коломийцева Евгения Николаевна // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 92.
2. Коломийцева Євгенія Миколаївна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова [та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 200—201.

## **Константинопольський Марк Львович**

(2.04.1886 — після 1930)

Народився у с. Ходорків Київської губернії. У 1920-х рр. — дійсний член кафедри історії європейської культури при ХІНО, керівник секції античної культури, дійсний член Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства.

### **Основні друковані праці**

1. О культе Аримана в религии Ахеменидов в западном мифраизме : (К вопросу о дуализме персидской религии и западного мифраизма) // Наук. зап. Наук.-дослід. каф. історії європ. культури. — 1927. — Вип. 2 : Історія і література. — С. 19—32.
2. Мифраїзм. Джерела його вивчення та сучасний стан їхнього розроблення. — Х. : [Б. м.], 1927. — 14 с.
3. Мифраїзм как соперник христианства // Наук. зап. Наук.-дослід. каф. історії європ. культури. — 1929. — Вип. 2. — С. 35—61.



## Королівський Степан Мефодійович

(03(16).08. 1904 — 01.11.1976)



Народився у с. Катеринівка Петропавлівського повіту Катеринославської губернії (тепер — Дніпропетровська область). У 1922 р. закінчив Павлоградську педагогічну школу і почав трудову діяльність учителем сільської школи. У 1923—1927 рр. навчався на соціально-історичному відділенні факультету професійної освіти Харківського інституту народної освіти. У 1928—1931 рр. — аспірант сектору історії України Науково-дослідного інституту історії української культури (Харків). Був вченим секретарем цього інституту. У 1928—1933 рр. — викладач, доцент, професор кафедри історії СРСР та України в ХІНО,

Інституті професійної освіти, Харківському державному університеті.

З серпня 1942 р. по жовтень 1945 р. перебував у лавах Червоної Армії. Нагороджений медаллю «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.».

У 1944 р. захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук на тему «Харківський державний університет за роки Радянської влади (1917—1940)».

З 1945 р. по 1957 р. — завідувач кафедри історії СРСР та історії УРСР ХДУ, а з 1957 р. до кінця свого життя обіймав посаду завідувача кафедри історії СРСР. У 1970 р. присвоєно вчений ступінь доктора історичних наук за сукупність друкованих праць на тему «Питання історії і археографії Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні».

У 1946—1968 рр. працював також на посадах старшого наукового співробітника, редактора-консультанта Центрального державного архіву Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР. У 1946—1971 рр. — член Вченої ради державних архівів УРСР, яка знаходилась у Харкові.

Автор понад 200 наукових, науково-популярних та методичних робіт, серед яких монографії, розділи в колективних працях, вступні статті в збірниках документів і матеріалів, статті в енциклопедичних виданнях та ін. За працю «Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні» у 2-х томах (у співавт.) в 1969 р. йому була присуджена Державна премія Української РСР у галузі науки і техніки.

Був редактором декількох збірників документів і матеріалів. Був членом редакційних колегій видань: «Учені записки Харківського державного університету. Труды історичного факультету», «Український історичний журнал», «Научные доклады высшей школы» (серія «Исторические науки»), «Вестник Харьковского университета» (серія «История»), відповідальним редактором республіканського міжвідомчого наукового збірника «Питання історії СРСР». Входив до складу головної редколегії «Історії міст і сіл Української РСР» у 26-ти томах і до редколегії «Радянської енциклопедії історії України» у 4-х томах. Під його науковим керівництвом було захищено понад 10 кандидатських дисертацій. Був членом спеціалізованої вченої ради факультету з захисту докторських і кандидатських дисертацій.

Нагороджений орденом Леніна і орденом «Знак Пошани», медалями. Похований на 2-му міському цвинтарі.

З 1999 р. по 2004 р. на історичному факультеті ХНУ проводилися наукові читання, присвячені пам'яті С. М. Королівського.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 1972 р.*

*див. у розд. «Література про нього», № 6.*

1. Короткий нарис історії Харківського державного університету ім. О. М. Горького за роки Великої Жовтневої соціалістичної революції (1917—1940 рр.) // Короткі нариси з історії Харківського державного університету ім. О. М. Горького : ювіл. вид., 1805—1940. — Х., 1940. — С. 43—106.
2. Розгром німецьких «псів-рицарів». — К. : Політвидав України, 1941. — 32 с.
3. Багатовікова боротьба українського народу за своє соціальне і національне визволення : (корот. нарис). — Х. : Кн.-газ. вид., 1949. — 34 с.
4. Харьковский университет в период борьбы за победу Великой Октябрьской социалистической революции и построение фундамента социалистического общества (1917—1932 гг.) // Харьковский государственный университет им. А. М. Горького за 150 лет / отв. ред. С. М. Короливский. — Х., 1955. — С. 191—270.
5. Перший з'їзд Рад України. — К. : Держполітвидав УРСР, 1957. — 99 с.
6. Утворення Української Радянської держави // УЗХУ. — 1957.— Т. 89 : Тр. іст. ф-ту.— Т. 6. — С. 9—40.
7. До питання про представництво України на II Всеукраїнському з'їзді Рад // УІЖ. — 1960. — № 4.— С. 27—36.
8. Червневі демонстрації 1917 року на Україні. — Х. : Кн. вид., 1961. — 60 с.

9. Украинское национальное движение в период подготовки и проведения Октябрьской революции // История СССР. — 1965. — № 5. — С. 3—24.
10. Победа Советской власти на Украине / С. М. Короливский, М. А. Рубач, М. И. Супруненко. — М. : Наука, 1967. — 597 с.

### **Література про нього**

1. Королівський Степан Мефодійович // УРЕ. — К, 1962. — Т. 7. — С. 254.
2. Колісник М. К. Професору С. М. Королівському 60 років // УІЖ. — 1965. — № 1. — С. 155—157.
3. Королівський Степан Мефодійович // УРЕС. — К, 1967. — Т. 2. — С. 207.
4. Довгопол В. М. Присвоєння докторського ступеня С. М. Королівському за сукупністю опублікованих наукових праць / В. М. Довгопол, Б. К. Мигаль // УІЖ. — 1970. — № 3. — С. 155.
5. Королівський Степан Мефодійович // РЕГУ. — К, 1970. — Т. 2. — С. 476.
6. Степан Мефодійович Королівський : покажч. літ. / [уклад. Р. А. Стависька]. — Х., 1972. — 39 с. — (Матеріали до бібліогр. словника вчених ХДУ ; вип. 6).
7. Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х. : Вид-во ХНАДУ, 2004. — 180 с.  
С. 50—78: спогади про С. М. Королівського В. В. Лантуха, А. І. Епштейна, П. М. Тригуба, Є. П. Шаталіної, В. П. Литвинової, С. М. Куделка.

## **Костенко Іван Михайлович**

(1904 — ?)

В 1927 р. закінчив соціально-економічний факультет Полтавського інституту народної освіти, у 1934 р. — історичний факультет Харківського державного університету. Після закінчення навчання викладав історію у школі. У 1938 р. навчався в аспірантурі. З 1939 р. — асистент кафедри історії СРСР та України історичного факультету ХДУ. Читав курс історії СРСР. У тому ж році призваний до лав Червоної Армії, був політруком окружного військового госпіталю. Загинув у роки Великої Вітчизняної війни.

### Література про нього

1. Костенко Иван Михайлович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов. — Х., 1992. — С. 22.
2. Костенко Иван Михайлович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова [та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 204.
3. Костенко Иван Михайлович // Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль та ін.]. — Х., 2006. — С. 51.

### Коцевалов (Кацевалов) Андрій Степанович

(22.10.1892 — 20.02.1960)

Народився у м. Харкові. Дослідник античних написів Північного Причорномор'я. Доктор історичних (1926) та філологічних (1940) наук. Професор (1940). 1917 р. закінчив з відзнакою класичне відділення історико-філологічного факультету Харківського університету, залишений стипендіатом. Магістерську дисертацію захистив у 1922 р. 1921—1930 рр. — науковий співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії європейської культури, 1930—1933 рр. — завідувач секції епіграфіки Інституту історії матеріальної культури ВУАН, 1933 р. — науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту історії культури. Докторську дисертацію на тему «Матеріальна культура грецьких колоній північного узбережжя Чорного моря» захистив у 1926 р. 1935—1941 рр. — науковий співробітник Інституту археології АН УРСР, 1937—1941 рр. — професор класичної філології Харківського університету, 1941 р. — науковий співробітник Інституту історії України АН УРСР. 1943 р. виїхав до Німеччини. З 1952 р. — у США. Професор УВУ, дійсний член і керівник секції античної історії УВАН у США та НТШ у США. Архів (зокрема рукопис «Підручника давньогрецької мови») зберігається в УВАН. Помер у м. Нью-Йорк.

### Основні друковані праці

1. Торговля хлебом греческих колоний северного Черноморья // Наук. зап. Наук.-дослід. каф. історії європ. культури. — 1927. — Вип. 2 : Історія і література. — С. 33—45.

2. Деякі дані про науку й літературу в грецьких колоніях північного побережжя Чорного моря // Східний Схід. — 1928. — № 5. — С. 192—210.
3. Заметки к Катутллу // Наук. зап. Наук.-дослід. каф. історії європ. культури. — 1929. — Вип. 3. — С. 63—66.
4. Нариси з історії економічного життя грецьких колоній на північному узбережжі Чорного моря // Збірник заходознавства: Історія, економіка, література, лінгвістика. — К., 1929. \*
5. Syntaxis inscriptionum antiquarum colooniarum Graecarum Ponti Euxini. — [Б. г.] : [Б. м.], 1935. \*
6. Эпиграфические памятники из ольвийских раскопок в Ольвии в 1935 и 1936 гг. // Ольвия. — К., 1940. — Т. 1. \*
7. Побут скитів за Страбоном // Чорноморський зб. — Одеса, 1944. — Кн. 5. \*
8. Античная история и культура Северного Причерноморья в советском научном исследовании. — Мюнхен, 1955. \*
9. Античное рабство и революция рабов в советской исторической литературе : исслед. и материалы. — Мюнхен : [Б. и.], 1956. — 63 с. — (Ин-т по изучению СССР ; сер. 1, вып. 30).

### **Література про нього**

1. Dombrovsky A. Andriy Kotsevalov / A. Dombrovsky // The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States. — New York, 1961. — Vol.8, № 1/2.\*
2. Kotsevalov Andrii // Encyclopedia of Ukraine. — Toronto ; Buffalo ; London, 1985. — Vol. 2. — P. 635.
3. Коцевалов Андрій // Енциклопедія українознавства : перевид. в Україні. — Львів, 1994. — Т. 3. — С. 1153.

## Кравченко Володимир Васильович

(11.07.1957)



Народився у м. Кам'янець-Подільський Хмельницької області. В 1980 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного університету. В 1980—1981 рр. — вчитель історії Дергачівської середньої школи № 1 Харківської області. В 1981—1984 рр. — аспірант кафедри історії Української РСР ХДУ. З 1984 р. — викладач, з 1990 р. — доцент, з 1998 р. — професор цієї кафедри. В 1992—1994 рр. — завідувач загальноуніверситетської кафедри українознавства ХДУ.

У 1986 р. захистив кандидатську дисертацію «Д. І. Багалій та його внесок до вивчення вітчизняної історії» (наук. керівник — проф. І. К. Рибалка). З 1994 р. — голова секції українознавства Північно-Східного наукового центру НАН України. У 1997 р. захистив докторську дисертацію «Українська історіографія епохи національного Відродження (друга половина XVIII — середина XIX ст.)». Стипендіат фонду імені проф. А. Синявського (США, 1993), Канадського Інституту українських студій Альбертського університету (1996, 1998). З 1999 р. — завідувач кафедри історії України та музеєзнавства Харківської державної академії культури (за сумісництвом). З 2000 р. — завідувач загальноуніверситетської кафедри українознавства ХНУ (потім — кафедра філософського факультету). Старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (голова Харківської філії). Директор Східного інституту українознавства ім. Ковальських.

Викладав на літніх школах Гарвардського, Варшавського університетів, Європейського університету в Санкт-Петербурзі, а також у Гельсинському університеті та Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Наукові напрями — інтелектуальна історія та історіографія України, регіональна історія, історія Харкова та Харківського університету. Автор понад 130 наукових публікацій, зокрема 4 монографій. Підготував 9 кандидатів і 2 докторів наук.

Керівник науково-дослідної теми «Національна ідентичність населення Слобідської України». Член спеціалізованої Вченої ради при Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ. З 2008 р. — президент наукової громадської організації

«Міжнародна Асоціація Гуманітаріїв», що об'єднує понад 80 докторів наук із Білорусі, Польщі, Росії, США, України, Естонії.

У 2000 р. визнаний переможцем у номінації «Викладач гуманітарних дисциплін» у конкурсі «Вища школа Харківщини — кращі імена». Нагороджений відзнаками Міністерства освіти і науки України: «Відмінник освіти України» та «Петро Могила» (2004 р.). Лауреат премії імені Соломії Павличко Американської Ради наукових товариств (2010 р.).

### **Основні друковані праці**

1. Д. И. Багалей и его вклад в изучение отечественной истории : автореф. дис. ... канд ист. наук. — К., 1986. — 16 с.
2. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / авт. передм. і комент. В. В. Кравченко. — Х. : Основа, 1990. — 255 с.
3. Д. І. Багалій: научная и общественно-политическая деятельность. — Х. : Основа, 1990. — 175 с.
4. Марин Степанович Дринов в советской историографии // Марин Дринов : Исслед. харьк. ученых, посвящ. 150-летию со дня его рождения. — София, 1991. — С. 37—49.
5. Изучение отечественной истории в Харьковском университете в дооктябрьский период (1805—1917 гг.) / В. В. Кравченко, В. П. Литвинова // ВХУ. — 1991. — № 357 : Историческая наука в Харьковском университете. — С. 24—37.
6. Нариси з української історіографії епохи національного Відродження (друга половина XVIII — середина XIX ст.). — Х. : Основа, 1996. — 376 с.
7. Полоністика в Харківському університеті / С. Ю. Страшнюк, В. В. Кравченко // Вісн. Київ. ун-ту. Сер. Історія. — 1998. — Вип. 37. — С. 14—17.
8. Заснування та початок діяльності Харківського університету // Харківський університет — рідному місту / [В. В. Кравченко, С. І. Посохов, С. О. Наумов та др.]. — Х., 2004. — Розд. 1. — С. 7—40.
9. Харьков / Харків: столица Пограничья. — Вильнюс : ЕГУ, 2010. — 358 с.

### **Література про нього**

1. Кравченко Володимир Васильович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 205—206.

2. Кравченко Володимир Васильович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. — Х., 2009. — С. 160.

## **Кубланов Борис Григорович**

(15(28).02.1905 — 1981)

У 1919—1927 рр. — робітник. З 1929 р. — на курсах з підготовки командного складу Червоної Армії. У 1930 р. працював токарем ХПЗ, з 1932 р. — робітником заводу «Серп і Молот».

З 1931 по 1933 рр. навчався в Харківському механіко-математичному інституті (освіту не завершив), з 1933 р. по 1936 р. — у Харківському державному університеті. Отримав спеціальність викладача соціально-економічних дисциплін. У 1936—1937 рр. — помічник декана історичного факультету ХДУ. У 1936 р. — аспірант, з 1937 р. — викладач ХДУ, доцент кафедри діалектичного матеріалізму (викладав філософію на історичному факультеті), одночасно виконував обов'язки редактора багатотиражної газети ХДУ «За більшовицькі кадри». В 1939 р. був направлений на роботу викладачем у Львівський державний університет. Учасник Великої Вітчизняної війни. Мав державні нагороди СРСР.

Доктор філософських наук, професор. З 1963 р. по 1978 р. — завідувач кафедри філософії Львівського державного університету ім. І. Я. Франка.

Основні праці присвячені проблемам етики та естетики. Під його науковим керівництвом захищено понад 10 кандидатських дисертацій.

### **Основні друквані праці**

1. Про пізнавальну і виховну роль реалістичного мистецтва // Жовтень. — 1955. — № 6. — С. 95—104.
2. Эстетическое чувство и искусство. — Львов : Изд-во Львов. ун-та, 1956. — 62 с.
3. Гносеологическая природа литературы и искусства. — Львов : Изд-во Львов. ун-та, 1958. — 288 с.

### **Література про нього**

1. Кубланов Борис Григорьевич // Философская энциклопедия : в 5 т. / гл. ред. Ф. В. Константинов. — М., 1964. — Т. 3. — С. 109.
2. Львівський університет. — Львів : Вид-во при Львів. ун-ті «Вища Школа», 1986. — 147 с.  
С. 124: про Б. Г. Кубланова.



3. Кубланов Борис Григорович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 206—207.

## Куделко Сергій Михайлович

(15.09.1951)



Народився у м. Москві. У 1974 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького. З 1974 р. — викладач, доцент (затверджений у званні в 1990 р.), професор (з 1997 р.) кафедри історіографії, джерелознавства археології. З 2008 р. — директор Центру краєзнавства ХНУ ім. П. Т. Тронька.

Читав загальні курси: історіографія, джерелознавство, методи і методологія історичного дослідження, музеєзнавство, історична географія, методика написання дисертаційних досліджень для аспірантів, історія СРСР на підготовчому відділенні; спецкурси: «Допоміжні історичні дисципліни», «Історична психологія», «Методи джерелознавчого аналізу», «Методика краєзнавчої та музейної роботи в школі», «Історична демографія», «Історична термінологія», «Історична антропологія» та ін. Паралельно в Харківському педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди, в Харківському інституті культури, Харківському університеті внутрішніх справ, Харківській філії Міжнародного Соломонова університету, Херсонському державному педагогічному університеті, 45-й академічній гімназії (м. Харків), Харківській духовній семінарії — курси новітньої історії країн Європи та Америки, історії Росії та СРСР, краєзнавства, спеціальних історичних дисциплін, методів історичного дослідження, методи викладання історії. Автор понад 400 наукових, науково-популярних та методичних праць (псевдоніми С. Метельський та ін.).

У 1987 р. захистив кандидатську дисертацію «Построение материально-технической базы социализма в СССР (промышленное производство): современная советская историография» (ХДУ, наук. керівник — проф. І. Л. Шерман).

Лауреат премії ім. Героя Радянського Союзу К. М. Курячого (1983 р.), лауреат Всесоюзного конкурсу молодих учених та спеціалістів з

суспільних наук (1985 р.), лауреат премії ім. К. І. Рубинського ЦНБ ХДУ (1997 р.). У 1997 р. присвоєно звання «Заслужений працівник культури України». В 1997 р. у складі кафедри була присуджена Республіканська премія ім. Д. Яворницького Всеукраїнської спілки краєзнавців. Був членом спеціалізованої ради історичного факультету. Член редколегії «Вісника Харківського університету» (серія «Історія»), з 1995 р. — заступник редактора «Харківського історіографічного збірника». З 1991 по 1995 рр. і з 2000 по 2008 рр. — заступник декана з наукової роботи. В 1998—2000 рр. — заступник першого проректора ХНУ.

Під його науковим керівництвом захищено 15 кандидатських дисертацій. З 1995 р. — член правління Національної спілки краєзнавців. Член топонімічної та геральдичної комісії при Харківському міськвиконкомі. Член редколегії «Харківського біографічного словника». У 1994—1998 рр. — консультант комісії Харківської обласної ради зі справ науки, культури та духовності, член комісії при міськвиконкомі з присудження творчих премій.

В 1999 р. нагороджений орденом «Нестора-літописця» УПЦ, відзнаками Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України» (2003 р.), «Петро Могила» (2008 р.), знаком «За заслуги» Болгарської академії наук (2007 р.), Почесною відзнакою «За досягнення в розвитку культури і мистецтв» Міністерства культури і мистецтв України (2004 р.), Почесною грамотою Кабінета Міністрів України, медаллю ім. В. Н. Каразіна (2011 р.).

Обраний членом-кореспондентом Петровської Академії наук і мистецтв (2009 р., Санкт-Петербург).

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 3.*

1. Вихованці Харківського університету : біобібліогр. довід. / [авт.-уклад. Б. П. Зайцев, В. І. Кадеєв, С. М. Куделко та ін.]. — Х. : Авто-Енергія, 2004. — 250 с.
2. Історіографічний словник : навч. посіб. для студ. іст. ф-тів ун-тів / С. І. Посохов, С. М. Куделко, Ю. Л. Зайцева [та ін.] — Х. : Східнорегiон. центр гуманiт.-освіт. iнiцiатив, 2004. — 320 с.
3. Історія міста Харкова ХХ століття / [кер. авт. кол. О. Н. Ярмиш]. — Х. : Фоліо ; Золоті сторінки, 2004. — 686 с.  
Зі змісту: Розвиток культури та спорту [1917—1941 рр.]. — С. 277—292 ; Освіта. Наука. Культура [сер. 1950-х — поч. 1990-х рр.]. — С. 511—526.
4. У період пошуків нових форм вищої освіти (1920—1933 рр.) / С. М. Куделко // Харківський університет — рідному місту /

- [В. В. Кравченко, С. І. Посохов, С. О. Наумов та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 4. — С. 123—140.
5. Харківський університет в епоху реорганізації (1920—1933) / [С. М. Куделко, О. Л. Рябченко] // Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев [та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 4. — С. 301—372.
  6. Василь Назарович Каразін (1773—1842) / А. Г. Болебрух, С. М. Куделко, А. В. Хрідочкін. — Х. : Авто-Енергія, 2005. — 336 с.
  7. История Украины : учеб. пособие для студ. / С. М. Куделко, Н. Н. Савченко, Р. И. Филиппенко. — Х. : Кортес-2001, 2008. — 248 с.
  8. Почесні члени Харківського університету : біогр. довід. / [В. І. Кадеєв, С. М. Куделко, О. С. Марченко та ін.]. — Х. : Тимченко А. М., 2008. — 312 с.
  9. Вкарбовані в літопис науки / [уклад. С. М. Куделко, А. В. Григор'єв]. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. — 208 с.
  10. Харьков: хроника столетий / С. М. Куделко, Л. И. Тарасова. — Х. : САГА, 2010. — 304 с.

### **Література про нього**

1. Куделко Сергій Михайлович // Краєзнавці України: (сучасні дослідники рідного краю) : довід. / голов. ред. П. Т. Тронько. — К. ; Кам'янець-Подільський, 2003. — Т. 1. — С. 111—112.
2. Куделко Сергій Михайлович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 165.
3. Сергій Михайлович Куделко — професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. покажч. / [уклад. Г. В. Штан ; авт. вступ. ст., наук. ред. С. І. Посохов]. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. — 64 с.

## Куліков Володимир Олександрович

(27.10.1978)



Народився в м. Харкові. Закінчив СШ № 86 м. Харкова. У 1995 р. вступив на історичний факультет Харківського державного університету, який закінчив у 2000 р.

З 2000 по 2001 рр. працював учителем історії та права в середній школі № 116. За сумісництвом працював викладачем технікуму Української фармацевтичної академії м. Харкова. В 2001 р. вступив до аспірантури на кафедру історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, яку закінчив у 2004 р. У 2005 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Селянське господарство

Харківської губернії в другій половині XIX — на початку XX ст.» (наук. керівник — проф. В. В. Калініченко).

Автор понад 30 наукових публікацій. Спеціалізується на проблемах соціально-економічної історії України другої половини XIX — початку XX ст., використанні комп'ютера та математичних методів в історичних дослідженнях.

З 2004 р. — член Міжнародної асоціації «Історія та комп'ютер» (з 2008 р. — член ради асоціації).

На історичному факультеті читає загальні курси «Новітня історія України (1939—2011)», «Історична інформатика» та спеціальні курси «Соціальна модернізація в українських губерніях Російської імперії в другій половині XIX — на початку XX ст.», «Методи обробки масових історичних джерел».

З 2006 р. — завідувач лабораторії історичної інформатики історичного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна. В 2007—2009 рр. — голова Ради молодих вчених історичного факультету. З квітня 2008 р. — заступник декана історичного факультету університету з наукової, згодом — з навчальної роботи.

Стипендіат Німецького історичного інституту в Москві (2011) та Нового європейського коледжу в Бухаресті (2012).

### Основні друковані праці

1. Селянське питання в Україні наприкінці XIX — на початку XX ст. (за матеріалами Харківської губернії) // Український селянин : зб. наук.

- пр. — 2004. — Вип. 8 : Спеціальний : Матеріали V Всеукр. симп. з пробл. аграр. історії. — С. 171—174.
2. Классификация и типологизация исторических данных с использованием самоорганизующихся карт Кохонена (на материалах крестьянских подворных переписей Харьковской губернии начала XX в.) / В. О. Куліков, Ю. О. Михаль // История и математика : Анализ и моделирование социально-исторических процессов. — М., 2007. — С. 103—118.
  3. Нові інформаційні технології в історичних дослідженнях // ВХНУ. — 2007. — № 762 : Історія. — Вип. 39. — С. 217—228.
  4. Пошук історичної інформації в Інтернеті : навч. посіб. для студ. іст. ф-тів. — Х. : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. — 91 с.
  5. Соціальна історія Наддніпрянської України в другій половині XIX — на початку XX ст. : посіб. для практ. занять та самост. роботи для студ. іст. ф-тів / В. О. Куліков, М. В. Проценко. — Х. : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна. — 2007. — 64 с.
  6. Всеобщая перепись населения 1897 // Экономическая история России (с древнейших времён до 1917 г.) : энцикл. : в 2 т. — М., 2008. — Т. 1. — С. 456—458.
  7. Концентрація обробної промисловості Наддніпрянської України на початку XX ст. / В. О. Куліков, Ю. В. Шубін // ВХНУ. — 2009. — № 852 : Сер. Історія. — Вип. 41. — С. 146—161.
  8. Размещение промышленности и промышленное районирование Надднепрянской Украины в начале XX в. / В. А. Куликов, Ю. В. Шубин // Юг России и Украина в прошлом и настоящем: история, экономика, культура : сб. науч. тр. V Междунар. науч. конф. (Белгород, 23—24 янв. 2009 г.). — Белгород, 2009. — С. 104—109.
  9. Сельскохозяйственная статистика // Экономическая история России (с древнейших времён до 1917 г.) : в 2 т. — М., 2009. — Т. 2. — С. 669—671.
  10. Сельскохозяйственные переписи // Там же. — С. 685—687.

### **Література про нього**

1. Куліков Володимир Олександрович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 170.
2. Куліков Володимир Олександрович // Кафедра історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна — 50 років / [наук. ред. В. В. Калініченко]. — Х., 2007. — С. 32—33.

## Кунденко Сергій Павлович

(06.02.1961)



У 1987 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. У 1987—1992 рр. — викладач підготовчого факультету для іноземних громадян Харківського державного політехнічного інституту.

З 1992 р. викладач кафедри нової та новітньої історії ХДУ. Читав курс новітньої історії країн Азії та Африки, спеціальні курси: «Політичні системи зарубіжних країн», «Західноєвропейський Союз». У 1998 р. захистив кандидатську дисертацію «Розвиток виробничої демократії у французькому суспільстві (перша половина 80—х років ХХ ст.)» (наук. керівник —

доц. О. О. Чувпило). У 2000 р. переїхав до Києва.

### Основні друковані праці

1. Идеи и принципы производственной демократии в программах политических партий, профсоюзов, патроната Франции в 60—70-х годах ХХ века // Современ. о-во. — Х., 1994. — № 6. — С. 24—36.
2. Демократизація державного сектора під час правління уряду лівих сил у Франції в 1982—1983 рр. // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених : зб. наук. пр. / Ун-т внутр. справ. — Х., 1997. — Вип. 3—4. — С. 117—123.
3. Ідеї та принципи виробничої демократії в програмних документах політичних партій Франції в 70-х рр. ХХ ст. // Там само. — Вип. 3—4. — С. 265—269.
4. Позиции ведущих профсоюзов Франции в период принятия нового трудового законодательства // Исследование проблем современного общества в трудах молодых ученых / Ун-т внутр. дел. — Х., 1997. — Вып. 2. — С. 43—45.
5. Французский патронат та проблема розширення прав найманих робітників на виробництві в 1981—1983 рр. // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених : зб. наук. пр. / Ун-т внутр. справ. — Х., 1997. — Вип. 3—4. — С. 261—265.

### Література про нього

1. Кунденко Сергій Павлович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов,

В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 213—214.

## **Курякін Віктор Васильович**

(14.09.1941)

У 1965 р. закінчив історико-філологічний факультет Мурманського державного педагогічного інституту. У 1965—1968 рр. — учитель історії вечірньої середньої школи, інструктор Мурманського міського комітету комсомолу. З 1968 р. по 1985 р. — викладач кафедри історії Мурманського педінституту, аспірант Ленінградського державного педагогічного інституту.

У 1985—1988 рр. — доцент кафедри історії КППС Харківського державного інституту радіоелектроніки. З 1988 р. по 1994 р. — доцент кафедри нової та новітньої історії Харківського державного університету. Викладав у ХДУ історію нового часу, новітню історію країн Азії та Африки, спеціальний курс «Американо-англійські відносини в Європі в кінці ХІХ — на початку ХХ ст.». У 1978 р. захистив кандидатську дисертацію «Американо-англійські відносини в європейському регіоні у 1898—1904 рр.».

Опублікував понад 10 наукових та навчально-методичних робіт. У 1994 р. переїхав до Росії (м. Рязань).

### **Основні друковані праці**

1. К истории вступления США в большую мировую политику (конец ХІХ — нач. ХХ вв.) // ВХУ. — 1992. — № 363 : История. — Вып. 26. — С. 47—53.
2. К истории создания межокееанского треста Моргана // ВХУ. — 1992. — № 362 : История. — Вып. 25. — С. 65—72.
3. Європейська політика США (1898—1914 рр.) : програма спецкурсу для студ. іст. ф-ту / упоряд. В. В. Курякін. — Х. : ХДУ, 1993. — 12 с.
4. К истории американо-английских экономических отношений в Европе в конце ХІХ — нач. ХХ вв. // ВХУ. — 1993. — № 374 : История. — Вып. 27. — С. 90—96.
5. Некоторые аспекты европейской инвестиционной политики США в конце ХІХ — нач. ХХ вв. // Там же. — 1994. — № 385 : История. — Вып. 28. — С. 153—157.

### Література про нього

1. Курякин Виктор Васильевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 23—24.
2. Курякін Віктор Васильович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 214—215.

### Кучер Олександр Омелянович

(17.09.1923 — 3.03.2012)



Народився у м. Пирятин Полтавської області. В 1930 р. переїхав до Харкова, де в 1941 р. закінчив середню школу.

У 1942 р. був призваний до лав Червоної Армії. Спочатку навчався в Київській школі пілотів, потім став курсантом Іркутської школи авіомеханіків. З 1943 р. до кінця війни брав участь в бойових діях у складі 2-ї авіадивізії особливого призначення.

Після демобілізації в 1948 р. вступив на історичний факультет Харківського державного університету, який закінчив у 1953 р. з відзнакою. В 1953—1956 рр. навчався в аспірантурі при кафедрі історії СРСР. З 1956 р. — викладач, старший викладач, доцент, професор (затверджений у званні у 1978 р.), з 1977 р. по 1991 р. — завідувач кафедри історії СРСР. Викладав загальний курс історії СРСР, спеціальні курси, керував науковим семінаром.

У 1958 р. захистив кандидатську дисертацію «Боротьба робітничого класу за відбудову важкої промисловості України (1923—1925 рр.)» (наук. керівник — проф. С. М. Королівський), у 1973 р. — докторську дисертацію на тему: «Розгром озброєної внутрішньої контрреволюції на Україні у 1921—1923 роках».

Опублікував близько 150 наукових, науково-популярних і навчально-методичних робіт. Під науковим керівництвом О. О. Кучера підготовлено до захисту 12 кандидатських дисертацій. Був редактором республіканського наукового збірника «Вопросы истории СССР» (з



1992 р. — «Українського історичного збірника»), членом редакційної колегії «Вестника Харьковского университета» (серія «История») і редакційної колегії «Українського історичного журналу». Був членом спеціалізованої ради історичного факультету з захисту докторських і кандидатських дисертацій.

Брав активну участь у громадсько-політичному житті. Після виходу на пенсію переїхав до Ізраїля.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 1993 р. див.  
у розд. «Література про нього», № 2.*

3. Борьба робітників важкої промисловості України за підвищення продуктивності праці в 1924—1925 рр. // УЗХУ. — 1957. — Т. 78 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 5. — С. 67—87.
4. Борьба робітників України за відбудову важкої промисловості після громадянської війни. — Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1959. — 164 с.
5. Харківська партійна організація в боротьбі за відбудову народного господарства (1921—1925 рр.) / О. О. Кучер // Нариси історії Харківської обласної партійної організації / [В. І. Астахов, П. Г. Баськов, С. З. Голиков та ін.]. — Х., 1970. — Розд. 10. — С. 303—353.
6. Борьба з внутрішньою збройною контрреволюцією на Україні в 1921—1923 рр. в радянській історіографії 20-х років // ВХУ. — 1971. — № 62 : Історія. — Вип. 5. — С. 18—27.
7. Розгром збройної внутрішньої контрреволюції на Україні у 1921—1923 рр. — Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1971. — 171 с.
8. Борьба зі збройною внутрішньою контрреволюцією на Україні в 1921—1923 рр. в радянській історіографії // УІЖ. — 1972. — № 7. — С. 126—132.
9. Розгром вооруженной внутренней контрреволюции на Украине в 1921—1923 гг. : автореф. дис. ... д-ра ист. наук. — Х., 1973. — 48 с.
10. Роль місцевих партійних організацій України у мобілізації сил для ліквідації збройної внутрішньої контрреволюції після громадянської війни // ВХУ. — 1973. — № 94 : Історія. — Вип. 7. — С. 3—8.
11. Харьковский университет в досоветский период (1805—1917) / [А. Е. Кучер, А. Г. Слюсарский, В. П. Литвинова, Б. М. Барак] // Харьковский государственный университет, 1805—1980 : ист. очерк. — Х., 1980. — Разд. 1. — С. 9—41.
12. Борьба против вооруженной внутренней контрреволюции на Украине в начале НЭПа в буржуазной историографии // ВИ СССР. — 1986. — Вып. 31. — С. 35—41.

### Література про нього

1. Довгопол В. М. Захист докторської дисертації О. О. Кучером / В. М. Довгопол // УІЖ. — 1973. — № 8. — С. 159.
2. Олександр Омелянович Кучер — професор Харківського університету : бібліогр. покажч. / [уклад. В. Д. Прокопова, С. М. Куделко]. — Х. : ХДУ, 1993. — 21 с.
3. Кучер Олександр Омелянович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 214—215.

## Лантух Валерій Васильович

(23.06.1950)



Народився у м. Ленінград. Закінчив середню школу № 22 у Краматорську. В 1967 р. вступив на історичний факультет Харківського державного університету ім. М. Горького. Брав активну участь у громадському житті факультету і університету: очолював студентське наукове товариство факультету. Переможець обласного і республіканського конкурсів студентських наукових робіт. Ленінський стипендіат ХДУ. Неодноразово очолював студентські будівельні загони, у тому числі ті, що працювали у Німеччині і Польщі.

У 1972 р. з відзнакою закінчив історичний факультет і був рекомендований до аспірантури. У 1972—1974 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі історії СРСР ХДУ. В 1974 р. був обраний на посаду викладача цієї кафедри і переведений до заочної аспірантури. У 1976 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему: «Перший Всеросійський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів» (наук. керівник — проф. С. М. Королівський). З 1977 р. працював старшим викладачем, у 1980 р. — доцентом кафедри історії СРСР. У 1978—1988 рр. був секретарем партійного бюро історичного факультету факультету.

У 1995 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук на тему: «Торгівля в Україні в 1921—1932 рр.». З 1996 р. обіймає посаду професора кафедри історії Росії.

У 2002 р. отримав вчене звання професора. У тому ж році нагороджений знаком «Відмінник освіти України».

У 2007 р. одержав диплом економіста з відзнакою після закінчення економічного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

З 2000 р. по 2005 р. — завідувач кафедри економічної історії, теорії та менеджменту Харківської державної академії культури (за сумісництвом).

Керує роботою аспірантів і пошукачів. Підготував 7 кандидатів історичних, філософських та економічних наук і одного доктора економічних наук. Член спеціалізованих вчених рад історичного та економічного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

Член редколегій «Вісника Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна» (серія «Історія»); міжвідомчого збірника наукових праць Інституту економіки НАН України «Історія народного господарства і економічної думки України» (м. Київ). Заступник голови Харківського наукового товариства ім. М. І. Тугана-Барановського.

Має понад 50 наукових публікацій, у тому числі 2 монографії, 2 навчальні посібники.

### Основні друковані праці

1. Университет в 1946—1980 гг. / В. Н. Довгопол, И.-Ш. Х. Черномаз ... В. В. Лантух и др. // Харьковский государственный университет, 1805—1980 : ист. очерк. — Х., 1980. — С. 93—151.
2. Становление и развитие торговли на Украине в 1921—1932 гг. — Х. : Основа, 1992. — 197 с.
3. Торговля на Украине в 1921—1932 гг. : (историогр. проблемы) // ВХУ. — 1993. — № 374 : История. — Вып. 27. — С. 64—71.
4. Торговельна політика в Україні в роки НЕПу // Структурні зміни та інвестиційні проблеми української економіки : матеріали третього конгр. міжнар. укр. екон. асоціації. — К., 1997. — С. 137—139.
5. Український період життя і творчості видатного економіста М. І. Туган-Барановського // ВХНУ. — 2002. — № 578 : Погляди вчених економістів на розвиток України: минуле, теперішнє, майбутнє. — С. 6—11.
6. Культура городской торговли в Украине в 1920-е годы // Эпоха. Культуры. Люди (история повседневности и культурная история Германии и Советского Союза. 1920-1950-е годы) : материалы междунар. науч. конф. (Харьков, сент. 2003 г.) : сб. докл. — Х., 2004. — С. 150—159.
7. Розвиток науки в університеті [другої половини 50—80-х рр.] // Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років /

- [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 8, § 2. — С. 477—527.
8. Ризики в підприємницькій діяльності: історико-економічний аспект // Наук. вісн. Полтав. ун-ту економіки і торгівлі. Сер. : Екон. науки. Ч. 1. — 2010. — № 5 (44). — С. 205—210.
  9. Умови розвитку вітчизняного підприємництва (історико-економічний аспект) // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., 19 листоп. 2010 р. — Х., 2010. — Ч. 1. — С. 77—78.
  10. Державне регулювання торгівлі в Україні (20-ті — початок 30-х рр. XX ст.): історико-економічне дослідження. — Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. — 293 с.

### Література про нього

1. Лантух Валерій Васильєвич // Історичний факультет: від покоління до покоління / уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко. — Х., 2004. — С. 164—165.
2. Лантух Валерій Васильєвич // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: біобібліогр. довід. / за ред. В. С. Бакірова. — Х., 2009. — С. 178.

## Латишева (Устинова) Валерія Олександрівна

(12.12.1934 — 09.07.2002)



Народилась у м. Харкові. Закінчила харківську школу № 17 у 1952 р. і в тому ж році вступила на історичний факультет Харківського державного університету, після закінчення навчання в університеті в 1957 р. працювала вчителем історії середньої школи робітничої молоді № 3 м. Харкова, потім — лаборантом кафедри історії КПРС у Харківському політехнічному інституті (1959—1960 рр.).

З 1961 р. — лаборант кафедри стародавньої історії і археології ХДУ і одночасно аспірантка заочної форми навчання цієї ж кафедри. З 1967 р. працювала викладачем кафедри. У 1970 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Особенности исторического развития Боспора на рубеже нашей эры» (наук. керівник — проф. К. Е. Гриневич). З 1974 р. до 1978 р. працювала доцентом кафедри стародавньої історії та археології, а з 1978 р. до 1998 р. — доцентом

кафедри історії стародавнього світу і середніх віків. Виконувала всі види навчальної роботи, викладала загальний курс історії стародавньої Греції і Риму, спеціальні курси «Історія античного мистецтва», «Розвиток історичної думки у греко-римському світі» та ін.

У 1972—1987 рр. керувала Північно-Кримською археологічною експедицією ХДУ, що здійснювала розкопки на території херсонеської хори. З 1999 р. працювала у Харківському гуманітарному інституті «Народна українська академія». Автор понад 60 наукових публікацій з історії та археології Північного Причорномор'я в античну епоху.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про неї», № 3.*

1. К вопросу о присоединении Синдики к Боспорскому государству // ВДИ. — 1966. — № 4. — С. 128—136.
2. Про особливості соціально-економічного розвитку Боспору у I—II ст. н. е. // ВХУ. — 1970. — № 45 : Іст. сер. — Вип. 4. — С. 69—76.
3. Раскопки нового античного поселения Маслины в Северо-Западном Крыму // КСИА АН СССР. — 1978. — Вып. 156 : Античность и варварский мир. — С. 53—61.
4. Некоторые итоги раскопок поселения Маслины в Северо-Западном Крыму // ВХУ. — 1985. — № 268 : История СССР и зарубежных стран. — С. 100—107.
5. Литературные источники по истории Боспора рубежа нашей эры // Вопросы истории и археологии Боспора : межвуз. сб. науч. тр. — Воронеж, 1991. — С. 37—53.
6. Античные свинцовые гири из поселения Маслины / В. А. Латышева, К. В. Таденев // Рос. археология. — 1992. — № 4. — С. 170—175.
7. Терракота из раскопок поселения херсонесской хоры Маслины // Древности, 1994 : харьк ист.-археол. ежегодник. — X., 1994. — С. 127—140.
8. О населении херсонесской хоры в Северо-Западном Крыму : (По материалам поселения Маслины) // Древности, 1996 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — X., 1997. — С. 56—61.
9. О благоустройстве сельских поселений на территории Херсонесской хоры (по материалам поселения Маслины) // Древности, 1997-1998 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — X., 1999. — С. 79—89.

### **Література про неї**

1. Мартемьянов А. П. Памяти В. А. Латышевой (1934—2002) / А. П. Мартемьянов // ВХНУ. — 2002. — № 566 : Історія. — Вип. 34. — С. 354—355.

2. Латышева Валерия Александровна // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — Х., 2008. — С. 48—52.
3. Латышева В. А. Маслины — античное поселение в Северо-Западном Крыму : ст. и воспоминания / В. А. Латышева ; сост. А. П. Мартемьянов, А. Н. Токарев. — Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2010. — 175 с.
4. С. 148—167: Разд.: Воспоминания [о В. А. Латышевой].
5. С. 169—173: Разд.: Список опубликованных научных трудов В. А. Латышевой.

## Лебедєв Амфіан Степанович

(1833 — 27.01.1910)



Народився у с. Карпівка Богородицького повіту Московської губернії (тепер — Ногайський район Московської області). Середню освіту здобув у Віфанській духовній семінарії, вищу — в Московській духовній академії, яку закінчив у 1856 р. зі ступенем магістра, захистивши магістерську дисертацію «О нравственном достоинстве законов Моисеевых». Після закінчення Московської академії був призначений помічником інспектора Московської духовної семінарії, а в березні 1858 р. переведений на посаду професора всевітньої історії тієї ж семінарії. У березні 1859 р. переведений до Херсонської семінарії. З лютого 1860 р. понад рік перебував за кордоном, здебільшого в Женеві. Після повернення знову працював на посаді помічника інспектора Московської семінарії, а в листопаді 1861 р. був призначений на посаду професора церковної історії тієї ж семінарії.

У 1869 р. Радою Харківського університету обраний екстраординарним професором кафедри історії церкви. З 1871 р. — ординарний, з 1894 р. заслужений професор. У 1894 р. за наукові праці з російської історії, передусім історії Слобідської України XVII—XVIII ст. (опублікував понад 25 спеціальних праць), удостоєний ступеня почесного доктора російської історії. У 1891—1899 рр. — декан історико-філологічного факультету Харківського університету. Читав загальний лекційний курс історії церкви, історії східної та західної церкви з IX ст., історії

християнської церкви до IX ст., історії східної церкви з IX ст. до захоплення Константинополя турками, історії християнства від Костянтина Великого до IX ст., історії російської церкви та ін. Читав публічні лекції в Харківському та Петербурзькому університетах. Один із організаторів та активних членів Харківського історико-філологічного товариства. Був членом Товариства історії та старожитностей російських, Московського археологічного товариства, Воронежської наукової археологічної комісії та ін. Учасник археологічних з'їздів.

Автор понад 70 праць, з яких найбільшу цінність мають праці з історії православної церкви на Слобожанщині. У них він увів до наукового обігу велику кількість архівного матеріалу, значна частина якого не збереглася до нашого часу. Працював в архівах Корінної Різдваної пустелі, курського Троїцького монастиря, Курської духовної консисторії, Путивльського монастиря, Глинської пустині, Софронієвської пустині, Рильського монастиря, їздив до м. Суми і м. Охтирки, використовував матеріали відомчих архівів та окремих установ — Міністерства юстиції, Харківського статистичного комітету та інших, ретельно дослідив документи Харківської духовної консисторії. Особливе значення має опрацювання ним архівних матеріалів курського Знаменського та белгородського Миколаївського монастирів. Праці А. С. Лебедева присвячені вивченню біографій архієреїв, історії монастирів, побуту та звичаям духовенства, історії освіти і освітньої справи в Харківській та Курській губерніях. Кавалер російських орденів Св. Станіслава I ст., Св. Володимира III ст., Св. Анни III ст.

### Основні друковані праці

1. Харьковский коллегіум как просветительный центр Слободской Украины до учреждения в Харькове университета. — М. : Изд-во Императорского общества истории древностей российских при Моск. ун-те, 1886. — 103 с.
2. Духоборцы в Слободской Украине и другие исторические статьи. — Х. : Тип. губ. правления, 1890. — 796, XXXIII с.
3. К истории низших духовных и общественных школ в Белгородской епархии в XVIII веке. — Х. : Тип. губ. правл., 1894. — 15 с. То же // СХИФО. — 1894. — Т. 6. — С. 244—258, разд. паг.
4. Кафедра богословия в Харьковском университете (1819—1896) : (ист. зап.). — Х. : Тип. М. Зильберберга, 1896. — 22 с.
5. Белгородские архиереи и среда их архипастырской деятельности : (по арх. док.). — Х. : Печ. дело, 1902. — XIV, 228 с.
6. Сведения о некоторых архивах духовного ведомства в губерниях Курской и Харьковской. — Х. : Печ. дело, 1902. — 99 с.

7. Собрание церковно-исторических сочинений. Т. 10. Духовенство древней вселенской церкви : (От времен апостольских до IX века) : ист. очерк. — М. : Тип. Снегиревой, 1905. — 494 с.
8. Записки по истории церкви : извлечение из курса, чит. в Харьк. Императорском университете в 1907/1908 учеб. году. Ч. 1. От первых времен христианства до разделения церквей / Филол. отд. О-ва взаимопомощи. — Х. : Типолитограф. Иванченко, 1908. — 269 с.
9. Краткий курс истории церкви, читанный студентам Харьковского университета в весеннем полугодии 1908 г. Ч. 2. От разделения церкви до настоящего времени. — Х. : Типолитограф. Иванченко, 1908. — 245 с.
10. Поэт-христианин Н. В. Гоголь в русской литературе и искусстве (1829—1908 гг.). Вып. 1. — Саратов, 1909. — 242 с.

### **Література про нього**

1. Лебедев Амфиан Степанович : [автобиограф.] // Историко-филологический факультет... — Х., 1908. — С. 297—301.
2. Проф. А. С. Лебедев // ЗХУ. — 1910. — Кн. 2. — С. 1—6, разд. паг.
3. Лебедев Амфиан Степанович // Христианство : энцикл. словарь : в 3 т. — М., 1995. — Т. 2. — С. 17.
4. Кунденко Л. В. Професор Харківського університету А. С. Лебедев: сторінки біографії та наукової творчості / Л. В. Кунденко, С. І. Посохов // Віра і Розум. — Х., 2000. — № 1. — С. 216—224.
5. Посохов С. И. Лебедев Амфиан Степанович / С. И. Посохов // Православная энциклопедия Харьковщины. — Х., 2009. — С. 283—284.



## Лисенко Валентина Георгіївна

(1905 — ?)



Народилася у м. Ташкенті (Узбекистан) у родині залізничника. З 1923 р. — конторниця управління Середньоазіатської залізниці. З грудня 1924 р. по травень 1926 р. — курсант педагогічних курсів у Москві. З 1926 р. — учителька залізничної школи у м. Ашхабад. З грудня 1927 р. — голова дільничного комітету працівників освіти, завідувачка культурно-масовим сектором центрального правління працівників освіти м. Ашхабаду. З березня 1931 р. по листопад 1932 р. — інспектор райвиконкому м. Дейнау Туркменської республіки, потім — відповідальний секретар культурно-побутової комісії ОГПУ Середньої Азії. У березні 1934 р. переїхала до Харкова, працювала секретарем завкому Комуни імені Дзержинського. У вересні 1934 р. вступила на історичний факультет Харківського державного університету. У 1939 р. закінчила навчання на факультеті, а в 1941 р. — аспірантуру при Харківському університеті. З вересня 1941 р. — в евакуації. Працювала лектором міськкому ВКП(б) у м. Белово Новосибірської області, завідувачкою відділу пропаганди та агітації районного комітету ВКП(б) у с. Зирянське Кемеровської області. У жовтні 1944 р. повернулася до м. Харкова. Працювала заступником редактора газети «Красное знамя», консультантом міськкому КП(б)У. З квітня 1948 р. стала працювати викладачем кафедри історії СРСР ХДУ. У 1951 р. захистила кандидатську дисертацію «Рабочие Харькова в борьбе за социалистическую индустриализацию страны в период первой сталинской пятилетки 1928—1932 гг.: (По материалам крупнейших харьковских машиностроительных заводов)». 1951 — липень 1971 рр. — викладач, старший викладач, доцент кафедри історії СРСР ХДУ. З 1971 р. — на пенсії. Читала загальний лекційний курс з історії СРСР (періоду феодалізму і радянського періоду) та спеціальні курси: «Розвиток народного господарства України у першій п'ятирічці», «Історія Грузії» та ін. Опублікувала понад 10 наукових і науково-популярних робіт.

### Основні друковані праці

1. Рабочие Харькова в борьбе за социалистическую индустриализацию страны в период первой сталинской пятилетки 1928—1932 гг. : (По материалам крупнейших харьк. машиностроит. заводов) : дис. ... канд ист. наук. — К., 1951. — 267 с.

2. Харківська Рада в березні — жовтні 1917 року // УЗХУ. — 1957. — Т. 89 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 6. — С. 225—250.
3. З історії боротьби трудящих Харківщини за побудову фундаменту соціалістичної економіки / В. Г. Лисенко, Б. М. Барак // УІЖ. — 1960. — № 5. — С. 146—147.
4. Харківському тракторному заводу — 30 років // УІЖ. — 1961. — № 5. — С. 158.
5. Производственно-техническое обучение рабочих в 1931—1932 гг. на машиностроительных заводах Украины // УЗХУ. — 1962. — Т. 129 : Тр. іст. ф-та. — Т. 10. — С. 30—49.
6. Строительство Харьковского тракторного завода // Очерки истории Харьковского тракторного завода им. С. Орджоникидзе. — Х., 1962.\*
7. До історії розробки першого п'ятирічного плану розвитку народного господарства України // ПІН СРСР. — 1965. — Вип. 1. — С. 87—95.
8. З історії співдружності робітників України з робітниками братніх республік у боротьбі за побудову фундаменту соціалістичної економіки // ВХУ. — 1966. — № 17 : Іст. сер. — Вип. 1. — С. 43—48.
9. До питання про організацію будівництва нових машинобудівних підприємств на Україні в роки першої п'ятирічки // ПІН СРСР. — 1969. — Вип. 8. — С. 129—135.
10. Внесок робітників України у створення другої вугільно-металургійної бази СРСР // ПІН СРСР. — 1970. — Вип. 9. — С. 80—86.

### Література про неї

1. Лысенко Валентина Георгиевна // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 24—25.
2. Лисенко Валентина Георгіївна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 218—220.

## Лисогорський Микола Васильович

(1868 — ?)

Після закінчення Київської духовної академії — приват-доцент кафедри історії та викриття руського розколу старообрядництва Московської духовної академії. В 1910—1916 рр. — приват-доцент кафедри історії церкви Харківського університету. Захистив магістерську дисертацію «Московский

митрополит Платон Левшин как противораскольничий деятель» (опублікована в 1905 р. в Ростові-на-Дону). З 1910 р. — статський радник. Нагороджений орденами Св. Анни III ст. та Св. Станіслава III ст.

### Основні друковані праці

1. Московский митрополит Платон Левшин как противораскольничий деятель. — Ростов н/Д, 1905. — 656 с. : ил., 3 портр.
2. Письма митр. Платона (Левшина) к имп. Екатерине Великой и имп. Александру Павловичу // Рус. арх. — 1910. — № 7. — С. 323—332. — Подпись: М. Лысогорский.
3. Единоверие на Дону в XVIII и XIX вв. (по 1883 г.). — Сергиев Посад : Тип. Св. Тр. Сергиев. Лавры, 1915. — 800 с.

### Література про нього

1. Лысогорский Николай Васильевич // Новый энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. — СПб., [1915]. — Т. 25. — Стб. 90.
2. Лысогорский Николай Васильевич // Русский биографический словарь : в 20 т. — М., 2001. — Т. 9. — С. 431.
3. Лысогорский Николай Васильевич // Православная энциклопедия Харьковщины / отв. ред. А. Д. Каплин. — Х., 2009. — С. 296.

## Литвиненко Марія Антонівна

(21.03.1921)



Народилася в с. Друга Педашка (тепер Зачепилівського району Харківської області). В 1939 р. вступила на історичний факультет Ленінградського державного університету, в роки Вітчизняної війни продовжила навчання в Саратові, останній курс закінчила в Ленінграді (1944 р.).

З 1945 р. — асистент, завідувачка кабінету історії СРСР і УРСР Харківського державного університету. В 1946—1948 рр. навчалася в аспірантурі на цій же кафедрі. В 1947—1956 рр. — викладач Харківського державного педагогічного інституту. В 1956—1987 рр. —

старший викладач, доцент кафедри історії України Харківського державного університету. Після виходу на пенсію в 1987 р. кілька років продовжувала працювати на цій же кафедрі на умовах погодинної оплати.

У 1953 р. захистила кандидатську дисертацію «Робітники Донбасу у боротьбі за відбудову кам'яновугільної промисловості в період переходу до непу (1921—1922 рр.)» (наук. керівник — проф. С. М. Королівський). Читала курс історії України, спеціальні курси з джерелознавства історії Української РСР.

Досліджувала участь робітничого класу Донбасу у відбудові кам'яновугільної промисловості в останній період громадянської війни і перші роки непу, вивчала особливості і значення культурно-освітньої роботи в республіці в нових умовах (1921—1922 рр.). Помітним був внесок М. А. Литвиненко у дослідження джерел історії України XVIII ст. та джерел з історії Слобідської України, що стало вагомим досягненням української історичної науки 60—70-х рр. XX ст.

Опублікувала понад 40 наукових, науково-популярних та навчально-методичних праць, серед них — монографію та підручник з джерелознавства (у співавторстві) для студентів історичних факультетів вузів.

### Основні друковані праці

1. Борьба шахтеров Донбасса за восстановление каменноугольной промышленности в период третьего похода Антанты // УЗХУ. — 1962. — Т. 129 : Тр. ист. ф-ту. — Т. 10. — С. 5—14.
2. «Топографическое описание Харьковского наместничества» як джерело для вивчення історії Слобідської України другої половини XVIII ст. // УІЖ. — 1966. — № 1. — С. 131—135.
3. Генеральне слідство про маєтності як джерело історії України XVIII ст. // ПІН СРСР. — 1969. — Вип. 8. — С. 16—25.
4. Джерела історії України XVIII ст. — Х. : ХДУ, 1970. — 204 с.
5. Джерелознавство історії Української РСР : [навч. посіб. для студ. іст. ф-тів вузів] / В. М. Довгопол, М. А. Литвиненко, Р. Д. Лях. — К. : Вища шк., 1986. — 239 с.
6. Мої університети // Проблеми періодизації історії та історіографічного процесу : Харківський історіографічний збірник. — 2002. — Вип. 5. — С. 128-134.

## Литвиненко Юрій Григорович

(11.07.1929 — 1990)



У 1953 р. закінчив історичний факультет Харківського державного педагогічного інституту. У 1953—1961 рр. — викладач кафедри загальної історії Харківського педінституту, секретар комітету комсомолу інституту, аспірант кафедри нової та новітньої історії Харківського державного університету. З 1961 р. — викладач, старший викладач, доцент кафедри нової та новітньої історії ХДУ. В 1966—1973 рр. обіймав посаду заступника декана історичного факультету. Читав курс лекцій з історії країн Азії та Африки, спеціальні курси з нової та новітньої історії, у тому числі «Міжнародний комуністичний, робітничий та національно-визвольний рухи на сучасному етапі». Досліджував проблеми робітничого і національно-визвольного руху в Індії у 1917—1947 рр.

У 1964 р. захистив кандидатську дисертацію «Робітничий рух в Індії у кінці часткової тимчасової стабілізації капіталізму (1927—1929 рр.)». Опублікував понад 40 наукових, науково-популярних праць і навчально-методичних посібників.

### Основні друковані праці

1. Розвиток профспілкового руху в Індії у 1927—1929 рр. // УЗХУ. — 1961. — Т. 117 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 8. — С. 55—72.
2. Развитие коммунистического движения в Индии в 1927—1929 гг. // УЗХУ. — 1962. — Т. 128 : Тр. каф. истории КПСС. — Т. 10. — С. 95—112.
3. Становище пролетаріату Індії напередодні світової економічної кризи (1927—1929 рр.) // УЗХУ. — 1962. — Т. 24 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 9. — С. 94—110.
4. З історії утворення Комуністичної партії Індії // ВХУ. — 1967. — № 22 : Іст. сер. — Вип. 2. — С. 41—44.
5. Профспілки Індії та міжнародний робітничий рух у 1927—1929 рр. // ВХУ. — 1969. — № 35 : Іст. сер. — Вип. 3. — С. 42—45.
6. 72 героїчні дні : До 100-річчя Паризької комуни // Прапор. — 1971. — № 3. — С. 50—51.
7. Індійські комуністи і робітничо-селянські партії // ВХУ. — 1975. — № 118 : Історія. — Вип. 9. — С. 80—86.

8. Діяльність індійських комуністів у профспілках в 1921—1934 рр. // ПННІ. — 1977. — Вип. 23. — С. 72—81.
9. Национально-освободительное движение в Индии в 1918—1922 гг. и рабочий класс // ВХУ. — 1983. — № 238 : История и культура досоциалистических формаций. — С. 10—15.
10. Индийский национальный конгресс и халифатистское движение / Ю. Г. Литвиненко, А. А. Чувпило // ВНИИ. — 1988. — Вып. 34. — С. 94—103.

### Література про нього

1. Литвиненко Юрий Григорьевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 26.
2. Литвиненко Юрій Григорович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 225—226.
3. Чувпіло О. О. Ю. Г. Литвиненко — перший український історик-індолог / О. О. Чувпіло // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 111—113.

## Литвинова Валентина Павлівна

(11.03.1932)



У 1956 р. закінчила історичний факультет Харківського державного університету. В 1956—1961 рр. працювала інструктором відділу пропаганди Харківського обласного комітету комсомолу, в Палаці піонерів м. Клинці Брянської області, вчителем історії в одній із шкіл Львівської області. В 1961—1965 рр. мешкала за кордоном з чоловіком-військовослужбовцем.

У 1965—1968 рр. — асистент кафедри історії КПРС Харківського державного фармацевтичного інституту. З 1968 р. до

виходу на пенсію працювала на кафедрі історії СРСР Харківського державного університету старшим викладачем, доцентом. Читала загальні та спеціальні курси з історії Росії кінця XVII—XIX ст.

У 1972 р. захистила кандидатську дисертацію «Борьба за использование буржуазной технической интеллигенции в социалистическом строительстве в годы гражданской войны и восстановления народного хозяйства (на материалах Украины)» (наук. керівник — проф. С. М. Королівський). В останні роки роботи в ХДУ працювала над проблемою «Вивчення вітчизняної історії в Харківському університеті в дореволюційний період (1805—1917 рр.)». Опублікувала понад 20 наукових, науково-популярних і навчально-методичних робіт. Брала активну участь у громадському житті.

### **Основні друковані праці**

1. З історії залучення старої технічної інтелігенції до соціалістичного будівництва в 1917—1921 роках // ПІН СРСР. — 1971. — Вип. 11. — С. 22—29.
2. Діяльність Української Ради народного господарства по залученню старих спеціалістів до соціалістичного будівництва (1918—1920 рр.) // ПІН СРСР. — 1975. — Вип. 19. — С. 52—59.
3. Про ставлення буржуазної технічної інтелігенції України до Великої Жовтневої соціалістичної революції // ПІН СРСР. — 1976. — Вип. 21. — С. 35—42.
4. Привлечение буржуазных специалистов к обороне и хозяйственному строительству УССР (1917—1920 гг.) / В. П. Литвинова, В. Н. Шейко // ВИ СССР. — 1983. — Вып. 28. — С. 16—25.
5. Из истории культурно-просветительной деятельности художественной интеллигенции УССР (1921—1925) / В. Н. Шейко, В. П. Литвинова // ВХУ. — 1984. — № 266 : Социалистическое и коммунистическое строительство в СССР и странах социалистического содружества. — С. 12—18.
6. Инженерно-техническая интеллигенция Украинской ССР в начале реконструктивного периода / В. П. Литвинова, В. Н. Шейко // ВИ СССР. — 1985. — Вып. 30. — С. 94—100.
7. Великий Октябрь и буржуазная интеллигенция Украины (1917—1920) / В. П. Литвинова, В. Н. Шейко // ВХУ. — 1987. — № 302 : Великий Октябрь и его международное значение. — С. 41—49.

### **Література про неї**

1. Литвинова Валентина Павловна // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) :

- матеріали к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 26.
2. Литвинова Валентина Павлівна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 226—228.
  3. Литвинова Валентина Павлівна // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 164.

## Литовченко Сергій Дмитрович

(13.10.1971)



Народився у м. Харкові. Навчався в СШ № 83 м. Харкова. У 1994 р. закінчив з відзнакою історичний факультет Харківського державного університету. З 1993 р. працював вчителем історії середньої школи № 121 м. Харкова. З 1997 р. працює вчителем історії Харківського університетського ліцею Харківської міської ради. З 2000 р. — викладачем кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. У 2003 р. захистив кандидатську дисертацію «Римско-армянские отношения в I в. до н. э. — в начале I в. н. э.» (наук. керівник —

проф. В. І. Кадеев).

Читає спецкурс «Вступ до біблістики», проводить практичні заняття з історії стародавнього світу та середніх віків.

Автор близько 60 друкованих наукових праць з історії стародавнього Риму та навчально-методичних праць з історії України та всесвітньої історії.

Галузь наукових інтересів — історія стародавнього Риму.

У 2003 році нагороджений знаком «Відмінник освіти України».

### Основні друковані праці

1. Roman hostages // International Students of History Association Journal. — 1994. — № 2. — Р. 226—228.



2. Римская политика в Армении при Августе // ВХУ. — 1999. — № 441 : Історія. — Вип. 31. — С. 55—66.
3. Армения в восточной политике Марка Антония // ВХУ. — 2000. — № 485 : Історія. — Вип. 32. — С. 21—32.
4. Рим и Великая Армения в конце 50—40-х гг. I в. до н. э. // ВХУ. — 2003. — № 594 : Історія. — Вип. 35. — С. 13—22.
5. Великая Армения в системе международных отношений в середине 50-х гг. I в. до н. э. // Древности, 2004 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — X., 2004. — С. 167—172.
6. Армянский поход Гнея Помпея // Древности, 2005 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — X., 2005. — С. 40—46.
7. Малая Армения и каппадокийские события 90-х гг. I в. до н. э. // Laurea : К 80-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева. — X., 2007. — С. 48—56.
8. Всесвітня історія. Новий час (XV—XVIII ст.). 8 клас : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / С. В. Д'ячков, С. Д. Литовченко. — X. : Ранок-НТ, 2008. — 224 с.
9. Історія земель українських / С. Д. Литовченко, Р. Е. Оруджев, С. В. Овчаренко, Н. О. Кудрявцева. — X. : Фактор, 2008. — 199 с.
10. Великая Армения во время третьей войны Рима с Митридатом VI // Древности, 2009 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — X., 2009. — Вып. 8. — С. 107—115.

### **Література про нього**

1. Литовченко Сергей Дмитриевич // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 25 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев]. — X., 2003. — С. 49—50.
2. Литовченко Сергей Дмитриевич // Историчний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — X., 2004. — С. 132.
3. Литовченко Сергей Дмитриевич // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — X., 2008. — С. 53—56.

## Любичев Михайло Васильович

(15.05.1965)



Народився в м. Харкові. У 1982 р. закінчив СШ № 113 м. Харкова. В 1982—1983, 1985—1989 рр. навчався на історичному факультеті Харківського державного університету ім. М. Горького з перервою, пов'язаною з дійсною строковою службою в лавах Збройних Сил СРСР. У 1989—1991 рр. працював вчителем історії та суспільствознавства середньої школи № 70 м. Харкова. У 1987—1991 рр. був керівником археологічного гуртка Московського районного будинку піонерів м. Харкова.

У 1991—1994 рр. навчався в стаціонарній аспірантурі на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології. З 1995 р. — викладач, з 1997 р. — доцент кафедри історії Росії.

У 1994 р. захистив у Спеціалізованій вченій раді при Інституті археології НАН України кандидатську дисертацію «Пеньківська культура Дніпро-Донецького лісостепу» (наук. керівник — професор В. К. Міхеєв). До 1995 р. займався ранньосередньовічною археологією лісостепу Східної Європи (пеньківська культура, сахнівський тип). З 1995 р. спеціалізується в галузі археології римської доби лісостепу Східної Європи. З 1999 р. — начальник Германо-Слов'янської археологічної експедиції ХНУ імені В. Н. Каразіна (з 2008 р. також завідувач Науково-дослідної лабораторії експедиції), яка стала відомим в Європі центром з археології Барбарікума пізньоримського часу і має тісні стосунки з вченими України, Росії, Німеччини, Польщі, Румунії, Молдови. Виконує спільні проекти з Германським археологічним інститутом (м. Берлін, ФРН).

Є автором понад 60 наукових та навчально-методичних праць. Читає основний курс «Історія південних та західних слов'ян» (частина 1), спецкурси «Історія воєного мистецтва Русі та Росії IX — XVIII ст.», «Вплив скандинавів та Хозарії на виникнення Давньоруської держави», «Доісторична археологія Центральної та Східної Європи пізнього Латену — початку Доби великого переселення народів».

Член Харківського історико-археологічного товариства.

### Основні друковані праці

1. Черняховская культура Днепро-Донецкой лесостепи: история исследования и основные проблемы изучения. — Х. : Изд-во ХГАДТУ, 2000. — 262 с.

2. К вопросу о времени появления памятников черняховской культуры на Днепро-Донецком водоразделе // *Рос. археология*. — 2003. — № 3. — С. 71—81.
3. Появление черняховской культуры восточнее Днестра в связи с событиями на Дунае 20—30-х гг. IV в.: к постановке проблемы // *Археол. літопис Лівобережної України*. — 2005. — № 1—2. — С. 42—49.
4. О постройках на селище черняховской культуры Войтенки (по материалам раскопок 2004—2005 гг.) // *Археол. літопис Лівобережної України*. — 2006. — № 2. — С. 79—89.
5. *Vojtenki 1-eine Siedlung der Černjachov-Kultur in der Nordostukraine* // *Eurasia Antiqua*. — Berlin, 2006. — Bd. 12. — S. 271—288.
6. Zur Herstellung von Drehscheibenkeramik in der Černjachov-Kultur. Ein Brennofen aus der Siedlung Vojtenki 1, Ostukraine / Ljubicev M., Schultze E. // *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift*. — Berlin, 2007. — Heft 2. — S. 187—202.
7. Контакти осілого населення Дніпро-Донецького лісостепу з сарматами в середині I—III ст. // *Археологія*. — 2008. — № 2. — С. 22—29.
8. Об этнокультурных процессах позднеимского времени в зоне Днепро-Донецкой лесостепи (в свете исследования археологического комплекса Войтенки) Лесная и лесостепная зоны Восточной Европы в эпохи римских влияний и Великого переселения народов. — Тула, 2008. — С. 257—290.
9. Киево-черняховские контакты ступеней C 1b-C2 на территории Днепро-Донецкой лесостепи в свете выделения "горизонта Боромля" // *Germania-Sarmatia I : Древности Центральной и Восточной Европы эпохи римского влияния и переселения народов*. — Калининград, 2008. — С. 44—67.
10. Горизонт Боромля как область «праславянской» культурной провинции середины III — начала IV вв. (ступени C1b—C2) // *Germania-Sarmatia II : Сборник научных статей по археологии народов Центральной и Восточной Европы посвященный памяти М. Б. Щукина*. — Калининград ; Курск, 2010. — С. 101—129.

### **Література про нього**

1. Любичев Михаил Васильевич // *Історичний факультет: від покоління до покоління* / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 163.

## Майстренко Владислав Сергійович

(08.09.1970)



Народився в м. Дергачі Харківської області. У 1988 р. закінчив дергачівську школу № 2 з золотою медаллю, в тому ж році вступив на історичний факультет Харківського державного університету, який закінчив у 1993 р. з відзнакою. З 1993 по 1997 рр. — аспірант кафедри історії України. В 1998 р. захистив кандидатську дисертацію «Столипінська аграрна реформа в Харківській губернії 1906—1915 рр.» (наук. керівник — проф. І. К. Рибалка).

З 1995 р. — викладач, а з 2000 р. — доцент кафедри історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Читає загальні курси та спецкурси: «Історія України від найдавніших часів до 1648 р.», «Історія України з 1861 по 1917 рр.», «Історична географія історії України», «Історія релігії та церкви», «Актуальні проблеми вітчизняної історії». Автор понад 25 праць з історії України.

### Основні друковані праці

1. Переселення селян Харківської губернії до Сибіру в роки Столипінської аграрної реформи // ВХУ. — 1996. — № 396 : Історія. — Вип. 29. — С. 79—87.
2. Столипінська аграрна реформа в Харківській губернії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. — Х., 1997. — 17 с.
3. Столипінська аграрна реформа на Харківщині та її результати (1906—1915 рр.) // ВХУ. — 1997. — № 396 : Історія. — Вип. 29. — С. 88—98.
4. Конфліктні ситуації в ході проведення столипінської аграрної реформи в Харківській губернії (1906—1915 рр.) // ВХУ. — 1999. — № 441 : Історія. — Вип. 31. — С. 156—165.
5. 500 впливових особистостей. Україна. 10 років незалежності. 1991—2001 / гл. ред. А. Н. Серебряков. — Х. : Східно-Укр. біогр. ін-т, 2001. — 317 с. — (Національна іміджева програма «Лідери XXI століття»). — У співавт.
6. Визвольна війна під проводом Б. Хмельницького та доля Київської митрополії // Переяславська рада: новий погляд на проблему : матеріали наук.-практ. конф. до 350-річчя підписання Березневих статей. — Х., 2004. — Вип. 1. — С. 17—21.

7. Харківський університет у 90-х роках ХХ — на початку ХХІ столітті / [В. С. Бакіров, В. В. Калініченко, В. І. Танцюра, В. С. Майстренко] // Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 9. — С. 549—728.
8. Українська автокефальна православна церква в історії Слобожанщини та Донбасу (1926—1930 рр.) / В. С. Майстренко, О. В. Корнев // ВХНУ. — 2008. — № 816 : Історія. — Вип. 40. — С. 145—159.
9. Голодомор-геноцид 1932-1933 рр. та УАПЦ в Харківській області // ВХНУ. — 2009. — № 852 : Історія. — Вип. 41. — С. 24—36.

### Література про нього

1. Майстренко Владислав Сергійович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 170.
2. Майстренко Владислав Сергійович // Кафедрі історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна — 50 років / [наук. ред. В. В. Калініченко]. — Х., 2007. — С. 33—34.

## Максимейко Микола Олексійович

(5 (17).06.1870 — 14.04.1941)



Народився у с. Бацмани Роменського повіту Полтавської губернії у селянській сім'ї. Навчався у парафіяльній школі та прогімназії, потім — у колегії П. Галагана. Протягом 1888—1892 рр. навчався на юридичному факультеті Університету Св. Володимира. Після успішного закінчення був залишений стипендіатом при кафедрі історії російського права.

З 1897 р. обраний приват-доцентом кафедри історії російського права юридичного факультету Харківського університету, з 1903 р. — екстраординарним професором, з 1905 р. — ординарним професором цієї кафедри. Член багатьох наукових товариств. З 1897 р. — член Харківського історико-філологічного товариства, 1900 р. — Харківського юридичного товариства. Брав участь в організації XII археологічного з'їзду у Харкові та у роботі XI, XIV, XV археологічних з'їздів.

Викладав на жіночих курсах та курсах для робітників, у Народному університеті в Харкові. Брав участь у роботі комісії з розміщення книг фундаментальної бібліотеки університету. Входив до складу Ради університету з питань про усунення тих обмежень, які з 1863 р. застосовувалися до малоросійської мови і малоросійської літератури.

У 1905—1907 рр. як член Конституційно-демократичної партії активно працював у харківських кадетських газетах («Мир», «Волна», «Будущее»). У 1915 р. захистив докторську дисертацію на тему «Опыт критического исследования Русской Правды».

Брав активну участь в організації правового відділення при Харківському інституті народного господарства. В 1919 р. був першим деканом юридичного факультету зазначеного вищого навчального закладу. У 1920 р. працював вченим консультантом кодифікаційного відділу Народного комісаріату юстиції УРСР. У 1924 р. працював у Харківському центральному історичному архіві. У 1924—1933 рр. — професор Харківського геодезичного та землевпорядного інституту. У 1926—1930 рр. очолював секцію історії українського права Харківської науководослідної кафедри історії української культури при Харківському інституті народної освіти, реорганізованій потім в окрему кафедру історії українського права.

У 1925 р. обраний членом-кореспондентом ВУАН, у 1926 р. — членом Комісії для вивчення історії західноруського та українського права при соціально-економічному відділі ВУАН.

З 1934 р. по 1936 р. працював у Науково-дослідному інституті імені Т. Шевченка (м. Київ). З 1940 р. — викладач історичного факультету Харківського державного університету. У квітні 1941 р. за два тижні до смерті був призначений на посаду старшого наукового співробітника Інституту історії АН УРСР.

### Основні друківані праці

1. Источники уголовных законов Литовского Статута 1569 г. — Х. : Тип. ун-та, 1894. — IV, 184 с.
2. Сравнительное изучение истории права : вступ. лекция. — Х. : Тип. Зильберберга, 1897. — 16 с.
3. Сеймы Литовско-Русского государства до Люблинской унии 1569 г. — Х. : Тип. А. Дарре, 1902. — IV, 205 с.
4. Мнимые архаизмы уголовного права «Русской Правды». — СПб. : Сенат. тип., 1905. — 55 с.
5. Лекции по истории русского права. — Х. : Лихачев, 1907. — 280 с.
6. Опыт критического исследования Русской Правды. Вып. 1. Краткая редакция. — Х. : Тип. Зильберберга, 1914. — 4, 217 с.

7. Закупы Русской Правды // Наук. зап. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1927. — № 6. — С. 27—47.
8. Про смердів Руської Правди // Пр. Комісії для виучування історії захід.-рус. та укр. права. — К., 1927. — Вип. 3. — С. 59—82, разд. паг. — (Зб. соц.-екон. від. УАН ; № 12).
9. Інтерполяції в текстові поширеної Руської Правди // Пр. Комісії для виучування історії захід.-рус. та укр. права. — К., 1929. — Вип. 6. — С. 1—34 разд. паг. — (Зб. соціол.-екон. від. УАН ; № 18).

### Література про нього

1. Скакун О. Ф. М. О. Максимейко — історик : (До 100-річчя від дня народження) / О. Ф. Скакун // УІЖ. — 1970. — № 7. — С. 119—122.
2. Скакун О. Ф. М. Максимейко як історик права / О. Ф. Скакун // Проблеми правознавства : міжвід. науч. зб. — К., 1972. — Вип. 21. — С. 120—128.
3. Максимейко Микола // Енциклопедія українознавства : перевид. в Україні. — Львів, 1994. — Т. 4. — С. 1440.

## Мартем'янов Олексій Павлович

(08.04.1956)



Народився у м. Харкові. Навчався в СШ № 45 м. Харкова. У 1978 р. закінчив історичний факультет ХДУ. З 1978 р. по 1980 р. працював учителем історії в СШ № 73 м. Харкова. У 1980—1981 рр. — керівник історико-археологічних гуртків Будинку піонерів Московського р-ну м. Харкова, у 1981—1987 рр. — лаборант у Харківському авіаційному інституті.

З 1987 р. працював викладачем кафедри історії СРСР ХДУ, читав загальні курси з вітчизняної історії доби феодалізму. У 1990 р. захистив кандидатську дисертацію «Сельское хозяйство и аграрные отношения в Нижней Мезии и Фракии в первых веках н.э.» (наук. керівник — проф. В. І. Кадеєв). З 1992 р. — доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Харківського університету. Викладає загальний курс історії стародавньої Греції та Стародавнього Риму, спеціальні курси «Джерелознавство історії античного світу»,

«Історія античної культури». «Повсякденне життя в античному світі», «Актуальні проблеми сучасного антикознавства» та ін.

Проходив наукові стажування у Міжнародному центрі болгаристики (Софія, 1990), університеті «Св.Св. Кирил і Мефодій» (Велико Тирново, 1993, 1995, 1999, 2004), Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова (2000), Інституті всесвітньої історії Російської академії наук (Москва, 2006). Брав участь у роботі польсько-українського науково-практичного семінару «Вища історична освіта у Польщі» (Варшава, 2001). Автор понад 60 наукових і навчально-методичних публікацій і 40 доповідей на наукових конференціях в Україні, Росії та Болгарії.

### Основні друковані праці

1. Римская ви́лла на территории Фракии и Нижней Мезии в I—V вв. н. э. : обзор исследований // ВДИ. — 1986. — № 2. — С. 162—174.
2. Аграрные отношения в Нижней Мезии и Фракии в первых веках н. э. // ВДИ. — 1994. — № 2. — С. 124—142.
3. Проблемы аграрного развития Нижней Мезии и Фракии в болгарском антиковедении // Болгарский ежегодник. — Х., 1994. — С. 136—150.
4. Из истории земледелия Фракии и Нижней Мезии в первых веках н. э. // Рос. археология. — 1995. — № 1. — С. 47—56.
5. Ветераните от римската армия в Долна Мизия и Тракия през първите векове на новата ера / В. И. Кадеев, А. П. Мартемьянов // Военноисторически сборник. — София, 1998. — Кн. 1. — С. 7—17.
6. Сельская община во фракийских землях в первых веках н. э.: итоги и перспективы изучения // Древности, 2005 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 2005. — С. 156—164.
7. Історія стародавнього світу. Давня історія українських земель. 6 клас : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / С. В. Д'ячков, О. П. Мартем'янов. — Х. : Ранок, 2006. — 335 с.
8. Крестьянские прошения первых веков н. э. из фракийских земель, Малой Азии и Северной Африки: опыт сравнительной характеристики // Древности, 2006—2008 : харьк ист.-археол. ежегодник. — Х., 2008. — С. 58—66.
9. Положението на селяните в Долна Мизия и Тракия през първите векове от новата ера // Списание на Българската академия на науките. — 2008. — Кн. 4. — С. 20—25.
10. Общинные отношения в селах Фракии и Нижней Мезии в первых веках нашей эры // ВДИ. — 2010. — № 2 (273). — С. 48—70.

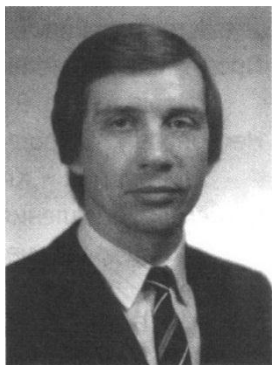


### Література про нього

1. Мартемьянов Алексей Павлович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 133.
2. Мартемьянов Алексей Павлович // Кафедра історії древнього мира і середніх векав Харківського національного університера імени В. Н. Каразіна. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеєв, С. Б. Сорочан]. — Х., 2008. — С. 55—60.

## Мещеряков Валерій Федорович

(11.01.1947 — 11.07.2002)



Народився в селі Пелагіада Шпаківського р-ну Ставропольського краю (РФ). У 1965 р. закінчив середню школу і вступив на історичний факультет Харківського державного університету. Спеціалізувався по кафедрі давньої історії і археології, займався історією релігії Херсонеса Таврійського в перших століттях н. е. В 1970 р. з відзнакою закінчив університет; дипломна робота «Релігія і культу Херсонеса Таврійського в I — IV ст. н. е.» (наук. керівник — проф. В. І. Кадеєв). У 1970—1972 рр. вчився в аспірантурі при кафедрі давньої історії і археології ХГУ. З 1972 р. —

викладач, з 1974 р. — старший викладач кафедри історії стародавнього світу і археології. У 1978 р. — старший викладач, з 1983 р. — доцент кафедри історії стародавнього світу і середніх віків. У 1980 р. захистив в Московському держуніверситеті ім. М. В. Ломоносова кандидатську дисертацію «Релігія і культу Херсонеса Таврійського в I — IV ст. н. е.» (наук. керівник — проф. В. І. Кадеєв). У 1966—1992 рр. брав активну участь у роботі Херсонеської археологічної експедиції ХДУ. В. Ф. Мещеряков читав загальні курси з історії Давнього Сходу на денному відділенні історичного факультету, а також курси історії Давньої Греції і Давнього Риму на заочному і вечірньому відділеннях. Багато років читав спеціальний курс з історіографії античної історії, вів науковий спецсеминар «Генезис християнства», керував написанням курсових і дипломних робіт, педагогічною і музейно-археологічною практикою. Галузь наукових інтересів В. Ф. Мещерякова: ідеологія і культура населення античних держав Північного причорномор'я. Брав

участь всесоюзних наукових конференціях антикознавців у Москві, Києві, Харкові.

У 1990 р. В. Ф. Мещеряков був обраний народним депутатом України, депутатом Харківської міської Ради народних депутатів. У 1994—2000 рр. — депутат Харківської обласної Ради народних депутатів, заступник голови Харківської обласної держадміністрації. У 1994—2000 рр. продовжував роботу на кафедрі історії стародавнього світу і середніх віків за сумісництвом. З 1995 р. по 2002 р. був співголовою Харківського історико-археологічного товариства.

Після повернення в 2001 р. у Харківський університет В. Ф. Мещеряков був проректором університету і професором кафедри історії стародавнього світу і середніх віків. Помер у м. Харкові, похований на Алеї почесних поховань Харківського меморіального кладовища № 13.

### Основні друковані праці

1. Про походження культу Діви у Херсонесі Таврійському // ВХУ. — 1973. — № 94 : Історія. — Вип. 7. — С. 65—73.
2. Некрополь у Загородного храма в Херсонесе / В. Ф. Мещеряков, В. М. Зубарь // Новейшие открытия советских археологов. — К., 1975. — Ч. 2. — С. 77—78.
3. Проникнення християнства у Херсонес Таврійський // ВХУ. — 1975. — № 118 : Історія. — Вип. 9. — С. 100—108.
4. О времени появления христианства в Херсонесе Таврическом // Актуальные проблемы изучения истории религии и атеизма. — Л., 1978. — С. 121—134.
5. О культе богини Девы в Херсонесе Таврическом // Актуальные проблемы изучения истории религии и атеизма. — Л., 1979. — С. 104—119.
6. Державні культу Діви і Херсонас у Херсонесі Таврійському // ВХУ. — 1980. — № 201 : Історія. — Вип. 12. — С. 64—72.
7. К вопросу о римском влиянии на религиозную жизнь Херсонеса Таврического в первых веках нашей эры // Проблемы античной истории и классической филологии : тез. докл. — Х., 1980. — С. 40—42.
8. Религии и культуры Херсонеса Таврического в I — IV вв. н. э. : автореф. дисс. ... канд. ист. наук. — М., 1980. — 16 с.
9. Некоторые данные о верованиях населения Херсонеса (по материалам некрополя первых веков н.э.) / В.Ф. Мещеряков, В.М. Зубарь // Население и культура Крыма в первые века н. э. — К., 1983. — С. 96—114.

10. Профессор Харьковского государственного университета Владимир Иванович Кадеев // Античный мир. Византия : К 70-летию проф. Владимира Ивановича Кадеева. — Х., 1997. — С. 6—16.

### Література про нього

1. Мещеряков Валерій Федорович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 228—229.
2. Валерій Федорович Мещеряков: человек, ученый, гражданин : [сб.]. — Х. : [ХНУ им. В. Н. Каразина], 2007. — 192 с. : ил.
3. Мещеряков Валерій Федорович // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан. — Х., 2008. — С. 61—63 з фото.

## Мигаль Борис Кирилович

(05.05.1927 — 12.09.2010)



Народився у м. Полтаві в сім'ї вчителя історії. Учасник бойових дій у Великій Вітчизняній війні. В 1956 р. закінчив історичний факультет Харківського університету. В 1956—1959 рр. працював старшим лаборантом методичного кабінету історичного факультету. В 1959—1964 рр. — аспірант, старший викладач кафедри історії КПРС ХДУ. З 1964 р. — доцент, професор, завідувач кафедри історії України (1989—1995 рр.). До 2009 р. працював на посаді професора кафедри історії України історичного факультету. Читав загальний курс історії України, спеціальні курси: «Історіографія історії України»,

«Україна у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу», «Економіка Слобідської України», «Колективізація в Україні: проведення і наслідки» та ін.

В 1963 р. захистив кандидатську дисертацію «Партійна організація Полтавщини в боротьбі за відбудову сільського господарства (1921—1925 рр.)» (наук. керівник — проф. О. О. Воскресенський), в 1975 р. — докторську дисертацію «Здійснення аграрної політики на Україні в 1921—1925 рр.». Вивчав історію доколгоспного селянства та історію

Слобожанщини. Опублікував понад 120 праць, у тому числі монографію «Здійснення аграрної політики на Україні у відбудовний період 1921—1925 рр.» (1974). Один з авторів колективних праць «Комсомол Харківщини» (1956), «Нариси з історії Харківської організації ЛКСМУ» (1958), «Харьковский государственный университет. 1805—1880. Исторический очерк» (1980), «Бесценные сокровища народа» (1984), «Харьковский университет в годы Великой Отечественной войны» (1989). Головний редактор серії археографічних збірок «Краю мій, Слобожанчино!», член редколегії «Вісника Харківського університету» (серія «Історія»), щорічника «Древности» Харківського історико-археологічного товариства. З 1965 р. до 1999 р. був членом спеціалізованої ради університету з захисту докторських і кандидатських дисертацій. Під його науковим керівництвом захищено 3 кандидатські дисертації. Має державні нагороди. Заслужений професор ХНУ. В 2005 р. став лауреатом творчої премії в галузі краєзнавства ім. Д. І. Багалія.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 1987 р. див.  
у розд. «Література про нього», № 1.*

1. На будовах другої та третьої п'ятирічок // Комсомол Харківщини : нариси з історії Харк. орг. Ленін. комуніст. спілки молоді України. — Х., 1958. — С. 111—139.
2. Бесценные сокровища народа / М. Ф. Партолин, Г. М. Окладной ... Б. К. Мигаль [и др.]. — К. : Вища шк., 1984. — 312 с.
3. Історія міста Харкова ХХ століття / О. Н. Ярмиш, С. І. Посохов, А. І. Єпштейн, Б. К. Мигаль [та ін.]. — Х. : Фоліо, 2004. — 686 с.
4. Харківський університет у 1933—1941 роках; Харківський університет у роки Великої Вітчизняної війни (1941—1945); Харківський університет у повоєнне десятиріччя (1945—1955) / [Б. К. Мигаль, Б. П. Зайцев] // Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років / [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 5, 6, 7. — С. 374—376, 407—432, 433—456.
5. Студбат. Харківські студбатівці / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль, С. І. Посохов. — 2-ге вид., випр. та допов. — Х. : Авто-Енергія, 2005. — 79 с.
6. Из истории советских наград (1918—1925 гг.) / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль // Universitates = Университеты: наука и просвещение. — 2006. — № 4. — С. 60—70.
7. Монети — джерело історії / Б. П. Зайцев, Б. П. Мигаль. — Х. : Колорит, 2007. — 95 с.

8. Харків'яни у Всеросійських Установчих зборах / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль // *Universitates = Университеты: наука и просвещение.* — 2007. — № 2. — С. 62—71.
9. Харківський університет ХІХ — початку ХХ століття у спогадах його професорів та вихованців : у 2 т. Т. 2 / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іваненко ... Б. К. Мигаль та ін.]. — Х. : САГА, 2010. — 550 с.
10. Харківський університет у роки Великої Вітчизняної війни / Ю. Й. Журавський, Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль. — 2-е вид., випр. і доп. — Х. : Вид-во ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. — 199 с.

### Література про нього

1. Борис Кириллович Мигаль — професор Харківського університета : библиогр. указ. / сост. Ю. Г. Шевченко. — Х. : ХГУ, 1987. — 11 с.
2. Бердута М. З. Університет: життя і судьба : [О Б. К. Мигале, В. І. Кадеєве, Б. П. Зайцеве] / М. З. Бердута, С. М. Куделко, О. А. Ручинська // *Universitates = Университеты: наука и просвещение.* — 2007. — № 2. — С. 48—53.
3. Мигаль Борис Кирилович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 208.

## Мигаль Кирило Григорович

(18.03.1904 — 28.08.1979)



Народився у с. Федунка Шишакського повіту Полтавської губернії. В 1923 р. закінчив Полтавський інститут народної освіти. Працював учителем історії в школах с-ща Кобеляки Полтавської області та в м. Полтаві.

У 1929—1933 рр. — викладач історії СРСР Красноградського педагогічного технікуму, в 1934—1935 рр. — викладач історії СРСР у Ніжинському педагогічному інституті, з 1935 р. — декан історичного факультету.

З 1936 р. по 1941 р. (з перервами) працював викладачем кафедри історії СРСР та УРСР на історичному факультеті Харківського державного університету, у Вищій сільськогосподарській комуністичній школі партійних організаторів сільського господарства, педагогічному інституті.

В 1941—1943 рр. в евакуації — заступник директора фабрично-заводського навчання м. Дербента Дагестанської АР. У 1943—1944 рр. — декан історичного факультету Харківського державного університету. В 1944—1950 рр. — доцент, проректор з навчальної роботи Чернівецького державного університету, лектор обласного комітету КП України.

У 1948 р. захистив кандидатську дисертацію «Крестьянское движение в Харьковской губернии между двумя буржуазно-демократическими революциями 1905—1917 гг.».

З 1950 р. по 1962 р. — декан історичного факультету Одеського державного університету. З 1965 р. до 1979 р. — доцент кафедри історії України Одеського університету. Досліджував проблеми аграрної історії України дожовтневого періоду, а також історію робітничого класу. Опублікував близько 20 робіт.

### **Основні друковані праці**

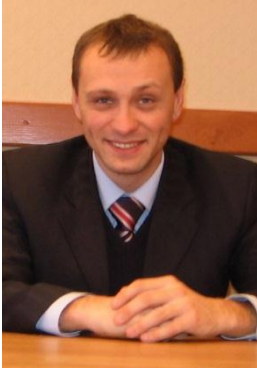
1. П'ятдесятиріччя російської революції (1905—1907 рр.) — перші революції епохи імперіалізму / К. Г. Мигаль, К. Д. Петряєв // Праці Одес. держ. ун-ту. — 1956. — Т. 146 : Сер. іст. наук. — Вип. 5. — С. 7—24.
2. Велика Жовтнева соціалістична революція і боротьба за встановлення Радянської влади на Україні // Праці Одес. держ. ун-ту. — 1958. — Т. 148 : Сер. іст. наук. — Вип. 6. — С. 5—29.
3. Рабочий класс Харькова в период первой русской революции // Труды Одес. гос. ун-та. — 1960. — Т. 150 : Сер. ист. наук. — Вип. 4. — С. 106—118.
4. До питання про революційну діяльність більшовиків Лівобережної України серед селян в роки першої російської революції // ПІН СРСР. — 1966. — Вип. 3. — С. 125—130.
5. Університет у 1933—1941 рр. // Історія Одеського університету за 100 років / О. І. Юрженко, З. В. Першина, П. А. Некрасов [та ін.]. — К., 1968. — С. 98—107.

### **Література про нього**

6. Історія Одеського університету (1865—2000) / голов. ред. В. А. Сминтина. — Одеса : АстроПринт, 2000. — 226 с. С. 138: про К. Г. Мигалю.

## Мизгін Кирило Валерійович

(22.05.1983)



Народився в м. Харкові. У 2005 р. закінчив історичний факультет Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, отримав диплом із відзнакою. З 2005 р. по 2008 р. навчався у стаціонарній аспірантурі Харківського університету на кафедрі історії Росії. В 2010 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Античні монети на пам'ятках черняхівської культури» (Інститут археології НАНУ, наук. керівник — доц. М. В. Любичев). З 2010 р. працює на посаді викладача кафедри історії Росії історичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Читає спецкурс «Грошовий обіг у Стародавній Русі — Російській державі — Російській імперії (IX — поч. XX ст.)». Є автором понад 20 наукових публікацій. Сфера наукових інтересів: археологія пізньоримського часу та епохи Великого переселення народів Східної Європи, антична нумізматика.

### Основні друковані праці

1. Памятники черняховской культуры на р. Мжа (Северо-Восточная Украина) // Древнейшие общности земледельцев и скотоводов Северного Причерноморья (V тыс. до н. э. — V век н. э.). — Тирасполь, 2002. — С. 384—388.
2. Нумизматические данные о времени появления черняховской культуры на территории Днепро-Донецкой лесостепи // ВХНУ. — 2007. — № 762 : Історія. — Вип. 39 — С. 299—312.
3. К вопросу о времени поступления римских монет в среду черняховского населения // ВХНУ. — 2008. — № 816 : Історія. — Вип. 40. — С. 50—63.
4. Кілька нових знахідок римських монет на території Харківської області // Вісн. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. — 2008. — Вип. 29—30. — С. 32—36.
5. Некоторые аспекты политической и экономической истории населения Днепро-Донецкой лесостепи во второй четверти I тысячелетия н. э. по нумизматическим данным // Germania-Sarmatia I : Древности Центральной и Восточной Европы эпохи

- римського впливу і переселення народів.— Калининград, 2008. — С. 68—87.
6. Римські монети на черняхівських пам'ятниках междуреч'я Дніпра і Северського Донця (к вопросу о времени появления черняхівської культури в регионе) // Лесная і лесостепная зони Восточной Европы в эпохи римських впливів і Великого переселення народів. — Тула, 2008. — Вып 1 : [сб. ст. по итогам семинара «Верхнее Подонье в системе этнокультурных контактов в эпоху римських впливів», г. Тула, 2—4 нояб. 2006 г.]. — С. 291—303.
  7. «Варварские» подражания римским монетам на территории черняхівської культури // Древности, 2009 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 2009. — Вып. 8. — С. 90—106.
  8. О новых находках римских монет на территории Харьковской области // Ostrogothica. Археология Центральной и Восточной Европы позднеимперского времени и Эпохи Великого переселення народів. — Х., 2009. — С. 91—100.
  9. Хронология и периодизация поступлений римских монет к населению украинской лесостепи и Молдовы во второй четверти I тысячелетия н. э. // ВХНУ. — 2009. — № 762 : Історія. — Вип. 41. — С. 18—28.
  10. Подвески из римских монет в ареале черняхівської культури восточнее р. Прут // Лесная і лесостепная зони Восточной Европы в эпохи римських впливів і Великого переселення народів : конф. II : в 2 ч. — Тула, 2010. — Ч. 2. — С. 87—108.

## Миколенко Дмитро Валерійович

(08.05.1982)



Народився у селі Базаліївка Чугуївського району Харківської області. З 1989 р. по 1999 р. навчався у середній школі № 156 м. Харкова, яку закінчив із золотою медаллю. З 1999 р. по 2004 р. навчався на історичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, а у 2004 р. отримав диплом магістра з відзнакою.

З вересня по листопад 2004 р. працював у середній школі № 56 м. Харкова на посаді вчителя історії. У листопаді 2004 р. розпочав навчання в аспірантурі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна



на історичному факультеті. Тема кандидатської дисертації: «Правоцентристські партії у політичній системі Болгарії (1899—1908 рр.)». 19 жовтня 2007 р. захистив кандидатську дисертацію. З жовтня 2007 р. по грудень 2008 р. за сумісництвом виконував обов'язки молодшого наукового співробітника Національного інституту стратегічних досліджень (Харківська філія). З 29 жовтня 2007 р. і до цього часу працює на посаді доцента кафедри нової та новітньої історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. З 2008 р. по 2011 р. за сумісництвом працював викладачем на кафедрі культурології Харківської державна академії культури.

Протягом роботи в ХНУ викладав і продовжує викладати наступні курси: «Історія міжнародних відносин», «Сучасна історія країн Західної Європи та Північної Америки» (для студентів заочного відділення), спеціальні курси «Політичні режими та системи зарубіжних країн новітнього часу», «Македонське питання у 1878—1919 рр.», «Культура Європи нового та новітнього часу».

Автор 25 наукових публікацій, у тому числі 2 монографії (одна у співавторстві). Продовжує вивчати теми, пов'язаної з історією балканських країн, функціонуванням політичних систем, режимів і партій у країнах Європи та історією міжнародних відносин. Є членом редакційної колегії збірника наукових праць «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії», а також виконує обов'язки відповідального секретаря цього збірника.

### Основні друковані праці

1. Еволюція національного консерватизму в оцінці болгарської повоєнної історіографії // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. пр. — Х., 2005. — Вип. 8. — С. 182—190.
2. Лібералізм як ідеологія правоцентристських партій Болгарії наприкінці XIX — на початку XX століття // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. пр. — Х., 2006. — Вип. 9. — С. 159—168.
3. Специфіка ліберальних та консервативних партій Болгарії на зламі XIX і XX століть // ВХНУ. — 2006. — № 728 : Історія. — Вип. 38. — С. 171—179.
4. Мемуари Стояна Данєва як джерело вивчення діяльності Прогресивно-ліберальної партії Болгарії // Дриновський збірник = Дриновски сборник. — Х. ; Софія, 2007. — Т. 1. — С. 149—156.
5. Про доцільність застосування термінів «русофіли» та «русофоби» при характеристиці зовнішньополітичної орієнтації правоцентристських партій Болгарії кінця XIX — початку XX ст. // ВХНУ. — 2007. — № 762 : Історія. — Вип. 39. — С. 165—175.

6. Диференціація ліберальних і консервативних партій Болгарії на межі ХІХ—ХХ століть: спроба кластерного аналізу // Дриновський збірник = Дриновски сборник. — Х. ; Софія, 2008. — Т. 2. — С. 179—187.
7. Обявяване на независимостта през 1908 г. през погледа на дясноцентристките партии в България // Списание на Българската академия на науките. — 2008. — № 4. — С. 3—7.
8. Правоцентристская оппозиция в борьбе за власть: болгарский вариант (1899—1903 гг.) // Человек на Балканах. Власть и общество: опыт взаимодействия. — СПб., 2009. — С. 123—145.
9. Македонське питання у 1878 — 1919 рр. : навч. посіб. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. — 148 с.
10. Попытки реализации идеи «Великой Болгарии» правительством С. Стамболова: реалистичный подход к решению национального вопроса или бесперспективная стратегия // Историки-слависты МГУ. — М., 2011. — Кн. 8 : Славянский мир в поисках идентичности. — С. 333-345.

## Митряєв Анатолій Ілліч

(09.05.1922 — 11.09.1998)



Народився в м. Чугуєві Харківської області в родині військовослужбовця. Навчався в середніх школах м. Харкова і Северодвінська Архангельської області. Шкільне навчання закінчив у 1940 р.

З січня 1942 р. по червень 1944 р. служив у лавах Червоної Армії, в евакогоспіталі № 1142 Карельського фронту.

З 1 вересня 1944 р. — студент історичного факультету Харківського університету, який закінчив з відзнакою в 1949 р. У 1949—1952 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі історії середніх віків ХДУ (наук. керівник — проф. М. М. Пакуль). З 1952 р. — старший викладач кафедри історії середніх віків. У 1971 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Радянська історіографія гуситського руху». 1971—1975 рр. — завідувач кафедри історії середніх віків, доцент (1975 р.), 1975—1980 рр. — доцент кафедри історії середніх віків і історіографії. 1980—1992 рр. — доцент кафедри історії стародавнього світу і середніх віків. Останні роки життя працював на

загальноуніверситетській кафедрі українознавства (з 1994 р. — кафедра історії та культури України).

Викладав загальні курси: «Історія південних та західних слов'ян», «Історія середніх віків», «Історія України», «Історія стародавнього світу»; спецкурси: «Гуситський рух», «Радянська історіографія історії Київської Русі», «Історіографія історії середніх віків» та ін. Паралельно читав студентам лекційні курси з історії середніх віків, історії Англії, історії Франції, історії Німеччини та ін. в Харківському інституті іноземних мов ім. Н. К. Крупської, Харківському педагогічному інституті ім. Г. С. Сковороди, Полтавському педагогічному інституті ім. В. Г. Короленка.

Опублікував понад 40 наукових, науково-популярних і методичних праць.

Як учасник Великої Вітчизняної війни нагороджений медалями СРСР і України. За дослідження гуситського руху в 1965 р. був нагороджений медаллю Яна Гуса (Чехословаччина).

### Основні друковані праці

1. Изучение в украинской советской историографии средневековой истории зарубежных славян (1917—1967) : сб. ст. и материалов // Славянская историография и археография. — М., 1969. — С. 3—27.
2. Оценка Яна Гуса в современной историографии // Советское славяноведение : материалы IV конф. историков-славистов (Минск, 31 янв. — 3 февр. 1968 г.). — Минск, 1969. — С. 542—548.
3. Советская историография гуситского движения : автореф. дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1971. — 20 с.
4. Кафедра славяноведения Харьковского университета // Народно-демократические революции и развитие славянских стран по пути социализма : X Всесоюз. науч. конф. историков-славистов, 30 янв. — 1 февр. 1985 г. : тез. докл. и сообщений. — Х., 1985. — С. 227—228.
5. Медиевистика в Харьковском университете за годы Советской власти / А. И. Митряев, Ю. А. Голубкин // ВХУ. — 1987. — № 302 : Великий Октябрь и его международное значение. — С. 117—124.
6. Освещение в советской медиевистике на Украине истории зарубежных славян // Великий Октябрь и зарубежные славянские страны. — Минск, 1988. — С. 230—231.
7. К вопросу об этапах научного творчества Марина Дринова // Марин Дринов : материалы от българо-съв. науч. конф. «150 лет от рождението на М. Дринов» и «110 години Народна библиотека «Кирил и Мефодий», ноември, 1988 г. — София, 1989. — С. 71—78.

8. Медиевистика в Харьковском университете / А. М. Митряев, Ю. А. Голубкин, С. И. Лиман // ВХУ. — 1991. — № 357 : Историческая наука в Харьковском университете : (К 185-летию ХГУ). — Вып. 24. — С. 69—83.
9. Освещение средневековой истории Болгарии в трудах ученых УССР // III Дриновские чтения : тез. докл. — Х., 1994. — С. 41—43.
10. К 100-летию со дня рождения заслуженного деятеля науки Украины Андрея Петровича Ковалевского // Древности, 1995 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 1995. — С. 168—170.

### **Література про нього**

1. Митряев Анатолий Ильич // Кафедра историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 93.
2. Митряев Анатолій Ілліч // Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль та ін.]. — Х., 2006. — С. 62.
3. Митряев Анатолий Ильич // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — Х., 2008. — С. 64—66.

## **Михальчук Юрій Антонович**

(16.06.1946)

Народився у Харкові. У 1975 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. З 1975 р. по 1979 р. працював учителем історії і суспільствознавства в середній школі № 108 м. Харкова, з 1979 р. — завучем позакласної та позашкільної роботи. З березня 1983 р. по вересень 1984 р. працював викладачем кафедри історії України Харківського університету.

У подальшому — викладач історії середніх шкіл м. Харкова.

## Мишкіс Катерина Дмитрівна

(1924)

В 1946 р. закінчила історичний факультет Московського обласного педагогічного інституту, в 1950 р. — аспірантуру по кафедрі історії середніх віків того ж інституту. В 1951 р. захистила кандидатську дисертацію «Рижские цехи в XVI в. и календарные беспорядки в Риге». В 1953—1956 рр. працювала старшим викладачем кафедри всесвітньої історії Мінського педагогічного інституту. З 1957 по 1959 рр. працювала викладачем, доцентом кафедри нової історії і кафедри стародавньої історії й археології Харківського державного університету. Опублікувала декілька робіт.

## Мірза-Авак'янц Наталія Юстинівна

(11.10.1888 — 1940)

Народилася у м. Бориспіль Полтавської губернії. Закінчила Київську міністерську жіночу гімназію (1907 р.). У 1914—1915 рр. навчалася на однорічних педагогічних курсах у Москві. Працювала викладачем методики історії та історії України на історико-філологічному факультеті Українського народного університету та словесно-історичному факультеті Полтавського учительського інституту, помічником декана історико-філологічного факультету Українського університету у Полтаві з осені 1918 р., а після об'єднання двох останніх установ — у Полтавському ІНО — проректором (1920—1921 рр.) і ректором (1921—1922 рр.).

З 1922 р. — аспірант, з 1923 р. — науковий співробітник, з 1924 р. після успішного захисту промоційної праці «Землеволодіння на Лівобережній Україні у XVII—XVIII ст.» — дійсний член науково-дослідної кафедри історії української культури при ХІНО, з 1930 р. — зав. сектором історії української культури НДІ історії української культури. З жовтня 1925 р. — професор ХІНО, де читала лекції з історії України та керувала з вересня 1926 р. семінаром підвищеного типу, очолювала предметну комісію соціально-економічного відділу. Одночасно з червня 1924 р. працювала секретарем часопису «Шлях освіти» та відповідальним секретарем часопису «Радянська освіта». Член комісії для вивчення соціально-економічної історії України XVIII—XIX ст. у зв'язку з історією революційної боротьби (1928—1930 рр.).

На початку 1930-х рр. — член секції соціально-економічної історії України Археографічної комісії ЦАУ УСРР.

З 1933 р. — викладач Луганського педінституту. На початку 1935 р. переїхала до Києва, де очолила групу з підготовки нового підручника з історії України та очолила кафедру історії України Київського державного університету. У червні 1938 р. заарештована, у березні 1939 р. засуджена на 10 років табору, де і померла. Реабілітована у січні 1959 р.

### **Основні друковані праці**

1. З побуту української старшини кінця XVII ст. // Зап. Укр. наук. т-ва дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині. — Полтава, 1919. — Вип. 1. — С. 17—60.
2. Українська жінка в XVI — XVII ст. — Полтава : Вид. Спільки споживчого т-ва, 1920. — 92 с.
3. Селянські повстання на Полтавщині та Харківщині 1902 р. — К. : ДВУ, 1925. — 46 с.
4. Селянські розрухи на Україні 1905—1907 року. — Х. : ДВУ, 1925. — 71 с.
5. Нариси з історії суду на Лівобережній Україні у другій половині XVII століття // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії укр. культури. — 1926. — Ч. 2—3. — С. 79—96 ; 1927. — Ч. 6. — С. 63—75.
6. История Украины в связи с историей Западной Европы. — Х. ; М. : Госиздат РСФСР, 1928. — 270 с.
7. Українська селянка в революційній боротьбі 1905 року // Червоний шлях. — 1931. — Кн. 1—2 (90—91). — С. 140—152.

### **Література про неї**

1. Водотика С. Г. Професор Київського університету Н. Ю. Мірза-Авак'янц / С. Г. Водотика // 150 років розвитку вітчизняної історичної науки в Київському університеті : матеріали респ. наук.-практ. конф., Київ, 20—21 жовт. 1992 р. — К., 1993. — С. 133—135.
2. Мірза-Авак'янц Наталя // Енциклопедія українознавства : перевид. в Україні. — Львів, 1994. — Т. 4. — С. 1580—1581.
3. Верба І. Історик Н. Ю. Мірза-Авак'янц / І. Верба // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. — 2001. — Вип. 4. — С. 559—578.

## **Мірошніков Іван Якович**

(1915—1985)

У 1936 р. закінчив історичний факультет Воронежського державного педагогічного інституту. У 1936—1937 рр. — викладач історії у Пенській

середній школі, Бутурлінському мукомольному технікумі (Воронезька область, РФ). У 1937—1939 рр. служив у лавах Червоної Армії. Після демобілізації викладав історію СРСР у Воронезькому педагогічному інституті, був помічником декана історичного факультету. У 1940—1941 рр. — аспірант кафедри історії СРСР Харківського державного університету. 1941—1945 рр. — учасник Великої Вітчизняної війни.

У 1946—1948 рр. — аспірант кафедри історії СРСР Київського державного університету. У 1948 р. захистив у Київському університеті кандидатську дисертацію «Восстание военных поселян Слободской Украины (1817—1829 гг.)». З 1949 р. по 1955 р. працював старшим викладачем, доцентом кафедри історії СРСР і УРСР ХДУ. Читав загальний курс історії СРСР (XIX ст.) і спеціальний курс «Робітничий рух 60—70-х років XIX ст. у Російській імперії». З 1955 р. по 1970 р. — доцент кафедри марксизму-ленінізму Харківського державного сільськогосподарського інституту. З 1970 р. до кінця життя — доцент кафедри історії КПРС Харківського державного інституту культури. Опублікував понад 80 наукових і науково-популярних робіт. Мав державні нагороди.

### Основні друковані праці

1. Пламенный патриот [А. В. Суворов] // Красное знамя. — 1950. — 17 мая.
2. Повстання військових поселен Серпухівського уланського полку в Слобідсько-Українській губернії 1829 р. // УЗХУ. — 1952. — Т. 43 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 2. — С. 105—115.
3. З історії спільної боротьби російських і українських селян проти феодално-кріпосницького гніту (1816—1818 рр.) // Збірник наукових робіт, присвячений 300-річчю возз'єднання України з Росією / Харк. держ. ун-т. — Х., 1954. — С. 345—346.
4. Харьковский университет им. А. М. Горького за 150 лет / А. Г. Слюсарський, В. И. Астахов, И. Я. Мирошников. — Х. : Изд-во ун-та, 1955. — 387 с.
5. Плем'я комсомольське : зб. спогадів з історії Харк. комсомол. організації (1918—1968 рр.) / [упоряд. Н. К. Калюжна, І. Я. Мірошников, Я. П. Шаповал та ін.]. — Х. : Пропор, 1968. — 296 с.
6. Нескорені харків'яни. — К. : Політвидав, 1969. — 102 с.
7. Далеко от линии фронта: воспоминания, док. и материалы / сост. Е. В. Дягилев, Н. К. Калюжная, И. Я. Мирошников и др. — Х. : Прапор, 1977. — 249 с.
8. Верю беспредельно... : док. повесть о Герое Сов. Союза И. И. Бакулине / Е. В. Дягилев, И. Я. Мирошников, Н. И. Старовойт. — Х. : Прапор, 1981. — 141 с.

## Література про нього

1. Мірошніков Іван Якович // Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль та ін.]. — Х., 2006. — С. 63—64.

## Міхеєв Володимир Кузьмич

(12.11.1937 — 24.12.2008)

Народився в с. Лухівка Саранського району Мордовської АРСР. У 1940-х роках разом з родиною переїхав до Харкова, навчався в СШ № 4, яку закінчив у 1955 р.

У 1960 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету (паралельно з 1959 р. по 1965 р. — лаборант, старший лаборант Археологічного музею ХДУ). У 1964—1967 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі стародавньої історії та археології.



У 1968 р. захистив кандидатську дисертацію «Основные ремесленные производства болгаро-аланского населения Подонья в VIII—X вв.» (наук. керівник — проф. Б. А. Шрамко).

У 1965—1969 рр. — викладач, у 1969—1975 рр. — старший викладач кафедри історії стародавнього світу та археології. У 1973—1974 рр. стажувався в Софійському університеті (Болгарія). 1975 р. затверджений у званні доцента. З 1977 р. — доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології. В 1982—1984 рр. — старший науковий співробітник кафедри. 1986 р. захистив

докторську дисертацію «Экономические и социальные отношения у населения салтово-маяцкой культуры Подонья — Приазовья (середина VIII — середина X вв.)» (Київ, Інститут археології АН УРСР).

З 1990 р. — професор, з 1991 р. — завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології. В 1987—1991 рр. був заступником декана з наукової роботи. У 1997—1999 рр. — проректор з навчальної роботи.

У 1995—2000 рр. — директор Східно-регіонального відділення Центру пам'яткознавства НАН України та Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. З 1999 р. за сумісництвом (з 2001 р. на постійній основі) працював у Східноукраїнській філії Міжнародного



Соломонова університету (з 2000 р. очолив Центр хазарознавства, з 2002 р. — також кафедру історії).

У 1996—1999 рр. був членом спеціалізованої ради історичного факультету ХДУ. Член спеціалізованої ради Інституту археології НАН України. Під його науковим керівництвом захищено 7 кандидатських дисертацій. Член правління Міжреспубліканської асоціації болгаристів. У 1997 р. обраний до складу правління Міжнародної унії археологів-славистів.

Викладав загальні курси: «Основи археології», «Основи етнографії», «Історія стародавнього Риму», «Історія первісного суспільства»; спецкурси: «Методика археологічних досліджень», «Археологія східних слов'ян», «Середньовічна археологія» та ін.; паралельно — у Слов'янській філії ХДУ (Донецька обл.), Харківському державному інституті культури. Автор понад 100 наукових, науково-популярних та методичних праць. Член Головної редколегії «Зводу пам'яток історії та культури України», редколегії «Вісника Харківського університету» (серія «Історія»), «Болгарского ежегодника», щорічника «Старожитності — Древности», журналу «Археологія» Інституту археології НАН України. У 1995—2000 рр. — головний редактор «Харківського історіографічного збірника».

Лауреат премії ім. Героя Радянського Союзу К. М. Курячого (1968). Заслужений діяч науки і техніки України (1997). Всеукраїнською спілкою краєзнавців України у складі кафедри йому присуджена премія ім. Д. Яворницького (1997). У 1999 р. обраний академіком Всеукраїнської академії історичних наук. У 1999 р. отримав стипендію Харківської облдержадміністрації ім. В. Н. Каразіна.

Похований на харківському міському кладовищі № 9.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 1997 р. див.  
у розд. «Література про нього», № 1.*

1. Достижения ремесленников салтовской культуры : учеб. пособие. — Х. : ХГУ, 1968. — 27 с. : ил.
2. Нові пам'ятки салтівської культури в басейні Сіверського Дінця // ВХУ. — 1974. — № 104 : Історія. — Вип. 8. — С. 97—99.
3. Подонье в составе Хазарского каганата. — Х. : Вища шк., Изд-во при Харьк. ун-те, 1985. — 147 с.
4. Сухомогольшанский могильник // СА. — 1986. — № 3. — С. 158—174.
5. Археология железного века Восточной Европы : Древние славяне / В. К. Михеев, А. Г. Дьяченко. — Белгород : Белгород. пед. ин-т, 1989. — 97 с.

6. Нумизматические памятники Белгородской и Харьковской областей : метод. материалы к курсу «Историческое краеведение» / А. Г. Дьяченко, Б. П. Зайцев, В. К. Михеев. — Белгород, 1990. — 22 с.
7. Вклад ученых Харьковского университета в развитие археологии (1805—1990 гг.) / В. К. Михеев, Б. А. Шрамко // ВХУ. — 1991. — № 357 : Историческая наука в Харьковском университете: (К 185-летию ХГУ). — Вып. 24. — С. 104—130.
8. Археологические памятники Белгородской области : в 2 вып. — Белгород, 1992—1993.  
Вып. 1. Государственный список № 1 : (регистр, номера 1—455). — 1992. — XV, 53 с.  
Вып. 2. Государственный список № 1 : продолжение: (регистр, номера 456—680) / [сост. А. Г. Дьяченко, В. К. Михеев и др.]. — Белгород, 1993. — С. I—VI ; 1—25 ; VII—XII.
9. К методике определения возможной численности еврозийских кочевников // Бългaрия, Баканите и Европа : докл. от конф., посвящена на 65—годишнината от рождението на проф. Д—р Симеон Дамянов (Велико Търново, 24—26 окт. 1991 г.). — Велико Търново, 1992. — С. 292—299.
10. Население Хазарского каганата в памятниках истории и культуры. «Сухогомольшанский могильник VIII—X вв.» / В. С. Аксенов, В. К. Михеев. — К. ; Х., 2006. — 306 с. — (Хазарский альманах ; т. 5).

### **Література про нього**

1. Володимир Кузьмич Міхеев — професор Харківського університету: біобібліогр. покажч. / [уклад. В. Д. Прокопова]. — Х. : ХДУ, 1997. — 32 с. : фото.
2. Михеев Владимир Кузьмич // Кафедрі історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна — 40 років : довід. вид. / [уклад. Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова, О. Є. Шабельська]. — Х., 2004. — С. 15—16.
3. Посохов С. І. Короткий нарис життя, наукової та громадської діяльності В. К. Міхеева / С. І. Посохов, С. М. Куделко // Хазарський альманах. — К. ; Х., 2008. — Т. 8. — С. 17 — 19.
4. Скирда В. В. Володимир Кузьмич Міхеев (1937—2008) // Харківський історіографічний збірник. — 2010. — Вип. 10. — С. 392—394.

## Наумов Сергій Олександрович

(19.09.1958)



Народився в селі Грабовське Краснопільського району Сумської області. В 1973 р. закінчив Грабовську 8-річну школу, у 1977 р. — Лебединське педагогічне училище ім. А. С. Макаренка (диплом з відзнакою). У 1982 р. закінчив історичний факультет (диплом з відзнакою). З 1986 р. навчався в стаціонарній аспірантурі Харківського державного університету ім. О. М. Горького на кафедрі історії України.

У 1987 р. захистив кандидатську дисертацію «Радянське будівництво на Лівобережній Україні в період громадянської війни (1919 р.)» (наук. керівник — проф. І. К. Рибалка). У 2007 р. закінчив докторантуру ХНУ імені В. Н. Каразіна, захистив докторську дисертацію «Регіональні структури українського політичного руху: становлення і діяльність, 90-ті рр. ХІХ ст. — лютий 1917 р. (на матеріалі Лівобережжя)».

З 1982 р. — стажист-викладач, з 1987 р. — викладач, з 1990 р. — доцент, з 2007 р. — професор кафедри історії України історичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Читає загальні курси: «Історія України» (всі періоди), «Джерелознавство історії України», спецкурси «Етапи державності в Україні», «Українська революція в особах», «Національна політика Радянської влади в Україні (1917—1920 рр.)», «Українське питання в Російській імперії (кінець ХУІІІ — початок ХХ ст.)», «Український політичний рух у Російській імперії (кінець ХІХ — початок ХХ ст.)».

Автор понад 100 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць, у т. ч. одної індивідуальної і трьох колективних монографій, співавтор «Довідника з історії України» (К., 1999, 2001, 2008), курсу лекцій «Історія України» (Х., 1994, 1995, 2002).

Підготував 3 кандидатів наук.

У 2008—2011 рр. — член експертної ради ВАК з історичних наук. Член спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських і докторських дисертацій у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Член редколегії фахових видань «Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна» (серія «Історія»), «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії», «Дриновський збірник».

Нагороджений Грамотою ректора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2006), премією імені В. Н. Каразіна III ступеня (2007).

### Основні друковані праці

1. Братство тарасівців // УІЖ. — 1999. — № 5. — С. 36—44 ; № 6. — С. 55—63.
2. Общественно-политическое движение в начале XX столетия (1900—1904) // История города Харькова XX столетия / [А. Н. Ярмыш, С. И. Посохов, А. И. Эпштейн и др.]. — Х., 2004. — С. 87—94.
3. Харківський університет — місту (кінець XIX ст. — 1920 р.) // Харківський університет — рідному місту / [В. В. Кравченко, С. І. Посохов, С. О. Наумов та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 3. — С. 87—122.
4. Харківський університет наприкінці XIX століття — 1920 рік / В. І. Кадеєв, С. О. Наумов, О. П. Мартим'янов, Г. О. Косінова // Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 2. — С. 373—406.
5. Преподаватели Харьковского университета в общественно-политическом движении конца XIX — начала XX вв.: к 200-летию вуза // Клио. — СПб., 2005. — № 2 (29). — С. 198—205.
6. Створення Революційної української партії // УІЖ. — 2006. — № 2. — С. 49—59.
7. Український політичний рух на Лівобережжі (90-ті рр. XIX ст. — лютий 1917 р.). — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. — 344 с.
8. «Братство самостійників» у контексті українського національного руху періоду Першої світової війни // Іст. журн. — 2009. — № 3. — С. 21—34.
9. Український націоналізм початку XX ст.: шукання ідентичності, пошук лідера // Галичина. — Івано-Франківськ, 2009. — Ч. 15—16. — С. 30—37.
10. «Болгарська тема» в українському націотворенні імперської доби: до питання про взаємодію «національних проектів» // Дриновський збірник. — Х. ; Софія, 2011. — Т. 4. — С. 113-126.

### Література про нього

1. Наумов Сергій Олександрович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 168—169.
2. Наумов Сергій Олександрович // Кафедрі історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна — 50 років / [наук. ред. В. В. Калініченко]. — Х., 2007. — С. 34—35.

3. Наумов Сергій Олександрович // національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 221.

## Нетушил Іван В'ячеславович

(02(14).05.1850 — 21.02.1928)



Народився в м. Простейові (Моравія, тоді знаходилася у складі Австрійської імперії, зараз — Чехія). Початкову освіту отримав у німецькій 4-класній школі, згодом навчався у приватній гімназії. Вступив до богословського факультету в Оломоуці, потім перейшов на класичне відділення філософського факультету Празького університету. У 1873 р. отримав запрошення приїхати до Росії, щоб викладати давні мови у гімназії.

У 1874 р. приїхав до Петербургу, де слухав лекції в університеті. У 1875 р. склав іспит на звання вчителя давніх мов і був призначений викладачем у 2-гу харківську гімназію, а через рік перевівся до 3-ї гімназії. Одночасно викладав латинську мову в Маріїнській жіночій гімназії. У 1882 р. у Московському університеті склав магістерський іспит і в 1883 р. захистив дисертацію на ступінь магістра римської словесності.

У 1886 р. у Харківському університеті захистив докторську дисертацію «Этюды и материалы для научного синтаксиса латинского языка. О падежах». У 1884 р. був обраний доцентом кафедри римської словесності, у 1887 р. — затверджений екстраординарним, у 1888 р. — ординарним професором Харківського університету. Читав курси римських старожитностей, римської та грецької граматики, педагогіки, проводив практичні заняття. Паралельно викладав на Вищих жіночих курсах. Брав активну участь у діяльності ХІФТ. З 1886 р. — секретар історико-філологічного факультету, член ради при попечителі Харківського навчального округу. У 1906—1912 рр. — проректор, у 1912—1919 рр. — ректор Харківського університету, член-кореспондент Імп. Академії наук (з 1910 р.).

Володів 10 мовами. Вивчав переважно початкову історію Риму та проблеми генезису латинської мови. Останні роки життя провів у родині

сина, гірного інженера, на Донбасі. У 1927 р. повернувся до Харкова, де помер у 1928 р.

### Основні друковані праці

1. Об аористах в латинском языке. Историко-морфологический этюд из области латинского, отчасти греческого и санскритского глагола. — Х. : Унив. тип., 1881. — V, 242 с.
2. Тит Ливий. Кн. 1. Период царей. Ч. 1. Текст ; Ч. 2. Комментарий. С введением, примечаниями, 40 рисунками, 2 географическими картами и планом Рима / объяснил И. Нетушил, проф. Имп. Харьк. ун-та. — Царское село, 1890. — 102 с., 2 л. карт. : ил.
3. Введение к «Лекциям по Римской истории». Римская историография : (По Герье). — Х. : Типолитограф. С. Иванченко, 1907. — 207 с.
4. Лекции по римской истории : в 3 т. — Х. : О-во взаимопомощи студ. филол. Харьк. ун-та, 1907—1909. — Т. 1—3.  
Т. 1 : До Гракхов. — 2-е изд. — 1907. — 190 с.  
Т. 2 : От Гракхов до Клавдия. — 3-е изд. — 1909. — 120 с.  
Т. 3 : До падения Западной Римской империи. — 1909. — 280 с.
5. Очерк римской истории. Вып. 3. До падения Западно-Римской империи : прил. к лекциям, чит. студ. Харьк. ун-та в 1907 г. — Х. : Типолитограф. С. Иванченко, 1907. — 208 с.
6. Римская историография: введение к «Лекциям по римской истории». — Х. : Типолитограф. С. Иванченко, 1909. — 174 с.
7. Обзор Римской истории : по лекциям, чит. в Имп. Харьк. ун-те и на Харьк. Высш. жен. курсах. — Х. : Печатник, 1912. — 410 с.
8. Цицерон Марк Туллий. Речь за поэта Архия : в 2 ч. Ч. 1. Текст ; Ч. 2. Комментарий / с введ. и примеч., объяснил И. В. Нетушил. — 5 изд. — Пг., 1916. — 21, 32 с., 4 рис., карта.
9. Овидий Назон Публий. Избранные стихотворения: с введ., примеч., рис. и картой звездного неба. Ч. 1—2 / объяснил И. В. Нетушил. — 13-е изд. — Пг. : Изд. Манштейна, 1917. — 94, 178 с.
10. Обзор римской истории : сокращ. перепечатка отд. гл. по Харьк. изд. 1912 / с предисл. А. Мишулина. — М., 1935. — 2, 2, 120 с. — Изд. стеклогр.

### Література про нього

1. Нетушил Иван Вячеславович : [автобиограф.] // Историко-филологический факультет... — Х., 1908. — Ч. 2. — С. 208—215.
2. Бузескул В. П. И. В. Нетушил : некролог / В. П. Бузескул, С. А. Жебелев // Изв. АН СССР. Сер. 7. Отд. гуманит. наук. — 1928. — № 4—7. — С. 259—274.

3. Риттер П. Г. Професор І. В. Нетушил (1850—1928) // Зап. ХІНО. — 1928. — Т. 3. — С. 154.
4. І. В. Нетушил // Советская историческая энциклопедия. — М., 1967. — Т. 10. — Стб. 142—143.
5. І. В. Нетушил // БСЭ. — 3-е изд. — М., 1974. — Т. 17. — С. 525.
6. І. В. Нетушил // УРЕ. — 2-е вид. — К, 1982. — Т. 7. — С. 341.

## Павлова Ольга Григорівна

(3.06.1965)



Народилася у с. Веприк Гадяцького району Полтавської області. У 1982 р. закінчила Пархомівську середню школу Краснокутського району Харківської області. З 1982 р. по 1985 р. працювала в Пархомівському історико-художньому музеї. З 1985 р. навчалася на історичному факультеті Харківського державного університету, який закінчила у 1990 р.

З 1990 р. по 1999 р. працювала старшим науковим співробітником Пархомівського історико-художнього музею (відділ Харківського художнього музею, с. Пархомівка Краснокутського району Харківської області). Одночасно з 1993 р. по 1997 р. — аспірантка кафедри історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету ХДУ. У 1998 р. захистила дисертацію «Вивчення та викладання історії мистецтва у Харкові, ХІХ — поч. ХХ ст.» (Дніпропетровський державний університет; наук. керівник — проф. С. М. Куделко).

З вересня 1998 р. — викладач кафедри історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету ХДУ, з 1999 р. — доцент. Викладає загальні та спеціальні курси: «Історичне краєзнавство», «Археографія», «Історія архівної справи», «Комп'ютерна техніка в архівах», «Проблеми охорони і реставрації пам'яток історії та культури», «Організація екскурсійних послуг», а також: «Іконографія», «Документознавство», «Діловодство», «Реставрація і консервація документів»; паралельно — курси з краєзнавства, історіографії, історії України та всесвітньої історії на історичному факультеті, а також економічному та факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, в Харківському гуманітарному університеті «Народна Українська

Академія», Харківській філії Міжнародного Соломонова університету, 89-му ліцеї (м. Харків).

З 1999 по 2001 рр. — заступник декана з виховної роботи. У 1998—1999 рр. — директор музею історії Університету внутрішніх справ (м. Харків, за сумісництвом). З 2005 р. — член методичної ради ДАХО, з 2008 р. — секретар науково-методичної ради Центру краєзнавства ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Почесний член Всеукраїнської Спілки краєзнавства (2008 р). Лауреат муніципальної творчої премії імені Дмитра Багалія з краєзнавства (2010 р.).

### Основні друковані праці

1. Викладання історії мистецтва у Харківському університеті в ХІХ — на поч. ХХ ст. // ВХУ. — 1998. — № 413 : Історія. — Вип. 30. — С. 121—127.
2. Наталівська колекція П. І. Харитоненка // Історія України: маловідомі імена, події, факти. — К., 1999. — С. 454—460.
3. З історії становлення історико-мистецтвознавчої думки в Харківському університеті у ХІХ ст. До питання витоків // ВХНУ. — 2003. — № 594 : Історія. — Вип. 55. — С. 324—333.
4. Мистецтвознавча діяльність професора Харківського університету М.Ф. Сумцова (до 150-річчя з дня народження) // ВХНУ. — 2004. — № 633 : Історія. — Вип. 36. — С. 12—21.
5. Становлення мистецтвознавчої думки в Харкові в другій половині ХІХ — початку ХХ ст. // ВХНУ. — 2005. — № 701 : Історія. — Вип. 37 — С. 18—26.
6. Харьковский художественно-промышленный музей. К истории создания // Россия и Украина: вместе или врозь : материалы междунар. науч. конф., Москва. — М., 2006. — С. 115— 26.
7. Афанасій Федорович Луньов : ст., спогади, док., матеріали / упоряд. О. Г. Павлова. — Х. : Тимченко, 2009. — 234 с.
8. Православная энциклопедия Харьковщины / авт. идеи и рук. проекта В. В. Петровский ; сост., отв. ред. А. Д. Каплин. — Х. : Майдан, 2009. — 564 с. — Підготовлено 97 ст.
9. Харьковский Свято-Покровский собор — твердыня православия, символ Слобожанщины и свидетель истории / С. М. Куделко, О. Г. Павлова // Новий колегіум. — 2009. — № 4. — С. 62—66.
10. Об'єкти всесвітньої культурної спадщини як маркери туристичної ідентифікації території // Туристичний імідж регіону : монографія / за ред. А. Ю. Парфіненка. — Х. : ХНУ імені Каразіна, 2011. — С. 144—163.



### Література про неї

1. Павлова Ольга Григорьевна // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 95.
2. Павлова Ольга Григорівна // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 146.
3. Павлова Ольга Григорьевна // Краеведы Харьковщины : биогр. справочник / [сост. В. О. Соловьев и др.]. — Х. : Майдан, 2011. — С. 99.

### Пакуль Микола Макарович

(01.03.1880 — 27.05.1953)



Народився в Білорусії, з 1882 р. жив у м. Харкові. Брав участь у революційному русі. За розповсюдження нелегальної літератури півроку просидів у в'язниці.

У 1910 р. закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету з відзнакою і був залишений для підготовки до професорського звання під керівництвом проф. Н. С. Гольдіна. За свою студентську роботу «Колонат» був удостоєний золотої медалі.

У 1910—1920 рр. викладав історію в середніх навчальних закладах м. Харкова, працював викладачем всевітньої історії, потім — професором, завідувачем кафедри історії Заходу Харківського інституту народної освіти ім. О. О. Потебні. Брав активну участь у роботі ВУАМЛІН. З 1933 р. по 1953 р. працював на історичному факультеті Харківського університету професором, завідувачем кафедри історії середніх віків. У 1933—1937 рр. (з перервами) і в 1944—1947 рр. був деканом факультету. В період Великої Вітчизняної війни (жовтень 1941 р. — квітень 1944 р.) викладав у Казахському університеті (м. Алма-Ата). Брав участь у створенні історичного факультету у Казахському університеті. Читав курс стародавньої історії, історії середніх віків, нової історії, спецкурси.

У 1934 р. був затверджений у званні професора, у 1936 р. йому було присуджено ступінь доктора історичних наук (без захисту дисертації). Опублікував понад 40 наукових, науково-популярних та навчально-методичних праць. Один з фундаторів радянської медієвістики в Україні. Був членом редколегії «Трудов исторического факультета», членом спеціалізованої ради з захисту кандидатських дисертацій. Під науковим керівництвом М. М. Пакуля захищено низку кандидатських дисертацій. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, медалями. Помер і похований у Харкові на 2-му міському цвинтарі.

### Основні друковані праці

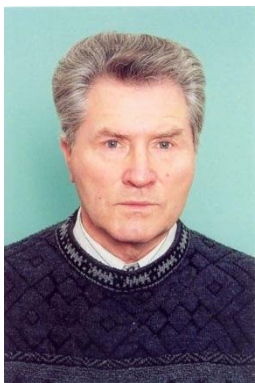
1. Книга : ист. очерк. — Х. : Главполитпросвет УССР, 1923. — 131 с.
2. Нидерландская революция : с картой Нидерландов XVI в. — Х. : Укр. робітник, 1929. — 239 с.
3. Нидерландская революция XVI в. / Н. М. Пакуль, В. Ф. Семенов // Ранние буржуазные революции. — М., 1931. — С. 7—96.
4. Развитие советской науки по средневековью за двадцать лет // Научная сессия исторического факультета ХГУ : тез. докл. — Х., 1938. — С. 5—9.
5. К вопросу о достоверности «Истории Италии» Гвичардини // УЗХУ. — 1939. — Т. 15 : Тр. ист. ф-та. — Т. 1. — С. 41—61.
6. Лекции по истории средних веков. — Х., 1939.
7. Лекция 1 : Образование варварских государств на развалинах Западной Римской империи. — 18 с.
8. Лекция 2 : Древние кельты и германцы. — 24 с., 1 карта.
9. Итальянская политика Карла Великого // УЗХУ. — 1940. — Т. 19. — С. 105—115.

### Література про нього

1. Гольдин Н. С. Отзыв о соч. Н. М. Пакуля «Колонат» / Н. С. Гольдин // ВХУ. — 1909. — Кн. 1, ч. офиц. — С. 35—39.
2. Калущька Л. П. З історії української радянської медієвістики (М. М. Пакуль) / Л. П. Калущька, Г. В. Фризман // ВХУ. — 1966. — № 17 : Іст. сер. — Вип. 1. — С. 143—155.
3. Пакуль Микола Макарович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 146.

## Пахомов Віталій Федорович

(14.04.1938)



Народився у с. Пахомово Стрілецького району Курської області. У 1957—1960 рр. перебував на дійсній строковій службі в лавах Збройних Сил СРСР. У 1965 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. У 1965—1967 рр. працював вчителем історії і суспільствознавства середньої школи м. Первомайська Харківської області. У 1967—1971 рр. — аспірант кафедри нової та новітньої історії ХДУ. Проходив стажування в університеті м. Сантьяго (Чилі). В 1971—2007 рр. — викладач, старший викладач, доцент кафедри нової та новітньої історії ХДУ. Викладав загальний курс нової та новітньої історії країн Європи і Америки, історію міжнародних відносин, спеціальні курси з історії США і міжамериканської системи, а також історії соціальних і демократичних рухів. У 1980 р. захистив кандидатську дисертацію «Соціально-економічна і політична діяльність уряду Народного фронту у Чилі (1938—1941 рр.)». (наук. керівник — проф. С. І. Сидельніков). Опублікував близько 30 наукових, науково-популярних і навчально-методичних робіт.

### Основні друковані праці

1. До питання про утворення уряду Народного фронту в Чилі (1938) // ВХУ. — 1973. — № 94 : Історія. — Вип. 7. — С. 38—45.
2. Діяльність уряду Народного фронту Чилі в галузі національної промисловості (1938—1941 рр.) // ВХУ. — 1974. — № 104 : Історія. — Вип. 8. — С. 60—67.
3. Социальная политика правительства Народного фронта в Чили (1938—1941) // ПННІ. — 1979. — Вип. 25. — С. 84—92.
4. Сільське господарство Чилі в період діяльності уряду Народного фронту (1938—1941) // ВХУ. — 1980. — № 201 : Історія. — Вип. 12. — С. 55—59.
5. Победа Народного единства в Чили (1970 г.) // ВХУ. — 1985. — № 268 : История СССР и зарубежных стран. — С. 54—61.
6. Рабочее движение и политика правительства Народного фронта в Чили (1938—1941 гг.) // ВХУ. — 1986. — № 296 : История капиталистической и социалистической формаций. — С. 89—96.

7. Великая Октябрьская социалистическая революция и образование Компартии Чили (1917—1923) // ВХУ. — 1987. — № 302 : Великий Октябрь и его международное значение. — С. 57—63.
8. Профсоюзное движение и политика Народного фронта в Чили (1938—1941) // ВХУ.— 1992. — № 362 : История. — Вып. 25. — С. 79—86.
9. Внешняя политика правительства Народного фронта Чили (1938—1941 гг.) // ВХУ. — 1999. — № 441 : Історія. — Вип. 31. — С. 88—96.
10. Межамериканская система: место и роль в политической истории Америки : учеб. пособие / В. Ф. Пахомов, А. А. Чувпило. — Х. : ХНУ, 2000. — 168 с.

### **Література про нього**

1. Пахомов Виталий Федорович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 31.
2. Пахомов Віталій Федорович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 250—251.
3. Пахомов Віталій Федорович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 154—155.

## **Пиріг Олександра Андріївна**

(13.03.1948)



Народилася в м. Горлівка (Донецької обл.). У 1970 р. закінчила історичний факультет ХДУ ім. О. М. Горького. Працювала викладачем цього вузу, навчалася в аспірантурі Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1983 р. захистила кандидатську дисертацію «Партійне керівництво розвитком радянської торгівлі в роки дев'ятої п'ятирічки (на матеріалах Української РСР)» (наук. керівник — канд. іст. наук, доц. В. С. Крижанівський). З 1983 р. — старший викладач, доцент, професор Київського національного

торговельно-економічного університету. В 2002 р. захистила докторську дисертацію «Ринкові відносини періоду непу в Україні: історичний аспект» (наук. консультант — д-р іст. наук, проф. С. В. Кульчицький). У 2004 р. отримала звання професора. З 2006 р. завідувач кафедри гуманітарної освіти Київського економічного інституту менеджменту. Нагороджена знаком «Відмінник освіти України» (1998). Дослідник історії ринку, торгівлі та приватного підприємництва в Україні, проблем краєзнавства.

### **Основні друковані праці**

1. Ринок і торгівля України (історичний аспект). — К., 1996. — 200 с.
2. НЕП: більшовицька політика імпровізації / Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2001. — 274 с.
3. Історія підприємництва України : навч. посіб. — К. : КНТЕУ, 2004. — 164 с.
4. Історія України : хрестоматія : навч. посіб. : у 2 ч. / упоряд. Б. І. Білик. — К. : Альтерпарес, 2004. — Ч. 1—2.
5. Історія Київського національного торговельно-економічного університету / [А. Н. Мазаракі, О. А. Пиріг, Т. І. Скірда та ін.]. — К. : Книга, 2006. — 256 с.
6. Село Уляники: хода крізь віки. — К., 2007. — 175 с.
7. Історія України : посіб. для практ. занять. — К., 2008. — 116 с.

### **Література про неї**

1. Пирог Александра Андреевна // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к библиограф. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 32.
2. Пирог Александра Андреевна // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : библиограф. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 96.
3. Пиріг Олександра Андріївна // Бібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 251.

## Підлесний Микола Павлович

(12.09.1924 — 10.07.2009)



Народився в м. Куп'янську. Учасник Великої Вітчизняної війни. В 1954 р. закінчив історичний факультет Харківського державного педагогічного інституту, в 1957 р. — аспірантуру при Харківському державному університеті. У 1959—1979 рр. працював у ХДУ викладачем, доцентом кафедри нової та новітньої історії. В 1976—1977 рр. — завідувач цієї кафедри. Читав загальні та спеціальні курси «Новітня історія країн Європи та Америки», «Зовнішня політика Радянського Союзу», «Міжнародний комуністичний, робітничий і національно-визвольний рух» та ін.

У 1963 р. захистив кандидатську дисертацію «Апрельское восстание 1876 года в Болгарии и общественное мнение России» (наук. керівник — проф. С. І. Сідельніков). Автор понад 20 наукових, науково-популярних та методичних праць. Мав урядові нагороди СРСР.

### Основні друковані праці

1. Квітневе повстання 1876 року в Болгарії // НЗППІ. — 1959. — Т. 11. — С. 16—31.
2. Ставлення революційного народництва Росії до Квітневого повстання 1876 р. в Болгарії // УЗХУ. — 1959. — Т. 100 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 7. — С. 69—86.
3. Апрельское восстание 1876 года в Болгарии и общественное мнение России : автореф. дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1963. — 21 с.
4. Про ставлення прогресивної громадськості Росії до Квітневого повстання 1876 року в Болгарії : (До 90-річчя з дня повстання) // ПІН СРСР. — 1967. — Вип. 4. — С. 138—144.
5. Інформація про наукову роботу кафедри нової та новітньої історії Харківського університету (1966—1970 рр.) / М. П. Підлесний, В. О. Головка // ПННІ. — 1972. — Вип. 14. — С. 156-158.
6. Великий Жовтень і світовий революційний процес // ПННІ. — 1977. — Вип. 23. — С. 16—27.
7. Ідеї Жовтня і робітничий рух в країнах розвинутого капіталізму на сучасному етапі // ВХУ. — 1977. — № 150. — С. 42—53.

### Література про нього

1. Подлесный Николай Павлович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 33.
2. Підлесний Микола Павлович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 252—253.
3. Підлесний Микола Павлович // Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль та ін.]. — Х., 2006. — С. 70.

### Пікалов Валерій Григорович

(10.08.1939)



Народився в Харкові. Закінчив СШ № 1 Південної залізниці. В 1961—1966 рр. навчався на історичному факультеті Харківського державного університету ім. О. М. Горького. В 1966—1973 рр. — співробітник, згодом виконуючий обов'язки завідувача відділу нових методів та засобів навчання навчальної частини Харківського державного університету. У 1967—1971 рр. — пошукач кафедри історіографії, допоміжних історичних дисциплін та методики історії, склав кандидатські іспити за спеціальністю «історіографія», досліджував наукову тему «Історіографія державного будівництва України 1917—1920 рр.». З 1973 р. — на історичному факультеті, завідувач кабінету методики викладання історії при кафедрі історіографії, допоміжних історичних дисциплін та методики історії. В 1975—1980 рр. — викладач кафедри історії УРСР.

У 1980—1991 рр. — викладач, з 1992 р. — старший викладач кафедри історіографії, джерелознавства та археології. В 1994 р. призначений на посаду доцента, у жовтні 2005 р. отримав вчене звання доцента. Викладав загальні курси: «Основи історіографії», «Основи етнології», «Методика викладання історії та суспільствознавства», «Історія СРСР» на підготовчому відділенні (робітфак) та «Історія України»

в університетському ліцеї, спецкурси: «Археографія», «Історична бібліографія», «В. О. Ключевський — історіограф», «Історіографія державного будівництва в Україні 1917—1920 рр.», «Кількісні методи в історичних дослідженнях».

Автор понад 70 опублікованих праць, член редакційної колегії «Харківського історичного збірника», у 1995—2000 рр. — відповідальний член редколегії серії «Визначні постаті в історії Харківського університету». В 1993—2001 рр. — секретар вченої ради історичного факультету, в 1978 р. та в другій половині 1990-х років виконував обов'язки заступника декана історичного факультету з навчальної роботи. В 1980-х — на початку 2000-х рр. — голова профбюро історичного факультету, голова оргкомісії та голова мандатної комісії профкому університету.

В 1997 р. у складі кафедри історіографії, джерелознавства та археології була присуджена Республіканська премія імені Д. Яворницького Всеукраїнської спілки краєзнавців. У 1999 р. нагороджений знаком «Відмінник освіти України» та відзначений званням «Заслужений викладач ХНУ імені В. Н. Каразіна». В 2001 р. отримав Подяку Кабінету міністрів України «За особистий внесок в розвиток краєзнавчого руху в Україні».

Протягом 1990—2000-х рр. викладав історичні дисципліни на економічному факультеті ХНУ ім. В. Н. Каразіна, у Східноукраїнській філії Міжнародного Соломонова університету, Харківському соціально-економічному інституті, обіймав посаду старшого наукового співробітника Міжнародного центру хазарознавства, входив до складу редакційної колегії «Хазарского альманаха» (Харьков, 2002, т. 1).

### **Основні друковані праці**

1. Вопросы истории советского строительства на Украине в 1918—1930 гг. в современной историографии // Вопросы отечественной историографии и источниковедения : сб. науч. тр. — Д., 1975. — Вып. 2. — С. 14—24.
2. Основи історіографії (предмет, теорія, метод) : програма курсу та метод. рек. : для студ. іст. ф-ту / упоряд. В. Г. Пікалов, С. І. Посохов. — Х. : Вид-во ХДУ, 1994. — 18 с.
3. Історіографія як наукознавча дисципліна / В. Г. Пікалов, С. І. Посохов // Історична наука на порозі XXI століття: підсумки та перспективи : матеріали Всеукр. наук. конф., (Харків, 15—17 листоп. 1995 р.) — Х., 1995. — С. 72—76.
4. Историографическая наука России в XX веке: переоценка важнейших проблем и событий : рец. // Харківський історіографічний збірник. —



- Х., 2002. — Вип. 5 : Проблеми періодизації історії та історіографічного процесу. — С. 139—142. — Рец. на кн.: Историографическая наука России в XX веке / отв. ред. Г. Д. Алексеева. — М. : Скрипторий, 1997. — 568 с.
5. И. Л. Шерман как историограф / В. Г. Пикалов, С. М. Куделко // Харківський історіографічний збірник. : — Х., 2003. — Вип. 6 : Біографістика в контексті сучасних історичних та історіографічних досліджень. — С. 108—112.
  6. Історіографічний словник : навч. посіб. для студ. іст. ф-тів ун-тів / [С. І. Посохов, С. М. Куделко, Ю. Л. Зайцева ... В. Г. Пікалов та ін.]. — Х. : Схід.-регіон. центр гуманіст.-освіт. ініціатив, 2004. — 320 с.
  7. Развитие историографии на кафедре: 1964—2004: (Преподавание и исследования, итоги и перспективы) / С. М. Куделко, В. Г. Пикалов, С. И. Посохов // Харківський історіографічний збірник. — Х., 2004. — Вип. 7. — С. 121—128.
  8. Багатолика історіографія (образи історіографії як наукової та навчальної дисципліни) / В. Г. Пікалов, С. І. Посохов // Харківський історіографічний збірник. — Х., 2006. — Вип. 8. — С. 156—159.
  9. Судьба одной книги : (К 50-летию учебника В. И. Астахова «Курс лекций по русской историографии») / В. Г. Пикалов, С. М. Куделко // Харківський історіографічний збірник. — Х., 2008. — Вип. 9. — С. 129—135.

### **Література про нього**

1. Пикалов Валерий Григорьевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 32.
2. Пикалов Валерий Григорьевич // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 95.
3. Пікалов Валерій Григорович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 253—254.
4. Пікалов Валерій Григорович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 147.

## Пільверман Борис Григорович

(1918 — 14.06.1970)



Народився в м. Одесі. В 1940 р. закінчив історичний факультет Одеського державного університету, потім, до липня 1941 р. — аспірант кафедри колоніальних та залежних країн ОДУ. В 1939—1941 рр. — співробітник Одеської газети «Молодая гвардия». З вересня 1941 р. по жовтень 1943 р. знаходився в евакуації в Бухарській області Узбецької РСР, де працював завідувачем бібліотеки партійного кабінету районного комітету Комуністичної партії Узбекистану, вчителем

середньої школи.

З 1943 по 1956 р. — викладач, доцент кафедри всесвітньої історії Сумського державного педагогічного інституту, виконуючий обов'язки завідувача цієї кафедри. У 1948 р. захистив кандидатську дисертацію «Поразка німецької дипломатії під час другої марокканської кризи» (Львівський держуніверситет ім. І. Я. Франко).

З 1956 р. по 1970 р. — доцент кафедри нової та новітньої історії Харківського державного університету. В ХДУ читав загальний курс новітньої історії країн Європи та Америки, спецкурс «Міжнародні відносини в період Другої світової війни», історіографію нової та новітньої історії, на факультеті іноземних мов — курс історії міжнародних відносин. Опублікував понад 10 робіт.

### Основні друковані праці

1. Славне 50-річчя: (50 років профспілок Росії) // Харк. ун-т. — 1957. — 2 верес.
2. [Рецензия] // УІЖ. — 1968. — № 11. — С. 138—141. — Рец. на кн.: Историография нового времени стран Европы и Америки : (учеб. пособие для ун-тов и пед. ин-тов). — М., 1967. — 670 с.

### Література про нього

1. Пильверман Борис Григорьевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 32.
2. Пильверман Борис Григорович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов,

## Побеленський Яків Авраамович

(1922 — 10.01.1989)



Народився у селищі Велика Писарівка Великописарівського району Сумської області. Учасник Великої Вітчизняної війни. В 1949 р. закінчив Хабаровський державний педагогічний інститут. Навчався в аспірантурі при кафедрі нової та новітньої історії Харківського державного університету. В 1956—1968 рр. працював викладачем, доцентом кафедри нової та новітньої історії історичного факультету ХДУ. Читав загальні та спеціальні курси з нової та новітньої історії. В 1959 р. захистив кандидатську дисертацію «Боротьба японського народу за мир і незалежність (1949—1955 рр.)». 1961 р. отримав звання доцента. У 1956—1961 рр. працював викладачем, у 1961—1968 рр. — доцентом кафедри нової та новітньої історії історичного факультету ХДУ. Читав загальні та спеціальні курси з нової та новітньої історії. Був деканом підготовчого факультету для іноземних громадян ХДУ. З 1968 р. працював у Полтавському педагогічному інституті на посаді доцента кафедри загальної історії. У 1977—1979 рр. був деканом історичного факультету цього інституту.

Опублікував 21 наукову, науково-популярну та навчально-методичну роботу.

### Основні друковані праці

1. Борьба трудящихся масс Японии за мир и независимость и ее связь с движением сторонников мира во всем мире (1950—1955 гг.) : [из дис.] // УЗХУ. — 1959. — Т. 100 : Тр. ист. ф-та. — Т. 7. — С. 143—176.
2. Борьба японского народа против милитаризации и перевооружения страны (1950—95 гг.) // Там же. — С. 279—304.
3. Комуністична партія Японії (КПЯ) // УРЕ. — К., [1962]. — Т. 7. — С. 130—131.
4. Токугава // Там само. — К., 1963. — Т. 14. — С. 457.
5. Наука і наукові установи [Японії] // Там само. — К., 1964. — Т. 16. — С. 488—489.

6. Японія. Історія // Там само. — 1964. — Т. 16. — С. 484—486.
7. Японія. Освіта // Там само. — С. 488.
8. Боротьба японського народу проти «договору безпеки» // УІЖ. — 1965. — № 9. — С. 14—25.
9. Андрей Петрович Ковалевский : (К 70-летию со дня рождения) // Народы Азии и Африки. — 1965. — № 1. — С. 246—248.
10. Великий Жовтень і міжнародний робітничий та національно-визвольний рух / [за ред. В. Я. Тарасенка]. — Львів : Вид-во Львів. ун-та, 1967. — 467 с.
11. Зі змісту: Японія [1917—1939 рр.]. — С. 101—106 ; Японія [після другої світової війни]. — С. 366—373.

### Література про нього

1. Побеленський Яків Авраамович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 32—33.
2. Побеленский Яков Авраамович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 255—256.

## Погодін Олександр Львович

(03(15).06.1872 — 16.05.1947)



Народився у м. Вітебську. В 1894 р. закінчив Петербурзький університет і був залишений для підготовки до професорського звання. В 1896 р. почав читати лекції з історії слов'янських старожитностей у Петербурзькому археологічному інституті, з 1897 р. — у Петербурзькому університеті (у званні приват-доцента). В 1901 р. захистив магістерську дисертацію «Из истории славянских передвижений», у 1904 р. — докторську дисертацію «Следы корней-основ в славянских языках». З 1902 р. по 1908 р. працював професором (з 1906 р. — ординарним професором) кафедри слов'янської філології Варшавського університету, з 1908 по 1910 рр. — ординарний професор на Вищих жіночих курсах у Петербурзі, з 1910 р. по 1919 р. — ординарний

професор кафедри слов'янської філології Харківського університету. У другій половині 1919 р. гласний Харківської міської думи. З кінця 1919 р. в еміграції. Емігрував до Королівства Сербів, Хорватів і Словенців, працював у Белградському університеті (професор Белградського університету у 1920—1944 рр.), у Белградському російському науковому інституті — у 1928—1941 рр.

Вивчав проблеми історії слов'ян, слов'янських літератур та мов.

Автор багатьох наукових праць, у тому числі: «Очерк истории польского народа» (1909), «История Сербии» (1909). У харківський період його діяльності була створена фундаментальна праця «История Болгарии» (1910), яку у 1911 р. було перекладено болгарською мовою. Деякі його праці було перевидано на початку 2000-х років.

Псевдонім: А. П.

### Основні друковані праці

1. Из истории сношений финнов с индоевропейцами. — СПб. : Тип. АН, 1905. — 23 с.
2. Главные течения польской политической мысли (1863—1907 гг.). — СПб. : Просвещение, 1908. — XVII, 662 с.
3. Очерк истории Польши. — М. : Тип. К. Меншова, 1908. — 139 с.
4. История Сербии. — СПб. : Брокгауз-Ефрон, [1909]. — 165 с. — (История Европы по эпохам и странам в средние века и новое время).
5. Албанский вопрос // Вестн. Европы. — 1910. — № 4. — С. 341—354.
6. История Болгарии. — СПб. : Брокгауз-Ефрон, 1910. — IV, 224 с. — (История Европы по эпохам и странам в средние века и новое время).
7. Лекции по славянским древностям. — Х. : Типолитогр. С. Иванченко, 1910. — 452 с.
8. Лекции по истории польской литературы. Ч. 1. Средние века и польско-латинский гуманизм первой половины XVI века. — Х. : Печ. дело, 1913. — 261 с.
9. Киевский Вышгород и гардарики. — Пг. : Тип. Акад. наук, 1914. — 33 с.
10. История польского народа в XIX веке. — М. : Изд. Г. А. Лемана и С. И. Сахарова, 1915. — [II], 298 с.
11. Славянский мир: политическое и экономическое положение славянских народов перед войной 1914 г. — [М. : Тип. т-ва И. Д. Сытина, 1915]. — 420 с.

### Література про нього

1. Соловьев А. В. А. Л. Погодин : (К десятилетию со дня кончины) / А. В. Соловьев // Краткие сообщения / Ин-т славяноведения АН СССР. — 1958. — Вып. 23. — С. 57—59.
2. Булахов М. Г. Погодин А. Л. / М. Г. Булахов // Восточнославянские языковеды : биобиблиогр. словарь: в 3 т. / М. Г. Булахов. — Минск, 1978. — Т. 3. — С. 138—142.
3. Робинсон М. А. Изучение новой истории южных славян в русской историографии начала XX в. / М. А. Робинсон // Исследования по историографии славяноведения и балканистики : [сб. ст.]. — М., 1981. — С. 279—300.
4. Лаптева Л. П. Александр Львович Погодин (1872-1947) как исследователь истории славян / Л. П. Лаптева // Средневековый город : межвуз. науч. сб. — Саратов : Саратов. гос. ун-т, 2006. — Вып. 17. — С. 166—184.

### Попов Георгій Миколайович

(18.01.1925 — 24.07.1988)



Народився в м. Казані. В 1942 р. закінчив середню школу в с-щі Слав'янський Краснодарського краю. У березні 1943 р. був призваний до лав Червоної Армії. Учасник боїв на території Румунії, Болгарії, Югославії та Австрії.

У 1951 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету.

У 1951—1954 рр. навчався в аспірантурі при кафедрі марксизму-ленінізму ХДУ. 1954 р. захистив дисертацію «Боротьба Болгарської комуністичної партії за піднесення культурного рівня трудящих мас (1949—1952 рр.)», а в 1967 р.

— докторську дисертацію «Болгарські комуністи у боротьбі за здійснення культурної революції (1944—1958 рр.)».

З 1954 р. по 1979 р. — доцент, професор кафедри історії КПРС ХДУ. З 1979 р. по 1988 р. — завідувач кафедри нової та новітньої історії історичного факультету цього ж університету. На історичному факультеті читав загальний лекційний курс з новітньої історії країн Європи і Америки, спеціальний курс з історії Болгарії.

Опублікував понад 130 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць. Був членом редакційних колегій журналу «Новая и новейшая история», «Вестник Харьковского университета» (серия «История»), членом спеціалізованих Рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій. Під науковим керівництвом Г. М. Попова захищено понад 30 дисертацій. Удостоєний державних нагород СРСР і Народної Республіки Болгарія.

### Основні друковані праці

1. Борьба Болгарской коммунистической партии за ликвидацию неграмотности и малограмотности среди взрослого населения страны в годы первой пятилетки (1949—1953) // УЗХУ. — 1956. — Т. 75 : Тр. каф. ист. КПСС и диалект. и ист. материализма. — Т. 3. — С. 163—177.
2. Влияние первой русской революции на подъем революционного движения в Болгарии в 1905—1907 гг. // УЗХУ. — 1956. — Т. 66 : Тр. каф. марксизма-ленинизма. — Т. 2. — С. 253—273.
3. Борьба Болгарской коммунистической партии за создание социалистической народной интеллигенции (1949—1953) // УЗХУ. — 1957. — Т. 85 : Тр. каф. истории КПСС и диалект. и ист. материализма. — Т. 4. — С. 169—190.
4. Великая Октябрьская социалистическая революция и освобождение болгарского народа от империалистической зависимости и капиталистического рабства // УЗХУ. — 1957. — Т. 88 : Тр. каф. истории КПСС. — Т. 6. — С. 455—476.
5. Ленински кооперативен план и неговото творческо приложение в селского стопансово в България // По некой въпроси на марксистао-ленинската теория и практика в България. — Пловдив, 1964. — С. 170—187.
6. Мероприятия Болгарской коммунистической партии по улучшению деятельности культурно-просветительных учреждений (1949—1952 гг.) // УЗХУ. — 1964. — Т. 145 : Тр. каф. ист. КПСС. — Вып. 2. — С. 139—153.
7. Роль болгарської комуністичної партії в розвитку художньої літератури (1944—1958 pp.) // НПІ КПРС. — 1966. — Вип. 7. — С. 115—132.
8. Първите крачки на съветско-болгарското сътрудничество в развитието на народна просвета (1944—1948 гг.) // България в света от древността до наши дни. — София, 1979. — Т. 2. — С. 404—413.
9. Учен, държавен и обществен деец // Марин Дринов, 1838—1906 : библиогр. указ. и док. наследство. — София, 1990. — С. 7—25.

10. Город Харьков в жизни и деятельности Марина Дринова // Марин Дринов : исслед. харьк. ученых, посвящ. 150-летию со дня его рождения. — София, 1991. — С. 9—36.

### Література про нього

1. Станчев М. Профессор Г. Н. Попов (1925—1988) // М. Станчев // Българистика. — 1988. — № 6. — С. 35—36.
2. Попов Георгий Николаевич (1925—1988) // История славяноведения в Харьковском университете : библиогр. указ. / сост. В. Д. Проколова, С. Ю. Страшнюк и др. — Х., 1990. — Ч. 2. — С. 46—54.
3. Попов Георгій Миколайович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Проколова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 256—260.

### Посохов Сергій Іванович (19.07.1964)



Народився у м. Харкові. Закінчив СШ № 114. Навчався на історичному факультеті Харківського державного університету (1981—1986). Отримав диплом із відзнакою. У 1985—1990 рр. — вчитель історії СШ № 53 м. Харкова. З 1990 р. — викладач кафедри історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету ХДУ. В 1989—1993 рр. навчався в заочній аспірантурі при цій кафедрі. У 1993 р. захистив кандидатську дисертацію «Соціальна історія радянської науки (кінець 1920-х — початок 1940-х рр.): проблеми історіографії» (Дніпропетровський державний університет; наук. керівники — проф.

Ю. Й. Журавський, доц. С. М. Куделко). У 1996 р. затверджений у званні доцента. У 2006 р. захистив докторську дисертацію «Університети Російської імперії другої половини XIX — початку XX ст. у публіцистиці та історіографії» (Дніпропетровський національний університет). У 2008 р. отримав вчене звання професора.

Читав та читає загальні курси: «Основи історіографії», «Спеціальні історичні дисципліни», «Історична наука та освіта в Харківському університеті (вступ до спеціальності)», а також спецкурси: «Історична термінологія», «Наукова інформація в архівній справі».

З 1995 р. по 1997 р. — заступник декана історичного факультету з наукової роботи, в 1997 р. — заступник проректора університету з навчальної роботи. З 1997 р. і дотепер — декан історичного факультету



ХНУ імені В. Н. Каразіна. У 1999 р. обраний членом-кореспондентом Всеукраїнської академії історичних наук. З 1995 р. — член правління Всеукраїнської спілки краєзнавців. Член топонімічної та геральдичної комісії при Харківському міськвиконкомі. З 2000 р. і до сьогодні — директор Східно-регіонального відділу Центру пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. У 2001 р. був призначений завідувачем кафедри історіографії, джерелознавства та археології. З 2004 р. — співголова Харківського історико-археологічного товариства. З 2008 р. — співголова Координаційної ради Білорусько-російсько-українського університетського консорціуму. Член наукової ради Центру болгаристики та балканських досліджень Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Відповідальний редактор «Вісника Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна» (серія «Історія»), «Харківського історіографічного збірника», збірки праць молодих учених «Актуальні питання вітчизняної та всесвітньої історії».

Науковий напрям — історія та теорія історичної науки та освіти. Працював над визначенням предмету та завдань соціальної історії науки, вивчає історію та історіографію університетів, історію м. Харкова. Бере активну участь у популяризації історичних знань та пам'яткоохоронній діяльності.

Має понад 250 наукових, науково-популярних та методичних праць, підготував чотирьох кандидатів наук.

Неодноразово нагороджений грамотами МОН України, Харківської облдержадміністрації, харківського міського голови, Харківського університету. Почесний член Всеукраїнської спілки краєзнавців (1995), у складі кафедри став лауреатом Республіканської премії ім. Д. Яворницького Всеукраїнської спілки краєзнавців (1997), стипендіат Кабінету міністрів України (1997—1998), лауреат харківської муніципальної премії в галузі краєзнавства ім. Д. І. Багалія (1998), нагороджений знаком «Відмінник освіти України» (1998), лауреат премії ЦНБ ім. К. І. Рубинського (1999), переможець загальноуніверситетського конкурсу викладачів (2000; 2005 — премія імені В. Н. Каразіна; 2011); 1999 р. нагороджений орденом «Несторалітописця» УПЦ; у 2004 р. за значний особистий внесок в організацію та проведення святкування 350-річчя м. Харкова — почесною відзнакою Харківського міського голови «За старанність»; почесною відзнакою голови Харківської обласної державної адміністрації «Слобожанська слава», у 2005 р. нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України, 2007 р. — знаком «За заслуги» Болгарської академії наук, стипендіат Німецького історичного інституту в Москві (2007). У 2007 р. став переможцем обласного конкурсу «Вища школа Харківщини: кращі імена» у номінації «декан факультету». З 2008 р. — член експертної ради ВАК

України та наукової ради МОН за напрямом «історія». «Заслужений працівник освіти України» (2010).

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 2009 р.*

*див. у розд. «Література про нього», № 3.*

1. Социальная история советской науки (конец 1920-х — нач. 1940-х гг.): проблемы историографии. — Х. : Изд-во ХВУ, 1994. — 152 с.
2. Губернаторы и генерал-губернаторы / С. И. Посохов, А. Н. Ярмыш. — Х. : Акта, 1996. — 213 с. — (Харьковский биографический словарь).
3. Попечители Харьковского учебного округа / Б. П. Зайцев, С. И. Посохов. — Х. : Ун-т внутр. дел, 2000. — 124 с.
4. Розвиток освіти та науки [1917—41 рр.] // Історія міста Харкова ХХ століття / кер. авт. кол. О. М. Ярмиш. — Х., 2004. — С. 245—276.
5. Харківський історіографічний словник / С. І. Посохов, С. М. Куделко, В. Г. Пікалов [та ін.]. — Х. : Вост.-регион. центр гуманит. образоват. инициатив, 2004. — 320 с.
6. Харківський університет — науковий та культурний центр Харкова (друга половина ХІХ ст.) // Харківський університет — рідному місту / під ред. С. І. Посохова, Є. П. Пугача. — Х., 2004. — С. 41—86.
7. Харківський університет у другій половині ХІХ ст. // Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. — Х., 2004. — Розд. 2. — С. 126—216.
8. Харьков многонациональный / В. М. Духопельников, Л. И. Лойко, С. И. Посохов [и др.]. — Х., 2004. — 256 с.
9. Образи університетів Російської імперії другої половини ХІХ — початку ХХ ст. в публіцистиці та історіографії. — Х. : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. — 368 с.
10. Почесні члени Харківського університету : біогр. довід. / [Б. П. Зайцев, В. І. Кадеєв ... С. І. Посохов та ін.]. — Х. : Тимченко, 2008. — 312 с.

### **Література про нього**

1. Лисенко Г. Посохов Сергій Іванович / Г. Лисенко // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2003. — Вип. 2, ч. 1. — С. 265. — (Сер. «Українські історики»).
2. Савчук В. Посохов Сергій Іванович / В. Савчук, О. Сушко // Краєзнавці України : (Сучасні дослідники рідного краю) : довідник. — К. ; Кам'янець-Подільський, 2003. — Т. 1. — С. 177.

3. Сергій Іванович Посохов — професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. покажч. / [уклад. Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова]. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. — 52 с.
4. Посохов Сергій Іванович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 253.

## Посохова Людмила Юріївна

(7.05.1966)



Народилась у м. Харкові. Навчалась у США № 114. У 1990 р. закінчила з відзнакою історичний факультет Харківського державного університету. З 1988 р. працювала вчителем історії середньої школи № 53 м. Харкова, з 1990 р. — викладачем у Харківському інженерно-будівельному інституті. З 1992 р. навчалася в аспірантурі при кафедрі історичних дисциплін Харківського державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. У 1996 р. захистила кандидатську дисертацію «Харківський колегіум та його просвітницька роль (XVIII — перша половина XIX ст.)» (Дніпропетровський державний університет, наук. керівник — проф. М. М. Олійник). З 1992 р. по 2002 р. — викладач, з 1999 р. — доцент кафедри історичних дисциплін Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. З 2002 р. — доцент кафедри історії України Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. У 2007—2010 рр. — докторант кафедри історії України. Читала та продовжує читати курси та спецкурси: «Історія України, 1648—1800 рр.», «Джерелознавство історії України», «Історія українського мистецтва», «Історія церкви в Україні».

В 2012 р. захистила докторську дисертацію на тему «Православні колегіуми України наприкінці XVII – на початку XIX ст.».

Автор близько 100 друкованих праць з історії освіти та культури України XVIII—XIX ст., у тому числі двох монографій з історії православних колегіумів України.

До кола наукових інтересів належать історія освіти в Україні XVIII — першої половини XIX ст.; джерелознавство історії України. У 1999 р. нагороджена знаком «Відмінник освіти України», у 2001 р. — Почесною

грамотою Міністерства освіти України. Лауреат Харківської муніципальної премії імені Д. Багалія в галузі краєзнавства (1999). Стипендіат Німецького історичного інституту в Москві (2007).

### Основні друковані праці

1. Розвиток освіти, науки, духовного життя в Слобідській Україні (XVIII—XX ст.). Розд. 8 / О. Л. Сидоренко, В. І. Торкатюк ... Л. Ю. Посохова [та ін.] // Історія Слобідської України : навч. посіб. з народознавства та краєзнавства. — Х., 1998. — С. 277—331.
2. Харківський колегіум (XVIII — перша половина XIX ст.). — Х. : Бизнес-Информ, 1999. — 167 с.
3. «Утеча від науки» (сторінки повсякденного життя учнів колегіумів України XVIII століття) // ВХНУ. — 2006. — № 728 : Історія. — Вип. 38. — С. 41—50.
4. «Сыскал для женитьбы место...» : (Брачные стратегии священников в контексте социокультурного конфликта в Украине в XVIII веке) // Адам и Ева : альм. гендерной истории / под ред. Л. П. Репиной. — М., 2007. — № 13. — С. 39—54.
5. Вчителювання студентів православних колегіумів України XVIII ст. у родинях козацької старшини // Київ. старовина. — 2008. — № 5. — С. 3—18.
6. Європейський досвід у навчальних практиках православних колегіумів України XVIII століття: джерелознавчий аспект // Наукові записки / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. — К., 2009. — Т. 19 : Темат. вип. : «Джерела локальної історії: методи дослідження, проблеми інтерпретації, популяризація». — Кн. 1. — С. 323—340.
7. Трансформація образовательной традиции в Восточной Европе XVII—XVIII вв. // «Быть русским по духу и европейцем по образованию» : Университеты Российской империи в образовательном пространстве Центральной и Восточной Европы XVIII — начала XX в. : [сб. тр. ГИИМ]. — М., 2009. — С. 32-51. — (Россия и Европа. Век за веком).
8. Православні колегіуми України XVIII ст.: дискусії про ознаки моделі // Харківський історіографічний збірник. — 2010. — Вип. 10. — С. 224—234.
9. Сакральне і світське: алегоричні зображення та символи пізнання у православних колегіумах України (XVIII — початок XIX ст.) // Київська Академія. — К., 2010. — Вип. 8. — С. 111—121.
10. На перехресті культур, традицій, епох: православні колегіуми України наприкінці XVII — на початку XIX ст. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. — 400 с.

### Література про неї

1. Посохова Людмила Юріївна // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 169.
2. Посохова Людмила Юріївна // Кафедрі історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна — 50 років / [наук. ред. В. В. Калініченко]. — Х., 2007. — С. 35—37.

## Прокопчук Олександр Титович

(1909 — 1985)



У 1938 р. закінчив Харківський державний педагогічний інститут. Учасник Великої Вітчизняної війни. З 1956 р. працював доцентом кафедри нової та новітньої історії Харківського державного університету. Викладав загальні і спеціальні курси. Досліджував історію Австрії і Сполучених Штатів Америки в новітній час.

Опублікував понад 20 наукових, науково-популярних і навчально-методичних робіт. Мав державні нагороди СРСР.

### Основні друковані праці

1. Продовольча політика уряду К. Реннера в період революції 1918 р. // ПННІ. — 1965. — Вип. 2. — С. 82—88.
2. Боротьба Компартії Австрії за ідейне й організаційне зміцнення своїх рядів (1918—1928 рр.) // НПІ КПРС. — 1966. — Вип. 7. — С. 159—167.
3. Сполучені Штати Америки // Великий Жовтень і міжнародний робітничий та національно-визвольний рух. — Х. ; Львів, 1967. — С. 92—101 ; С. 324—334.

### Література про нього

1. Прокопчук Олександр Титович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 264—265.

## Пугач Євген Петрович

(08.07.1935)



Народився у с. Пішанка Красноградського району Харківської області. У 1959 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. 1963—1966 рр. — аспірант. З 1966 р. по 1968 р. — викладач кафедри нової та новітньої історії ХДУ, з 1968 р. по 2000 р. — доцент, в 1988—1998 рр. — завідувач цієї ж кафедри.

У 1968—1973 рр. — декан підготовчого факультету для іноземних громадян ХДУ. 1985—1993 рр. — проректор Харківського державного університету. З 1994 р. — професор кафедри нової та новітньої історії ХНУ, одночасно з 2004 р. — генеральний директор музейного комплексу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Читає загальний лекційний курс «Історія західних і південних слов'ян нового і новітнього часу», спеціальні курси: «Рух Опору в країнах Східної і Південної Європи», «Встановлення тоталітарних режимів у країнах Східної Європи» та ін.

У 1968 р. захистив кандидатську дисертацію «Політична боротьба у Словаччині у 1945—1948 рр.» (наук. керівник — проф. С. І. Сідельніков). Зараз працює над проблемами: «Словаччина на шляху до незалежності», «Розвиток слов'янознавчих досліджень у Харківському університеті». Опублікував понад 60 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць, у тому числі 4 монографії, 4 навчальних посібника. Вчений секретар спеціалізованої ради з захисту докторських і кандидатських дисертацій (до 2010 р.), член Українсько-словацької асоціації істориків. Має державні нагороди: ордени «Знак пошани» (1976); медалі «За освоєння цілинних земель» (1964), «За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна» (1970), «Ветеран праці» (1988), «Медаль В. Н. Каразіна» (2010). Носить почесне звання «Заслужений працівник вищої школи Української РСР» (1982), «Відмінник освіти України» (1999). Під науковим керівництвом Є. П. Пугача захищено 9 кандидатських дисертацій. Входить до складу редколегії ряду історичних збірників, зокрема, «Вісника Харківського університету» (серія «Історія») та ін.

### Основні друковані праці

1. Miesto slovenska u ceskoslovenckey Revolucii, 1944—1948 // Historický Casopis. — 1989. — [Т. 37, № 1]. — S. 29—54.
2. Харківський центр наукової славістики (XIX — поч. XX ст.) / Є. П. Пугач, С. Ю. Страшнюк, Є. Х. Широкоград // Історія і культура слов'ян : [зб. ст. до XI міжнар. з'їзду славістів, Братислава, 30 серп. — 3 верес. 1993 р.]. — К., 1993. — С. 98—119.
3. Історія західних та південних слов'ян: ХХ століття : навч. посіб. / Є. П. Пугач, С. Ю. Страшнюк, Р. М. Постоловський. — Х. : Око, 1998. — 462 с.
4. Історія Центрально-Східної Європи : посіб. для студ. іст. та гуманіт. ф-тів ун-тів / за ред. Л. Зашкільняка. — Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2001. — 658 с.  
Зі змісту: Розд. 9, § 1 : Новий поділ Європи. — С. 459—463 ; § 4 : Чеські землі і Словаччина. — С. 475—480 ; Розд. 10, § 4 : Чехословацька Соціалістична Республіка (1945—1989 рр.). — С. 539—544 ; Розд. 11, § 5 : Чехословаччина: Чехія і Словаччина. — С. 604—610.
5. Університет — методичний центр вищої освіти, наукових досліджень і громадянського життя Харкова у другій половині 50-х — 80-ті роки // Харківський університет — місту / [ред. С. І. Посохов, Є. П. Пугач]. — Х., 2004. — С. 159—176.
6. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. — Х. : Фоліо, 2004. — 750 с.  
Зі змісту: [Передмова до розділу 8]. — С. 458—462 ; Розд. 8, § 3 : Громадське життя університету у 50—80-х рр. — С. 522—548.
7. Национальное восстание 1944 г. и словацкая перспектива // Вісн. Черніг. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. — 2007. — № 728 : Історія. — Вип. 38. — С. 134—139.\*
8. Встановлення тоталітарних режимів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи : навч.-метод. посіб. — Х. : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. — 90 с.
9. Місце Національного фронту в політичному житті Чехословаччини // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки та знахідки. — К., 2008. — Вип. 17. — С. 155—168.
10. Перше українське видання історії Болгарії // Дриновський збірник = Дриновски сборник. — Х. ; Софія, 2009. — Т. 3. — С. 437—439. — Рец. на. кн.: Історія Болгарії / В. П. Чорний. — Львів : ПАІС, 2007. — 404 с.
11. Место Словацкой Республики 1939 — 1945 годов в истории словаков // Историки-слависты МГУ. — М., 2011. — Кн. 8 : Славянский мир в поисках идентичности: В ознаменовании 70-летия кафедры и 175-

летия учреждения кафедр в университетах Российской империи. — С. 964—976.

### Література про нього

1. Пугач Евгений Петрович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 34.
2. Пугач Евген Петрович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 155—157.
3. Пугач Евген Петрович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 257.

## Репринцев Анатолій Федотович

(17.10.1945 — 03.11.1988)



Народився у м. Комсомольську-на-Амурі Хабаровського краю (РРФСР). У 1971 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного університету. В 1971—1974 рр. навчався в аспірантурі при кафедрі історіографії, допоміжних історичних дисциплін і методики історії ХДУ. У 1974—1981 рр. працював викладачем цієї ж кафедри. Читав курс історії СРСР на підготовчому відділенні ХДУ, спеціальний курс з історіографії історії СРСР.

Досліджував історіографію проблеми залучення старих спеціалістів до соціалістичного будівництва.

У 1981—1988 рр. працював старшим викладачем Харківської філії Київського інституту фізичної культури, заступником директора в Харківському технікумі радянської торгівлі.

Опублікував понад 10 наукових робіт. Нагороджений кількома медалями СРСР («За боевые заслуги» та ін.).



### Основні друковані праці

1. Труд, быт, отдых студента // Спутник вступающего в Харьковский ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. А. М. Горького. — Х., 1971. — С. 129—132.
2. Підготовка кадрів національної інтелігенції як важливий фактор зближення і розвитку соціалістичних націй / В. І. Астахова, А. Ф. Репринцев // ВХУ. — 1973. — № 90 : Наук. комунізм. — Вип. 8. — С. 12—21.
3. Проблеми висування робітників і селян до державного та господарського апарату (1917—1937 роки) в сучасній радянській історіографії // ПІН СРСР. — 1974. — Вип. 17. — С. 128—134.
4. Сучасна радянська історіографія про залучення буржуазних спеціалістів на бік Радянської влади // Там само. — Вип. 18. — С. 58—63.
5. Захист дипломної праці в Харківському держуніверситеті / В. О. Головки, В. Ф. Мещеряков, А. Ф. Репринцев // УІЖ. — 1975. — № 7. — С. 104-106.
6. Пролетаризація вищої школи (1917—1937 рр.) у сучасній радянській історіографії // ПІН СРСР. — 1975. — Вип. 20. — С. 128—132.
7. Учебно-методический план по истории СССР для слушателей подготовительного отделения / А. Ф. Репринцев, С.М. Куделко. — Х. : ХГУ, 1979. — 53 с.

### Література про нього

1. Репринцев Анатолий Федотович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 35.
2. Репринцев Анатолий Федотович // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 97.
3. Репринцев Анатолий Федотович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 267—268.

## Редін Єгор Кузьмич

(02(14).11.1863 — 27.04(10.05).1908)



Народився в с. Старше Дмитрієвського повіту Курської губернії. В 1884 р., після закінчення 2-ї Тіфліської гімназії, вступив до історико-філологічного факультету Новоросійського університету. В 1888 р. після закінчення університетського курсу був залишений на два роки для підготовки до професорського звання. В 1891 р. склав магістерський іспит і був відраджений за кордон, де в музеях та бібліотеках вивчав пам'ятки давньохристиянського та візантійського мистецтва. Відвідав ряд міст Італії, а також Париж, Лондон, Відень, Берлін, Мюнхен.

З 1893 р. почав читати лекції з історії мистецтва в Харківському університеті. У 1897 р., після захисту дисертації «Мозаики равеннских церквей», отримав науковий ступінь магістра теорії та історії мистецтв. З 1901 р. екстраординарний професор кафедри теорії та історії мистецтв Харківського університету.

Був секретарем Харківського історико-філологічного товариства, завідувачем Музею витончених мистецтв та старожитностей Харківського університету, членом правління Харківської громадської бібліотеки. Працював у Харківському товаристві поширення в народі грамотності. В останні роки життя читав лекції в міській художній школі.

Брав участь у роботі Московського археологічного товариства, Ризького, Харківського, Катеринославського археологічних з'їздів та їх попередніх комітетів.

У 1907 р. Петербурзький університет, враховуючи його наукові заслуги, присвоїв йому ступінь доктора теорії та історії мистецтв, а Харківський університет ухвалив рішення про надання йому звання ординарного професора по кафедрі теорії та історії мистецтв.

Кавалер російських орденів Св. Станіслава II ст. та Св. Анни III ст. Його бібліотека була придбана Харківською школою малювання і живопису в 1910 р.

## Основні друковані праці

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 3.*

1. И. Е. Бецкий и Музей изящных искусств и древностей Харьковского университета. — Х. : Поровая тип. и литогр. М. Зильбербер и С-вья, 1901. — 23 с.
2. Голгофский крест в лицевых рукописях сочинения Козьмы Индикоплова // ВВр. — 1904. — Т. 11, вып. 3—4. — С. 541—573.
3. Преподавание искусств в Императорском Харьковском университете : К истории Имп. Харьк. ун-та (1805—1905). — Х. : Тип. и литогр. М. Зильберберг, 1905. — 35 с.
4. Искусство и археология : библиография. — СПб. : Тип. имп. Акад. наук, 1906. — 24 с.
5. 2-е изд.: СПб. : Тип. имп. Акад. наук, 1907. — 19 с.
6. Исторические памятники города Адули (в Африке) в лицевых рукописях сочинения Козьмы Индикоплова // СХИФО. — 1908. — Т. 15. — С. 101—110.
7. Памяти М. С. Дринова : [речь, произнес. в заседании ХИФО, 8 марта 1906 г., посвящ. памяти ученого] // СХИФО. — 1908. — Т. 15. — С. 75—83.
8. Памяти В. В. Стасова и Н. М. Шабельской // СХИФО. — 1909. — Т. 18. — С. 98—213.
9. Историко-филологическое общество (1877—1905 гг.) // Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805—1905 гг.). — Х., 1911. — С. 90—106.
10. Христианская топография Козьмы Индикоплова по греческим и русским спискам / под ред. Д. Айналова. — М. : Изд. Г. Лисстара и Д. Собко, 1916. — 366 с., XXXII табл.

## Література про нього

1. Белецкий А. И. Е. К. Редин как историк византийского искусства / А. И. Белецкий. — Х. : Печ. дело, 1910. — 27 с.
2. То же // СХИФО. — 1913. — Т. 19. — С. 150—174.
3. Редін Єгор Кузьмич // УРЕ. — К., 1983. — Т. 9. — С. 358.
4. Єгор Кузьмич Редін : біобібліогр. покажч. / уклад. Р. І. Філіппенко. — Х. : ХНУ, 2006. — 70 с.
5. Філіппенко Р. І. Є. К. Редін — професор Харківського університету / Р. І. Філіппенко, С. М. Куделко. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. — 228 с.

## Редін Микола Георгійович (Єгорович)

(11.09.1902 — (?).12.1938)

Народився у Харкові в сім'ї професора Харківського університету С. К. Редіна. У 1912—1919 рр. навчався у третій харківській гімназії. 1920—1923 рр. — на соціально-економічному факультеті Академії теоретичних знань, потім на факультеті професійної освіти Харківського інституту народної освіти (ХІНО).

Як член студкому брав активну участь у радянізації вищої школи. З 1924 р. — лектор на робітничих факультетах Харківського інституту народного господарства та ХІНО, потім професор з європейської історії в ХІНО. Одночасно у 1925—1930 рр. викладав у Комуністичному університеті ім. Артема. З вересня 1926 р. — аспірант, з листопада 1929 р. — науковий спіробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури при Харківському інституті народної освіти ім. О. О. Потебні.

У 1930 р. за постановою ЦК КП(б)У затверджений заступником директора та завідувачем сектору історії Росії (до червня 1932 р.) Науково-дослідного інституту історії української культури. Заступник завідувача Експериментально-музейного підвідділу Головополітосвіти. На посаді завідувача історичного відділу Харківського музею Слобідської України впроваджував нову «пролетарську» тематику в музейну експозицію. Брав участь у дискусії з приводу доповіді Н. Н. Ванага про характер російського імперіалізму на Першій Всесоюзній конференції істориків-марксистів. Активно боровся з так званою «буржуазною ідеологією». Низка його статей присвячена боротьбі з троцькізмом та правим укліном у ВКП(б).

З червня 1932 р. по вересень 1934 р. працював в Інституті історії ВУАМЛІН. З вересня 1931 р. по червень 1934 р. — професор в Інституті червоної професури. Був обвинувачений у контрреволюційно-троцькістській діяльності, заарештований у січні 1935 р. та засуджений у грудні 1935 р. на три роки заслання, які відбув в Алма-Аті. У червні 1936 р. його знов засудили на п'ять років. Помер у с. Ягідне Магаданської області (РФ).

### Основні друковані праці

1. До історії Всеукраїнського залізничного страйку 1918 року // Літопис революції. — 1928. — Ч. 5 (32). — С. 168—193; Ч. 6 (33). — С. 25—60.
2. Огляд літератури з робітничого руху на Україні // Там само. — 1928. — Ч. 2 (29). — С. 279—289; Ч. 3 (30). — С. 289—303.

3. В борьбе за ленинскую историю Октября // Там само. — 1929. — Ч. 5—6 (38—39). — С. 344—350. — Рец. на кн.: Октябрьская революция : сб. ст. 1917—1927 / М. Н. Покровский. — М. : Изд-во ком. акад., 1929. — 415 с.
4. До методології історії пролетаріату на Україні (з приводу книжки Балабанова «Нарис з історії робітничого руху на Україні») // Більшовик України. — 1929. — № 2. — С. 265—272.
5. Чотири документи епохи скоропадщини // Літопис революції. — 1930. — Ч. 1 (40). — С. 242—264.
6. За більшовицький переворот у викладанні історії // Більшовик України. — 1931. — № 11. — С. 66—94.
7. Легенда про кірстовщину // Літопис революції. — 1931. — Ч. 1—2 (46—47). — С. 19—66, розд. паг.
8. Манівцями еkleктики // Комуніст. — 1931. — 18 січ.
9. Покровский как историк колониальной и внешней политики самодержавия // Историк-марксист. — 1932. — Т. 3. — С. 37—59. — Подпись: М. Н.

### **Література про нього**

1. Комаренко Н. В. Радянський історик М. Є. Редін / Н. В. Комаренко // УІЖ. — 1970. — № 2. — С. 96—101.
2. Рибальченко Л. Л. «Деор [М. Е. Редина] сдать в архив // Четверті Сумцовські читання : матеріали наук. конф., присвяч. 135-річчю з дня народж. Є. К. Редина. — Х., 1999. — С. 32—38.
3. Редін Микола Єгорович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 268.

## Рибалка Іван Климентійович

(22.06.1919 — 29.11.2001)



Народився у с. Витівка Полтавського повіту Полтавської губернії. В 1932—1938 рр. навчався і працював у Куряжській дитячій трудовій колонії (Харківська область), був студентом Харківського газетного технікуму, секретарем редакції районної газети (Сумська область). У 1938 р. вступив на історичний факультет Харківського університету (закінчив у 1945 р.). З літа 1941 р. — у діючій армії, отримав два поранення та контузії і був демобілізований. З жовтня 1943 р. до травня

1944 р. продовжив навчання у Кзил-Орді в Об'єднаному Українському державному університеті (у складі якого був Харківський університет під час евакуації).

У 1950 р. захистив кандидатську дисертацію «Розгром буржуазно-націоналістичної Директорії та відновлення радянської влади на Україні (листопад 1918 р. — березень 1919 р.)» (наук. керівник — проф. С. М. Королівський), у 1963 р. — докторську «Відновлення Радянської влади та соціалістичне будівництво на Україні (листопад 1918 р. — серпень 1919 рр.)». З 1964 р. — професор.

Після закінчення університету — помічник декана історичного факультету, аспірант, асистент, старший викладач, доцент кафедри історії СРСР і УРСР. З відкриттям у 1957 р. кафедри історії України — завідувач кафедри (понад 30 років), з вересня 1989 р. — професор; у 1972—1974 рр. — проректор ХДУ з навчальної роботи. Читав загальні і спеціальні курси з історії й історіографії України. Досліджував різноманітні проблеми історії України, насамперед історію громадянської війни. Опублікував понад 200 наукових, науково-популярних, навчально-методичних праць, підручників. Серед них — 5 монографій, 3 підручники з історії України. За його редакцією і вступними статтями видано 4 великі збірки документів з історії України.

У 1985 р. за підручник «Історія Української РСР» у двох частинах (1978 р. і 1982 р.) І. К. Рибалці і В. М. Довгополу (посмертно) було присуджено Державну премію Української РСР у галузі науки і техніки. Під його керівництвом було підготовлено і захищено понад 30 кандидатських дисертацій, за його консультаціями докторами наук стали понад 10 осіб.

Понад 20 років І. К. Рибалка очолював спеціалізовану Вчену раду з присудження кандидатських і докторських наукових ступенів. З 1999 р. — академік і віце-президент Української академії історичних наук, заслужений професор Харківського університету.

Учасник бойових дій, інвалід Вітчизняної війни. Був нагороджений орденами Слави III ст. та Вітчизняної війни I ст., багатьма медалями. Брав активну участь у громадському житті. Був редактором обласної газети «Соціалістична Харківщина» (1951—1955 рр.), обирався депутатом рад різних рівнів, членом Харківського міського й обласного партійних комітетів, кандидатом у члени бюро Харківського обкому Компартії України. Помер і похований у Харкові на другому міському кладовищі.

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 1989 р.*

*див. у розд. «Література про нього», № 4.*

1. Відновлення Радянської влади на Україні (1918—1919). — Х. : Обл. вид-во, 1957. — 295 с.
2. Розгром буржуазно-націоналістичної Директорії на Україні. — Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1962. — 187 с.
3. Аграрні перетворення на Україні в період громадянської війни (1919 р.). — Х. : Вид-во ХДУ, 1967. — 192 с.
4. Історія Української РСР. Дорадянський період : [підруч. для студ. іст. ф-тів вузів]. — К. : Вища шк., 1978. — 591 с.
5. Історики Харківського університету: (До 175-річчя вузу) / І. К. Рибалка, В. М. Довгопол // УІЖ. — 1980. — № 1. — С. 128—131.
6. Історія Української РСР. Епоха соціалізму / І. К. Рибалка, В. М. Довгопол. — К. : Вища шк., 1982. — 639 с.
7. Харьковская губерния и Харьков // Великая Октябрьская социалистическая революция : энциклопедия. — 3-е изд., доп. — М., 1987. — С. 563—565.
8. Сталінщина й розселення країни // УІЖ. — 1989. — № 10. — С. 12—20 ; № 11. — С. 3—12.
9. Історія України : в 3 ч. — Х., 1995—2004.
  - Ч. 1. Від найдавніших часів до кінця XVIII століття : підруч. для студ. іст. ф-тів вузів. — Х. : Основа, 1995. — 446 с.
  - Ч. 2. Від початку XIX століття до лютого 1917 року : підруч. для студ. іст. фак. вузів. — Х. : Основа, 1997. — 479 с.
  - Ч. 3. 1917—2003 : підруч. для вузів / В. В. Калініченко, І. К. Рибалка. — Х. : Вид-во ХНУ ім., В. Н. Каразіна, 2004. — 626 с. — (До 200-річчя ХНУ ім., В. Н. Каразіна).

10. Така наша доля. Сторінки життя мого покоління. — Х. : Основа, 1999. — 200 с.

### Література про нього

1. Рибалка Іван Климентійович // УРЕС. — К., 1968. — Т. 3. — С. 133.
2. Рибалка Іван Климентійович // Учені вузів Української РСР : [біобібліогр. слов]. — К., 1968. — С. 64.
3. Рибалка Іван Климентійович // РЕІУ. — К., 1971. — Т. 3. — С. 550.
4. Іван Климентійович Рибалка — професор Харківського університету: біобібліогр. покажч. / упоряд. Ю. Г. Шевченко, В. Д. Прокопова. — Х. : ХДУ, 1989. — 41 с.
5. Рибалка Іван Климентійович // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — Вип. 2, ч. 1. — К. ; Л., 2003. — С. 276—277. — (Сер. «Українські історики»).

## Рожицин Валентин Сергійович

(1888 — 1942)

Народився у м. Харкові в родині статистика. Закінчив Третю харківську гімназію. У 1906 р. вступив до історико-філологічного факультету Харківського університету, який закінчив 1911 р. з дипломом першого ступеню. Був залишений при університеті на кафедрі всесвітньої історії.

Сфера наукових інтересів — історія середніх віків, історія релігії, естетика. Його перша наукова праця — переклад з німецької мови статті Мартіна Лютера — була надрукована 1912 року у «Записках Харьковского университета». Після закінчення університету займався викладацькою та суспільно-політичною діяльністю, написав декілька брошур з проблем історії світового революційного руху («Русская революция в свете европейских революций», Харьков, 1916).

У 1918 р. разом з Ф. Коном видавав суспільно-політичний та літературно-художній журнал «Колосья» (1918, № 1—18), де друкувалися його статті, присвячені проблемам історії, літератури та естетики.

Після Жовтневої революції 1917 р. викладав у Харківському університеті, а потім — у Харківській комуністичній академії. В 1926 р. переїхав до Москви, де став членом бюро Секції релігії при Комакадемії, членом Товариства істориків-марксистів та активним співробітником журналу «Антирелигиозник». Видавав книги та брошури з проблем релігії та



атеїзму. Його монографія «Джордано Бруно и инквизиция» вийшла друком у 1955 році, вже після смерті В. С. Рожицина.

### Основні друковані праці

1. Канцлер Мишель Л'Опиталь. Жизнь. Государственная деятельность. Политическое миросозерцание. — Х. : Типолитогр. Зильберберг и С-вья, 1916. — 100 с.
2. Интернационал, 1864—1917 : очерк истории междунар. союза рабочих. — Х. : Друг народа, 1917. — 48 с.
3. Очерки по истории первобытной культуры : (лекции, чит. в Ком. ун-те им. Артема в 1922 а. г.) — Х. : Держвидав України, 1922. — 236, 1 с.
4. Пасха Христова. — Х., 1923. — 59 с.
5. Первобытный коммунизм. — Х. : Главполитпросвет УССР, 1923. — 72 с.
6. Существует ли загробная жизнь. — Х. : Госиздат, 1923. — 60 с.
7. Пасха: Народные и церковные весенние праздники и обряды. — М. : Красная новь, 1924. — 196 с.
8. Рождество Христово. — Х. : Пролетарий, 1925. — 117 с.
9. Умирующий бог: Происхождение христианского культа страдающего, умирающего и воскресающего бога Иисуса. — 2-е изд., испр. и доп. — Х. : Пролетарий, 1925. — 232 с.
10. Раннее христианство в освещении его современников. — М. ; Л. : Госиздат, 1926. — 151 с.

### Література про нього

1. Гольдин Н. С. [Отзыв о сочинении В. С. Рожицына на тему «Королевская власть и города во Франции в эпоху Капетингов»] / Н. С. Гольдин // ЗХУ. — 1912. — Кн. 4, ч. офиц. — С. 1—5.
2. [Ингрид]. Рожицын / [Ингрид] ; [шарж худож. Э. Штейнберга] // Колосья. — 1918. — № 5. — С. 12.
3. Полякова Ю. Журнал «Колосья» [и В. С. Рожицын] / Ю. Полякова // Харьков. Что? Где? Когда? — 2001. — № 1 (20). — С. 15—16.

**Рубан Валерій Володимирович**  
(18.07.1946)



Народився у м. Хуст Закарпатської області. У 1973 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного університету (у 1997 р. також економічний факультет). З 1974 р. — аспірант, з 1978 р. по 1990 р. — асистент, старший викладач кафедри історії КПРС ХДУ. З 1992 р. по 1998 р. — старший викладач кафедри історії Росії. Досліджував історію кадрової політики у державному будівництві, становлення та розвиток багатопартійної системи в Росії та Україні. З 1993 р. активно працював у сфері політичного консультування. З 1994 р. по 1998 р. — депутат Харківської міської ради, голова комісії з економічного розвитку та власності. З 1997 р. по 2002 р. — заступник начальника управління внутрішньої політики, начальник відділу політичного аналізу та прогнозування Харківської обласної державної адміністрації. Генеральний директор Харківського регіонального фонду «Харківпрогрес». У 2002 р. залишив викладацьку роботу на історичному факультеті. З 2002 р. по 2006 р. працював в апараті Верховної Ради України, керівник групи помічників-консультантів народного депутата України В. І. Гладких, державний службовець 7 рангу. З 2006 р. по теперішній час — доцент Міжнародного Соломонова університету, де читає курси з історії Росії, політології та політичного консалтингу. У 2009 р. вступив до Українського реєстрового козацтва (УРК), у 2010 р. призначений начальником штабу адміністрації Гетьмана УРК у Східному регіоні України. В 2011 р. обраний членом правління Громадської ради при Харківській обласній державній адміністрації (голова комітету зі свободи слова, міжнаціональним та міжконфесіональним стосункам, духовності та захисту суспільної моралі).

Автор понад 20 наукових та публіцистичних статей.

**Основні друковані праці**

1. История : учеб. пособие для поступающих в вузы Украины в 1992 г. Ч. 2. Всеобщая история XX века / В. В. Рубан, А. Н. Бердник, В. В. Макогонов. — Х. : Интеллект—ЭКО ; ХГУ, 1992. — 136 с.
2. Политические партии и движения в Украине: проблемы становления и тенденции развития : учеб. пособие / В. В. Рубан, Н. С. Серегина. — Х. : Ксилон, 1996. — 59 с.

3. Политический спектр Слобожанщины на современном этапе / В. В. Рубан, Н. С. Серегина, Е. В. Миловидова // ВХУ. — 1996. — № 387 : Історія України. — С. 83—92.
4. Многопартийная система Украины: как она есть / В. В. Рубан, Н. С. Серегина. — Х. : Ксилон, 1998. — 138 с.
5. Парламентские выборы 1998 г.: как проголосовали регионы // Вестник Международного Славянского университета. — Х., 1998. — Т. 1, № 3. — С. 29—32.
6. Новые избирательные технологии в президентских выборах // Журналист. — 1999. — № 5-6. — С. 8—15.
7. Політичні партії та трансформація виборчого процесу в Україні // ВХУ. — 1999. — № 442 : Історія України. — Вып. 3. — С. 165—169.
8. Соціальна проблематика в програмах політичних партій України // Президентская власть в демократической республике : 8-е Харьк. политологические чтения. — Х. : Нар. Укр. Акад., 1999. — С. 96—98.
9. Політична активність електоральних груп Харківщини на Всеукраїнському референдумі, 16 квіт. 2000 р. // Формування суспільної політики: теоретичний, практичний та правовий аспекти : 10-ті Харк. політол. читання. — Х., 2000. — С. 109—111.
10. Політичні партії у виборах Президента України в 1999 р.: основні тенденції та уроки участі // ВХНУ. — 2000. — № 470 : Питання політології. — С. 101—111.

#### **Література про нього**

1. Рубан Валерій Володимирович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 273.

## Руденко Олександра Фадєєвна

(12.09.1919)



Народилася в м. Константи́нівка (тепер — Донецької області) в родині коваля. З вересня 1938 р. — студентка історичного факультету Харківського державного університету. Під час німецько-фашистської окупації залишалась у Харкові. У 1943 р. повернулася до навчання до Харківського державного університету, який закінчила у 1945 р. Після цього працювала в університеті лаборантом, асистентом. З вересня по грудень 1945 р. — слухач курсів підготовки викладачів основ марксизму-ленінізму при ЦК ВКП(б). З 1946 р. 1950 р. — викладач історії педагогічного інституту, а з 1950 р. по 1954 р.

— Харківського артпідготовчого училища. З 1954 р. навчалася в аспірантурі Харківського університету. З 1957 р. по 1961 р. — асистент у Харківському політехнічному інституті. 1963—1974 рр. — доцент кафедри історії СРСР Харківського державного університету. З 1974 р. на пенсії. Викладала основний курс з історії СРСР (період феодалізму), спеціальні курси.

У 1960 р. захистила кандидатську дисертацію «Комуністична партія — натхненниця і організатор трудової активності шахтарів Донбасу в роки першої п'ятирічки» (наук. керівник — проф. О. О. Воскресенський). Надалі працювала над темою «Утворення Російської централізованої держави у вітчизняній історіографії». Опублікувала понад 20 наукових, науково-популярних і навчально-методичних робіт.

### Основні друковані праці

1. Начало массового социалистического соревнования в каменноугольной промышленности Донбасса // УЗХУ. — 1957. — Т. 88 : Тр. каф. истории КПСС. — Т. 6. — С. 331—348.
2. Борьба шахтеров Донбасса под руководством большевистской партии за новые формы социалистического соревнования в 1931—1932 гг. // УЗХУ. — 1959. — Т. 103 : Тр. каф. истории КПСС. — Т. 7. — С. 121—134.
3. Коммунистическая партия — вдохновитель и организатор трудовой активности шахтеров Донбасса в годы первой пятилетки. — Х., 1960. — 28 с.
4. КПСС — вдохновитель и организатор трудовой активности шахтеров : автореф. дис. ... канд ист. наук. — Х., 1960. — 27 с.

5. Комунисти — організатори трудової активності шахтарів Донбасу / М. Д. Нагарний, О. Ф. Руденко // УІЖ. — 1961. — № 6. — С. 11—21.
6. До питання про походження помісної системи на Русі // ПІН СРСР. — 1967. — Вип. 4. — С. 156—162.
7. Розвиток товарно-грошових відносин на Русі в XV—XVI ст. у світлі вчення класиків марксизму-ленінізму // ПІН СРСР. — 1970. — Вип. 10. — С. 146—154.
8. Час виникнення помісного землеволодіння // ПІН СРСР. — 1970. — Вип. 9. — С. 141—150.
9. Ленінські ідеї про організацію та управління соціалістичною економікою у праці «Чергові завдання радянської влади» // НПІ КПРС. — 1975. — Вип. 72. — С. 33—41.

### Література про неї

1. Руденко Александра Фафеевна // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 35.
2. Руденко Олександра Фафеевна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 274—275.

## Ручинська Оксана Анатоліївна

(08.11.1969)



Народилася у м. Харкові. Навчалась у СШ № 32. У 1992 р. з відзнакою закінчила історичний факультет Харківського державного університету. У 1995 р. закінчила аспірантуру при кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків ХДУ. З вересня 1994 р. працювала викладачем цієї ж кафедри. У червні 1996 р. захистила кандидатську дисертацію «Суспільне життя в античних містах Північного та Західного Причорномор'я (соціально-культурний аспект)» (Дніпропетровський державний університет, наук. керівник — проф. В. І. Кадеев). З квітня 1997 р. працювала доцентом кафедри історії

стародавнього світу та середніх віків ХДУ. 2004 р. присвоєно вчене звання доцента.

Читає загальний курс «Історія Стародавнього Сходу» та спеціальні курси: «Історія релігій Стародавнього світу», «Історія культури античних міст Північного Причорномор'я», «Давньогрецька мова», «Релігійні течії пізньої античності. Гностицизм», «Історія раннього християнства» та ін. З 1994 р. по 2002 р. входила до складу Ольвійської археологічної експедиції Інституту археології НАН України.

Опублікувала понад 30 наукових і науково-популярних робіт. Сфера наукових інтересів: соціально-культурна історія античних міст Північного та Західного Причорномор'я, історія культури та релігії стародавнього світу, класична філологія. О. А. Ручинська бере активну участь у громадському житті. З 1995 р. є активним учасником Харківського історико-археологічного товариства, з 2002 р. — член Російської асоціації антикознавців. У 2002—2004 рр. була головою ради молодих вчених ХНУ, очолювала Раду молодих вчених історичного факультету та входила до складу редколегії збірника праць молодих вчених історичного факультету. З 2010 р. виконує обов'язки відповідального секретаря «Вісника Харківського університету (серія «Історія»).

У 2001 р. — стипендіат Фонду державних програм Греції (ІКУ) та протягом 8 місяців стажувалася в Афінському національному університеті ім. Каподістрія. В 2003 р. була нагороджена Харківською обласною адміністрацією стипендією імені В. Н. Каразіна для молодих вчених.

### **Основні друковані праці**

1. Религиозные обряды и празднества в общественной жизни античных городов Северного Причерноморья // Древности, 1994. — X., 1994. — С. 73—86.
2. Греческая музыкальная традиция и театр в жизни античных городов Западного Понта // Болгарский ежегодник. — X.; София, 1996. — Т. 2. — С. 5—11.
3. Суспільне життя в античних містах Північного та Західного Причорномор'я (соціал.-культ. аспект) : автореф. дис. ... канд. іст. наук. — Д., 1996. — 17 с.
4. Право и общество античных городов Северного и Западного Понта // Античный мир. Византия : К 70-летию проф. В.И. Кадеева : сб. науч. тр. — X., 1997. — С. 172—189.
5. Патриархальные представления в мировоззрении жителей античного Херсонеса // ВХНУ. — 2001. — № 526 : Історія. — Вип. 33. — С. 14—21.

6. Антична культура : комплекс навч.-метод. матеріалів зі спецкурсу. — Х. : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. — 60 с.
7. Основи давньогрецької мови : робоча програма навчальної дисципліни / О. А. Ручинська, І. П. Сергєєв. — Х. : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. — 16 с.
8. К вопросу о «поощрении» и «порицании» в греческой гражданской общине (по материалам Ольвии эллинского периода) // LAUREA : К 80-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева. — Х., 2007. — С. 94—100.
9. Історія Стародавнього Сходу : навч.-метод. посіб. / О. А. Ручинська, І. П. Сергєєв. — Х. : Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. — 103 с.
10. Опыт исследования античной истории в Харьковском университете в 20—30-х гг. XIX вв. // ВХНУ. — 2010. — № 908 : Історія. — Вип. 42. — С. 336—348.

### Література про неї

1. Ручинская Оксана Анатольевна // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 133—135.
2. Ручинская Оксана Анатольевна // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — Х., 2008. — С. 67—71.

## Савва Володимир Іванович

(1865 — 1920)



Народився у м. Кишиневі у родині чиновника. Середню освіту здобув у Кишинівській 1-й гімназії, яку закінчив у 1884 р. У тому ж році вступив до Історико-філологічного інституту кн. Безбородько в м. Ніжині. В 1888 р. закінчив історичне відділення інституту і почав працювати викладачем історії в одній з харківських жіночих гімназій.

У 1892 р. склав магістерський іспит з російської історії. В 1895—1905, 1909—1911 рр. працював на посаді приват-доцента кафедри російської історії Харківського університету. У 1902 р.

захистив дисертацію на ступінь магістра російської історії «Московские

цари и византийские василевсы. К вопросу о влиянии Византии на образование идеи царской власти московских государей». З 1912 р. по 1917 р. виконував обов'язки екстраординарного професора кафедри російської історії Харківського університету.

Читав студентам історико-філологічного факультету спеціальні курси з історії Московської Русі, проводив практичні заняття.

В кінці XIX — на початку XX ст. читав лекції з історії Росії на курсах для робітників, курсах для жінок при Харківському університеті та ін.

За час роботи в університеті написав близько 30 наукових праць — монографій, статей, рецензій, присвячених, головним чином, історії державних установ та політико-правової думки Росії кінця XV—XVI ст.

З 1900 р. — статський радник.

Кавалер російських орденів Св. Анни II ст. та Св. Станіслава II ст.

### Основні друковані праці

3. Выход византийских и московских царей в праздник Рождества // Труды XII Археологического съезда. — М., 1905. — Т. 3. — С. 303.
4. Из слободско-украинской старины конца XVIII в.: заметки и материалы. — Нежин : Типолитограф. насл. В. К. Маленевского, 1906. — 40 с.
5. Вновь открытые полемические сочинения XVII века против еретиков. — СПб. : Тип. Александрова, 1907. — 177 с.
6. Материалы из архива Нежинских греческих братств и магистрата. — Нежин : Типолитограф. насл. В. К. Маленевского, 1908. — 53 с.
7. Сочинение против епископов XVIII века. — М. : Тип. Г. Лисснера и Д. Собко, 1909. — 35 с.
8. Несколько случаев изучения иностранных языков русскими людьми во второй половине XVI века. — Х. : Печ. дело, 1913. — 12 с.
9. [Отзыв о сочинении П. Лицина на тему: «Московское государство в XVI в. по известиям иностранных писателей»] // ЗХУ. — 1914. — Кн. 4, ч. офиц. — С. 5—8.
10. Заметки о боярской думе в XVI в. — Пг. : Тип. Г. Шумахера и Б. Брукера, 1915. — 18 с.
11. О посольском приказе в XVI в. Вып. 1. — Х. : Тип. Т-ва потребит. о-ва Юга России, 1917. — VI, 401 с.
12. [Отзывы о сочинениях П. Поликарпова, Е. Максимовича, Г. Вышемирского на тему: «Боярская дума московских государей в XVI веке по изданным Посольским книгам»] // ЗХУ. — 1917. — Кн. 1—2, ч. офиц. — С. 32—40.



### Література про нього

1. Савва Владимир Иванович // Энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. — СПб., 1900. — Т. 28-а. — С. 27.
2. Савва Владимир Иванович // Большая энциклопедия / под ред. С. Н. Южакова. — СПб., [1904]. — Т. 16. — С. 725.
3. [Савва Владимир Иванович : автобиография] // Историко-филологический факультет... — Х., 1908. — Ч. 2. — С. 344—345.
4. 20-летие ученой деятельности проф. В. И. Саввы и А. П. Кадлубовского // ЮК. — 1913. — 6 сент. — С. 5.
5. Савва Владимир Иванович // Императорское Московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864—1914). — М., 1915. — Т. 2. — С. 313.
6. Савва Владимир Иванович (1865—1920) // Историки СССР : указ. печ. списков их тр. / О. И. Шведова. — М., 1941. — С. 101.

### Сапожнікова Гіта Абрамівна

(1903 — 1992)



У 1929 р. закінчила історичне відділення Харківського інституту народної освіти ім. О. О. Потебні. В 1929—1941 рр. працювала викладачем нової історії робітничого факультету при Харківському машинобудівному інституті, асистентом соціально-економічного факультету Харківського педагогічного інституту професійної освіти, завідувачкою кафедри Донецької вищої комуністичної сільськогосподарської школи (м. Маріуполь), доцентом кафедри нової історії Харківського державного університету. З грудня 1941 р. по травень 1944 р. — старший викладач нової історії Об'єднаного Українського державного університету (м. Кзил-Орда Казахської РСР). З 1944 р. по 1961 р. — старший викладач, доцент кафедри історії нового часу ХДУ. Викладала загальний курс нової історії, спеціальні курси.

У 1946 р. захистила кандидатську дисертацію «Борьба польского народа против прусского владычества в революции 1848 р.». Надалі продовжувала досліджувати історію польсько-німецьких відносин. Опублікувала понад 10 наукових, науково-популярних і навчально-методичних робіт.

### Основні друковані праці

1. Борьба польского народа против прусского владычества в революции 1848 г. : дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1946. — 171 л.
2. Національно-визвольна війна польського народу у квітні-травні 1848 року у Великому Герцогстві Познаньському // УЗХУ. — 1952. — Т. 43 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 2. — С. 117—130.
3. Бременська Рада робітничих депутатів, 7 листоп. 1918 р. до 4 лют. 1919 р. // УЗХУ. — 1957. — Т. 89 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 6. — С. 333—356.
4. Познаньське питання у всегерманських представницьких установах і пруських національних зборах під час революції 1848 року // УЗХУ. — 1957. — Т. 78 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 5. — С. 135—152.
5. Всеобщая стачка докеров и моряков Гамбурга (21 нояб. 1896 г. — 14 февр. 1897 г.) // УЗХУ. — 1959. — Т. 100 : Тр. ист. ф-та. — Т. 7. — С. 123—141.

### Література про неї

1. Сапожникова Гита Абрамовна // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к библиограф. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 36-37.
2. Сапожникова Гита Абрамовна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 276—277.

## Семенов-Зусер Семен Анатолійович (Соломон Нафталійович (Наталійович)

(04.08.1887 — 1951)



Народився в м. Павлограді (тепер Дніпропетровської обл.). У 1914 р. закінчив Петербурзький археологічний інститут, у 1920 р. — історико-філологічний факультет Петроградського державного університету. Педагогічну діяльність розпочав у 1915 р. на загальноосвітніх курсах, з 1917 р. викладав у Народному домі в м. Петрограді. В 1918—1919 рр. працював у м. Прилуки викладачем та деканом Пролетарського університету. У 1920—1937 рр. був завідувачем губерньського архіву

(м. Миколаїв), асистентом Археологічного інституту (м. Одеса), науковим співробітником Інституту марксизму-ленінізму та Комуністичної академії (м. Ленінград), доцентом Ленінградського державного університету, доцентом Ленінградського інституту історії, філософії та лінгвістики, професором Новгородського педагогічного інституту, професором Ленінградської вищої школи профруху. З 1937 р. почав педагогічну та наукову діяльність у Харківському державному університеті як професор і завідувач кафедри стародавньої історії та археології.

В 1939 р. С. А. Семенову-Зусеру надано науковий ступінь кандидата історичних наук. У роки Великої Вітчизняної війни працював завідувачем кафедри стародавньої історії Об'єднаного Українського державного університету (м. Кзил-Орда, Казахська РСР) (грудень 1941 р. — квітень 1944 р.), потім продовжив роботу в ХДУ на посаді завідувача кафедри стародавньої історії та археології. Викладав загальні курси з археології, первісного суспільства, стародавньої історії, спеціальні курси, проводив археологічні розкопки.

У 1948 р. захистив докторську дисертацію «Скифская проблема в отечественной науке». Автор понад 200 наукових, науково-популярних та методичних праць з питань стародавньої історії та археології. Був членом редколегії «Трудов исторического факультета», членом спеціалізованої ради з захисту кандидатських дисертацій. Нагороджений медаллю «За доблестный труд в Великой Отечественной войне».

### Основні друковані праці

1. Краснокутские курганы : (К вопросу о Corpus Tumulorum) // УЗХУ. — 1939. — Т. 15 : Тр. ист. ф-та. — Т. 1. — С. 63—88.
2. Скифи-кочовники на території Північного Причорномор'я // НЗХПІ. — 1939. — Т. 1. — С. 55—218.
3. Таврийские мегалиты : (Из материалов Крым. археол. экспедиции АН СССР). — Х., 1940. — 47 с.  
То же // НЗХПІ. — 1940. — Т. 5. — С. 115—161.
4. Торговый путь к Ольвии: Западное побережье Черного моря // УЗХУ. — 1940. — Т. 19. — С. 79—104.
5. Физическая культура и зрелища в древнегерманских колониях Северного Причерноморья. — Х. : Изд-во ун-та, 1940. — 44 с.
6. Князь Святослав: Геніальний полководець стародавньої Русі. — [Х.] : Кн.-газ. вид-во, 1946. — 59 с.
7. Опыт историографии скифов. Ч. 1. Скифская проблема в отечественной науке (1692—1947). — Х., 1947. — 191 с.
8. Рыбное хозяйство и рынки на юге СССР в древности: (Tabula marmorea universitatis charcoviensis). — Х., 1947. — 64 с. —

(Памятники истории экономики и культуры древнего Северного Причерноморья ; вып. 1).

9. Рыбный рынок в Херсонесе: (Новооткрытая подпись музея ХГУ). — М., 1947. — 10 с. : ил.  
То же // ВДИ. — 1947. — № 2. — С. 237—246.
10. Розкопки коло Верхнього Салтова 1946 р. : (Корот. звіт про роботу експедиції ін-ту археології АН УРСР) // АП УРСР. — К., 1949. — Т. 1. — С. 112—137.
11. Стародавня історія. Вип. 1. — К. : Рад. шк., 1949. — 148 с.

### Література про нього

1. Шрамко Б. А. Памяти проф. С. А. Семенова-Зусера / Б. А. Шрамко // КСИА АН УССР. — 1952. — Вып. 1. — С. 108—109.
2. Семенов-Зусер Семен Анатолійович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 277—279.
3. Скирда В. В. Архівні матеріали професора С. А. Семенова-Зусера / В. В. Скирда, Н. В. Чернігова // АЛЛУ. — 2001. — № 2. — С. 170—171.

## Семковський (Бронштейн) Семен Юлійович

(15.03.1882 — 18.03.1937)



Народився у м. Могильові (Білорусь).  
Двоюродний брат Л. Д. Троцького.

Навчався у Могильовській гімназії, закінчив юридичний факультет Петербурзького університету. Належав з 1901 р. до меншовистської частини російської партії соціал-демократів. У 1904—1917 рр. перебував в еміграції у Відні, де редагував разом з Л. Д. Троцьким «Правду» (1908—1912). З серпня 1917 р. обраний членом ЦК РСДРП (м). З 1918 р. — в Україні. Офіційно розірвав стосунки з меншовиками після їх засудження Револційним трибуналом у березні 1920 р.

У 1920-х рр. — член ЦВК радянських республік Литви та Білорусії. Професор та керівник кафедри історії європейської культури, лектор теоретичних основ марксизму в Харківському ІНО. У 1922—1931 рр. — голова філософсько-соціологічного відділу і керівник кафедри філософії

ВУАМЛПН. З 1927 р. — голова соціологічної Комісії ВУАН, з 1929 р. — дійсний член ВУАН (з 1925 р. — член-кореспондент), з 1931 р. — член Президії і керівник Асоціації природознавства ВУАН, з 1934 р. — член Ради для вивчення продуктивних сил УРСР при ВУАН. У 1934—1936 рр. очолював Комісію філософії при АН УРСР.

Автор понад 100 наукових і науково-популярних праць. Заарештований у грудні 1936 р. за контрреволюційну троцькістську діяльність та розстріляний у березні 1937 р. Реабілітований у 1956 р.

### **Основні друковані праці**

1. Национальный вопрос в России. — Пг. : Книга, [1918]. — 22 с.
2. Задачи научно-исследовательских кафедр // Наука на Украине. — 1922. — № 1. — Стб. 5—14.
3. Марксистская хрестоматия: пособие для преп. и студ. Ч. 1. — Катеринослав ; Х. : ДВУ, 1922. — 606 с.
4. Людвиг Фейербах (1804—1872) : Очерк материалист. философии. — Х. : Труд, 1922. — 39 с.
5. Теория относительности и материализм. — [Х.] : Госиздат, 1924. — 66 с.
6. Этюды по философии марксизма. — М. : Госиздат, 1924. — 167 с.
7. Диалектический материализм и принцип относительности. — М. ; Л. : Госиздат, 1926. — 236 с.

### **Література про нього**

1. Zakydalsky T. Semkovsky Semen / T. Zakydalsky // Encyclopedia of Ukraine. — Toronto ; Buffalo ; London, 1985. — Vol. 4. — P. 587.
2. Шевченко Л. В. Семковський (Бронштейн) Семен Юлійович / Л. В. Шевченко // Репресоване краєзнавство (20—30 роки) / [Л. Л. Бабенко, С. С. Бабенко, Г. П. Білоус та ін.]. — К., 1993. — С. 348—349.
3. Семковський (Бронштейн) Семен Юлійович // Національна Академія наук України. Персональний склад. — К., 1998. — С. 73.

## Сергєєв Іван Павлович

(06.03.1950)



Народився у с. Рогань Харківського району Харківської області. Навчався в Роганській середній школі № 3. У 1973 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. В 1973—1976 рр. працював учителем історії та суспільствознавства у Мартовській середній школі Чугуївського району Харківської області.

З серпня 1976 р. по грудень 1978 р. — старший лаборант кафедри філософії і наукового комунізму Харківського авіаційного інституту ім. М. С. Жуковського. У 1978—1982 рр. — аспірант-заочник кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Харківського університету. З січня 1979 р. — викладач цієї кафедри. У 1983 р. захистив кандидатську дисертацію «Громадянська війна 193—197 гг. в Риме» (наук. керівник — проф. В. І. Кадеєв). З 1986 р. — доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків.

У 1996—1999 рр. перебував у докторантурі при Харківському університеті. В 2004 р. захистив докторську дисертацію «Соціально-політичний розвиток Римської імперії у III столітті н. е.».

З лютого 2005 р. — на посаді професора кафедри історії стародавнього світу та середніх віків. У 2006 р. отримав звання професора. Викладає загальні курси з історії Стародавнього Сходу, історії Стародавньої Греції і Стародавнього Риму (на історичному та філологічному факультетах), спеціальні курси «Історіографія античної історії», «Еволюція державного ладу Римської імперії у I—III ст. н. е.», «Культура народів Стародавнього Сходу», «Давньогрецька мова», «Дискусійні аспекти проблеми соціально-політичного розвитку Римської імперії в III ст. н. е.». Опублікував понад 50 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць.

### Основні друковані праці

4. Причини і характер громадянської війни в Римі 193—197 рр. // ВХУ. — 1979. — № 182 : Історія. — Вип. 11. — С. 66—71.
5. К вопросу о трактовке понятия «кризис» в философии и антиковедении // Античный мир. Византия : К 70-летию проф. В. И. Кадеева : сб. науч. тр. — Х., 1997. — С. 205—213.
6. О масштабах выступлений низов населения Римской империи в период кризиса III века // ВХУ. — 1997. — № 396 : История. — Вип. 29. — С. 8—14.

7. Римская империя в III веке нашей эры. Проблемы социально-политической истории. — Х. : Майдан, 1999. — 221 с.
8. Немецкая евангелическо-лютеранская община г. Харькова : очерк истории / И. П. Сергеев, В. Вардашко, О. Л. Савченко. — Х. : Оригинал, 2003. — 48 с.
9. «Житники»: забута сторінка історії народної освіти в Україні радянської доби // Сіверян. літопис. — 2007. — № 3 (75). — С. 37—42.
10. Материальное положение «народного учителя» в Советской России в 1917—1921 гг. // ВХНУ. — 2007. — № 762 : Історія. — Вип. 39. — С. 185—198.
11. Договорная школа в РСФСР: история и материальное положение // ВХНУ. — 2008. — № 816 : Історія. — Вип. 40. — С. 324—336.
12. Історія Стародавнього Сходу : навч.-метод. посіб. / О. А. Ручинська, І. П. Сергеев. — Х. : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. — 103 с.
13. Полтава: два столетия спустя. О праздновании 200-летнего юбилея победы в Полтавской битве // Моск. журн. — 2009. — № 7. — С. 38—46.

### **Література про нього**

1. Сергеев Иван Павлович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 135—136.
2. Сергеев Иван Павлович // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — Х., 2008. — С. 72—76.
3. Сергеев Иван Павлович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 269.

## **Симоновська Лариса Василівна**

(1902 — 1972)

У 1928 р. закінчила Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні, аспірантуру при Інституті сходознавства Академії наук СРСР у Ленінграді. У листопаді 1939 р. захистила кандидатську дисертацію «Восстание Ли-Цзы-чэна (Из истории крестьянской войны XVII столетия в Китае)». В 1939—1940 рр. працювала на історичному факультеті Харківського державного університету. Читала загальний курс нової історії колоніальних та залежних країн, історію стародавнього

Китаю як частину загального курсу стародавньої історії, а також спеціальні курси з історії Китаю. Паралельно працювала в інституті вдосконалення вчителів.

На початку 1941 р. за рекомендацією Вченої ради ХДУ була прийнята до докторантури в Інституті історії АН СРСР і переїхала до Москви. У роки Великої Вітчизняної війни викладала у Ташкенті, а також в Далекосхідному державному університеті (м. Владивосток), з 1944 р. по 1956 р. працювала на історичному факультеті Московського державного університету, в 1956—1972 рр. була завідувачем кафедри Інституту східних мов при МДУ. Опублікувала понад 40 наукових праць. Співавтор монографії «Очерки истории Китая» (М., 1956). У 1967 р. за темою монографії захистила докторську дисертацію.

### **Основні друковані праці**

1. Возникновение и развитие государства в древнем Китае : (Третье тысячелетие — III в. до н. э.) // Ист. журн. — 1940. — № 7. — С. 71—83.
2. Китай в эпоху расцвета феодализма (VII—VIII вв.) // Ист. журн. — 1941. — № 1. — С. 67—78.

### **Література про неї**

1. Милибанд С. Д. Симоновская Лариса Васильевна / С. Д. Милибанд // Библиографический словарь советских востоковедов / С. Д. Милибанд. — М., 1975. — С. 511.
2. Симоновська Лариса Василівна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 281.



## Сичова Вікторія Вікторівна

(26.11.1963)



Народилася у м. Харкові. В 1981 р. закінчила СШ № 86 з золотою медаллю. У 1986 р. з відзнакою закінчила історичний факультет Харківського державного університету. З 1986 р. по 1991 р. — вчитель історії Харківської середньої школи № 57.

З 1991 р. працювала на кафедрі історії Росії ХДУ старшим лаборантом. У 1996 р. захистила кандидатську дисертацію «Левая оппозиция в IV Государственной Думе России» (наук. керівник — проф. О. О. Кучер). З 1998 р. — доцент кафедри історії Росії. Викладала загальні та спеціальні курси з історії Росії XIX — початку XX ст. (зокрема, спецкурс «Политические партии России и Украины начала XX в.»), курс історії Росії на філологічному факультеті Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Наукові інтереси пов'язані з громадсько-політичною історією Росії початку XX ст. За час роботи в ХНУ імені В. Н. Каразіна опублікувала понад 10 наукових робіт. З 2001 р. працює у Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (професор кафедри соціальної і гуманітарної політики). В 2011 р. захистила докторську дисертацію з проблем управління.

### Основні друковані праці

1. Ставлення революційно-демократичної опозиції до українського питання в IV Думі // Міжнаціональні відносини на Півдні України: Історія та сучасність : тези Всеукр. наук. конф. — Запоріжжя, 1993. — Ч. 3. — С. 195—199.
2. Ставлення до війни лівої опозиції IV Державної Думи // ВХУ. — 1994. — № 385 : Історія. — Вып. 28. — С. 102—112.
3. Тактика левых на выборах в IV Государственную Думу (1912 г.) // Материалы междунар. конф. молодых историков. — Х., 1994. — С. 193—197.
4. Ліва опозиція в IV Державній думі Росії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. — Х., 1996. — 17 с.
5. Аналіз тактичних відмінностей соціал-демократів на виборах та в роботі IV Державної Думи (1912—1914 рр.) // ВХУ. — 1998. — № 413 : Історія. — Вип. 30. — С. 127—137.

6. С. М. Королівський як дослідник революційних подій в Україні 1917—1920 рр. // Жовтень 1917 року: проблеми державотворення : матеріали наук. читань, присвяч. пам'яті Степана Мефодійовича Королівського, [Харків, 10 листоп. 2000 р.] / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2000. — С. 15—21.
7. Ліві депутати від українських губерній в IV Державній Думі // Вісн. Ун-ту внутр. справ. — Х., 2000. — Вип. 11. — С. 181—186.
8. Першодумці від Харківської губернії // ВХНУ. — 2001. — № 526 : Історія. — Вип. 33. — С. 166—176.
9. Проекти політичної реформи в Росії (перша чверть XIX ст.) : навч.-метод. посіб. з політ. історії Росії. — Х. : Вид-во Укр. акад. держ. упр., 2002. — 80 с.
10. Інститут політичної опозиції в системі державного управління: європейський вимір : монографія. — Х. : Магістр, 2010. — 220 с.

### Література про неї

1. Сичова Вікторія Вікторівна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 282.

## Сідельніков Степан Іванович

(27.03.1916 — 27.11.1977)



Народився у с. Мордове Сапожськовського повіту Рязанської губернії (тепер Сараєвський район Рязанської області, РФ). У 1939 р. закінчив історичний факультет Ленінградського державного університету. З серпня 1939 р. до червня 1942 р. працював старшим викладачем кафедри нової історії Сталінградського педагогічного інституту, з лютого 1940 р. виконував обов'язки завідувача цієї ж кафедри. Червень 1942—1944 р. — у лавах Червоної Армії. Інвалід Великої Вітчизняної війни.

В 1945—1956 рр. працював у Харківському педагогічному інституті старшим викладачем, завідувачем кафедри всесвітньої історії, доцентом, деканом історико-філологічного факультету. В 1948—1949 рр. працював за сумісництвом на кафедрі історії нового часу Харківського державного університету. З 1956 р. до

кінця життя — доцент, професор (1965), завідувач (1964) кафедри нової та новітньої історії, у 1964—1976 рр. — декан історичного факультету ХДУ. Читав лекційні курси нової та новітньої історії Європи та Америки, історії південних та західних слов'ян, спецкурси. Досліджував національно-визвольний рух болгарського народу проти турецького панування у другій половині XIX ст.

У 1947 р. захистив кандидатську дисертацію «Воссоединение княжества Болгарии и Восточной Румелии (1878—1886 гг.)» (наук. керівник — проф. В. І. Пічета), у 1963 р. — докторську дисертацію «Создание и деятельность первого Болгарского революционного Центрального комитета (1868—1873 гг.)».

Опублікував понад 120 наукових, науково-популярних та методичних праць. 10 років був відповідальним редактором «Вестника Харьковского университета» (серія «История»), республіканської збірки «Вопросы новой и новейшей истории» та ін., головою ради із захисту дисертацій спеціалізованої ради факультету. Під його науковим керівництвом захищено 10 кандидатських дисертацій. Створив наукову школу з болгаристики. Мав державні нагороди: орден «Отечественной войны II степени» (1944), медалі: «За Победу над Германией» (1945), «За доблестный труд» (1970) та ін. Помер у Харкові, похований на 13 міському кладовищі.

### Основні друковані праці

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 4.*

1. Начало революционной деятельности Г. С. Раковского // НЗХПИ : Ист. сер. — 1957. — Т. 19. — С. 115—134.
2. Болгарський революціонер Георгій Раковський. — Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1959. — 174 с.
3. Начало революционной деятельности Василя Левского [(1837—1873)] // УЗХУ. — 1959. — Т. 100 : Тр. ист. ф-та. — Т. 7. — С. 107—121.
4. Борьба течений в первом Болгарском революционном центральном комитете. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1962. — 116 с.
5. Участието на Любен Каравелов в руские периодичен печат // Ист. преглед. — 1962. — Кн. 5. — С. 66—84.
6. Висвітлення історії утворення першого Болгарського революційного центрального комітету у болгарській і радянській історичній літературі // Історичні зв'язки слов'янських народів : зб. ст. до V Міжнар. конгресу славистів. — К., 1963. — С. 273—291.
7. Роль двох поїздок Василя Левського в Болгарію (грудень 1868 — серпень 1869 рр.) у створенні першого Болгарського революційного центрального комітету // ПННІ. — 1965. — Вип. 1. — С. 97—109.

8. [Історія Болгарії з VII ст. до 1878 р. та історія Югославії з VII ст. до 1918 р.] // Історія південних і західних слов'ян : підруч. для іст. ф-тів. ун-тів. — К., 1966. — С. 14—30 ; С. 55—72 ; С. 136—164 ; С. 189—207.
9. Болгарский революционный центральный комитет (1869—1872 гг.). — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1970. — 176 с.
10. О численном и социальном составе первого Болгарского революционного центрального комитета в 1869—1873 гг. : (Опыт социологического исследования) // В намет на академик Михаил Димитров : изслед. въерху Българското възраждане. — София, 1974. — С. 287—309.

### Література про нього

1. Сидельников Степан Иванович // РЕІУ. — К., 1972. — Т. 4. — С. 91—92.
2. Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х. : Вид-во ХНАДУ, 2004. — 180 с.
3. С. 98—108: спогади Є. П. Пугача, Г. І. Чернявського, О. О. Чувпила про С. І. Сідельнікова.
4. Чуждестранна българистика през ХХ век : енцикл. справ. — София, 2008. — 800 с.  
С. 473—474: про С. І. Сідельнікова.
5. Сидельников Степан Иванович — профессор Харьковского университета: биобиблиогр. указ. / [сост. С. Р. Марченко, А. А. Сайпанова]. — Х., 2009. — 40 с.

## Скаба Андрій Данилович

(12.12.1905 — 26.06.1986)



Народився у с. Хорошки Полтавської губернії (тепер — Полтавської області). Після закінчення у 1925 р. Полтавського педагогічного технікуму — учитель у школі. У 1935—1942 рр. працював викладачем нової історії Харківського педагогічного інституту та Харківського університету, завідувачем кафедри нової історії Львівського університету, викладачем Удмуртського педінституту.

У 1941 р., перебуваючи у Львові, був тяжко поранений. В 1942—1946 рр. служив у лавах Червоної Армії, учасник Великої Вітчизняної

війни. В 1946—1949 рр. — директор Центрального державного архіву Жовтневої революції та соціалістичного будівництва в УРСР (Харків), відповідальний редактор газети «Соціалістична Харківщина» (1949—1951 рр.), одночасно — старший викладач, завідувач кафедри нової історії ХДУ. У 1948 р. захистив кандидатську дисертацію «Парижская мирная конференция и интервенция в Советскую Россию в 1919 г.». У 1951—1959 рр. — секретар Харківського обкому Компартії України, у 1959 р. — міністр вищої та середньої спеціальної освіти УРСР. У 1959—1968 рр. — секретар ЦК Компартії України. З 1968 р. — директор, з 1973 р. — старший науковий співробітник Інституту історії Академії наук України. Академік АН УРСР з 1967 р. Був відповідальним редактором «Радянської енциклопедії історії України» у 4-х томах. У 1975 р. — голова комісії зі зберігання архівних матеріалів АН УРСР.

Опублікував велику кількість наукових праць з історії радянського суспільства та Комуністичної партії, нової та новітньої історії. Серед них монографії «Парижская мирная конференция и иностранная интервенция в стране Советов (январь — июнь 1919 г.)» (1971), «Радянська Україна в братній сім'ї народів СРСР» (1972) (у співавторстві), «Трудящиеся страны Советов в борьбе за мир. 1917—1929» (1987) та ін. Під його керівництвом і редакцією підготовлено і видано кілька збірок документів та матеріалів з історії СРСР. Підготовлені і видані «Нариси історії Комуністичної партії України» та ін. Під його науковим керівництвом підготовлено кілька кандидатських та докторських дисертацій.

Нагороджений орденами Леніна (1965), Трудового Червоного Прапора (1946, 1960, 1971), «Знак Пошани» (1945), медалями. Обирався депутатом Верховної Ради УРСР і СРСР. Помер у Києві, похований на Байковому кладовищі.

### Основні друковані праці

1. Харьков в Великой Октябрьской социалистической революции: сб. док., февр. — дек. 1917 / И. Демкин, А. Скаба, Б. Шайн. — Х. : Кн.-газ. изд-во, 1947. — 260 с.
2. Обобщать и распространять опыт партийной пропаганды // Большевик Украины. — 1951. — № 8. — С. 63—67.
3. Победа Великой Октябрьской социалистической революции и установление Советской власти на Украине : сб. док. и материалов / сост. И. Демкин, С. Розин, А. Скаба. — К. : Госполитиздат УССР, 1954. — 511 с.
4. У историков Харькова // Вопросы истории УНХС. — 1958. — № 2. — С. 224—227.

### Література про нього

1. Скаба Андрій Данилович // РЕІУ. — 1972. — Т. 4. — С. 103—104.
2. Скаба Андрій Данилович // УРЕ. — К., 1983. — Т. 10. — С. 211.
3. Буденко О. Скаба Андрій Данилович / О. Буденко // Історичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1940—2000) / [упоряд. О. Вінниченко, О. Целуйко]. — Львів, 2000. — С. 155.
4. Скаба Андрій Данилович // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2003. — Вип. 2, ч. 1. — С. 289—290. — (Сер. «Українські історики»).

### Скирда Валерій Володимирович

(19.11.1967)



Народився у с. Іванівська Лисиця Борисівського (тепер Грайворонського) району Белгородської обл. (РФ). Служив у лавах Радянської Армії. У 1994 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. Того ж року вступив до аспірантури. З 1997 р. — викладач кафедри історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. З 1998 р. — директор Музею археології та етнографії Слобідської України при ХНУ.

У 1998—2003 рр. — голова Ради молодих учених ХНУ.

У 2000 р. захистив кандидатську дисертацію «Археологічна наука у Харківському університеті (1805—1920 рр.)» (Інститут археології НАНУ; наук. керівник — проф. В. К. Міхєєв). З 2000 р. — доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Опублікував понад 60 наукових і науково-популярних робіт. Член Харківського історико-археологічного товариства, почесний член Всеукраїнської спілки краєзнавців. Викладає загальні курси «Історія первісного суспільства», «Археологія» і спеціальні курси «Слов'янська археологія», «Проблеми хазарської археології», «Історіографія археології», «Камеральна обробка археологічних матеріалів», «Актуальні

проблеми сучасної археології», «Етнічний склад давнього населення України» та ін.

Був нагороджений почесною відзнакою Міністерства культури «За досягнення в розвитку культури та мистецтва» (2003), Почесною грамотою Міністерства освіти та науки (2007).

### Основні друковані праці

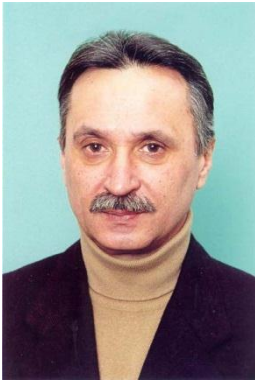
1. К вопросу об антропологии населения салтовской культуры / В. В. Скирда, А. Бондаренко // Нові технології в археології. — К. ; Львів, 2002. — С. 241—250.
2. Залізні речі черняхівської культури з Музею археології і етнографії Слобідської України / М. В. Любичев, В. В. Скирда, С. А. Усанов // Археологія. — 2004. — № 1. — С. 125—128.
3. Из глубины веков: к истории города Харькова / В. В. Скирда, Б. П. Зайцев, А. Ф. Парамонов. — Х. : Райдер, 2004. — 80 с.
4. Римські монети із зібрання Музею археології та етнографії Слобідської України Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна / Г. В. Бейдін, М. М. Григор'янц, С. А. Задніков, В. В. Скирда. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. — 84 с.
5. Дослідження харківських вчених до XIII Археологічного з'їзду // Человек в истории и культуре : сб. науч. работ в честь 70-летия лауреата Гос. премии Украины, акад. РАЕН, проф., д-ра ист. наук Владимира Никифоровича Станко. — Одеса ; Терновка, 2007. — С. 542—551.
6. Салтовская культура в исследованиях ученых Харьковского университета в 40—60-х годах XX века // LAUREA : К 80-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева. — Х., 2007. — С. 206—212.
7. Средневековые памятники в исследованиях Б. А. Шрамко // Проблемы археологии Восточной Европы : К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. — Х., 2008. — С. 121—131.
8. Методичні рекомендації з археологічної практики для студентів I курсу історичного факультету / Ю. В. Буйнов, В. В. Скирда, І. Б. Шрамко. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. — 54 с.
9. Вклад А. С. Федоровського в развитие археологии // История археологии: личности и школы : К 160-летию В. В. Хвойки. — СПб., 2011. — С. 263—268.
10. На службе археологической науки: П. С. Уварова и XII Археологический съезд в г. Харькове // История археологии: личности и школы : К 160-летию В. В. Хвойки. — СПб., 2011. — С. 268—273.

### Література про нього

1. Скирда Валерій Володимирович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 287—289.
2. Скирда Валерій Володимирович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 149, 174—175.

## Скоробогатов Анатолій Васильович

(29.12.1949)



Народився у м. Харкові. В 1968 р. закінчив Харківський електромеханічний технікум. У 1977 р. — історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького.

У 1977—2008 рр. — викладач, доцент кафедри історії СРСР, потім — історії України. Викладав загальні та спеціальні курси з історії України.

У 1985 р. захистив кандидатську дисертацію «Деятельность профсоюзов по улучшению условий труда и быта рабочего класса Украины в годы 8-й и 9-й пятилеток (1966—1975 гг.): (На материалах легкой промышленности)» (наук.

керівник — проф. О. О. Кучер). У 2006 р. захистив докторську дисертацію «Харків у роки німецької окупації (1941—1943 рр.)».

Монографія про Харків у часи окупації стала переможцем конкурсу на честь 60-річчя Перемоги, проголошеного Національною АН України на краще історичне дослідження подій Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років в Україні.

Автор понад 50 наукових праць. Проживає у Німеччині.

### Основні друковані праці

1. Деятельность профсоюзов по улучшению условий труда и быта рабочего класса Украины в годы 8-й и 9-й пятилеток (1966—1975) : (На материалах легкой промышленности) : автореф. дис. ... канд ист. наук. — Х., 1985. — 24 с.
2. Харківське міське самоврядування у 1941—1943 рр. // Березіль. — 1996. — № 7—8. — С. 139—162 ; № 9—10. — С. 145—164.



3. Україна на початку війни очима службовців вермахту // Схід—Захід. — Х., 1997. — Вип. 1. — С. 208—227.
4. Харківське міське самоврядування в 1941—1943 рр. // ВХУ. — 1997. — № 396 : Історія. — Вип. 29. — С. 167—175.
5. ОУН у Харкові за часів окупації (1941—1943 рр.) // УІЖ. — 1999. — № 6. — С. 81—89.
6. Планування нацистською Німеччиною винищувальної війни проти СРСР // ВХУ. — 2003. — № 594 : Історія. — Вип. 35. — С. 117—126.
7. Чи очікували в Україні на німців-визволителів? // Сторінки воєнної історії України. — 2003. — К., 2003. — Вип. 7, ч. 1. — С. 234—243.
8. Встановлення в окупованому Харкові «нового порядку» ; Рух Опору // Історія міста Харкова ХХ століття. — Х., 2004. — С. 333—350.
9. «Жизнь с врагом»: повседневная жизнь в оккупированном немцами Харькове (1941—1943) // Эпоха. Культура. Люди (история повседневности и культурная история Германии и Советского Союза. 1920—1950-е годы). — Х., 2004. — С. 312—325.
10. Харків у часи німецької окупації (1941—1943). — Х. : Прапор, 2004. — 368 с.

### **Література про нього**

1. Скоробогатов Анатолій Васильович // Кафедрі історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна — 50 років / [наук. ред. В. В. Калініченко]. — Х., 2007. — С. 37—38.
2. Скоробогатов Анатолій Васильович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 273.

## Слюсарський Антон Григорович

(31.12.1900 (12.01.1901) — 01.03.1980)



Народився у с. Свинюхи Володимир-Волинського повіту Волинської губернії (тепер — с. Привітне Локачівського району Волинської області). У 1929 р. закінчив історичне відділення Київського інституту народної освіти. 1929—1941 рр. — аспірант Всеукраїнського історичного музею (м. Київ), асистент кафедри історії народів СРСР Київського інституту народної освіти, науковий співробітник Інституту ЦК КП(б)У (м. Харків), інструктор Оржицького райкому КП(б)У (Полтавська область), старший викладач кафедри історії СРСР і УРСР Харківського державного університету. З жовтня 1941 р. по жовтень 1942 р. — старший викладач кафедри СРСР Об'єднаного Українського державного університету (м. Кзил-Орда Казахської РСР).

1942—1945 рр. — служба у лавах Радянської Армії.

В 1941 р. захистив кандидатську дисертацію «Комитеты незаможных селян Украины в период 1920—1921 гг. (до НЭПа)», в 1964 р. — докторську — «Социально-экономическое развитие Слобожатины XVII-XVIII вв.».

З 1946 р. до кінця свого життя працював на кафедрі історії СРСР і УРСР ХДУ викладачем, доцентом, професором (1965 р.). У 1947—1962 рр. — декан історичного факультету. Викладав загальний курс історії Росії (період феодалізму), спецкурс «Розклад кріпосництва та розвиток капіталістичних відносин у Росії др. пол. XVIII ст.» та ін.

Наукові інтереси А. Г. Слюсарського як вченого-історика зосереджувалися на трьох основних темах: комітети незаможних селян України (1920—1921 рр.), історія Слобідської України, її соціально-економічний розвиток у XVII—XVIII ст. та історія Харківського університету, наукова, громадська діяльність його засновника — В. Н. Каразіна. Опублікував близько 100 наукових, науково-популярних, методичних праць, серед них — 5 монографій. Під його керівництвом захищено близько 10 кандидатських дисертацій.

Нагороджений орденом «Знак Пошани», медалями. Був відповідальним редактором «Трудов исторического факультета», головою спеціалізованої

ради факультету. Декілька років очолював Харківське відділення Товариства охорони пам'ятників історії та культури.

### **Основні друковані праці**

1. Комитеты незаможных селян Украины в период 1920—1921 гг. (до нэпа) : дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1941. — 270 с.
2. Слобідська Україна : Іст. нарис XVII—XVIII ст. — Х. : Кн.-газ. вид-во, 1954. — 280 с.
3. В. Н. Каразин, его научная и общественная деятельность. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1955. — 157 с.
4. Комсомол Харківщини : Нариси з історії Харк. ленін. комуніст. спілки молоді України / за ред. А.Г. Слюсарського. — Х. : Обл. вид-во, 1958. — 244 с.
5. Перший університет на Україні // Книга для читання з історії УРСР з найдавніших часів до кінця 50-х рр. XIX ст. — К., 1960. — С. 250—257.
6. Социально-экономическое развитие Слобожанщины в XVII—XVIII вв. — Х. : Кн. изд-во, 1964. — 460 с.
7. Харьковский университет в досоветский период (1805—1917) / А. Е. Кучер, А. Г. Слюсарский, В. П. Литвинова, Б. М. Барак // Харьковский государственный университет, 1805—1980 : ист. очерк. — Х., 1980. — Разд. 1. — С. 9—41.

### **Література про нього**

1. Слюсарський Антон Григорович // Учені вузів Української РСР. — К., 1963. — С. 397—398.
2. Слюсарський Антон Григорович // РЕІУ. — К., 1972. — Т. 4. — С. 124.
3. Антон Григорович Слюсарський — професор Харківського університету : біобібліогр. покажч. / [упоряд. В.Д. Прокопова, В.І. Унучек]. — Х. : ХДУ, 1992. — 20 с.

## Сорочан Сергій Борисович

(18.04.1953)



Народився у Севастополі. В 1970 р. закінчив середню школу № 3 м. Севастополя. В 1976 р. — історичний факультет Харківського державного університету. В 1976—1979 рр. працював учителем історії та суспільствознавства в середній школі с. Липці Харківської області.

З 1978 р. — викладач, старший викладач, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Харківського університету. Викладав курс історії середніх віків, спецкурси «Джерелознавство історії середніх віків», «Культура Європи», «Побут та менталітет західноєвропейського суспільства Х—XV ст.», «Світ візантійського купця», «Візантія VII—IX століть: епоха, побут, менталітет», «Основи та методи науково-дослідної роботи історика-медієвіста» та ін.

У 1982 р. в Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова захистив кандидатську дисертацію «Торговля Херсонеса Таврического в I в. до н.э. — V в. н.э.» (наук. керівник — проф. В. І. Кадеєв), у 1998 р. — докторську дисертацію «Торговля в Візантії IV—IX веков. Структура и организация механизмов обмена». В 2002 р. отримав науковий ступінь професора. Опублікував понад 250 праць, у тому числі 11 монографій. Нині працює над проблемами: економіка, торгівля ранньої Візантії та історія ранньосередньовічної Таврії.

У 1999—2000 рр. — заступник декана історичного факультету з наукової роботи. З 2007 р. — завідувач кафедри історії стародавнього світу та середніх віків ХНУ. Заступник голови спеціалізованої ради з захисту кандидатських та докторських дисертацій, член спеціалізованої ради Інституту археології НАНУ, член редколегії ряду наукових видань: «Археологія», «Древности», «Херсонесский сборник», «Хазарський альманах» та ін.

У 1999 р. обраний академіком Української академії історичних наук.

У 1996—2007 рр. очолював археологічну експедицію в Херсонесі Таврійському.

У 2005 р. був нагороджений знаком Міністерства освіти і науки України «За наукові досягнення». В 2010 р. присуджено почесне звання «Заслужений професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна». В 2011 р. нагороджений Харківською обласною державною адміністрацією дипломом стипендіата в галузі науки імені В. Н. Каразіна

(з гуманітарних наук). 2011 р. став лауреатом премії пам'яті митрополита Московського і Коломенського Макарія (Булгакова), заснованої Руською Православною Церквою, Урядом Москви та Російською академією наук в номінації навчальний посібник («Византия. Парадигмы быта, сознания и культуры», Харьков, Майдан, 2011).

### Основні друковані праці

1. Экономические связи античных городов Причерноморья в I в. до н. э. — V в. н. э.: на материалах Херсонеса / В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан. — Х. : Вища шк. Изд-во при ХГУ, 1989. — 134 с.
2. Византия IV—IX вв.: этюды рынка. Структура механизмов обмена. — Х. : Бизнес-Информ 1998. — 452 с.  
То же. — 2-е изд., испр. и доп. — Х. : Майдан, 2001. — 476 с.
3. Жизнь и гибель Херсонеса / С. Б. Сорочан, В. М. Зубарь, Л. В. Марченко. — Х. : Майдан, 2000. — 886 с.  
То же. — Х. : Майдан, 2001. — 828 с. ; Севастополь : Библекс, 2006. — 836 с.
4. Light for Life and Death in Early Byzantine Empire // Fire, Light Equipment in the Graeco-Roman World : British Archaeol. Reports. Intern. Series 1019. — Oxford, 2002. — P. 111—119.
5. Херсонес — Херсон — Корсунь: Путешествие через века без экскурсовода / С. Б. Сорочан, В. М. Зубарь, Л. В. Марченко. — К. : Стилос, 2003. — 240 с.
6. Херсонес Таврический в середине I в. до н. э. — VI н. э.: очерки истории и культуры / А. А. Владимиров, Д. В. Журавлев ... С. Б. Сорочан [и др.]. — Х. : Майдан, 2004. — 732 с.
7. Византийский Херсон (вторая половина VI — первая половина X вв.). Очерки истории и культуры : в 2 ч. / С. Б. Сорочан, А. П. Моця, Г. Ю. Ивакин. — Х. : Майдан, 2005. — Ч. 1—2.
8. У истоков христианства в Юго-Западной Таврике: эпоха и вера / В. М. Зубарь, С. Б. Сорочан. — К. : Стилос, 2005. — 182 с.
9. О базилике апостола Петра и храмовом комплексе Восточной площади византийского Херсона // ВВр. — 2006. — Т. 65 (90). — С. 223—230.
10. Византийский преторий IX в. в «цитадели» Херсона // СТРАТНГОС : сб. ст. в честь В. В. Кучмы. — Армавир, 2008. — С. 167—173.

### Література про нього

1. Лисенко Г. Сорочан Сергій Борисович / Г. Лисенко // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2003. — Вип. 2, ч. 1. — С. 298. — (Сер. «Українські історики»).
2. Domanyovskiy A. M. Early Medieval Byzantium: Through the Centuries with the Market. S. B. Sorochan // Byzantinoslavica. Revue internationale des etudes byzantines. — 2004. — Vol. 62. — P. 311—314.

3. Сорочан Сергій Борисович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / за ред. В. С. Бакірова. — Х., 2009. — С. 285.

## Степаненко Тамара Леонідівна

(24.04.1935)

Народилась у м. Харкові. В 1960 р. закінчила історичний факультет Харківського університету. З 1960 р. по 1967 р. працювала викладачем історії в Харківському машинобудівному технікумі. У 1968—1970 рр. навчалася в аспірантурі на кафедрі історії СРСР ХДУ. З 1971 р. — старший викладач, доцент кафедри історії СРСР (з 1993 р. — кафедри історії Росії). Викладала загальні та спеціальні курси з історії Росії (періоду феодалізму).

В 1971 р. захистила кандидатську дисертацію «Рабочие машиностроительной промышленности Украины в годы второй пятилетки (1933—1937 гг.)» (наук. керівник — проф. К. К. Шиян). Займалася розробкою проблеми: «Земства України (1864—1917 гг.)». Опублікувала понад 60 наукових, науково-популярних та методичних праць. З 2010 р. на пенсії.

### Основні друковані праці

1. Борьба рабочего класса за поднятие культурного уровня трудящихся в роки другої п'ятирічки: за матеріалами машинобудівної промисловості України // ВХУ. — 1971. — № 62 : Історія. — Вип. 5. — С. 37—44.
2. Первый общеземский съезд по статистике народного образования (1913 г.) // ВХУ. — 1988. — № 316 : История. — Вип. 22. — С. 19—25.
3. Зародження традиції громадянського суспільства в діяльності земств (70—90-ті роки XIX ст.) / В. О. Корнилова, Т. А. Степаненко, Л. В. Федоренко // ВХУ. — 1998. — № 401 : Історія України. — Вип. 2. — С. 238—246.
4. Методика изучения проблемы абсолютизма на семинарских занятиях / В. М. Духопельников, Т. Л. Степаненко, Л. В. Федоренко // Метод. вісн. іст. ф-ту / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2004. — № 2. — С. 99—107.
5. Записки иностранцев — важный источник изучения истории России XVI—XVII вв. на семинарских занятиях / Т. Л. Степаненко, В. А. Корнилова // Метод. вісн. іст. ф-ту / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — 2006. — № 5. — С. 105—112.

6. Национально-освободительная борьба под руководством Б. Хмельницкого и земские соборы 1651, 1653 гг. в России // Россия и Украина: вместе или врозь : материалы междунар. науч. конф. / ГОУ ВПО «МГУС». — М., 2006. — С. 14—20.
7. Работа с источниками по истории русской общественной мысли XVI ст. на семинарских занятиях // Там само. — 2008. — № 7. — С. 79—86.

### Література про неї

1. Степаненко Тамара Леонідівна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 296—297.
2. Степаненко Тамара Леонидовна // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 162.

## Страшнюк Сергій Юрійович

(07.12.1957)



Народився у м. Вінниця. Навчався у середній школі с. Велика Богачка Полтавської області. 1980 р. закінчив історичний факультет Харківського університету. Протягом 1980—1983 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі нової та новітньої історії ХДУ. В 1984—1986 рр. працював завідувачем навчально-методичного кабінету університету. З лютого 1986 р. — викладач, доцент кафедри нової та новітньої історії ХДУ. Читав загальні курси з новітньої історії країн Західної Європи та Північної Америки (з 1945 р. до нашого часу), історії південних та західних слов'ян (кін. XVIII — XX ст.), історії міжнародних відносин; спецкурси «Тоталітаризм та антитоталітарні рухи в країнах Центральної та Південно-Східної Європи (1944—1989 рр.)», «Актуальні проблеми сучасного світу» та ін. Паралельно — у Харківській академії культури, Харківській філії Міжнародного Соломонового університету. З 1.09.2010 р. — докторант кафедри нової та новітньої історії ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

В 1985 р. захистив кандидатську дисертацію «Советско-болгарское сотрудничество в области художественной культуры (1971—1981 гг.)»

(наук. керівник — проф. Г. М. Попов). Зараз розробляє теми «Встановлення радянської моделі соціалізму в Болгарії (1944—1953 рр.)», «Історія слов'янознавства та балканістики в Україні». Опублікував близько 80 наукових, науково-популярних та методичних праць, співавтор підручників «Історія західних та південних слов'ян ХХ ст.» (Харків, 1998), «Історія Центрально-Східної Європи» (Львів, 2001) та хрестоматій «Політичні кризи та антитоталітарні рухи у країнах Східної Європи (50—80-ті рр. ХХ ст.)» (Харків, 1998), «Встановлення тоталітарних режимів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи (1944—1953 рр.)» (Харків, 2000).

У 2006 р. нагороджений відзнакою «За заслуги перед Болгарською академією наук». Вчений секретар (1991—1996), заступник голови правління (1996—2001) Міжреспубліканської наукової асоціації болгаристів. З 2005 р. — директор Центру болгаристики та балканських досліджень ім. М. Дринова. Член редколегії «Болгарського щорічника» (Київ), головний редактор «Дриновського збірника» (Харків; Софія), Комісії істориків «Україна — Болгарія» (з 2007 р.).

### Основні друковані праці

1. Сотрудничество Союзов композиторов СССР и НРБ в развитии музыкального искусства (1971—1985 гг.) // Втори международен конгрес по българистика: докл. — София, 1987. — Т. 17. — С. 355—367.
2. Марин Дринов и формирование харьковской школы исторической болгаристики // Марин Дринов: материалы от българо-съв. науч. конф. «150 години от рождението на М. Дринов» и «110 години Народна библиотека «Кирил и Методий». — София, 1989. — С. 79—96.
3. Балканистика в Харьковском университете (1805—1917) / С. Ю. Страшнюк, В. И. Кадеев // Etudes balcanic. — София, 1991. — № 3. — С. 38—51.
4. Харківський центр наукової славістики (XIX — початок ХХ ст.) / Є. П. Пугач, С. Ю. Страшнюк, Є. Х. Широкоград // Історія і культура слов'ян : [зб. ст. до XI міжнар. з'їзду славістів, Братислава, 30 серп. — 8 верес. 1993 р]. — К., 1993. — С. 98—119.
5. Организационное оформление политической оппозиции режиму Т. Живкова в Болгарии (1988—1989 гг.) // Тоталитаризм и антитоталитарные движения в Болгарии, СССР и других странах Восточной Европы (20—80-е годы ХХ века) : материалы междунар. науч. конф., Харьков, 21—23 сент. 1993 г. — Х., 1995. — Т. 2. — С. 225—237.



6. Опит за възраждане на българските училища в Украйна в края на 50-те години на XX в. : [За писмата на И. И. Мешчерюк до Н. С. Хрущов и техните последици] // Българите в Северното Причерноморие: изслед. и материали. — Велико Търново, 1996. — Т. 5. — С. 399—418.
7. Повоенна відбудова та утворення «держави загального добробуту» у Західній Європі (1945—1973 рр.) // Метод. вісн. іст. ф-ту / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2004. — № 2. — С. 43—55.
8. «Холодна війна»: причини, зміст, головні етапи // Історія. Харків. — 2006. — № 3—4. — С. 285—292.
9. Харьковский период научно-педагогической и общественной деятельности Марина Дринова. Критическое прочтение источников / С. И. Лиман, С. Ю. Страшнюк // Сборник по случай 170-годишнината от рождението на проф. Марин Дринов. — София, 2009. — С. 52—71.
10. Сербське підґрунтя Харківського університету: Атанасіє Стойкович // Українсько-сербський збірник УКРАС: Історія. Культура. Мистецтво. — К., 2010. — Вип. 1 (4). — С. 14—37.

### Література про нього

1. Страшнюк Сергей Юрьевич // Историческата българистика в чужбина. 1980—1985. — София. — С. 140—141.
2. Страшнюк Сергей Юрьевич // Славяноведение в СССР: Изучение южных и западных славян: библиогр. слов. — Нью-Йорк, 1994. — С. 423. — Подпись: Л. П. П.
3. Страшнюк Сергій Юрійович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 297—299.
4. Страшнюк Сергей Юрьевич // Чуждестранна българистика през XX век: енцикл. справ. — София, 2008. — С. 503—505.

## Сумцов Микола Федорович

(06(18).04.1854 — 12.09.1922)



Народився у м. Петербурзі. Середню освіту здобув у 2-й харківській гімназії, вищу — на історико-філологічному факультеті Харківського університету, який закінчив у 1875 р. Був залишений при університеті як стипендіат. У 1878 р. призначений спочатку приват-доцентом, потім — доцентом кафедри російської літератури.

У 1881 р. захистив магістерську дисертацію «О свадебных обрядах», у 1885 р. — докторську дисертацію «Хлеб в обрядах и песнях». У 1888 р. був затверджений на посаді екстраординарного, у 1889 р. — ординарного

професора кафедри російської мови та словесності Харківського університету.

Лекції відзначалися широтою наукових інтересів, які виходили за межі літератури і поширювалися на мистецтво, етнографію, археологію, історію та фольклор, що знайшло відображення в багатьох спеціальних курсах. У 1907 р. вперше в Російській імперії прочитав університетську лекцію українською мовою.

Автор близько 1500 наукових і науково-популярних праць з історії української та російської літератури, українського фольклору та етнографії, образотворчого мистецтва, історії Харківського університету.

Займався активною громадською та науково-просвітницькою діяльністю. Був одним із засновників Харківської громадської бібліотеки (тепер Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка).

У 1885—1886 рр. завідував університетським музеєм красних мистецтв та старожитностей. З 1880 р. був секретарем, а з 1898 р. — головою Харківського історико-філологічного товариства. У 1892 р. обраний головою Педагогічного відділу цього товариства.

Був дійсним членом Московського товариства любителів природознавства, антропології та етнографії, членом-кореспондентом Чесько-слов'янського товариства в Празі, почесним членом Товариства Нестора-літописця, дійсним членом Воронежської архівної комісії, дійсним членом Московського археологічного товариства тощо. Брав участь в роботі XI і XII Археологічних з'їздів. Член-кореспондент Петербурзької академії наук з 1905 р., академік Всеукраїнської академії наук з 1919 р.

Похований у Харкові на 13-му міському кладовищі (Алея почесних поховань). З 1995 р. у Харківському історичному музеї проводяться Сумцовські читання. На одному з будинків по вул. Університетській йому встановлено меморіальну дошку.

### Основні друковані праці

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 8.*

1. Из украинской старины : [ст. по различным историко-бытовым вопросам] // СХИФО. — 1905. — Т. 16. — С. 130—275.
2. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805—1905) / сост. Д. И. Багалей, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. — Х. : Тип. А. Дарре, 1906. — VII, 329, XIV с.
3. На Западе и дома : Этюды путешественника. — М. : Печ. А. И. Снегиревой, 1910. — 160 с.
4. Новости по истории украинского искусства. — Х. : Печ. дело, 1912. — 12, 7 с.
5. Слобідсько-українські історичні пісні // Український етнографічний збірник. — 1914. — Т. 1. — С. 5—16.
6. Харьковский период научной деятельности И. И. Срезневского // Памяти Измаила Ивановича Срезневского. — Пг., 1916. — Кн. 1. — С. 69—93.
7. Начерк розвитку української літературної мови. — Х. : Союз, 1918. — 40 с. — (Культ.-іст. б-ка / під ред. проф. Д. І. Багалія).
8. Природа и население Слободской Украины. Харьковская губерния: пособие по родиноведению / сост. при участии А. С. Федоровского, Д. К. Педаева ... Н. Ф. Сумцова [и др.]. — Х.: Союз, 1918. — 336 с. — (Естеств.-ист. б-ка / под ред. проф. В. И. Талиева).
9. Слобожане : іст.-етногр. розвідка. — Х. : Союз, 1918. — 240 с. — (Культ.-іст. б-ка / під ред. проф. Д. І. Багалія).
10. Этнографический очерк // Природа и население Слободской Украины... — Х., 1918. — С. 261—282.

### Література про нього

1. Багалій Д. Наукова спадщина академіка М. Ф. Сумцова / Д. Багалій // Червоний шлях. — 1923. — № 3. — С. 162—171.
2. Модзалевський В. Життєпис проф. М. Ф. Сумцова : реєстр наук. пр. проф. М. Ф. Сумцова / В. Модзалевський // Зап. іст.-філол. відділу ВУАН. — 1923. — Кн. 2—3 (1920—1922), ч. офіц. — С. 8—41.
3. Сумцов Николай Федорович // БСЭ. — 2-е изд. — М., 1956. — Т. 41. — С. 282.
4. Яценко М. Т. Сумцов Микола Федорович / М. Т. Яценко // УРЕ. — 2-ге вид. — К, 1984. — Т. 11, кн. 1. — С. 67.

5. Пивоваров В. М. М. Сумцов як дослідник давньої української літератури : автореф. дис. ... канд. філол. наук / В. М. Пивоваров. — К., 1992. — 15 с.
6. Савченко Г. О. Життя, діяльність та науково-історична спадщина академіка М. Ф. Сумцова, 1854—1922 : автореф. дис. ... канд. іст. наук / Г. О. Савченко. — Д., 1993. — 19 с.
7. Мандебура О. С. Проблеми української етнографії в науковій спадщині Миколи Сумцова : автореф. дис. ... канд. іст. наук / О. С. Мандебура. — К., 1997. — 24 с.
8. Микола Федорович Сумцов (1854—1922) : бібліогр. покажч. / [уклад. Н. І. Полянська, В. О. Савчук, В. З. Фрадкін, В. О. Ярошик]. — К. : Рідний край, 1999. — 240 с.

## Сухарев Володимир Васильович

(21.06.1926)



Народився у м. Харкові. Учасник Великої Вітчизняної війни. В 1947 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди. В 1947—1950 рр. — учитель історії Безлюдівської середньої школи № 1 Харківської області, аспірант кафедри загальної історії Харківського педінституту. В 1950—1953 рр. — аспірант Харківського державного університету. В 1953 р. захистив кандидатську дисертацію «Боротьба робітничого класу Чехословаччини за виконання п'ятирічного плану у 1949—1950 рр.» (наук. керівник — доц. С. І. Сідельніков). З 1953 р. —

старший викладач, доцент кафедри історії Луцького педагогічного інституту. З лютого 1964 р. по жовтень 1969 р. — доцент кафедри нової та новітньої історії Харківського державного університету. З 1960 р. — співробітник Інституту історії партії при ЦК КПУ.

В ХДУ читав загальний лекційний курс з нової історії країн західної Європи і Америки, спеціальні курси з історіографії нової та новітньої історії, «Европейские страны народной демократии» та ін. Опублікував понад 20 наукових, науково-популярних і навчально-методичних робіт.

### Основні друковані праці

1. Борьба рабочего класса Чехословакии за выполнение второго пятилетнего плана (1956—1960 гг.) : (Трудовой подъем и возникновение бригад соц. труда) // ВХУ. — 1965. — Вып. 2 : Сер. истории КПСС и истории народов СССР. — С. 115—123.
2. Початок масового соціалістичного змагання в Народній Чехословаччині (1949 р.) // ПННІ. — 1965. — Вип. 1. — С. 3—12.
3. Исследование истории славянских стран харьковскими славистами / В. В. Сухарев, Г. И. Чернявский // СС. — 1966. — № 2. — С. 122—125.
4. Комуністична партія Чехословаччини — організатор трудового змагання у промисловості (1945—1948 рр.) // НПІ КПРС. — 1966. — Вип. 7. — С. 41—53.
5. Робітничий клас Чехословаччини в лютневих подіях 1948 року // ВХУ. — 1966. — № 17 : Іст. сер. — Вип. 1. — С. 65—72.

### Література про нього

1. Сухарев Владимир Васильевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 42.
2. Сухарев Володимир Васильович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 299—300.

## Таранушенко Стефан Андрійович

(9(20).12.1889 — 13.10.1976)



Народився в Лебедині Харківської губернії (тепер Сумської обл.). Навчався у народному та міському училищах, у 1910 р. екстерном закінчив Охтирську класичну гімназію (4—7 класи).

1910—1916 рр. — навчався на словесному відділенні історико-філологічного факультету Харківського університету. За роботу «Іконографія українського іконостасу» отримав у 1916 р. золоту медаль. Після закінчення університету у 1916 р. з дипломом першого ступеню за пропозицією проф. Ф. І. Шміта був

залишений при кафедрі теорії і історії мистецтв «для приготування до професорського звання». 1917 р. — асистент Музею мистецтва. У 1918 р. — обраний доцентом історико-філологічного факультету, а у 1920 р. — ад'юнкт-професором Українського інституту суспільних наук у Полтаві. Одночасно викладав історію мистецтва в Академії теоретичних знань у Харкові. 1920—1933 рр. — директор Музею українського мистецтва, член Харківського наукового товариства. Професор Харківського інституту народної освіти (ХІНО), з жовтня 1921 р. — аспірант Науково-дослідної кафедри історії української культури при ХІНО. Читав лекції з історії українського мистецтва. Після захисту надрукованої монографії «Покровський собор у Харкові» (1923), як промоційної роботи дійсного члена Науково-дослідної кафедри історії української культури, з березня 1924 р. — голова секції мистецтва та керівник семінару підвищеного типу. З 1920 р. — завідувач монументально-архітектурною секцією Харківського губкомпису, з лютого 1926 по 1930 рр. — інспектор з охорони пам'яток матеріальної культури.

У 1924—1929 рр. викладав історію українського мистецтва у художньому технікумі. У 1929 р. увійшов до складу Українського комітету охорони пам'яток культури.

У жовтні 1933 р. заарештований у справі т. зв. «Російсько-українського фашистського блоку» і засуджений у лютому 1934 р. на п'ять років виправно-трудоих таборів. Відбував покарання в районі м. Чити на будівництві БАМу. Помер у Києві. Реабілітований у 1958 р.

### Основні друковані праці

1. Пам'ятки мистецтва старої Слобожанщини. — Х. : Харк. експерим. шк.-клуб друк. справи, 1922. — 114 с.
2. Старі хати Харкова (матеріали до історії українського мистецтва). — Х. : Тип. НКО, 1922. — 16 с., XXVII табл.
3. До питання про лермонтовські мотиви в «Кобзарі» Шевченка // Наук. зб. Харк. наук.-дослід. каф. історії України. — 1924. — [Ч.] 1. — С. 143—154.
4. Рідкий стародрук // Бібліол. вісті. — 1926. — № 4 (13). — С. 16—21.
5. До питання про ранні акварельні портрети роботи Тараса Шевченка // Ювілейний збірник на пошану акад. М. С. Грушевського. З нагоди шестидесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності. — К., 1928. — Т. 1. — С. 98—102. — (ВУАН. Зб. Іст.-філол. відділу ; № 76).
6. Василь Кричевський // Життя й революція. — 1929. — № 1. — С. 168—184.

7. Українські писанки як пам'ятники народного малярства : (До постановки питання) // Наук. зап. Наук.-дослід. каф. історії европ. культури. — 1929. — Вип. 3. — С. 449—455.
8. П. Д. Мартинович : нарис про життя і творчість. — К. : Держ. вид. образотворч. мистецтва і муз. л-ри, 1958. — 39 с., 15 л. іл.
9. Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України. — К. : Будівельник, 1976. — 335 с.
10. Наукова спадщина. Харківський період. Дослідження 1918—1932 рр. : моногр. видання, статті, рецензії, додатки, Таранушенкознавчі студії / упоряд., приміт., підгот. тексту О. О. Савчук, С. І. Білокінь, М. М. Краси́ков. — Х. : Атос, 2009. — 431 с. — (Студії з фольклору та етнології Слобожанщини ; вип. 4).

### Література про нього

1. Білокінь С. Велетень мистецтвознавства [С. А. Таранушенко] / С. Білокінь // Пам'ятки України. — 1989. — № 3. — С. 12—18.
2. Білокінь С. Велетень мистецтвознавства / С. Білокінь // Репресоване «відродження» / упоряд. О. І. Сидоренко, Д. В. Табачник. — К., 1993. — С. 333—345.
3. Пуцко В. Стефан Таранушенко і харківський осередок українського мистецтва / В. Пуцко // Художнє життя Харкова першої третини ХХ століття : тези і повідомл. конф. — Х., 1993. — С. 13—15.
4. С. А. Таранушенко та проблеми вивчення мистецтвознавства Слобожанщини XVIII—XIX століть : тези доп. та повідомл. наук.-теорет. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. С. А. Таранушенка (1989—1976) / [уклад. С. І. Побожій, О. Д. Кузьменко]. — Суми : [Б. в.], 1989. — 26 с.
5. Мизина В. Степан Андреевич Таранушенко (1889—1976) / В. Мизина // 100 знаменитых харьковчан : [сб. ст. / К. Е. Кеворкян, И. Ю. Можейко, В. К. Нестерук и др.]. — Х., 2004. — С. 260—262.

## Тичина Владислав Євгенович

(20.12.1918 — 02.10.1994)



Народився у м. Чернігові. Виховувався у родині відомого поета П. Г. Тичини. Закінчив середню школу в м. Харкові. В 1942 р. закінчив Український державний об'єднаний університет (м. Кзил-Орда Казахської РСР). З серпня 1942 р. по травень 1943 р. — курсант Рязанського артилерійського училища. З червня 1943 р. перебував на фронті (радіотехнік полка, начальник взводу радіозв'язку корпусу). З 1946 р. по 1949 р. — старший викладач кафедри історії СРСР Дрогобицького учительського інституту. З 1949 р. по 1956 р. — старший викладач, доцент кафедри історії Сумського державного педагогічного інституту, у 1953—1956 рр. — декан історико-філологічного факультету цього інституту. В 1952 р. закінчив аспірантуру при Інституті історії АН УРСР (заочно).

З 1956 р. по 1978 р. працював доцентом кафедри історії СРСР Харківського державного університету. Викладав загальний лекційний курс з історії СРСР (радянський період), спеціальні курси з історії громадянської війни. У 1953 р. захистив кандидатську дисертацію «Боротьба проти німецьких окупантів на Чернігівщині у 1918 р.». Опублікував понад 30 наукових, науково-популярних та навчально-методичних робіт.

Нагороджений орденами і медалями СРСР (у тому числі орденом «Вітчизняної війни II ст.», двома орденами «Червоної Зірки»). У 1974 р. підготував до захисту докторську дисертацію «Боротьба проти австро-німецьких окупантів і внутрішньої контрреволюції на Україні (1918 р.)». В наслідок тяжкої хвороби припинив викладацьку та наукову діяльність.

### Основні друковані праці

1. Організація і зміцнення Рад на Чернігівщині (груд. 1917 — берез. 1918 рр.) // УЗХУ. — 1957. — Т. 89 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 6. — С. 317—330.
2. Боротьба проти німецьких окупантів на Чернігівщині в 1918 році. — Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1959. — 103 с.
3. К вопросу об оценке вооруженного восстания против немецких оккупантов и гетманщины в августе 1918 г. // ВХУ. Сер. ист. КПСС и ист. народов СССР. — 1965. — Вып. 2. — С. 51—61.



4. Колоніальне пограбування України німецькими окупантами у 1918 р. // ПІН СРСР. — 1968. — Вип. 7. — С. 12—22.
5. Святкування першої річниці Жовтня на Україні // Там само. — Вип. 5. — С. 89—98.
6. Боротьба проти німецьких окупантів і внутрішньої контрреволюції на Україні у 1918 році. — Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1969. — 284 с.
7. До питання про зовнішньополітичний курс гетьманату під час переговорів про укладання мирного договору з РСФСР у травні — червні 1918 року // ВХУ. — 1969. — № 35 : Іст. сер. — Вип. 3. — С. 3—11.
8. Політична підготовка воєнної інтервенції німецьких імперіалістів на Україні в 1918 р. // ПІН СРСР. — 1969. — Вип. 8. — С. 64—75.
9. В. І. Ленін — організатор визвольної боротьби українського народу проти німецьких окупантів у 1918 р. // Там само. — 1970. — Вип. 10. — С. 47—57.
10. Оборона Києва та Одеси від австро-німецьких інтервентів у 1918 р. // Там само. — 1970. — Вип. 9. — С. 58—67.

### Література про нього

1. Тычина Владислав Евгеньевич: [некролог] / Б. П. Зайцев, С. М. Куделко // Історія і теорія історичної науки та освіти. — Х., 1995. — С. 119—121. — (Харківський історіографічний збірник. ; вип. 1).
2. Тичина Владислав Євгенович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 301—302.
3. Тичина Владислав Євгенович // Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль та ін.]. — Х., 2006. — С. 92—93.

## Тімофєєв Віталій Васильович

(18.11.1952)



Народився у м. Харкові. У 1970 р. закінчив СШ № 86 м. Києва. У 1975 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного університету. З 1976 р. — викладач, старший викладач, доцент кафедри історії СРСР ХДУ. Читав лекції з історії Росії ХІХ — початку ХХ століття (загальні і спеціальні курси).

У 1983 р. захистив кандидатську дисертацію «Деятельность рабочего класса Украинской ССР по ускорению научно-технического прогресса в годы восьмой пятилетки» (наук. керівник — проф. О. О. Кучер). У 1987—1988 рр. проходить стажування у Лондонському університеті (Великобританія). За час роботи в ХДУ опублікував понад 20 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць. Переїхав спочатку до США, потім — до Канади.

### Основні друковані праці

1. Окремі аспекти фінансової політики Народного Секретаріату України (грудень 1917 — березень 1918 р.) // ВХУ. — 1976. — № 145 : Деякі питання історії СРСР і загальної історії. — С. 48—54.
2. Про боротьбу Радянської влади за революційну перебудову установ зв'язку на Україні (груд. 1917 — квіт. 1918 р.) // УІЖ. — 1978. — № 4. — С. 112—116.
3. Внесок творчих бригад машинобудівників України у прискорення технічного прогресу в роки восьмої п'ятирічки // ВХУ. — 1980. — № 201 : Історія. — Вип. 12. — С. 9—15.
4. Участие рабочих машиностроителей Украины в движении изобретателей и рационализаторов (1966—1970) // ВИ СССР : респ. междувед. науч. сб. / Харьк. ун-т. — Х., 1980. — Вып. 25. — С. 109—115.
5. Движение изобретателей и рационализаторов в 1966—1970 гг. : (На материалах машиностроительной промышленности УССР) // ВХУ. — 1986. — № 296 : История капиталистической и социалистической формаций. — С. 47—54.
6. Э. Дж. Диллон: несколько штрихов к портрету // ВХУ. — 1993. — № 374 : История. — Вып. 27. — С. 83—90.

7. Записки про Харків англійської мандрівниці [Аннет Мікін] (початок ХХ ст.) // Наукові записки каф. українознавства Харк. ун-ту. — 1994. — Вип. 1. — С. 36—47.

### Література про нього

1. Тимофеев Віталій Васильович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 302—303.

## Токарев Андрій Миколайович

(10.10.1978)



Народився у м. Харкові. Навчався в СШ № 112. У 1996 році закінчив історичний факультет Харківського державного університету. З 2001 р. працював старшим лаборантом кафедри історії стародавнього світу та середніх віків ХНУ ім. В. Н. Каразіна, з 2010 р. — працює викладачем тієї ж кафедри.

У 2010 р. захистив кандидатську дисертацію «Истоки и становление официальной идеологии принципата Императора Цезаря Августа» (наук. керівник — проф. І. П. Сергеев).

Читає загальний курс «Історія Стародавньої Греції та Риму» на заочному відділенні, проводить практичні заняття з історії Стародавнього Сходу та історії стародавнього світу.

Автор понад 10 друкованих наукових праць з історії Стародавнього Риму.

### Основні друковані праці

1. О целях семейного законодательства Октавиана Августа // ВХНУ. — 2004. — № 633 : Історія. — Вип. 36. — С. 222—231.
2. Augustus и Σεβαστος: о семантике терминов // Древности, 2005 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 2005. — С. 165—177.
3. К вопросу о трансформации политики Октавиана в сфере идеологии в 36 г. до н. э. // Иресиона. Античный мир и его наследие. — Белгород, 2006. — Вип. 3. — С. 36—46.
4. Libertas у Саллюстия // Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту. — 2006. — Вип. 34 : Іст. науки. — № 4. — С. 7—11.

5. Сравнительный анализ терминов «optimates» и «boni» (к вопросу о политических группировках в эпоху Поздней Римской республики) // ВХНУ. — 2007. — № 762 : Історія. — Вип. 39. — С. 130—143.
6. Res publica в идеологии «оптиматов» // Laurea : К 80-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева. — Х., 2007. — С. 101—110.
7. Несколько замечаний о характере политических группировок в Риме в эпоху Поздней республики // Античная древность и средние века. — 2008. — № 38. — С. 21—39.
8. Pax как политический лозунг в идеологической борьбе между optimates и populares // Политическая жизнь Западной Европы: античность, средние века, новое и новейшее время. — Арзамас, 2008. — Вып. 5. — С. 109—114.
9. Характерные особенности политических лозунгов «помпеянцев» (44—42 гг. до н. э.) // ВХНУ. — 2008. — № 816 : Історія. — Вип. 40. — С. 71—81.
10. Место лозунга res publica restituta и политики restitutio в политико-идеологическом урегулировании Октавиана 28—27 гг. до н. э. // Древности, 2010 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 2010. — Вып. 9. — С. 37—49.

## Трифільєв Євген Парфенович

(05.01.1867 — 1925)



Народився в м. Маріуполі в купецькій родині. Після закінчення Маріупольської гімназії у 1886 р. продовжив навчання в Харківському університеті, спочатку на юридичному, а потім на історико-філологічному факультеті, який закінчив у 1890 р.

З 1891 р. працював викладачем у харківських середніх навчальних закладах. Одночасно був зберігачем фондів Музею витончених мистецтв та старожитностей при Харківському університеті. В 1898 р. склав магістерський іспит, у 1901 р. отримав звання приват-доцента по кафедрі російської історії і розпочав свою

науково-педагогічну діяльність у Харківському університеті. В 1905 р. отримав ступінь магістра російської історії за працю «Очерк из истории крепостного права в России. Царствование императора Павла I» (Харків,

1904), для написання якої автор дослідив архівні документи Сенату і Державної Ради.

Читав студентам історико-філологічного факультету спеціальні лекційні курси «Історія кріпосного права в Росії», «Падіння кріпосного права в Росії», «Історія станів в Росії в XVIII та XIX ст.» та ін.

Був членом історико-філологічного товариства при Харківському університеті та членом Московського археологічного товариства. У 1902 р. брав участь у XII Археологічному з'їзді.

З 1914 р. вчений працював у Новоросійському університеті професором та завідувачем кафедри російської історії, був секретарем факультету. Після 1920 р. очолював кафедру російської історії в Харківському інституті народної освіти.

Був першим головою Одеської комісії краєзнавства при Всеукраїнській академії наук (ВУАН). В останні роки життя був залучений Одеським губернським архівним управлінням до розробки архівних фондів в Одесі. За дорученням місцевого Іспарту розробляв історію аграрних відносин 1905 р. у Херсонській губернії. Пізніше ці архівні документи стали основою для написання багатьох наукових праць.

Наукова спадщина С. П. Трифільєва охоплює різні галузі історичної науки, археології, краєзнавства. Поруч з питаннями загальноросійської історії він працював над розробкою ряду проблем історії України.

### **Основні друковані праці**

1. Очерки из истории крепостного права в России. Царствование имп. Павла Первого. — Х., 1904. — IV, 361 с.
2. Археологическая экскурсия в с. Дергачи Харьковского уезда в августе 1903 года // СХИФО. — 1905. — Вып. 16. — С. XXVI—XXVIII.
3. Археологическая экскурсия в Купянский уезд Харьковской губернии // Труды XII Археологического съезда. — М., 1905. — Т. 1. — С. 131—140.
4. В ссылке: К биографии Василия Назаровича Каразина // СХИФО. — 1913. — Т. 19. — С. 97—107.
5. Избрание Михаила Федоровича Романова на царство : речь, произнес. в торжеств. заседании Совета Новорос. ун-та, 21 февр. 1913 г. — Одесса : Техник, 1913. — 16 с.
6. К биографии В. Н. Каразина : Дело о закладной. — Х. : Тип. Печ. дело, 1913. — 8 с.
7. Новые культурные течения в Московском государстве в XVII веке : речь в торжеств. годовичном акте Новорос. ун-та, 1 мая 1913 г. — Одесса : Техник, 1913. — 17 с.

8. Тридцатилетие научно-педагогической деятельности профессора Сергея Федоровича Платонова : речь в засед. Ист.-филол. о-ва при Новорос. ун-те, 5 мая 1912 г. — Одесса : Экон. тип., 1913. — 22 с.

### Література про нього

1. Трифильев Евгений Парфеньевич : [автобиография] // Историко-филологический факультет... — Х., 1908. — С. 345.
2. [Е. П. Трифильев — приват-доцент Императорского Харьковского университета] // ЮК. — 1910. — 8 сент. — С. 6.
3. Трифильев Евгений Парфеньевич // Императорское Московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864—1914). — М., 1915. — Т. 2. — С. 365—366.
4. Загоровский Е. А. Е. П. Трифильев / Е. А. Загоровский // Вісн. Одес. коміс. краєнавства при Укр. АН. — 1925. — Ч. 2—3. — С. 117—119.
5. Крандієвський С. І. Перші дослідники економічної історії в українських університетах [XIX ст.] / С. І. Крандієвський // ВХУ. — 1973. — № 1. — С. 66—71.
6. Портнова Т. Трифильев Євген Парфенович / Т. Портнова // Українські архівісти : бібліогр. довід. — К., 1999. — Вип. 1 : (XIX ст. — 1930-ті рр). — С. 324.

## Тумаков Олександр Іванович

(14.08.1956)



Народився у с. Ветитнево Єльнїнського району Смоленської області. У 1970 р. закінчив СШ № 100 м. Донецька. У 1978 р. — історичний факультет Харківського державного університету. В 1978—1981 рр. — викладач кафедри нової та новітньої історії ХДУ. У 1981—1983 рр. служив у лавах Радянської Армії. З 1983 р. — викладач, старший викладач, доцент кафедри нової та новітньої історії університету.

Читає загальні курси з нової та новітньої історії країн Сходу, спеціальні курси: «Актуальні проблеми сучасного Сходу», «Актуальні проблеми сучасної історії та історіографії країн Східної Азії». У 1991—1997 рр. — заступник декана історичного факультету з навчальної роботи.

У 1989 р. захистив кандидатську дисертацію «Болгаро-радянське співробітництво на інтеграційних об'єктах у СРСР (1967—1985 рр.)» (наук. керівник — проф. Г. М. Попов). Опублікував понад 30 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць. Досліджує проблеми «Росія і національний рух в країнах Східної Азії наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст.», «Харківщина в історії російсько-турецьких відносин (кінець ХVІІІ — початок ХХ ст.)». Голова навчально-методичної комісії історичного факультету. Відповідальний секретар «Методичного вісника історичного факультету» (ХНУ імені В. Н. Каразіна).

### Основні друковані праці

1. Российская народническая эмиграция в Болгарии (1878—1895 гг.) / А. И. Тумаков, А. П. Чижов // Болгарский ежегодник. — К., 1998. — Т. 3. — С. 51—65.
2. Новейшая история стран Восточной Азии (1945—2000 гг.) : учеб. пособие / А. И. Тумаков, А. П. Чижов. — Х. : Штрих, 2001. — 180 с.
3. Харьковские революционеры в российской политической эмиграции в Болгарии после русско-турецкой войны 1877—1878 гг. / А. И. Тумаков, А. П. Чижов // Вісн. Міжнар. слов'ян. ун-ту. — 2003. — Т. 6, № 1. — С. 17—21.
4. Период маньчжурского правления в истории Китая : (О некоторых новых подходах к проблеме // Метод. вісн. іст. ф-ту / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — 2004. — № 2. — С. 64—73.
5. Перша спроба узагальнення історичного досвіду сучасного Сходу в Україні: наскільки вдала? // Схід—Захід : іст.-культурол. зб. — 2004. — Вип. 6. — С. 199—206.
6. Китайское национальное движение на рубеже ХІХ—ХХ веков // Метод. вісн. іст. ф-ту / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — 2005. — № 4. — С. 36—43.
7. Япония в начале ХХ века : (Материалы к курсу «Новая история стран Азии и Африки») // Там само. — 2006. — № 5. — С. 144—154.
8. Рецепция христианства в Японии (к проблеме синтеза традиций и инноваций) / Ю. В. Мазурика, А. И. Тумаков // Актуальные вопросы социально-гуманитарных наук : межвуз. науч. сб. — Воронеж, 2007. — Вып. 5. — С. 95—99.
9. Міядзава // Світова історія: ХХ століття : енцикл. слов. / за ред. І. Підкови та Р. Шуста. — Львів, 2008. — С. 540—541.
10. «Социальный евангелизм» в восточноазиатском христианском миссионерстве конца ХІХ — начала ХХ вв. / Ю. В. Мазурика, А. И. Тумаков // Социально-экономическая и политическая стратегия России в ХХІ в.: исторический опыт, реалии и перспективы : межвуз. сб. науч. тр. — Воронеж, 2009. — С. 171—175.

### Література про нього

1. Тумаков Олександр Іванович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 303—304.
2. Тумаков Олександр Іванович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 158—159.

## Успенський Олександр Іванович

(08(20).03.1873 — 1938)

Народився у с. Венев Монастир Тульської губернії у родині парафіяльного священика. В 1894—1899 рр. навчався в Санкт-Петербурзі у духовній академії та археологічному інституті. З 1899 р. працював архіваріусом Московського відділення Загального архіву Міністерства Імператорського двору. Займався археографічною діяльністю, вивченням архітектури і живопису Москви. Був одним з ініціаторів створення і головою Комісії з огляду і вивчення пам'яток церковної архітектури Москви і Московської єпархії. З 1907 р. викладав у створеному за його ініціативою Московському археологічному інституті. В 1906—1912 рр. обіймав посаду приват-доцента по кафедрі теорії та історії витончених мистецтв Харківського університету. В 1912 р. був призначений директором Московського археологічного інституту. Після 1917 р. займався переважно викладацькою діяльністю. З 1899 р. — член-кореспондент Московського археологічного товариства, з 1906 р. — його дійсний член. У 1905 р. — отримав чин колезького асесора. Автор багатьох праць з церковної історії.

Нагороджений орденом Св. Станіслава III ст. (1903).

Похований у Москві на Введенському кладовищі.

Псевдонім: Иванов А.

### Основні друковані праці

1. Записные книги и бумаги из старинных дворцовых приказов : док. XVIII—XIX вв. бывшего Арх. Оруж. палаты. — М. : Изд. Общ. Арх. М-ва имп. двора, 1906. — VШ, 247, СІ, XIV с.
2. Царские иконописцы, извлеченные из документов Моск. отделения обществ. архива М-ва имп. двора. Вып. 1. — СПб. : Тип. Сойкина, 1906. — 83 с., 8 л. ил.



3. Церковь св. Николая чудотворца на Берсеневке. — М. : Изд. Комиссии по осмотру и изучению памятников церк. старины г. Москвы и Моск. епархии, 1906. — 28 с.
4. Лекции по истории русского искусства, читанные в Московском Археологическом институте. Т. 1. История русской живописи до XV в. включительно. — М., 1908.\*
5. Фрески церкви Спаса Нередицы. — М., 1910. — 24 с., 23 вкл. л. ил.
6. Императорские дворцы : в 2 т. — М. : Печ. Снегиревой, 1913.  
Т. 1. — 521, LXXVI с.  
Т. 2. — 557, LXI, IX с.
7. Столбцы бывшего Архива Оружейной палаты. — М. : Тип. Снегиревой, 1913. — С. 241—496.
8. Царские иконописцы и живописцы XVII в. — М. : Печ. А. И. Снегиревой, 1913. — 402, [8] с. ; 60 л. ил.
9. Царские иконописцы и живописцы XVII в. Т. 3. — М. : [Печ. А. И. Снегиревой], 1914. — 184 с. ; 242 л. ил.
10. Словарь патриарших иконописцев. — М. : Печ. А. И. Снегиревой, 1917. — 176 с. — (Зап. Моск. арх. ин-та / под ред. А. И. Успенского ; т. 30).

### **Література про нього**

1. Успенский Александр Иванович // Императорское Московское археологическое общество за первое пятидесятилетие его существования (1864—1914 гг.). — М., 1915. — Т. 2. — С. 378.
2. Успенский Александр Иванович // Русский биографический словарь : в 20 т. — М., 2001. — Т. 15. — С. 345—346.
3. Успенский Александр Иванович // Православная энциклопедия Харьковщины / рук. В. В. Петровский ; сост., отв. ред. А. Д. Каплин. — Х., 2009. — С. 481.

## **Федоровський Олександр Семенович**

(4 (17).03.1885 — 18.08.1939)

Народився у м. Лебедин Харківської області в родині чиновника. Навчався у четвертій Харківській гімназії, потім на природничому відділенні фізико-математичного факультету Харківського університету.

З жовтня 1911 р. — хранитель геологічного кабінету кафедри геології Харківського університету, з липня 1914 р. — асистент кафедри, з 1917 р.

обраний приват-доцентом цієї кафедри. З 1918 р. викладав палеонтологію на Харківських вищих жіночих курсах.

З 1919 р. — директор Харківського археологічного музею, при якому з 1920 р. організував курси з доісторичної археології (потім семінар підвищеного типу) для студентів. З 1920 р. — професор по кафедрі геології та мінералогії Харківського медичного інституту та Харківського ветеринарного інституту. З 1922 р. — професор по кафедрі геології ХІНО. У 1922—1930 рр. — дійсний член Науково-дослідної кафедри історії української культури при ХІНО, у 1930—1934 рр. — директор інституту матеріальної культури у Харкові. 1936—1939 рр. — професор Харківського педагогічного інституту.

Брав участь, а пізніше організував (майже щорічно) протягом 1903—1931 рр. археологічні експедиції, переважно на Харківщині в басейні Сіверського Дінця. У 1922 р. здійснював археологічні розкопки неподалік від Асканія-Нова (Херсонська обл.), у 1927 р. — у районі майбутнього Дніпрогресу (Дніпропетровська обл.). Член УНТ та Всеукраїнського археологічного комітету. У 1926—1927 рр. очолював секцію археології та мистецтва Всеукраїнської асоціації сходознавства.

Дійсний член Археологічного комітету при ВУАН. Брав участь у першій (1926, м. Керч) та другій (1927, м. Севастополь) Всесоюзних археологічних конференціях, у другому з'їзді Асоціації сходознавства у Харкові.

### Основні друковані праці

1. Дневник раскопок Верхне-Салтовского могильника 18—22 сентября 1911 г. // ВХИФО. — 1914. — Вып. 5. — С. 75—84.
2. Доисторическое прошлое Харьковской губернии. — Х. : Союз, 1918. — 17 с.
3. Природа и население Слободской Украины. Харьковская губерния : пособие по родиноведению / [сост. А. С. Федоровский, Д. К. Педаев, В. Г. Аверин и др.]. — Х. : Союз, 1918. — 336 с. — (Естеств.-ист. 6-ка / под ред. проф. В. И. Талиева).  
Зі змісту: Географический очерк Харьковской губернии. — С. 5—35; Геология. — С. 54—90; История края / А. С. Федоровский, В. А. Барвинский. — С. 226—260.
4. Доисторические древности в бассейне р. Донца // Известия Лисичанского музея. — 1921. — Т. 1, вып. 4. — С. 35—44.
5. Інструкції та програми для розвідок і реєстрації пам'яток археологічних. — Х. : Харківдрук, 1927. — 136 с.
6. Майдани Харьковщины та майданові теорії // Зап. Всеукр. археол. ком. — К., 1930. — Т. 1. — С. 61—90.

### Література про нього

1. Захарченко Г. М. Проф. О. С. Федоровський : (некролог) / Г. М. Захарченко // Наук. зап. Харк. держ. пед. ін-ту. — 1940. — Т. 4. — С. 1—5.
2. Маньковська Р. В. О. Федоровський та його вклад в пам'яткоохоронну та музейну справу / Р. В. Маньковська // Історія України: Маловідомі імена, події, факти : зб. ст. / [відп. ред. П. Т. Тронько]. — К., 1996. — С. 57—69.
3. Кадеєв В. И. А. С. Федоровский как археолог / В. И. Кадеєв // ВХУ. — 2003. — №. 594 : Історія. — Вип. 35. — С. 252—261.
4. Федоровський Олександр Семенович // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2004. — Вип. 2, ч. 2. — С. 326—327.

### Філевський Іоанн Іоаннович

(30.07.1865 — ?)



Навчався в земській народній початковій школі, Харківському духовному училищі, Харківській духовній семінарії та Київській духовній академії. Був викладачем громадянської історії та арифметики в Київському жіночому училищі духовного відомства, законоучителем 3-ї харківської гімназії (1891—1896) та інших навчальних закладів.

З травня 1904 р. працював у Харківському університеті. Читати лекції почав в осінньому семестрі 1904/1905 навчального року на посаді приват-доцента кафедри історії церкви (курс лекцій «Начальный и киевский период истории русской церкви»). Захистив магістерську дисертацію «Учение православной церкви о святом предании и его значение» (опублікована в 1902 р.).

І. І. Філевський був членом Історико-філологічного товариства при Харківському університеті, членом комісії з підготовки і проведення у Харкові XII археологічного з'їзду. Під його редакцією виходила у Харкові «Церковная газета» (видавалася з початку 1906 р., але рішенням губернатора у серпні 1906 р. випуск газети було припинено).

Після громадянської війни протопресвітер І. І. Філевський був серед активних учасників «оновленського розколу» у православної церкви. У 1923 р. на оновленському соборі у Москві був серед членів почесного президіуму.

### Основні друковані праці

1. О церковных законах в Древне-Киевской Руси : К вопросу об источниках и основах древнерус. церк. права и управления. — Х. : Печ. дело, 1905. — 60 с.
2. О духовном просвещении в древнекиевской Руси // СХИФО. — 1909. — Т. 18. — С. 59—73.
3. О значении христианства для науки: слово в унив. церкви в день акта 17-го янв. // Вера и Разум. — 1909. — № 2. — С. 135—148.
4. Слово об отце Иоанне Сергиеве (Кронштатском) // Церк. вестн. — 1909. — № 10. — Стб. 311—314.
5. Речь, сказанная прив.-доц. о. И. И. Филевским в заседании Историко-филологического общества, 12 февраля 1910 г., [посвященная научной деятельности А. С. Лебедева] // ЗХУ. — 1910. — Кн. 2, Летопись... — С. 24—28.
6. Цельс и Ориген : [Из лекций по «Апологетическому богословию», чит. студ. В 1907/09 гг.] // Вера и Разум. — 1910. — № 1. — С. 1—25 ; № 2. — С. 145—180 ; № 3. — С. 318—341.
7. Слово о поклонении святым мощам святителя Иоасафа Белгородского. — Х. : Печ. дело, 1911. — 4 с.
8. Памяти академика — профессора Е. Е. Голубинского (7 января 1912 г.) // ВХИФО. — 1912. — Вып. 2. — С. 13—21.
9. Новый труд по истории русской церкви // Там же. — 1913. — Вып. 3. — С. 61—64. — Рец. на кн.: Патриарх Никон и его противники в деле исправления церковных обрядов / Н. Ф. Каптев. — 2-е изд. — Сергиев-Посад, 1913.

### Література про нього

1. Филевский Иоанн : [автобиография] // Историко-филологический факультет... — Х., 1908. — Ч. 2. — С. 303—306.
2. Філевський Іоанн Іоаннович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 109—111.
3. Филевский Иоанн Иоаннович // Православная энциклопедия Харьковщины / отв. ред. А. Д. Каплин. — Х., 2009. — С. 491.

## Фрізман Генріх Венеціанович

(19.05.1907 — 12.10.1993)



Народився у с. Олексіївка Харківської губернії. У 1931 р. закінчив соціально-економічний факультет Харківського інституту народної освіти (ХІНО), працював викладачем соціально-економічних дисциплін на робітничих факультетах і в інститутах Харкова. Потім вступив до аспірантури при кафедрі історії середніх віків Харківського державного педагогічного інституту, яку закінчив у 1939 р. У 1941 р. захистив кандидатську дисертацію «Італійська політика Оттона I» (наук. керівник — проф. М. М. Пакуль). З 1937 р. по 1941 р. працював викладачем у Харківському державному педагогічному інституті та в Харківському державному університеті. У 1943—1944 рр. — викладач Уральського державного педагогічного інституту (м. Уральськ, Казахської РСР), у 1944—1956 рр. — викладач Харківського педагогічного інституту. Був деканом факультету. З 1956 р. по 1978 р. — доцент кафедри стародавньої і середньовічної історії (кафедри історії середніх віків, потім — кафедри історії середніх віків і історіографії) Харківського державного університету. У 1978—1980 рр. — доцент кафедри історії стародавнього світу і середніх віків. Читав загальний лекційний курс з історії середніх віків, спеціальні курси «Історія Візантії» та ін. Опублікував понад 10 наукових праць з історії та історіографії.

Похований у с. Жихар Харківської області.

### Основні друковані праці

1. Повстання герцога Луїдольфа Швабського в 952—954 рр. // УЗХУ. — 1957. — Т. 78 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 5. — С. 153-165.
2. Первый марксистский труд по истории Германии X ст. : (По поводу книги Мюллер-Мертенса «Эпоха Оттонов». — Берлин, 1955) // Там же. — 1962. — Т. 129 : Тр. ист. ф-та. — Т. 10. — С. 61—69.
3. З історії української радянської медієвістики : (М. М. Пакуль) / Г. В. Фрізман, Л. П. Калуцька // ВХУ. — 1966. — № 17 : Іст. сер. — Вип. 1. — С. 143—155.
4. Академік В. П. Бузескул — історик середніх віків / Л. П. Калуцька, Г. В. Фрізман // ВХУ. — 1967. — № 22 : Іст. сер. — Вип. 2. — С. 84—93.

5. Итальянская политика средневековой Германской империи в освещении западно-германской историографии // Средние века. — М., 1967. — Вып. 30. — С. 277—289.
6. Біля джерел української марксистської медієвістики : Олександр Якович Киктев (1899—1944) / Л. П. Калущька, Г. В. Фрізман // ПІН СРСР. — 1968. — Вип. 7. — С. 142—147.
7. З історії радянської медієвістики : (О. Л. Вайнштейн) / Л. П. Калущька, Г. В. Фрізман // ВХУ. — 1970. — № 45 : Іст. сер. — Вип. 4. — С. 18—22.

### Література про нього

1. Фризман Генрих Венецианович // Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х., 1999. — С. 97.
2. Фризман Генріх Венеціанович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 304—305.
3. Фризман Генрих Венецианович // Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан]. — Х., 2008. — С. 94—95.

## Черноскутов Александр Иванович

(27.08.1941 — 05.03.1983)



Народився у с. В.-Седельниково Арамільського району Свердловської області (РФ). Після закінчення середньої школи працював слюсарем на Дергачівському механічному заводі. В 1964—1969 рр. навчався на історичному факультеті Харківського державного університету, який закінчив з відзнакою. В 1969—1972 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі нової та новітньої історії ХДУ. В 1974 р. захистив кандидатську дисертацію «Національний рух меншості в Англії (1924—1926 рр.)» (наук. керівник — проф. С. І. Сідельніков). З 1972 р. до 1980 р. працював на цій же кафедрі викладачем, старшим

викладачем, доцентом. З 1980 р. працював на кафедрі суспільних наук Харківської філії Вищої школи профспілкового руху (м. Москва).

Читав загальні курси з нової історії країн Європи й Америки, нової історії Азії й Африки, спеціальні курси: «Джерелознавство нової та новітньої історії», «Міжнародний комуністичний, робітничий та національно-визвольний рух».

Досліджував історію робітничого руху в Англії 20-х рр. ХХ ст. Опублікував близько 20 наукових, навчально-методичних праць. Був заступником декана історичного факультету, членом редколегії «Вісника Харківського університету» ХНУ.

### **Основні друковані праці**

1. Перша національна конференція національного руху меншості в Англії (23—24 серп. 1924 р.) // ВХУ. — 1973. — № 94 : Історія. — Вип. 7. — С. 31—38.
2. Національний рух меншості і перемога англійських робітників у «Червону п'ятницю» // Там само. — 1974. — № 104 : Історія. — Вип. 8. — С. 41—47.
3. Національний рух меншості і загальний страйк 1926 року в Англії // Там само. — 1975. — № 118 : Історія. — Вип. 9. — С. 86—93.
4. Англійська історіографія про виникнення та діяльність національного руху меншості в Англії // Там само. — 1976. — №. 145 : Деякі питання історії СРСР і загальної історії. — С. 41—47.
5. Борьба английского пролетариата против антирабочего закона 1927 г. // ВНИИ. — 1979. — Вып. 25. — С. 60—71.

### **Література про нього**

1. Чернокутов Александр Иванович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 44.
2. Чернокутов Олександр Іванович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 306.

## Черноусов Євген Олександрович

(13.12.1869 — ?)

Закінчив Стародубську прогімназію. 1891 р. — Ніжинську гімназію. У 1891—1895 рр. навчався на історичному відділенні Ніжинського історико-філологічного інституту.

Магістр всесвітньої історії (1902). З 1895 р. по 1904 р. викладав у Юр'євському реальному училищі Ліфляндської губернії. У 1904—1905 рр. був наставником-керівником з історії та географії гімназії при Ніжинському історико-філологічному інституті. 1905—1909 рр. — викладач кафедри всесвітньої історії Ніжинського історико-філологічного інституту. З 1906 р. по 1917 р. — приват-доцент, згодом — штатний доцент кафедри всесвітньої історії (1917—1918 рр.) Харківського університету. З 1907 р. — статський радник. З 1911 р. — викладач і з 1913 р. — секретар історико-філологічного гуртка Харківських вищих жіночих курсів. Обраний професором у 1917 р., згодом декан — 1918—1919 рр. — історико-філологічного факультету Полтавського учительського (з 1918 р. — педагогічного) інституту.

У 1920 р. — професор, 1921—1922 рр — декан факультету суспільних наук Донського державного університету, професор археологічного інституту, викладач технікуму водного транспорту (м. Ростов-на-Дону). З 1922 р. — директор академічної бібліотеки Північно-Кавказького державного університету.

Автор наукових праць з історії античності та Візантії. Наукові інтереси Є. О. Черноусова були зосереджені на питаннях історії економіки, держави, права, суспільства, культури і мистецтва Візантійської імперії.

Нагороджений орденами Св. Станіслава II ст. та Св. Анни III ст.

### Основні друковані праці

1. История Греции : лекции. — Х. : Изд. Холопцева, 1907. — 399 с.
2. Очерки из истории Римской империи, 180—235 гг. : Подготовка смуты III века. — Х. : Типолитограф. М. Сергеева и К. Гальченко, 1911. — 274, I, XXXVIII с. — Прил.: Речь Мецената к Августу. — С. I—XXVIII.
3. Основные черты государственного и общественного строя Византии // ЗХУ. — 1912. — Т. 1, Летопись... — С. 1—10 разд. паг. То же, отд. отт. — Х. : Типо-литограф. М. Зильберберга, 1912. — 10 с.
4. Страница из культурной истории Византии XI века // ЗХУ. — 1913. — Кн. 1, ч. неофиц. — С. 1—16, разд. паг. То же, отд. отт. — Х. : Типо-литограф. М. Зильберберга, 1913. — 16 с.



5. Римские и византийские цехи // ЖМНП. — 1914. — Ч. 59, № 9, отд. 5. — С. 154—178.
6. Дука, один из историков конца Византии: (Опыт характеристики) // ВВр. — 1915. — Т. 21, вып. 3—4. — С. 171—221.  
То же, отд. отт. — Юрьев : Тип. К. Маттисена, [1913]. — С. 171—221.
7. До питання про джерела хроніки Теофана Сповідника з доби Анастаса Дикора // Юбілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. — К., 1927. — [Ч. 1]. — С. 341—345. — (Зб. іст.-філол. від. ВУАН ; № 51).
8. Etudes sur Malalas. Epoque d'Anastase Dicoros // Byzantion. — 1927. — Vol. 3. — P. 65—72.
9. Des Euagrios Scholastikos Kirchengeschichte als eine Quelle für die Zeit Anastasios' I. Dikoros // Byzantinische Zeitschrift. — 1927. — Bd. 27. — S. 29—34.
10. Из этюдов по Малале (эпоха Анастасия Дикора) // Сборник статей в честь академика С. А. Жебелева. — Л., 1929. — С. 18—28.

### **Література про нього**

1. Черноусов Евгений Александрович // Историко-филологический институт кн. Безбородко в Нежине. 1901—1912. Преподаватели и воспитаники. — Нежин, 1913. — С. 64—65.
2. Черноусов Евгений Александрович (род. 1869) // История исторической науки : Доокт. период : библиография. — М., 1965. — С. 570.
3. Черноусов Евгений Александрович (1869—?) // Викладачі Ніжинської вищої школи. 1820—1920 : біобібліогр. покажч. / авт.-уклад. Л. В. Гранатович. — Ніжин, 1998. — С. 188—189.
4. Самойленко О. Суспільний розвиток Візантії у працях Є. О. Черноусова / О. Самойленко // Сіверян. літопис. — 2010. — № 2—3 (92—93). — С. 212—216.

## Чернявський Леонід Сергійович

(30.08.1952)



Народився в с-щі Великий Бурлук Харківської області. Навчався у Великобурлуцькій середній школі. В 1978 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. Був пошукачем в Інституті економічних проблем зарубіжних країн АН УРСР, у 1985 р. захистив в Ужгородському державному університеті кандидатську дисертацію «Політика Профінтерну в колоніальних і залежних країнах в роки часткової стабілізації капіталізму» (Інститут соціальних і економічних проблем зарубіжних країн; наук. керівник — Б. М. Забарко). Працював у Соціально-економічному інституті м. Харкова.

З 2005 р. — доцент кафедри нової та новітньої історії ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Читає загальний курс «Історія Західної Європи та Північної Америки (1870—1919 рр.)», спецкурси «Соціально-політичні та демократичні рухи: історичний досвід і значення», «Сучасні міжнародні організації», «Суспільно-політичні рухи в світовій політиці новітнього часу» та «Міжнародна економічна інтеграція».

Сфера наукових інтересів пов'язана з дослідженням світового профспілкового руху. Оpubлікував понад 40 наукових праць. Нагороджений Почесною грамотою Федерації профспілок України та Почесною грамотою Міністерства освіти та науки України.

### Основні друковані праці

1. Борьба Профинтерна против реформизма в профсоюзном движении колониальных и зависимых стран Востока (1924—1922 гг.) // УИЖ. — 1984. — № 1. — С. 105—113.
2. Профинтерн и развитие профсоюзного движения в Индии / Б. М. Забарко, Л. С. Чернявский // Народы Азии и Африки. — 1988. — № 1. — С. 96—100.
3. Международная работа харьковских профсоюзов / Л. С. Чернявский, Г. С. Чернявская // Очерки истории профсоюзов Харьковщины / [М. Л. Дубровский, В. С. Азаркин, Д. А. Горелов и др.]. — Х., 1999. — С. 276—317.

4. Профсоюзы Харьковщины в условиях становления рыночных отношений (1991-2000) / Л. С. Чернявский, М. Л. Дубровский, Д. А. Горелов, В. В. Деркач и др. — Х. : Торнадо, 2000. — 176 с.
5. Профсоюзное образование в Харькове: исторический опыт, современное состояние / Л. С. Чернявский, М. Л. Дубровский, В. А. Моцак. — Х., 2004. — 81 с.
6. Радянські профспілки та Міжнародна організація праці: проблема взаємовідносин (1919—1953 рр.) // Вісн. Акад. праці і соц. відносин Федерації профспілок України. — 2008. — № 2. — С. 8—14.
7. Світова історія: ХХ століття : енцикл. слов. / за ред. І. Підкови та Р. Шуста. — Львів : Літопис, 2008. — 974 с.
8. Зі змісту: Комуністичний інтернаціонал. — С. 427—429; Лейбористи. — С. 472; Лейбористська партія Великої Британії (ЛПВБ). — С. 473—474.
9. Международное профсоюзное движение и «План Маршалла» // ВХУ. — 2010. — № 816 : Сер. Історія. — Вип. 40. — С. 310—322.
10. СВАГ, советские профсоюзы и проблемы единства Германии (1945—1949 гг.) // Там само. — № 852 : Сер. Історія. — Вип. 41. — С. 248—259.
11. Политика ВЦСПС в отношении профсоюзного движения Финляндии (1944—1959 гг.) // Там само. — № 908 : Сер. Історія. — Вип. 42. — С. 248—259.

## Чижов Олександр Петрович

(28.05.1944)



Народився у м. Горький (тепер Нижній Новгород, РФ). У 1970 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. У 1970—1980 рр. працював асистентом, старшим викладачем кафедри історії КПРС Харківського державного юридичного інституту ім. Ф. Е. Дзержинського.

З 1980 р. — старший викладач, доцент кафедри нової і новітньої історії ХДУ. У 1989 р. захистив кандидатську дисертацію «Деятельность российских революционеров в Болгарии (1878—1917 гг.)» (наук. керівник — проф. Г. М. Попов).

З 2003 р. — завідувач цієї кафедри. Читає загальний курс новітньої історії

країн Європи і Америки, спеціальні курси: «Історіографія нової і новітньої історії», «Джерелознавство нової і новітньої історії» та ін.

Опублікував близько 30 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць. Серед наукових інтересів: російсько-болгарські революційні та суспільні зв'язки наприкінці XIX — початку XX ст., актуальні проблеми новітньої історії. Член редакційних колегій наступних видань: «Вісник Харківського національного університету (серія «Історія»)), «Актуальні питання вітчизняної та всесвітньої історії», «Дриновський збірник».

### Основні друковані праці

1. Біля джерел великої дружби : (3 історії рос. реві. еміграції в Болгарії, 1895—1917 рр.) // НПІ КПРС. — К., 1973. — Вип. 65. — С. 15—22.
2. Братерське співробітництво більшовиків і болгарських «тісняків» у роки першої російської революції // ВХУ. — 1977. — № 153 : Партійне будівництво на Україні. — С. 11—18.
3. Российская народническая эмиграция в Болгарии (1878—1895 гг.) // Болгарський ежегодник. — К., 1999. — Т. 4. — С. 51—65.
4. Сучасна історія Європи та північної Америки (1918—1945 рр.) : програма курсу для студ. іст. ф-ту ХНУ ім. В. Н. Каразіна / А. І. Йолкін, О. П. Чижов. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2003. — 30 с.
5. Харьковские революционеры в российской политической эмиграции в Болгарии после Русско-турецкой войны 1877—1878 гг. // Вісн. Міжнар. слов'ян. ун-ту. — 2006. — Т. 6, № 1. — С. 17—21.
6. Деятельность российского департамента полиции в Болгарии (конец XIX — начало XX в.) // Дріновський збірник = Дриновски сборник. — Х. ; Софія, 2008. — Т. 2. — С. 195—201.
7. Политический состав российской эмиграции в Болгарии (последняя четверть XIX — начало XX в.) // Университетски четения и изследования по български история. — Софія, 2008. — С. 157—167.
8. Світова історія: XX століття : енцикл. слов. / за ред. І. Підкови, Р. Шуста. — Львів : Літопис, 2008. — 976 с.
9. Зі змісту: «Азефа справа». — С. 17; Пірл-Гарбор. — С. 638—639.
10. Вклад российской политической эмиграции в национальное возрождение Болгарии (80—90-е гг. XIX в.) // Дріновський збірник = Дриновски сборник. — Х. ; Софія, 2009. — Т. 3. — С. 186—194.

### Література про нього

1. Чижов Александр Петрович // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 44.

2. Чижов Олександр Петрович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 307.
3. Чижов Олександр Петрович // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 152.

## Чувпило Олександр Олександрович

(15.07.1949)



Народився в м. Умані Київської, нині Черкаської обл. У 1966 р. закінчив Уманську СШ № 1. 1971 р. — історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечнікова. Працював учителем історії та суспільствознавства в середній школі с. Жовтень Ширяївського району Одеської області. У 1971—1976 рр. навчався в заочній, потім стаціонарній аспірантурі на кафедрі нової та новітньої історії Харківського державного університету ім. О. М. Горького. У 1972—1973 рр. служив у лавах Радянської Армії.

З 1974 р. — викладач, старший викладач, доцент (затверджений у званні в 1985 р.), професор (затверджений у званні в 2001 р.) кафедри нової та новітньої історії Харківського університету. З 1998 р. по 2003 р. — завідувач цієї ж кафедри. У різні роки читав на історичному факультеті загальні курси: «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки» (усі періоди), «Нова історія Європи та Америки» (перший період), «Правознавство»; спеціальні курси: «Видатні борці за незалежність Індії», «Історія культури Західної Європи», «Історія культури народів Сходу», «Основи санскриту», «Основи гінді», «Історіографія нової та новітньої історії», «Методика викладання нової та новітньої історії в середній школі». На економічному факультеті ХНУ паралельно читав загальні курси: «Основи конституційного права», «Історія міжнародних відносин», «Історія світової дипломатії», «Економічна дипломатія», «Дипломатична та консульська служба». У 1980-ті рр. на бібліотечному факультеті Харківського інституту культури (нині Академія культури) читав також загальний курс «Новітня історія країн Європи та Америки».

У 1977 р. захистив кандидатську дисертацію «Внутрішня боротьба в Індійському національному конгресі з питань тактики і програми

національно-визвольного руху (1922—1929 рр.)» (наук. керівник — проф. С. І. Сідельніков). У 1995 р. захистив докторську дисертацію «Ідейно-політична боротьба в Індійському національному конгресі (20—30-ті рр. ХХ ст.)».

Опублікував понад 200 наукових, науково-популярних і навчально-методичних робіт (з них 150 індологічних), у тому числі 6 монографій. Досліджує історію національно-визвольного руху народів Індостану, давню та сучасну індійську філософію, а також життя, діяльність і світогляд видатних діячів індійського антиколоніального руху. Під керівництвом О. О. Чувпила захищено 2 докторські та 4 кандидатські дисертації. Віцепрезидент Асоціації індологів України. Був віцепрезидентом Української асоціації орієнталістів. Лауреат премії ім. Героя Радянського Союзу К. Курячого (1980 р.). У різні роки був членом спеціалізованих рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій Інституту сходознавства НАН України та історичного факультету ХНУ. Член редколегій наукового збірника «Індія: давнина і сучасність» (Київ), «Вісника Харківського національного університету» (серія «Історія») та збірника «Актуальні питання вітчизняної та всесвітньої історії».

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 2009 р.*

*див. у розд. «Література про нього», № 2.*

1. Идеино-политическая борьба в Индийском национальном конгрессе на сессии в Гайя (1922 г.) // Экономика и история стран Южной и Юго-Восточной Азии. — М., 1978. — С. 125—138.
2. Индийский национальный флаг / Б. П. Зайцев, А. А. Чувпило // Вопр. истории. — 1987. — № 3. — С. 184—188.
3. Политический курс Индийского национального конгресса во время массовых кампаний гражданского неповиновения 1930—1934 / Р. И. Васильева, А. А. Чувпило // Эпохи (Великотирново, Болгария). — 1996. — № 4. — С. 33—50. — [Надрукований у 1999 р.].
4. Политический курс Индийского национального конгресса и внутрипартийная борьба в 30-е годы XX века : учеб. пособие / ХГУ . — Х. : Изд-во ХГУ, 1996. — 225 с.
5. Нариси з історії ідейно-політичної боротьби в Індійському національному конгресі (20-ті роки ХХ ст.). — Х. : ХДУ, 1999. — 199 с.
6. Видатні борці за незалежність Індії. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2000. — 84 с.
7. Індія на шляху до незалежності. Ч. 1. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2000. — 149 с.
8. До питання про морально-етичні погляди М. К. Ганді // Індія: давнина і сучасність : зб. наук. пр. — К., 2003. — Вип. 1. — С. 18—29.

9. Індія // Світова історія: ХХ століття : енцикл. слов. / за ред. І. Підкови та Р. Шуста. — Львів, 2008. — С. 329—337.
10. Вибрані індологічні твори. — Х. : Апостроф, 2012. — 902 с.

### Література про нього

1. [Чувпило Олександр Олександрович] // Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук ; Ін-т історії України НАН України. — К. ; Львів, 2003. — Вип. 2, ч. 1. — С. 346—347.
2. Олександр Олександрович Чувпило — професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. покажч. / уклад. О. П. Чижів ; вступ. ст. Л. О. Щербінська, Р. І. Васильєва. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. — 28 с.
3. Чувпило Олександр Олександрович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : біобібліогр. довід. / [за ред. В. С. Бакірова]. — Х., 2009. — С. 330.
4. [Чувпило Олександр Олександрович] // Сходознавство і візантологія в Україні в іменах : біобібліогр. словник. — К., 2011. — С. 242.

## Шаповалова Ніна Сергіївна

(17.05.1950)



Народилася в с. Прелестне Прохорівського району Белгородської області.

У 1967 р. закінчила Прохорівську середню загальноосвітню трудову політехнічну школу № 71 Південної залізничної дороги. За відмінні успіхи у навчанні нагороджена срібною медаллю. 1974 р. закінчила історичний факультет Харківського державного університету. 1972—1980-ті рр. — лаборант, старший лаборант і викладач кафедри загальної історії Харківського державного інституту культури, аспірантка кафедри історії СРСР ХДУ.

У 1981 р. захистила кандидатську дисертацію «Участь робітників України в інтернаціональних зв'язках Радянського Союзу з трудящими зарубіжних країн (1926—1932)» (наук. керівник — проф. О. О. Кучер). У 1980—1986 рр. — викладач кафедри історії СРСР ХДУ. Читала загальний лекційний курс з історії СРСР (період феодалізму), спецкурс

«Інтернаціональні зв'язки трудящих УРСР і зарубіжних країн у 1926—1932 рр.». З 1986 р. працювала на посаді доцента у вищих навчальних закладах м. Харкова (Харківський фармацевтичний університет, Українська інженерно-педагогічна академія та ін.). Викладала загальні курси з політології, соціології, історії України. Паралельно у різні періоди з 1996 р. по 2009 р. викладала курси: «Історія Росії», «Зовнішня політика Росії», «Країнознавство», «Історія держави і права», «Міжнародне право», «Міжнародна інформація», «Міжнародне інформаційне право», «Інформаційне право України», «Міжнародний захист прав людини», «Історія країн Європи та Північної Америки», спецкурс «Міжнародні організації», «Роль ООН в сучасному світі» і «Міжнародні неурядові організації» в Інституті сходознавства і міжнародних відносин «Харківський колегіум», Міжнародному Слов'янському університеті та в ін. Нині працює на посаді доцента в Харківському соціально-економічному інституті, викладає курс з політології.

Сфера наукових інтересів за час роботи в ХДУ зосереджувалася на проблемі інтернаціональних зв'язків трудящих України і зарубіжних країн; в останні роки досліджує роль профспілок у соціальному захисті населення. Опублікувала близько 60 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць.

### Основні друковані праці

1. Іноземні робітничо-селянські делегації в Українській РСР (1926—1932 гг.) // УІЖ. — 1980. — № 8. — С. 61-69.
2. Участие иностранных рабочих и специалистов в социалистическом строительстве на Украине в годы первой пятилетки // ВИ СССР : респ. междувед. науч. сб. / Харьк. ун-т. — Х., 1980. — Вып. 25. — С. 66—74.
3. Участие профсоюзов Украинской ССР в организации международной рабочей переписки (1926—1932 гг.) // ВХУ. — 1980. — № 201. — С. 31—38.
4. Шефство рабочих Украинской ССР над политзаключенными зарубежных стран // ВИ СССР : респ. междувед. науч. сб. / Харьк. ун-т. — 1981. — Вып. 26. — С. 64—72.
5. Участие рабочих Советской Украины в кампаниях солидарности с революционными трудящимися Польши (1924—1928) // ВХУ. — 1984. — № 266. — С. 35—42.
6. Деятельность ЮНЕСКО в области образования в странах Азии и Африки // Вісн. Міжнар. Слов'ян. ун-ту. Соціальні науки. — Х., 2004. — Т. 7, № 1. — С. 25—28. (у співавторстві).\*
7. Соціальний захист дітей України: проблеми та перспективи // Інтелігенція і влада : громад.-політ. зб. Серія «Соціологія». — Одеса, 2005. — Вип. 4. — С. 7—15.



8. Профсоюзный менеджмент : учебник для системы повышения квалификации профсоюз. кадров и актива / [Н. С. Шаповалова и др.]. — Х. : Дом Рекламы, 2010. — 307 с.
9. Пенсійне забезпечення в Україні та дії профспілок у цій сфері. — Х. : ХСЕІ, 2011. — 22 с.
10. Роль профсоюзов в социальной защите населения. — Х. : ХСЕІ, 2011. — 22 с.

### Література про неї

1. Шаповалова Ніна Сергеевна // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 45.
2. Шаповалова Ніна Сергіївна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 309—310.

## Шевченко Раїса Іванівна

(11.12.1940)

Народилася у с. Уразово Валуйського району Курської області (тепер — Белгородської області). У 1966 р. закінчила історичний факультет Харківського державного університету. У 1966—1979 рр. працювала інструктором Белгородського міськкому ВЛКСМ, заступником директора середньої школи № 3 м. Белгорода, навчалася в аспірантурі при кафедрі історії КПРС Харківського університету. У 1971—1972 рр. — викладач, старший викладач кафедри історії КПРС і наукового комунізму Белгородського технологічного інституту будівельних матеріалів. 1972—1975 рр. — аспірантка кафедри історії КПРС ХДУ. 1976 р. захистила кандидатську дисертацію «Деятельность КПСС по патриотическому и интернациональному воспитанию учащихся общеобразовательной школы: (На материалах смежных областей РСФСР и УССР. 1961—1966 гг.)» (наук. керівник — проф. Г. М. Попов). У 1979—1986 рр. — доцент кафедри історії СРСР Харківського університету. Читала загальний та спеціальний курси з історії СРСР (дорядянський період). На середину 1980-х років опублікувала понад 30 наукових, науково-популярних та методичних праць. У подальшому переїхала до Белгорода, пізніше — до Слов'янська.

### Основні друковані праці

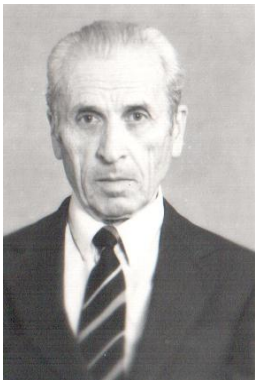
1. Роль средств массовой информации и пропаганды в патриотическом и интернациональном воспитании молодежи в 1961—1966 гг. : (На материалах смеж. обл. РСФСР и УССР) // ВХУ. — 1984. — № 266 : Социалистическое и коммунистическое строительство в СССР и странах социалистического содружества. — С. 56—64.
2. Роль международных связей СССР в патриотическом и интернациональном воспитании трудящихся (60-е гг.) // Там же. — 1985. — № 268 : История СССР и зарубежных стран. — С. 6—14.

### Література про неї

1. Шевченко Раиса Ивановна // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 45.
2. Шевченко Раїса Іванівна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 310—311.

### Шерман Ісай Львович

(10.01.1912 (28.12.1911 ст.ст.) — 15.12.1989)



Народився в м. Бахмут Катеринославської губернії (сучасний Артемівськ Донецької обл.). Навчався в Луганському і Харківському педагогічних інститутах, завершив навчання в 1933 р. У 1933—1939 рр. — науковий співробітник, директор Центрального історичного архіву стародавніх актів УРСР (Харків), у 1939—1941 рр. — начальник кафедри соціально-економічних наук школи НКВС СРСР у Харкові, з 1941 р. — у Москві. Одночасно навчався в аспірантурі при Центральному архівному управлінні УРСР, за сумісництвом викладав історію СРСР у Харківському педінституті.

У 1942 р. у МДУ ім. М. В. Ломоносова захистив кандидатську дисертацію («Разгром григорьевщины»). У 1942—1945 рр. — археограф Головного архівного управління НКВС (Москва). У 1945—1956 рр. — викладач, доцент, декан історичного факультету (1947—1956 рр.) Харківського

педагогічного інституту, за сумісництвом працював на історичному факультеті ХДУ, в інституті культури та театральному інституті. З 1956 р. — доцент кафедри історії СРСР ХДУ.

У 1964 р. захистив докторську дисертацію «Радянська історіографія громадянської війни в СРСР». З 1964 р. — з відкриттям кафедри історіографії, допоміжних історичних дисциплін і методики історії — доцент, професор, завідуючий кафедрою (1972—1984).

В університеті читав курси з історії СРСР, джерелознавства, історіографії, архівознавства, а також спецкурси з історіографії, історичної бібліографії.

Наукові інтереси І. Л. Шермана охоплювали широке коло проблем з історії СРСР і УРСР, головним чином, в площині їх історіографічного та джерелознавчого аспектів. Це питання історіографії Жовтневої революції і громадянської війни, соціалістичного будівництва в СРСР і УРСР, першого періоду Вітчизняної війни; проблеми джерелознавства і розвитку історичної науки та методології історичних досліджень. Основна увага була зосереджена на проблемах історіографії громадянської війни. Опублікував понад 100 наукових, науково-популярних, навчально-методичних праць, серед них 4 монографії (3 — у співавторстві), 2 підручники. Редагував багатотомні збірки документів з історії радянського будівництва в роки громадянської війни та історії колективізації в УРСР. Під керівництвом І. Л. Шермана захищено 12 кандидатських дисертацій. Був членом спеціалізованої вченої ради з присудження кандидатських і докторських наукових ступенів. У 1951 р. отримав звання «Відмінник народної освіти УРСР».

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць див. у розд. «Література про нього», № 2.*

1. Итоги первого десятилетия социалистического строительства на Украине. 1918—1927 / Н. Ф. Шевченко, И. Л. Шерман. — Х. : Облиздат, 1957. — 107 с.
2. Русские исторические источники X—XVIII вв. : пособие для студ. и учителей / отв. ред. В. И. Астахов. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1959. — 252 с.
3. Історія колективізації сільського господарства Української РСР. 1917—1937 рр. : зб. док. і матеріалів : у 3 т. / [ред. і упоряд. І. Л. Шерман та ін.]. — К., 1962—1971. — Т. 1—3.
4. Громадянська війна та іноземна інтервенція у висвітленні історичної літератури 20-х років : [огляд джерел та літ.] // УІЖ. — 1964. — № 1. — С. 129—135.
5. Первые исследования по истории гражданской войны: (обзор воен.-ист. лит. 20-х гг. // Воен.-ист. журн. — 1964. — № 2. — С. 98—107.

6. Советская историография гражданской войны в СССР (1920—1931) / отв. ред. В. И. Астахов. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1964. — 340 с.
7. Радянська історіографія Великої Жовтневої революції та громадянської війни на Україні : (До початку 30-х рр.) // УІЖ. — 1967. — № 2. — С. 127—132.
8. Ленин — историк советского общества / В. И. Астахов, И. Л. Шерман. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1969. — 355 с.
9. Советская историография истории СССР : учеб. пособие / И. Л. Шерман, С. Ф. Найда, В. И. Гриценко. — Х. : ХГУ, 1976. — 245 с.
10. Сражение первого периода Великой Отечественной войны в советской историографии (вторая пол. 50-х — первая пол. 70-х гг.): в помощь изучению истории Великой Отеч. войны / В. И. Гриценко, С. Ф. Найда, И. Л. Шерман. — Х. : ХГУ, 1976. — 110 с.

### Література про нього

1. Ісай Львович Шерман : [некролог] // УІЖ. — 1990. — № 4. — С. 158.
2. Ісай Львович Шерман — професор Харківського університету : біобібліогр. указ. / [В. Д. Прокопова, В. И. Унучек]. — Х. : ХГУ, 1991. — 19 с.
3. Шерман Ісай Львович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 311—315.
4. Шерман Ісай Львович // Кафедрі історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна — 40 років : довід. вид. / [уклад. Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова, О. Є. Шабельська]. — Х., 2004. — С. 12—14.

## Шерцль Річард Іванович

(1850 — 1917)



У 1860—1869 рр. навчався в німецькій гімназії в м. Празі, на той час Австрійської імперії. Після закінчення гімназичного курсу вступив до філософського факультету Празького університету, який успішно закінчив. 1872 р. був прийнятий до числа слов'янських стипендіатів у м. Петербурзі. Склав іспит на звання викладача стародавніх мов на історико-філологічному факультеті С.-Петербурзького

університету. У 1874 р. був призначений учителем класичних мов до 2-ї Харківської гімназії, 1875 р. переведений до 1-ї гімназії. У 1880 р. після магістерського іспиту і публічного захисту дисертації «Разбор местного и дательного падежей в классических языках сравнительно с санскритским» отримав ступінь магістра словесності. 1882 р. був призначений штатним доцентом кафедри римської словесності історико-філологічного факультету Харківського університету. 1890 р. — екстраординарний професор на кафедрі класичної філології. Після захисту докторської дисертації «Римское монетное дело» у 1893 р. був затверджений у званні екстраординарного професора. З 1894 р. — ординарний професор на тій же кафедрі.

Читав лекції з таких курсів: «Римські державні старожитності», «Римські приватні старожитності», «Історія римської літератури», «Римська монетна справа», «Греко-латинська метрика і пояснення творів різних латинських авторів».

З 1886 р. тривалий час завідував нумізматичним кабінетом Харківського університету. Привів до ладу зібрання монет та медалей, склав та опублікував каталог нумізматичної колекції університету («Описание медалей и монет, хранящихся в нумизматическом кабинете Императорского Харьковского университета»; Ч. 1. «Медали и монеты средних и новых веков»; Ч. 2. «Древние монеты (с включением византийских)» (1910); «Описание медалей и монет, хранящихся в нумизматическом кабинете императорского Харьковского университета»; Ч. 3. «Восточные монеты») (1912).

### Основні друковані праці

1. Описание медалей и монет, хранящихся в нумизматическом кабинете имп. Харьковского университета : [в 2 ч.]. — Х. : Тип. А. Дарре, 1910. — 1044 с.
2. Описание медалей и монет, хранящихся в нумизматическом кабинете имп. Харьковского университета. III. Восточные монеты. — Тип. А. Дарре, 1912. — 174 с.
3. Література про нього
4. Сумцов Н. Ф. Памяти Р. И. Шерцля / Н. Ф. Сумцов // ЮК. — 1917. — № 14331.\*
5. Шерцль Річард Іванович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — 115—116.
6. Коврижных А. С. Нумизматика и минц-кабинет в Харьковском университете в конце XIX — начале XX вв. Деятельность Р. И. Шерцля

## Шиловцева Валентина Семенівна

(06.07.1929)



Народилася у с. Грунь Охтирського району (тепер — Сумської області). У 1953 р. закінчила історичний факультет Харківського державного університету. У 1953—1975 рр. — старший лаборант, аспірантка, викладач, старший викладач кафедри стародавньої історії і археології. 1959—1962 рр. навчалася в аспірантурі. Читала загальний курс історії стародавнього світу, спеціальний курс «Історіографія античної історії» та ін.

У 1970 р. захистила кандидатську дисертацію «Проблема кризиса и падения Римской республики в русской историографии эпохи разложения феодально-крепостнических отношений и развития капитализма (вторая пол. XVIII — XIX вв.)» (наук. керівник — проф. К. Е. Гриневич). 1975 р. перейшла на роботу до Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, багато років виконувала обов'язки вченого секретаря історичного факультету. До середини 1970-х років опублікувала понад 10 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць.

### Основні друковані праці

1. Радіщев про соціально-політичну боротьбу в Римській республіці I ст. до н. е. // УЗХУ. — 1962. — Т. 124 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 9. — С. 80—93.
2. Декабристи о крушении Римской республики // ВХУ. — 1965. — Вип. 2 : Сер. іст. КПСС и іст. народов СССР. — С. 179—187.
3. Російські революційні демократи про кризу і падіння Римської республіки // Там само. — 1966. — № 17 : Іст. сер. — Вип. 1. — С. 156—163.
4. Проблема кризи і падіння Римської республіки в російській історіографії першої чверті XIX століття // ПІН СРСР. — 1969. — Вип. 6. — С. 128—134.

5. Російські та буржуазні історики 40—50-х років XIX століття про кризу та падіння Римської республіки // ВХУ. — 1969. — № 35 : Іст. сер. — Вип. 3. — С. 95—104.
6. Дворянські та буржуазні історики Росії про причини переходу від республіки до імперії у стародавньому Римі // Там само. — 1970. — № 45 : Іст. сер. — Вип. 4. — С. 41—47.
7. Проблема кризиса и падения Римской республики в русской историографии эпохи разложения феодально-крепостнических отношений и развития капитализма (вторая пол. XVIII—XIX века) : автореф. дис. ... канд. ист. наук. — Х., 1970. — 22 с.
8. Історія стародавнього Риму в висвітленні російського просвітителя І. А. Третьякова // ВХУ. — 1975. — № 118 : Історія. — Вип. 9. — С. 44—49.
9. Антична історія в працях вітчизняних істориків кінця XVIII — початку XIX століть // ВХУ. — 1976. — № 145 : Деякі питання історії СРСР і загальної історії. — С. 33—14.

### Література про неї

1. Шиловцева Валентина Семенівна // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 315—316.

## Шиян Кир Карлович (Кирило Карпович)

(21.06.1902 — 30.12.1974)



Народився в Полтавській губернії (с. Березова Лука Петровськороменського повіту).

У 1921—1923 рр. навчався в педагогічному технікумі (м. Гадяч), з 1923 р. по 1924 р. — учитель 7-річної школи у с. Липова Долина (Сумщина), 1924—1926 р. служив у лавах Червоної Армії.

У 1926—1930 рр. навчався на соціально-економічному відділі Ніженського інституту народної освіти. 1930—1932 рр. — аспірант при Науково-дослідному інституті історії української культури (Харків). У ці ж роки працював за сумісництвом у Харківському педагогічному інституті

професійної освіти, був деканом архівознавчого факультету і викладачем історії СРСР.

1932—1936 рр. — науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії української культури, викладач історії в середній школі (Харків). Вересень 1936 р. — травень 1938 р. — ув'язнений органами НКВС. Кінець 1938 р. — 1941 р. — помічник директора і викладач історії у школі, викладач кафедри історії СРСР Харківського педінституту. З жовтня 1941 р. по жовтень 1943 р. — директор і викладач історії середньої школи у Самарканді (Узбецька РСР); 1943—1956 рр. — доцент, завідувач кафедри історії СРСР, декан історичного факультету, заступник директора Харківського педінституту.

У 1946 р. захистив кандидатську дисертацію «Столыпинская аграрная реформа в Харьковской губернии»; 1962 р. — докторську: «Борьба робітничого класу України за відбудову промисловості (1921—1925)».

З 1956 р. до кінця життя (1974 р.) — доцент, професор кафедри історії СРСР Харківського державного університету. Читав загальні курси з історії СРСР (період феодалізму), вступ до історичної науки, спецкурси. Досліджував аграрну історію дорадянської доби, події Жовтневої революції в Харкові, проблему відбудови промисловості УРСР і участь у ній робітничого класу (1921—1925 рр.); укладав фундаментальні збірки документів з історії заводів-гігантів індустріального Харкова, редагував збірки документів з історії робітничого класу України.

Опублікував декілька десятків наукових, науково-популярних, методичних праць, серед них — дві монографії. Був членом спеціалізованої ради історичного факультету ХДУ, керував підготовкою декількох кандидатських дисертацій.

### Основні друківані праці

1. Діяльність Харківської Ради робітничих і солдатських депутатів (жовт. 1917 — берез. 1918 рр.) // УЗХУ. — 1957. — Т. 89. — С. 251—270.
2. Борьба робітничого класу України за відбудову промисловості (1921—1925 рр.). — К. : Держполітвидав, 1959. — 303 с.
3. Криза збуту восени 1923 р. на Україні і ліквідація її наслідків // УЗХУ. — 1959. — Т. 100. — С. 5—21.
4. Минуте і сучасне села : [На матеріалах Харківщини] / К. К. Шиян, С. Я. Островський. — Х. : Кн. вид-во, 1963. — 330 с.
5. Промышленность и рабочий класс Украинской ССР в период восстановления народного хозяйства (1921—1925 гг.) : сб. док. и материалов / К. К. Шиян, П. П. Бачинский и др. — К. : Политиздат Украины, 1964. — 593 с.



### Література про нього

1. Булах В. І. 70-річчя від дня народження К. К. Шияна / В. І. Булах // УІЖ. — 1972. — № 9. — С. 153—154.
2. Шиян Кир Карлович : [некролог] // Там само. — 1975. — № 3. — С. 160.
3. Степаненко Т. Л. К. К. Шиян — добра і раз ума Учитель / Т. Л. Степаненко // Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко]. — Х., 2004. — С. 108—110.

## Шміт Федір (Карл-Ернст) Іванович

(15.05.(27.05)1877 — 03.12.1937)



Народився у м. Петербурзі. У 1894 р. закінчив класичну гімназію, 1900 р. — історико-філологічний факультет Петербурзького університету. Після завершення університетського курсу був залишений «для підготовки до професорського звання».

З 1901 р. по 1904 р. — стипендіат Російського археологічного інституту в Константинополі (м. Стамбул). У 1904—1908 рр. жив у Петербурзі, працював над магістерською дисертацією. З 1908 р. — вчений секретар Петербурзького університету.

Восени 1912 р. очолив кафедру теорії та історії мистецтв історико-філологічного факультету Харківського університету (до 1920 р.). Читав лекції з історії мистецтва народів стародавнього Сходу, балканських країн, історії візантійського та християнського мистецтва.

Одночасно викладав на Вищих жіночих курсах і у Вищому образотворчому училищі.

Знавець мистецтва античності, Візантії, епохи Відродження, визнаний авторитет російської мистецтвознавчої школи. Працюючи у Харкові, створив теорію циклічного розвитку мистецтва, що принесла йому широку популярність. Саме тут зародився його інтерес до психології образотворчого мистецтва, музеєзнавства, дитячого малюнка, історії мистецтва України, проблем охорони пам'яток мистецтва та старовини, археології.

У 1921 р. завідував музеєм дитячої творчості у Києві. 1921—1924 рр. — голова Археологічної комісії і Археологічного комітету Академії наук УРСР, директор Київського археологічного інституту.

У 1924—1930 рр. — директор Російського інституту історії мистецтв (м. Ленінград). Академік Академії наук УРСР з 1921 р.

У 1933 р. був заарештований і засуджений (відбував заслання в Казахстані та Узбекистані). У серпні 1934 р. вдруге заарештований у м. Ташкент і розстріляний як «ворог народу». Реабілітований по смертю.

Кавалер російських орденів Св. Анни III ст. і Св. Станіслава III ст.

### **Основні друковані праці**

1. Кахриэ джами: история монастыря Хоры. Архитектура мечети. Мозаики нарфигов. — София : Держ. печатница, 1906. — 306 с. — (Изв. Рус. арх. ин-та в Константинополе ; т. 11).
2. Новые веяния в археологической науке на Балканском полуострове // ЖМНП. Нов. сер. — 1911. — Т. 34, № 7. — С. 1—29.
3. Что такое византийское искусство // Вестн. Европы. — 1912. — № 10. — С. 221—255.
4. Заметки о поздневизантийских храмовых росписях. — Х. : Тип. В. Ф. Киршбаума, 1915. — 66 с.
5. Законы истории: введение к курсу всеобщей истории искусств. Вып. 1. Введение. Искусство Египта. Искусство Месопотамии. Искусство критско-микенское. — Х., 1916. — VI, 196, 1 с.
6. Искусство древней Руси — Украины. — Х. : Союз, 1919. — 111 с.
7. Искусство — его психология, его стилистика, его эволюция. — Х. : Союз, 1919. — 329 с.
8. Исторические, этнографические, художественные музеи : Очерк истории и теории муз. дела. — Х. : Союз, 1919. — 103 с.
9. Мистецтво старої Руси — України. — Х. : Союз, 1919. — 99, (1) с.
10. Об исследовании и издании памятников древнерусского искусства // Наука на Украине. — 1922. — № 3. — С. 125—145.

### **Література про нього**

1. Шміт Федір Іванович // УРЕ. — К., [1964]. — Т. 16. — С. 354.
2. Афанасьев В. А. Федор Иванович Шмит : [О жизни и науч. деятельности историка и теоретика искусства] / В. А. Афанасьев. — К. : Наук. думка, 1991. — 213, [2] с. : ил., портр. — Библиогр.: с. 210—214.

3. Павлова О. Г. Шмит Федор Иванович / О. Г. Павлова, В. Ф. Сухина // Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова : биогр. словарь. — Х., 1998. — С. 695—697.

## Шпагин Сергій Олексійович

(26.11.1950)



Народився у м. Ростові-на-Дону. В 1973 р. закінчив історичний факультет Ростовського державного університету. 1973—1975 рр. служив у лавах Радянської Армії. З 1975 р. по 1978 р. навчався в аспірантурі на кафедрі нової та новітньої історії Ростовського університету. 1978—1981 рр. працював викладачем цієї ж кафедри, старшим лаборантом науково-дослідної частини РДУ. З 1981 р. по 1985 р. — викладач кафедри нової і новітньої історії Харківського державного університету. Читав лекційний курс з новітньої історії, спецкурси. Працював над темою кандидатської дисертації «Проблема європеїзації зовнішньополітичного курсу лейбористського кабінету Вільсона (1964—1970 рр.)». Опублікував декілька статей. З 1986 р. працює в Ростовському (на Дону) університеті (зараз — Південний федеральний університет).

### Основні наукові публікації

1. История как смена интерпретаций // Ставропольский альманах Российского общества интеллектуальной истории. — Ставрополь, 2005. — Вып. 8 : Материалы междунар. науч. конф. «Факт-событие» в различных дискурсах, Пятигорск, 26-27 марта 2005 г. — С. 63—70.
2. От Вены до Постъялты: проблемы самоидентификации и опыт России и русских. Современная Россия и мир: альтернативы развития (национальная, региональная идентичность и международные отношения) : материалы междунар. науч.-практ. конф. — Барнаул, 2005. — С. 90—94.
3. Реакция на Холокост советского еврейского политического деятеля Ем. Ярославского (М. И. Губельмана) // Холокост. — М., 2005. — Вып. 8. — С. 75—83.
4. Украинцы в Канаде и украинцы в Украине: взгляд извне // Канадские тетради : сб. материалов науч.-практ. семинара. — Волгоград, 2005. — Вып. 2.\*

5. «Польский проект для Европы»: несостоявшаяся «иная реальность» // Российско-польский исторический альманах : межвуз науч.-теорет. сб. — Ставрополь ; Волгоград ; Пятигорск, 2006. — Вып. 1. — С. 5—18.
6. Проблемы формирования единого образовательного пространства и гуманитарное образование в России // Сборник материалов междунар. науч.-практ. конф. «Россия и Европейский Союз: Экономика. Наука и образование». — Ростов н/Д, 2006. — С. 154—160.
7. Роль системного реваншизма в формировании международного имиджа России // Современная Россия и мир: альтернативы развития (международный имидж России в XXI веке). — Барнаул, 2007. — С. 177—180.
8. Исламский банкинг и мировой финансовый кризис 2008/2009 годов // Россия и мировой финансовый кризис: поиски глобальных и национальных ответов: сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. — Ростов н/Д, 2010. — С. 164—170.

### Література про нього

1. Шпагін Сергій Олексійович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 318.

## Шрамко Борис Андрійович

(17.01.1921)



Народився в м. Гомелі (тоді у складі РРФСР, нині — Білорусь). У 1939—1941 рр. — студент історичного факультету ХДУ. В 1941 р. евакуювався до м. Саратова, де продовжив навчання у Саратовському університеті.

У 1942—1946 рр. служив у Радянській Армії, учасник і інвалід Великої Вітчизняної війни. Брав участь у визволенні м. Харкова від фашистських загарбників. Був тяжко поранений.

1946 р. продовжив навчання на історичному факультеті ХДУ, паралельно (1948—1950 рр.) — лаборант кафедри стародавньої історії ХДУ.

Після закінчення університету (диплом з відзнакою) навчався в аспірантурі на кафедрі стародавньої історії та археології під керівництвом проф. С. А. Семенова-Зусера (1949—1952 рр.), після смерті останнього його науковим керівником став професор Б. М. Граков. З 1951 р. — викладач, 1952—1955 рр. — старший викладач кафедри стародавньої історії та археології.

У 1953 р. захистив кандидатську дисертацію «Памятники скифского времени в бассейне Северского Донца» (Москва, Інститут історії матеріальної культури АН СРСР). 1955—1966 рр. — доцент кафедри стародавньої та середньовічної історії Харківського університету (затверджений у званні в 1956 р.). У 1966 р. захистив докторську дисертацію «Хозяйство лесостепных племен Восточной Европы в скифскую эпоху» (Київ, Відділення економіки, історії, філософії та права АН УРСР). 1966—1977 рр. — завідувач кафедри історії стародавнього світу та археології ХДУ. В 1967 р. затверджений у званні професора. З 1977 р. — професор кафедри історіографії, джерелознавства та археології.

Читав загальні курси: «Основи археології», «Основи етнографії», «Історія первісного суспільства»; спецкурси «Археологія залізної доби Європи», «Історіографія археології», «Джерелознавство археології» та ін. Паралельно (1993—1997 рр.) завідував кафедрою Близького та Середнього Сходу та Африки Інституту сходознавства та міжнародних відносин (Харківський колегіум) за сумісництвом.

Автор понад 300 опублікованих та архівних наукових, науково-популярних та методичних праць, у тому числі монографій. Був членом спеціалізованої ради історичного факультету ХДУ і спеціалізованої ради Інституту археології АН України, членом редколегії «Вестника Харьковского университета» (серія «История»), членом редколегії республіканської збірки «Археологія». З 1958 р. до 1995 р. керував археологічними розкопками на Більському городищі (Полтавська обл.).

Під науковим керівництвом Б. А. Шрамка захищено 7 кандидатських дисертацій. З 1967 р. — член Міжнародного комітету ЮНЕСКО з вивчення історії металургії заліза. Виступав з науковими доповідями на міжнародних конференціях у Франції, Німеччині, Чехословаччині.

1965—1976 рр. — заступник декана з наукової роботи. З 1971 р. — член Польового комітету при Інституті археології АН УРСР. У 1996 р. першому в ХДУ йому було присвоєно звання «Заслужений професор ХДУ». В 1997 р. у складі кафедри йому була присуджена Республіканська премія Д. Яворницького Всеукраїнської спілки краєзнавців. У 1989 р. Б. А. Шрамко був визнаний переможцем конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена». У 2001 р. нагороджений знаком «Відмінник

освіти України» та надане почесне звання Заслужений діяч науки і техніки України.

Має державні нагороди (два ордени Червоної Зірки, медалі «За боевые заслуги», «За взятие Вены» та ін).

### **Основні друковані праці**

*Повний перелік праць до 1991 р.*

*див. у розд. «Література про нього», № 4.*

1. Кераміка Салтівської культури // УЗХУ. — 1959. — Т. 100 : Тр. іст. ф-ту. — Т. 7. — С. 241—267.
2. История первобытного общества : учеб. пособие для студ. ист. ф-та ХГУ. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1972. — 199 с.
3. Про час появи орного землеробства на півдні Східної Європи // Археологія. — 1972. — № 7. — С. 25—35.
4. Начальный этап обработки железа в Восточной Европе: (Доскифский период) / Б. А. Шрамко, Л. Д. Фомин, Л. А. Солнцев // СА. — 1977. — № 1. — С. 57—74.
5. Справочник по археологии Украины : Харьковская обл. / Б. А. Шрамко, В. К. Михеев, Л. П. Грубник-Буйнова. — К. : Наук. думка, 1977. — 153 с. : ил. — Библиогр.: с. 141—146.
6. Археология раннего железного века Восточной Европы : учеб. пособие. — Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1983. — 134 с.
7. Бельское городище скифской эпохи: (город Гелон). — К. : Наук. думка, 1987. — 184 с.
8. Die Osteuropäische Steppe und Waldsteppe in ihren Wechselbeziehungen während der Frühen Eisenzeit // Archaeologische Mitteilungen aus Iran. — Berlin, 1992. — Bd. 25. — S. 47—63.
9. Tilling Implements of South Eastern Europe in the Bronze Age and Early Iron Age // Tools and Tillage. — Copenhagen, 1992. — Vol. 7, № 1. — P. 48—64.
10. Рождение Харькова / Б. А. Шрамко, В. В. Скирда. — Х. : Схід.-регіон. центр гуманіт.-освіт. ініціатив, 2004. — 118 с.

### **Література про нього**

1. Шрамко Борис Андрійович // УРЕС. — К, 1968. — Т. 3. — С. 813.
2. Шрамко Борис Андрійович // Учені вузів Української РСР. — К., 1968. — С. 481.
3. Шрамко Борис Андрійович // РЕІУ. — К, 1972. — Т. 4. — С. 535.
4. Борис Андреевич Шрамко — профессор Харьковского университета : биобиблиогр. указ. / сост. В. Д. Прокопова. — Х. : ХГУ, 1991. — 33 с.

5. Борис Андрійович Шрамко : біобібліогр. покажч. : до 40-річчя наук. дослідж. ученого на Полтавщині / уклад. О. В. Тітков. — Полтава : Археологія, 1995. — 64 с.
6. Династія Шрамко. Влюбленные в историю // На алтарь призвания: очерки о педагогических династиях Харьковщины / под ред. Е. В. Астаховой. — Х., 2010. — С. 536—540.

## Шрамко Ірина Борисівна

(22.01.1961)



Народилася в м. Харкові. У 1984 р. закінчила історичний факультет Донецького державного університету. За часів шкільних та студентських років брала участь у роботі різних археологічних експедицій на території Харківської, Донецької та Луганської областей, була членом НТУ, СНТ.

З 1984 р. працювала вчителем історії в середній школі № 89 м. Харкова, керувала шкільним археологічним гуртком. У 1987—2008 рр. працювала керівником археологічних гуртків Харківського обласного Палацу дитячої та юнацької творчості. З 1987 р. керує археологічними роботами на Більському городищі, проводить розкопки поселень та поховань бронзового віку, скіфського часу та пізнього середньовіччя на території м. Харкова та Харківської області.

У 1995 р. захистила кандидатську дисертацію «Кузнечное ремесло у племен бассейна Ворсклы и Псла в скифскую эпоху». З 1995 р. є членом Харківського обласного історико-археологічного товариства, з 2005 р. — член правління ХІАТ. У 2004—2011 рр. керувала ДП ОАСУ «Слобідська археологічна служба».

З 2005 р. за сумісництвом, а з 2011 р. за основним місцем роботи займає посаду доцента кафедри історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна. Читає спецкурси «Археологія раннього залізного віку Європи» та «Проблеми археологічної хронології». Керує археологічними охоронними дослідженнями в Харкові і області.

Опублікувала 65 наукових праць. Для шкіл підготувала авторську програму факультативу «Археологія рідного краю». З 2005 р. є членом Польового комітету ІА НАН України.

### Основні друковані праці

1. Развитие кузнечного ремесла у племен бассейнов Ворсклы и Псла в скифскую эпоху // Древности, 1994 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 1994. — С. 43—57.
2. Исследование округа Люботинского городища // АЛЛУ. — Полтава, 2003. — № 2/2002 — 1/2003. — С. 102—108.
3. Новые данные о наземных жилищах Днепровской Лесостепи в скифскую эпоху // Древности, 2005 : харьк. ист.-археол. ежегодник. — Х., 2005. — С. 24—34.
4. Археологічні дослідження на території Харківської області в 2005 р. / І. Б. Шрамко, І. В. Голубева, С. А. Задніков // Археологічні дослідження в Україні 2004—2005 : зб. наук. пр. / ІА НАН України. — К. ; Запоріжжя, 2006. — Вип. 8. — С. 388—393.
5. Культові споруди VI ст. до н. е. Західного Більського городища / І. Б. Шрамко, С. А. Задніков // АЛЛУ. — Полтава, 2006. — № 2. — С. 12—28.
6. Ранній період в історії геродотівського Гелону (за матеріалами розкопок зольника № 5) // Більське городище та його округ (до 100-річчя початку польових досліджень). — К., 2006. — С. 33—56.
7. Методичні рекомендації з археологічної практики для студентів I курсу історичного факультету / І. Б. Шрамко, Ю. В. Буйнов, В. В. Скирда. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. — 54 с.
8. Результати археологічного дослідження Більського городища в 2007 р. // Археологічні дослідження в Україні 2006—2007 / ІА НАН України. — К., 2009. — С. 363—365.
9. Новые находки ранней античной керамики на Бельском городище / І. Б. Шрамко, С. А. Задніков // СΥΜΒΟΛΑ. — М. ; К., 2010. — Вып. 1. — С. 294—300.
10. Поселение XIV века «Олешки» на Северском Донце / І. Б. Шрамко, С. А. Задніков // Степи Европы в эпоху средневековья. Золотоордынское время / гл. ред. А. В. Евлевский. — Донецк, 2010. — Т. 6. — С. 163—230.



## Шульц Георгій Федорович

(14(20).09.1853 — 1908)

Народився у м. Харкові. У 1864 р. закінчив училище при лютеранській церкві. У 1864—1870 рр. навчався в 1-й харківській гімназії. Продовжив освіту на історико-філологічному факультеті Харківського університету. 1874 р. склав іспит на відділенні класичної філології і був удостоєний ступеня кандидата. В тому ж році обраний радою університету стипендіатом «для підготовки до професорського звання» з грецької філології. У 1877 р. почав викладати в університеті грецьку мову на посаді приват-доцента. 1881 р. захистив магістерську дисертацію



«О значении косвенных падежей в греческом языке. I. Введение. Винительный падеж», після чого був затверджений у ступені магістра грецької славістики і переведений на посаду штатного доцента.

У 1883—1885 рр. — перебував у науковому відрядженні за кордоном (Лейпциг, Бонн, Берлін). Після повернення йому було тимчасово доручено виконання обов'язків професора на кафедрі класичної філології Харківського університету. З 1889 р. — статський радник. У 1890 р. призначений на посаду екстраординарного професора. 1891 р. захистив

дисертацію на ступінь доктора класичної філології («Критические заметки к тексту трагедии Софокла «Царь Эдип»).

У 1892 р. затверджений екстраординарним професором Харківського університету на кафедрі класичної філології, з 1893 р. — ординарний професор. 1902 р. отримав звання заслуженого професора.

Лекційні курси являли собою здебільшого тлумачення творів давньогрецьких авторів (Гомера, Есхіла, Софокла, Евріпіда та ін.). Крім того, читав курс грецьких старожитностей, палеографію, метрику та граматику.

Написав одну з перших робіт, присвячених «Афінській політії» Аристотеля (1892), дослідив інститут адвокатури у давніх Афінах (1897).

У 1885 р. завідував Музеєм витончених мистецтв та старожитностей, був членом редакційної колегії з видання «Записок Харьковского университета», членом Харківського історико-філологічного товариства та ін.

Кавалер російських орденів Св. Анни II ст. та Св. Станіслава II ст.

### Основні друковані праці

1. [Отзыв о сочинении А. П. Покровского «О красноречии у древних эллинов»] // ЗХУ. — 1906. — Кн. 2, [разд.] : Критика и библиогр. — С. 78—82.
2. Латинско-русский словарь, приспособленный к гимназическому курсу. — 13-е изд. — Пг. : Тип. Тренке и Фюсно, 1915. — 606 с.
3. Народное образование и социализм / пер. с нем. И. В. Владиславлева и Е. И. Рейдемейстера. — М. : Книга и жизнь, 1917. — 32 с.
4. Школьная реформа социал-демократии / пер. с нем. Н. Олигер. — Пг. : Лит.-изд. отд. Комис. нар. просвещ., 1918. — XI, 227 с.
5. Пролетариат и знание. — Пг. : Изд. Петроград. Совета рабочих и красноарм. депутатов, 1919. — 7, 16 с.

### Література про нього

1. Денисов Я. А. Профессор Г. Ф. Шульц : По поводу двадцатипятилетия его ученой и пед. деятельности / Я. А. Денисов // ХГВ. — 1899. — 21 окт. (№ 277). — С. 2—3.
2. Проф. Г. Ф. Шульц : (К чествованию 25-летия его учен.-пед. деятельности). — Х. : Тип. губ. правл., [1899]. — 23 с.
3. Бузескул В. П. Г. Ф. Шульц (1853—1908) : некролог / В. П. Бузескул // ЖМНП. Нов. сер. — 1908. — Ч. 14, № 3. — С. 118—122.

## Щербань Петро Миколайович

(01.09.1943)



Народився у с. Ображєєвці Шосткінського району Сумської області. У 1962—1965 рр. служив в лавах Радянської Армії. 1971 р. закінчив історичний факультет Харківського державного університету. Працював завідувачем курсів перепідготовки вчителів середніх шкіл при університеті. З 1971 р. по 1974 р. — викладач кафедри історії середніх віків ХДУ. З 1974 р. навчався у цільовій аспірантурі Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова. Вів практичні заняття з історії середніх віків.

У 1980 р. захистив кандидатську дисертацію «Наемные рабочие английских городов XVI — нач. XVIII вв.». У наступні роки працював у Сумському педагогічному університеті, в тому числі на посаді декана історичного факультету.

## Основні друковані праці

1. Разложение ремесленного производства в английских городах во второй половине XVI в. // Проблемы всеобщей истории / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. — М., 1977. — С. 287—302.
2. Положение наемных рабочих в английских городах во второй половине XVI — начале XVII вв. // Проблемы истории докапиталистических формаций / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. — М., 1978. — С. 74—87.
3. Социальная борьба в английских городах XVI — нач. XVII вв. // Проблемы истории докапиталистических формаций / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. — М., 1986. — С. 49—62.
4. Украинско-российские отношения: балансирование между конфликтностью и стратегическим партнерством (1991—1998 гг.) / Т. Ю. Щербань, П. Н. Щербань // Межславянские связи и взаимодействия в Восточной Европе: история, проблемы, перспективы / Брян. гос. ун-т им. И. Г. Петровского. — Брянск, 2003. — С. 98—103.
5. «Український вибір» в епоху глобалізації / Т. Ю. Щербань, П. М. Щербань // Сучасна картина світу: інтеграція наукового та позанаукового знання : зб. наук. пр. — Суми, 2004. — Вип. 3. — С. 116—122.
6. Проблеми епохи Відродження: економіка, політика, ідеологія // Методичні рекомендації до спецкурсу / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. — Суми, 2005. — 58 с.
7. Антикомуністичні революції кінця XX ст. у країнах Центральної та Південно-Східної Європи: внутрішні та зовнішні чинники перемоги / Т. Ю. Щербань, П. М. Щербань // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Сер. : Історичні науки. — 2009. — № 20 (183). — С. 136—146.
8. Тексти з історії та права = «Readings in History and Law» : посіб. для читання текстів з іст. та правознавства / С. М. Гайдар, Е. Г. Мандич, П. М. Щербань. — Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. — 124 с.

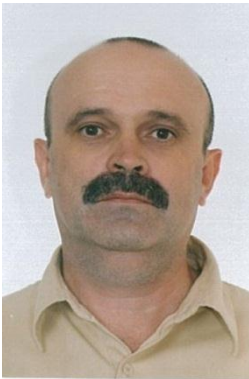
9. Новітня історія Росії (1945–2008 рр.) : навч. посіб. для студ. / Т. Ю. Щербань, П. М. Щербань — Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. — 280 с.
10. Системні суспільні трансформації в країнах Центральної та Південно-Східної Європи: реалізація стратегії залежної модернізації / Т. Ю. Щербань, П. М. Щербань // Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин : ст. та матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Г. Л. Бондаревського (Луганськ, 7—8 квіт. 2010 р.) / під ред. М. С. Бурьяна. — Луганськ, 2010. — Ч. 1. — С. 425—430.

### Література про нього

1. Щербань Петр Николаевич // Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]. — Х., 1992. — С. 49.
2. Щербань Петро Миколайович // Біобібліографічний словник учених Харківського університету / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х., 2001. — Т. 2 : Історики. — Ч. 2 : 1933—2000 рр. — С. 326.

## Щербина Валерій Петрович

(2.11.1958)



Народився в м. Харкові. У 1976 р. закінчив середню школу селища Мала Данилівка Дергачівського району Харківської області. У 1976—1978 рр. служив у лавах Радянської Армії. 1978 р. вступив на підготовче відділення Харківського державного університету. У 1979—1984 рр. навчався на історичному факультеті ХДУ. З 1984 р. по 1988 р. працював асистентом у Харківському інституті інженерів залізничного транспорту. 1988—1991 рр. — аспірант ХДУ. У 1991 р. захистив кандидатську дисертацію. У 1991—1994 рр. — старший викладач, доцент кафедри історії в Харківському інституті інженерів залізничного транспорту. З 1995 р. по 2007 р. працював у будівельних організаціях. У 2007—2009 рр. — доцент кафедри історії Росії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

З 2009 р. по теперішній час — доцент Харківського інституту сходознавства та міжнародних відносин «Харківський колегіум».

### Основні друковані праці

1. Газова проблема у відносинах між Україною і Росією ( 1991 — 2005 рр.) // ВХНУ. — 2006. — № 715. — С. 148—165.
2. Деякі аспекти ролі держави в ПЕК Росії (1991 — 2006 рр.) // Іст. журн. — 2006. — № 6. — С. 15—26.
3. Деякі аспекти ролі російського газового комплексу в інтеграції СНД // ВХНУ. — № 816 : Історія. — 2007. — Вип. 40. — С. 349—359.
4. Методичні вказівки до семінарських занять з історії Росії (XIX — початок XX ст.). Для студентів 2 курсу історичного факультету. — Х. : ХНУ, 2007. — 14 с.
5. Самостійна робота студентів — важлива складова в підготовці студентів-істориків / В. П. Щербіна, В. М. Духопельников // Метод. вісн. іст. ф-ту / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — 2007. — № 6. — С. 45—61.
6. Методичні вказівки до семінарських занять з історії Росії (XIX — початок XX ст.). Для студентів 2 курсу історичного факультету. — Х. : ХНУ, 2007. — 14 с.
7. Розвиток газової промисловості України у 1940—1980-х роках // Культура народів Причорномор'я. — 2008. — № 147. — С. 19—23.
8. Методичні вказівки до семінарських занять з історії Росії (XIX — початок XX ст.). Для студентів 2 курсу історичного факультету. — Х. : ХНУ, 2007. — 14 с.

### Яворський Матвій Іванович

(15(27).11.1885 — 3.11.1937)



Народився в с. Корчмин Сокальського повіту Галичини у сім'ї селянина. Навчався у Львівській гімназії, потім на юридичному факультеті Львівського університету, який успішно закінчив у 1910 р. За активну участь у західноукраїнському національному русі ув'язнювався поліцією. 1912 р. за працю «Соціальні основи підліткової злочинності» отримав ступінь доктора політичних наук.

У 1915—1919 рр. відбував військову службу в австрійській армії, потім був українським

січовим стрільцем та референтом в Українській галицькій армії. 1919 р. — у складі однієї з частин УГА перейшов на бік Червоної армії. Брав активну участь у створенні Червоної Української галицької армії. Обіймав посаду начальника політшколи червоних старшин у Києві. У квітні 1920 р. вступив до лав партії більшовиків. 1921—1922 рр. — член організаційного комітету Комуністичної партії Східної Галичини та уповноважений цієї партії при ЦК КП(б)У.

3 березня 1925 р. — голова правління Харківського клубу політемігрантів Західної України. 3 серпня 1920 р. постійно мешкав у столиці УСРР — м. Харкові, де займав керівні посади у Наркоматі освіти республіки. З 1920 р. — викладач Центральної партійної школи (Харків). 3 травня 1924 р. по 1929 р. — член президії Головнауки НКО УСРР, у 1926 р. тимчасово виконував обов'язки голови Укрнауки. 3 грудня 1922 р. — професор Українського інституту марксизму-ленінізму. 3 квітня 1923 р. — дійсний член Науково-дослідної кафедри історії української культури при ХІНО. З 1924 р. — завідуючий Укрнаукою НКО. У 1920-х рр. — Голова Харківського наукового товариства при ВУАН.

У липні-серпні 1928 р. у складі делегації радянських істориків відвідав Німеччину та Норвегію, зокрема виступив з двома доповідями на конференції «Російський історичний тиждень» (Берлін), прочитав лекції в університетах Галле, Франкурт-на-Майні, Майнці, Кельні, Гамбурзі, взяв участь у VI Міжнародному конгресі істориків (Осло).

Обраний членом-кореспондентом Всеукраїнської академії наук та Білоруської академії наук у 1929 р. Член комісії для вивчення соціально-економічної історії України XVIII—XIX ст. у зв'язку з історією революційної боротьби (1928—1930).

На Першій Всесоюзній конференції істориків-марксистів (грудень 1929 р. — січень 1930 р.), а пізніше у 1929 р. у «Правді», ряді часописів («Історик-марксист», «Літопис революції», «Більшовик України») його погляди були розкритиковані та засуджені як немарксистські. Був звільнений з усіх посад та виключений з більшовицької партії (січень 1930 р.). У березні 1931 р. заарештований у Ленінграді за справою «Українського національного центру» і відправлений до Харкова. У лютому 1932 р. засуджений на 6 років позбавлення волі у таборах. Відбував покарання на Соловках. За звинуваченням в організації змови 134-х в'язнів засуджений до розстрілу у жовтні 1937 р. постановою особливої трійки НКВС. Вирок виконаний у листопаді 1937 р.

### Основні друковані праці

1. Сковорода і громадянство / Д. І. Багалій, М. І. Яворський // Український філософ Г. С. Сковорода. — Сімферополь, 1922. — С. 49—68.

2. Нарис україно-руської історії : в 2 ч. — К. : ДВУ, 1923—1924.  
Ч. 1: Господарство натуральне. — 1923. — 176 с.  
Ч. 2: Станове-шляхетське суспільство. Козацька революція. — 1924. — 138 с.
3. Дещо про «критичну» критику, про «об`єктивну» історію та про бабусину спідницю // Червоний шлях. — 1924. — № 3. — С. 167—182.
4. Емський акт 1876 року // Прапор марксизму. — 1927. — № 1. — С. 115—143.
5. Кирило-методіївці // Там само. — 1927. — № 1. — С. 212—241.
6. Проблема Української націонал-демократичної революції у 1917 р., її історичні основи та її рухові сили // Червоний шлях. — 1927. — № 2 (47). — С. 108—134.
7. Передові думки в розвитку історичної науки // Прапор марксизму. — 1929. — № 1. — С. 89—116.
8. Сучасні течії серед української історіографії // Криза сучасної буржуазної науки та марксизм : зб. — Х., 1929. — С. 18—38.

### **Література про нього**

1. Касьянов Г. В. Академік М. І. Яворський: доля вченого / Г. В. Касьянов // УІЖ. — 1990. — № 8. — С. 75—86.
2. Абдулін О. Останнє слово / О. Абдулін, Е. Логвин // Репресоване «відродження» / упоряд. О. І. Сидоренко, Д. В. Табачник. — К., 1993. — С. 181—197.
3. Санцевич А. В. М. І. Яворський: нарис житті і творчості / А. В. Санцевич. — К. : Ін-т історії України, 1995. — 61 с.
4. Рубльов О. С. Матвій Іванович Яворський / О. С. Рубльов // Зневажена Клію : [зб.] / НАН України, Ін-т історії України. — К., 2005. — С. 565—592.

## Загальні праці про історичний факультет

1. Біобібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 2. Історики / [уклад. Б. П. Зайцев, С. І. Посохов, В. Д. Прокопова та ін.]. — Х. : Бізнес Інформ, 2001. — 350 с. : іл.
2. Викладачі, співробітники та студенти історичного факультету Харківського національного університету — учасники Великої Вітчизняної війни / [уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Б. К. Мигаль, О. Г. Павлова]. — Х. : Консум, 2006. — 120 с.
3. Історичний факультет: від покоління до покоління / [уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко] ; ХНУ ім. В. Н. Каразіна. — Х. : [Вид-во ХНАДУ], 2004. — 180 с., 4 с. фото на цв. уклейці.
4. Кафедра древнього мира и средних веков Харьковского національного університета имени В. Н. Каразіна : К 25-летию основания / [авт.-сост. В. И. Кадеєв]. — Х. : МД, 2003. — 136 с. : ил.
5. Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского госуниверситета : К 20-летию / [сост. В. И. Кадеєв]. — Х. : [Б. и.], 1998. — 96 с. : ил.
6. Кафедра истории древнего мира и средних веков Харьковского національного університета имени В. Н. Каразіна. 30 лет / [авт.-сост. В. И. Кадеєв, С. Б. Сорочан]. — Х. : НТМТ, 2008. — 160 с. : ил.
7. Кафедре историографии, источниковедения и археологии Харьковского національного університета им. В. Н. Каразіна — 35 лет : биобиблиогр. указ. / [сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова]. — Х. : [Бизнес Информ], 1999. — 104 с. : ил.
8. Кафедрі історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна — 40 років : довід. вид. / [уклад. Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова, О. Є. Шабельська]. — Х. : [Б. в.], 2004. — 72 с.
9. Материалы к биобиблиографическому словарю преподавателей исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1992 гг.) / Ю. И. Журавский, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов // ВХУ. — 1993. — № 374 : История. — Вып. 27. — С. 104—123.
10. Материалы к биобиблиографическому словарю преподавателей исторического факультета Харьковского госуниверситета (советский период) / Ю. И. Журавский, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко // ВХУ. — 1992. — № 363 : История. — Вып. 26. — С. 167—176.
11. Преподаватели исторического факультета Харьковского госуниверситета (1933—1991 гг.) : материалы к биобиблиогр. слов. /



## Список скорочень

- АЛЛУ — Археологічний літопис Лівобережної України  
АО ... года — Археологические открытия  
АП УРСР — Археологічні пам'ятки УРСР  
АРУ — Архів Радянської України  
АС — Архівна справа  
АУ — Архіви України  
БСЭ — Большая Советская Энциклопедия  
ВВр — Византийский временник  
ВДИ — Вестник древней истории  
ВИ — Вопросы истории, Москва  
ВИ СССР — Вопросы истории СССР, Харьков  
ВНИИ — Вопросы новой и новейшей истории  
ВУАН — Всеукраїнська Академія наук  
ВУАМЛІН — Всеукраїнська асоціація марксистсько-ленінських інститутів  
ВХИФО — Вестник Харьковского историко-филологического общества  
ВХНУ — Вісник Харківського національного університету  
ВХУ — Вестник Харьковского университета, Вісник Харківського університету  
ЕСУ — Енциклопедія сучасної України  
ЖМНП — Журнал Министерства народного образования  
Зап. ХІНО — Записки Харківського інституту народної освіти ім. О.О. Потебні  
Зб. ХІФТ — Збірник Харківського історико-філологічного товариства  
ЗХУ — Записки Харьковского университета  
ИО — Историческое обозрение

Историко-филологический факультет... — Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805-1905) : 1. История факультета. 2. Биографический словарь профессоров и преподавателей / под ред. М. Г. Халанского, Д. И. Багалая. — Х. : Изд. ун-та, 1908. — 168, 390, XII с., 15 л. портр.

КСИА АН СССР — Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР

КСИА УССР — Краткие сообщения Института археологии УССР

Летопись... — Летопись Харьковского университета

НЗППІ — Наукові записки Полтавського педагогічного інституту

НЗХПІ (НЗХПИ) — Наукові записки Харківського педагогічного інституту (Научные записки Харьковского педагогического института)

НПІ — Наукові праці з історії КПРС

ПН СРСР — Питання історії народів СРСР

ПННІ — Питання нової і новітньої історії

ПС — Проблеми слов'язнознавства

РЕГУ — Радянська енциклопедія історії України

СА — Советская археология

СС — Советское славяноведение

СХИФО — Сборник Харьковского историко-филологического общества

УАН — Українська академія наук

УЗХУ — Ученые записки Харьковского университета

УІЖ — Український історичний журнал

УЛЕ — Українська літературна енциклопедія.

УРЕ — Українська Радянська Енциклопедія

УРЕС — Український радянський енциклопедичний словник

УС — Українське слов'язнознавство

УСЭ — Украинская Советская Энциклопедия.

ХГВ — Харьковские губернские ведомости, Харьковские ведомости

ХИФО — Харьковское историко-филологическое общество

ХІНО — Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні

332

ХНУ — Харьковський національний університет

ЦДАВО — Центральний державний архів вищих органів влади та управління (м. Київ)

ЮК — Южный край

Кінцева сторінка